

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TÜRK EDEBİYATINDA HAZRET-İ HATİCE KISSALARI
(METİN-İNCELEME)

Selahattin TOPBAŞ

DOKTORA TEZİ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

TEMMUZ 2022

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

TÜRK EDEBİYATINDA HAZRET-İ HATİCE KISSALARI
(METİN-İNCELEME)

Tez Yazarı
Selahattin TOPBAŞ

Danışman
Prof. Dr. Bahir SELÇUK

TEMMUZ 2022

ELAZIĞ

BEYAN

Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım “Türk Edebiyatında Hazret-İ Hatice Kısasları (Metin-İnceleme) ” Başlıklı Doktora Tezimin içindeki bütün bilgilerin doğru olduğunu, bilgilerin üretilmesi ve sunulmasında bilimsel etik kurallarına uygun davrandığımı, kullandığım bütün kaynakları atıf yaparak belirttiğimi, maddi ve manevi desteği olan tüm kurum/kuruluş ve kişileri belirttiğimi, burada sunduğum veri ve bilgileri unvan almak amacıyla daha önce hiçbir şekilde kullanmadığımı beyan ederim.

../...2022

Selahattin TOPBAŞ

ÖN SÖZ

Hız. Muhammet ile Hız. Hatice'nin örnek evliliğı, İslamiyet etkisinde gelişen Türk edebiyatının her döneminde en çok işlenen konulardan olmuştur. Klasik Türk Edebiyatında da bu konu, manzum veya mensur müstakil bir eser ya da bir eser içerisinde bölüm olarak yazılmıştır. Yazmaların çoğunun şairi/yazarı veya müstensihî belli değildir. Genellikle farklı başlık veya isimlerle çeşitli kütüphane ya da koleksiyonlarda kayıtlı olan eserler, yurt dışında (Bosna, Fransa, Mısır) da bulunmaktadır. Bu eserlerin bir kısmı araştırmacılar tarafından çalışılmıştır. İsimlerinin, bulundukları kütüphane veya koleksiyonun farklı olmasından dolayı Hız. Muhammet ile Hız. Hatice'nin evliliğini konu edinen bu eserler üzerine mükerrer çalışmalar yapılmıştır.

Yukarıda da ifade edildiğı üzere Hız. Muhammet ile Hız. Hatice'nin evliliğini anlatan bu eserlerin şair/yazar veya müstensihinin bilinmemesi, başlıklarının ve kayıtlarının farklı olması bu metinlerle ilgili sağlam bir tespitte bulunulmasını zorlaştırmaktadır.

Bu çalışmada, Klasik Türk Edebiyatında Hız. Muhammet ile Hız. Hatice'nin evliliğini işleyen, tespit edilmiş manzum ile mensur yazmaların tanıtılması, sınıflandırılması, önemli nüshalardan hareketle tenkitli bir metnin oluşturulması ve incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışma kapsamında, aynı konuyu işleyen birbirinden farklı manzum metinler sınıflandırılmış ve birbirine benzeyen altı yazmadan tenkitli metin oluşturularak bu incelenmiştir.

Bu çalışma Giriş, Türk Edebiyatında Hazret-i Hatice, İnceleme, Tenkitli Metin, Sonuç ve Tıpkıbasım bölümlerinden oluşmaktadır. Giriş bölümünde, Türk edebiyatındaki Hız. Muhammet ile Hız. Hatice'nin evliliğini anlatan metinler hakkında bilgi verilip literatür özeti ile çalışmanın önemi, amacı ve sınırlılığı üzerinde durulmuştur. Türk Edebiyatında Hız. Hatice bölümünde, Klasik Türk Edebiyatında yazılıp tespit edilen manzum ve mensur eserler ile günümüz Türk Edebiyatında farklı türlerde dolaylı veya doğrudan Hız. Hatice ile ilgili eserler sınıflandırılarak verilmiştir. İnceleme bölümünde, oluşturulan tenkitli metin şekil, içerik, dil ve üslup yönüyle edebî bir şekilde incelenmiştir. Tenkitli Metin bölümünde, nüshalar tanıtılmış, metni oluşturmada uygulanan metot üzerinde durulmuş, tenkitli metin verilmiştir. Sonuç bölümünde, araştırmanın sonunda elde edilen tespitler aktarılırken Tıpkıbasım'da ise çalışılmamış metinlerden olup bizim nüsha karşılaştırmasında kullandığımız, İBB Atatürk Kitaplığı'nda 778 arşiv numarası ile kayıtlı '*Akdu Fahr-ı Ka'inât Ma'a Hadîceti'l-Kübrâ*' başlıklı esere yer verilmiştir.

Tez çalışmasının konusu, özellikle danışman hocam Prof. Dr. Bahir SELÇUK ve Prof. Dr. Hasan KAVRUK'un destekleriyle tespit edilmiştir. TİK toplantıları boyunca danışman hocam başta olmak üzere kurul üyeleri Prof. Dr. Ali YILDIRIM ve Prof. Dr. Şener DEMİREL, ortaya nitelikli bir çalışmanın çıkması için daima destek oldular. Süreç boyunca Prof. Dr. Nazmi ÖZEROL sürekli teşvik edici oldu. Çalışmanın tamamlanmasında yukarıda adını zikrettiğim her hocamın ayrı ayrı desteğini aldım. Bundan dolayı her birine tek tek teşekkür eder, saygılarımı sunarım.

Çalışmamda karşılaşılabilecek eksiklik ve hataların hoşgörüsüyle karşılanacağını umuyor, eleştirilerin yol gösterici olacağını düşünüyorum. Çalışmanın ilim dünyasına katkı sunmasını temenni ediyorum.

Selahattin TOPBAŞ

Elazığ, 2022

İÇİNDEKİLER

BEYAN	I
ÖN SÖZ.....	II
İÇİNDEKİLER.....	III
ÖZET	V
TÜRK EDEBİYATINDA HAZRET-İ HATİCE KISSALARI (METİN-İNCELEME)	V
ABSTRACT	VI
KISALTMALAR.....	VII
1. GİRİŞ	1
1.1 Klasik Türk Edebiyatında Tahkiyeli Metinler	2
1.1.1 Manzum Metinler	3
1.1.2 Mensur Metinler	5
2. TÜRK EDEBİYATINDA HAZRET-İ HATİCE	8
2.1 Klasik Türk Edebiyatında Hazret-i Hatice	8
2.1.1 Manzum Eserler	8
2.1.2 Mensur Eser.....	17
2.1.3 Başlangıçlarına Göre Hazret-i Hatice Metinleri.....	18
2.2 Günümüz Türk Edebiyatında Hazret-i Hatice	19
2.3 Hazret-i Hatice ile İlgili Bilimsel Çalışmalar	21
2.3.1 Tezler.....	21
2.3.2 Makaleler.....	24
2.3.3 Sempozyum Bildirileri	24
3. İNCELEME.....	26
3.1 Özet	26
3.2 Şekil Olarak İnceleme	39
3.2.1 Başlıkları ile Başlama ve Bitiş Şekilleri.....	42
3.3 İçerik Olarak İnceleme	44
3.3.1 Olay Örgüsü	44
3.3.2 Şahıs Kadrosu.....	52
3.3.3 Mekân.....	71
3.3.4 Zaman.....	74
3.4 Tahkiye Unsurları.....	77
3.4.1 Bakış Açısı ve Anlatıcı.....	77

3.4.2 Anlatım Yöntem ve Teknikleri.....	80
3.4.2.1 Anlatma/Hikâye Etme	80
3.4.2.2 Gösterme/Sahneleme	81
3.4.2.3 Betimleme/Tasvir	81
3.4.2.4 Özetleme.....	82
3.4.2.5 Konuşma.....	83
3.4.2.6 İç Konuşma.....	84
3.4.2.7 İç Çözümleme.....	84
3.4.2.8 Geriye Dönüş.....	84
3.4.2.9 Pastiş.....	85
3.4.2.10 Sebeb-i Te’lif/Üst Kurmaca (Metafiction)	85
3.4.2.11 Leitmotif (Laytmotif).....	86
3.5 Dil ve Üslup.....	87
3.5.1 Kelimeler.....	89
3.5.2 Tamlamalar.....	90
3.5.3 Cümleler	92
3.5.4 Atasözleri ve Deyimler.....	93
3.5.5 Arapça ve Farsça ibareler	93
3.5.6 İktibaslar.....	94
3.5.6.1 Ayetler	94
3.6 Edebî Sanatlar.....	95
4. TENKİTLİ METİN.....	97
4.1 Nüsha Tanıtımı	97
4.2 Metin Tenkidinde Uygulanan Metot	100
4.3 Tenkitli Metin.....	103
5. SONUÇ.....	194
KAYNAKÇA	198
TIPKIBASIM.....	203
ÖZ GEÇMİŞ	

ÖZET

TÜRK EDEBİYATINDA HAZRET-İ HATİCE KISSALARI (METİN-İNCELEME)

Selahattin TOPBAŞ

Doktora Tezi

Fırat Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Eski Türk Edebiyatı Programı

Temmuz 2022, Sayfa VII+229

Türk edebiyatında Hz. Muhammet ile Hz. Hatice'nin evliliği, manzum ve mensur birçok eserde konu olarak işlenmiştir. Yazarının insanlara faydalı olmak ve dua almak amacıyla yazdığı bu eserler üzerinde son yıllarda birçok çalışma yapılmış ve yapılmaktadır. Bu çalışmada öncelikle Hz. Muhammet ile Hz. Hatice'nin evliliği hakkında yazılmış eserler, başlangıçlarına, çalışılıp çalışılmama durumlarına göre sınıflandırılmıştır. Sonra konuyu aynı şekilde işleyen altı farklı nüshadan tenkitli metin oluşturularak incelemelerde bulunulmuştur.

Hz. Muhammet ile Hz. Hatice'nin evliliği üzerine şekillenen eserde üzerinde en çok durulan hikâye unsurları olay örgüsü ve şahıs kadrosudur. Şahıs kadrosunda derinlikli olarak üzerinde durulan ve anlatılan kişiler Hz. Muhammet ile Hz. Hatice'dir. Zaman ve mekân detaylandırılan unsurlardan değildir. Genellikle üçüncü tekil kişinin anlatıcı olduğu metinde hâkim (ilahi, tanrısal) bakış açısı kullanılmıştır. Anlatma, gösterme, betimleme, özetleme, konuşma, iç konuşma, iç çözümleme, geriye dönüş, pastiş gibi anlatım yöntem ve tekniklerinden faydalanılmıştır.

Eski Anadolu Türkçesi ve Osmanlı Türkçesinin dil özelliklerinin görüldüğü eserler sade ve akıcı bir dille yazılmıştır. Eserde çeşitli deyim, atasözü ve halk söyleyişlerinin yanı sıra az da olsa Arapça ve Farsça kelime ve tamlamalar da bulunmaktadır.

Mesnevi nazım şekli ile yazılan eserlerde, ahenk unsurlarından ölçü ve kafiye dikkat edilmiştir. İçinde iki gazel ve bir kaside bulunan metinde üç farklı aruz kalıbı kullanılmış, her beytin kafiye olmasına özen gösterilmiştir. Şairi belli olmayan eserde salât beyitlerinin kullanılması metnin mevlit olarak yorumlanmasına neden olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Klasik Türk Edebiyatı, Hz. Muhammet, Hz. Hatice, Evlilik, Mesnevi, Tenkitli Metin, İnceleme.

ABSTRACT

Selahattin TOPBAŞ

PhD Thesis

Firat University

Social Sciences Institute

Department of Turkish Language and Literature

Old Turkish Literature Program

July 2022, Page VII+229

In Turkish literature, Hz. Muhammed and Hz. Hatice's marriage has been treated as a subject in many poetic and prose works. In recent years, many studies have been done and are being done on these works written by the author to be useful to people and to receive prayers. In this study, first of all, Mr. Muhammed and Hz. The works written about Hatice's marriage were classified according to their beginnings and whether they were studied or not. Then, a critical text was created from six different copies that dealt with the subject in the same way, and examinations were made.

Hz. Muhammed and Hz. In the work shaped on Hatice's marriage, the most emphasized story elements are the plot and the cast of characters. The people who are emphasized and described in depth in the personal staff are Hz. Muhammed and Hz. It is Hatice. Time and space are not elaborated elements. Generally, the dominant (divine, divine) point of view is used in the text in which the third person is the narrator. Expression methods and techniques such as narration, showing, describing, summarizing, speaking, internal speech, internal analysis, flashback, pastiche were used.

The works in which the linguistic features of Old Anatolian Turkish and Ottoman Turkish are seen are written in a plain and fluent language. In addition to various idioms, proverbs and folk sayings, there are also a few Arabic and Persian words and phrases in the work.

In the works written in masnavi verse, attention was paid to measure and rhyme, which are elements of harmony. Three different aruz patterns were used in the text, which includes two ghazals and an ode, and care was taken to ensure that each couplet rhymes. The use of salavat couplets in the work, whose poet is unknown, caused the text to be interpreted as a mawlid.

Keywords: Classical Turkish Literature, Hz. Mohammed, Hz. Hatice, Marriage, Masnavi, Critical Text, Analysis.

KISALTMALAR

C	: Cilt
Çev.	: Çeviren
EAT	: Eski Anadolu Türkçesi
Ed.	: Editör
Haz.	: Hazırlayan
Hız.	: Hazret-i
İBB	: İstanbul Büyükşehir Belediyesi
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
S	: Sayı
ss.	: Sayfa sayısı
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
TİK	: Tez İzleme Kurulu
vb.	: ve benzerleri
vd.	: ve diğerleri
yy	: Yüzyıl

1. GİRİŞ

Türk edebiyatının ana kaynaklarından biri İslam tarihidir. Allah, Hz. Muhammet, ondan sonra gelen halifeler, diğer din büyükleri, İslam dinine ait çeşitli bilgiler Türklerin bu dini kabul etmelerinden itibaren Türk edebiyatında yer edinmiştir (Mengi, 1995: 18; İz, 1985: 223; Levend, 2015: 15). Özellikle Hz. Muhammet ile ilgili Esmâ-yı Nebi, Siyer, Mevlit, Miraç, Mucizat, Gazavat-ı Resulullâh, Hilye, Hicret türü manzum metinler çok yazılmıştır (Çelebioğlu, 1998: 350). Onu övmek, onun güzellik ve özelliklerini herkese duyurmak, şefaatine nail olmak gibi çeşitli sebeplerden dolayı şair ve yazarlar eserlerinde onu sıkça ve özenle işlemişlerdir. Hz. Muhammet'in Hz. Hatice'ye duyduğu sevgi ve onu diğer eşlerinden üstün tutması; Hz. Hatice'nin Hz. Muhammet'e sadakati, vefası, onun kendine özgü üstün özellikleri yine edebî eserlerin önemli temalarındandır.

Şair ve yazarlar, Hz. Muhammet ile Hz. Hatice'nin tüm inananlara örnek olabilecek evliliğini anlatan eserler yazarak hem bunun sevabından faydalanmak istemişler hem de adlarını sonsuza kadar yaşatmayı arzulamışlardır. Genellikle mesnevi şeklinde olan bu eserlerin kim tarafından yazıldığı ya da istinsah edildiği belli değildir. Sade bir dille, yer yer halk söyleyişleriyle ve duygusal bir anlatımla kaleme alınan bu metinler, mevlitlere özgü salât (peygambere dua) beyitleri de içermektedir. Eski Anadolu Türkçesi ile Osmanlı Türkçesi özellikleri taşıyan ve 15-16. yüzyıla ait olduğu tahmin edilen metinlerin harekeli olması dikkat çeken özelliklerindendir.

Âlemin yaratılmasını anlatarak başlayan metinler, Allah'ın varlığı, Hz. Muhammet, dört halife, dua ve sebep-i telif bölümlerinden sonra Hz. Muhammet'in anne ve babasının ölümünden bahsetmektedir. Hz. Hatice ile olan evliliğine kadarki olaylar daha hızlı aktarılırken özellikle evlilik hadisesine yoğunlaşılmaktadır. Evlilikten sonra yine hızlı anlatımlarla onların çocuklarından, evlilik hayatlarından, Hz. Muhammet'in peygamber olmasından, hicretinden ve Müslümanların çoğalmasından bahsedilmektedir.

Son yıllarda sıkça çalışılan bu yazmalar, Türkiye dışında Mısır, Bosna ve Fransa gibi ülkelerde de bulunmaktadır. Çoğunluğu manzum olmasına rağmen mensur olanlar da vardır. Çeşitli kütüphanelerde veya koleksiyonlarda yer alan bu eserlerin isimlerinin farklı olması tespitleri zorlaştırmakta ve yapılan çalışmaların birbiriyle olan ilgisini koparmaktadır.

Bu çalışmalardan biri Garip (2010) tarafından yapılan Gulâmi'ye ait olduğu düşünülen "Dâsitân-ı Hadicetü'l-Kübrâ" adlı eserle ilgilidir. Üç bölümden oluşan çalışmanın birinci bölümünde incelenen metin ve şairi hakkında bilgiler verilmiş, ikinci bölümde Hz. Hatice hakkında bilgiler aktarılmış ve son bölümde metnin çeviri yazısına yer verilmiştir.

Uysal (2010), "Nikâhnâme (İnceleme-Metin)" başlıklı araştırmasının giriş bölümünde dinî edebiyat ve gelişimi, Hz. Peygamber ile ilgili yazılmış manzum eserler hakkında bilgi vermiştir. Araştırmasının birinci bölümünde çeviri yazısını yaptığı eseri tanıtmış, muhteva ve şekil özellikleri bakımından incelemiş, ikinci bölümde ise eserin çeviri yazısına yer vermiştir.

Kara Tursun (2010), "Hazâ Kitâb-ı Hadicetü'l-Kübrâ (Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük)", başlıklı çalışmasının giriş bölümünde Hz. Hatice, mesnevi türü ve incelenen metin hakkında bilgiler vermiş, inceleme bölümünde metnin dil bilgisi incelemesini yapmıştır. Çalışmanın metin bölümünde metnin çeviri yazısı, sözlük bölümünde ise metindeki bazı kelimelerin anlamları yer almaktadır.

Eraslan'ın (2016), girişinde Hz. Hatice'nin hayatı ve kişiliği hakkında bilgi verdiği araştırma, iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Türk edebiyatında Hz. Hatice ile ilgili eserler hakkında bilgiler aktarılmış, ikinci bölümde “Manzûme-i Hatîcetü'l-Kübrâ”nın tenkitli metnine ve incelemesine yer verilmiştir.

Öztürk, (2016). “Yazarı Belli Olmayan ‘Hazret-i Hatice Manzumesi’” başlıklı üç bölümden oluşan çalışmasının birinci bölümünde araştırmanın konusu olan metnin dil incelemesini yapmış, ikinci bölümde metnin çeviri yazısını, üçüncü bölümde ise gramatikal dizinini vermiştir.

Köse'nin (2017) giriş kısmında Hz. Hatice'nin hayatı hakkında bilgi verdiği araştırma, üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Hz. Hatice temalı mesnevilerle ilgili çalışmalar hakkında bilgilere, ikinci bölümde “Yazarı Bilinmeyen Bir Hz. Hatice Hikâyesi” başlıklı metnin incelemesine yer verilmiş olup üçüncü bölümde ise tenkitli metin yer almıştır.

Bulut (2017) “Âşık Paşa'nın Mevlidi” başlıklı çalışmasının giriş bölümünde mevlit türü ve Türk edebiyatındaki mevlitlere, arkasından Âşık Paşa ve mevlidine, devamında ise Âşık Paşa'nın Mevlidi'nin dil incelemesi ve çeviri yazısına yer vermiştir.

Debreli (2018) araştırmasının girişinde konusu, amacı, önemi, kapsamı ve yöntemini belirttiikten sonra birinci bölümde “Destân-ı Hadice”yi tanıtmış ve içerik yönüyle incelemiş, ikinci bölümde dil incelemesini yapmış, üçüncüde çeviri yazısına, dördüncüde dil içi çevirisine yer vermiştir. Son bölümde ise gramatikal dizin ve sözlük bulunmaktadır.

Soycan'ın (2018) “Türk Edebiyatında Hz. Hatice ve Manzûme-i Hazreti Hatîcetü'l-Kübra (Rol-Model Olarak Hz. Hatice)” başlıklı çalışmasının giriş bölümünde Hz. Hatice hakkında bilgi verilmiş ve Hz. Hatice ile ilgili yapılan çalışmalar, yazılan kitaplar tanıtılmıştır. İkinci bölümde yazma eserin dil ve üslubu, şekil ve muhteva özellikleri üzerinde durulmuştur. Üçüncü bölümde Hz. Hatice'nin eserde anlatılan fiziki ve ruhi tasvirlerinden hareketle onun “rol-model” oluşu ortaya konmuş olup dördüncü ve son bölümde dizine yer verilmiştir.

Kalkan (2019) ise araştırmasının giriş bölümünde menkıbe, menkıbe ve gerçeklik hakkında bilgi verip devamında, tanscribe ettiği metnin şekil ve içerik incelemesini yapmış, arkasından metnin çeviri yazısı ve dil içi çevirisine yer vermiştir.

Tarafımızca yapılan bu araştırmanın konusu, Klasik Türk Edebiyatında Hz. Muhammet ile Hz. Hatice'nin evliliğini anlatan metinlerdir. “Klasik Türk Edebiyatında Hz. Muhammet ile Hz. Hatice'nin evliliğini anlatan müstakil eser var mıdır, varsa bunların çalışılma durumu nedir?” problem cümlesinden yola çıkan bu çalışmada, daha önce yapılan çalışmaların çoğunun birbirinden habersiz veya tekrar özelliği taşıdığı tespit edilmiştir.

Bu çalışmada Klasik Türk Edebiyatında Hz. Muhammet ile Hz. Hatice'nin evliliğini işleyen manzum, mensur tüm metinlere ulaşmak amaçlanmıştır. Çalışmamız, şimdiye kadar tespit edilip çalışılan veya çalışılmayan metinler hakkında bilgi vermesi, yapılan çeşitli çalışmalarını tanıtmayı, benzer altı mesneviden tenkitli metin oluşturularak bu metnin edebî açıdan içerik ve şekil özelliklerinin yanında dil ve üslup özelliklerinin incelenmesi bakımından önemlidir.

1.1 Klasik Türk Edebiyatında Tahkiyeli Metinler

Klasik Türk Edebiyatında manzum ve mensur olmak üzere hem tahkiyeli metinler hem de öğretici metinler bulunmaktadır. Tahkiyeli metinler manzum veya mensur olabildiği gibi aynı metin türünün hem manzum hem mensur örnekleri (siyer, tarih, maktel, hicviyye) de

bulunmaktadır. Aşağıda Klasik Türk Edebiyatında verilen tahkiyeli metin türleri manzum ve mensur olmak üzere sınıflandırılıp kısaca açıklanmıştır.

1.1.1 Manzum Metinler

Klasik Türk Edebiyatında manzum eserler daha çok yazılmıştır. Bu eserlerden tahkiye içeren türler aşağıda verilmiştir.

Mesnevi

Mesnevi sözcüğü Arapçadır ancak mesnevi nazım şekli Arap edebiyatında doğmamıştır. İslam'dan önceki İran'ın edebî dili Pehlevicenin eski bir geleneği olarak İslami edebiyatlara geçmiştir (İz, 1985: 246). Genellikle aruzun kısa kalıplarıyla yazılan bu nazım şeklinde her beyit kendi arasında kafiyelenir ve beyit sayısı sınırsızdır. Kafiye sıkıntısı olmadığından daha çok, hikâye yahut öğretici eserler gibi uzun konular için tercih edilir. Anlam beyitte tamamlanır. Mesnevi şeklinde yazılmış eserlere de mesnevi adı verilirken Mevlana'nın meşhur eseri bu türün adıyla tanınır.

Ünver (1986: 438-445) mesnevileri konularına göre 4'e ayırır: okuyucuya bilgi vermeyi amaçlayanlar, okuyucunun kahramanlık duygusuna hitap edenler, sanat yönü ön planda olanlar ve şairlerin gördükleri, yaşadıklarını anlatanlar. Son üç çeşit mesnevi tahkiye içermektedir. İskender-nâmeler okuyucunun kahramanlık duygusuna hitap ederken Yusuf u Zelihâ, Leylâ vü Mecnûn ana çizgisi aşk ve macera olan ve sanat yönü ön planda olan mesnevilerdir. Sûr-nâmeler ve Sergüzeşt-nâmeler ise şairlerin gördüklerini, yaşadıklarını anlattıkları mesnevilerdir.

Gazavât-nâme

Çoğul bir kelime olan gazavât-nâme, din düşmanlarıyla yapılan savaşları konu alan eserler için kullanılır (Selçuk, 2015: 84). Gazavât-nâmeler hem tarihî hem de edebî özelliklere sahip metinlerdir. Türk edebiyatında 15. yy.da görülmeye başlanan bu tür, 16. yy.da gelişme göstermiştir. İslami dönemde yapılan mücadeleleri dile getiren, manzum ya da mensur olabilen bu eserler gazavât-nâme dışında “fetih-nâme, fethiyye, şeh-nâme, zafer-nâme, cenk-nâme” gibi farklı isimlerle de anılmaktadır. Gelibolulu Mehmed Zaîfî'nin *Gazâ-nâme*'si, Sâbit'in *Zafer-nâme*'si bu türden eserlerdir.

Hammâmiyye/Hamâm-nâme

Osmanlı toplumunda sosyal hayatta önemli bir yere sahip olan hamam kültürünün, hamamdaki eğlencelerin ve güzellerin anlatıldığı şiirlere hamâm-nâme denir (Selçuk, 2015: 86). Çoğunlukla kaside nazım şekli ile yazılsa da mesnevi ve gazel şeklinde yazılanları da vardır. Tâcizâde Cafer Çelebi, Gazâlî, Fâsih, Fuzûlî, Taşlıcalı Yahyâ, Nâbî hamâm-nâme yazmış olan şairlerdendir.

Hasb-i hâl

Hasb-i hâl, şairlerin daha çok, kendilerini konu edindikleri, âdeta kendileriyle dertleştikleri, yaşadıkları zamandan, çevrelerindeki insanlardan şikâyet ettikleri, sohbet havası içinde yazdıkları şiirlerdir (Selçuk, 2015: 87). Hasb-i hâller divanlarda farklı nazım şekilleri ile yer almış olabileceği gibi daha çok müstakil olarak mesnevi nazım şekli ile yazılmışlardır. Cem Sultan, Bağdatlı Rûhî, Fuzûlî ve Nâbî'nin kaside; Gelibolulu Âlî'nin kıt'a, Nâilî'nin müseddes nazım biçimleri ile kaleme aldıkları hasb-i hâller divanlarında yer almaktadır. Edirneli Güftî Alî, Nev'î ve Sâfî'nin de müstakil olarak kaleme aldıkları hasb-i hâlleri bulunmaktadır.

Hicviyye

Divan edebiyatında daha çok kaside, gazel, kıt'a, murabba, muhammes gibi nazım şekilleriyle yazılan ve kişilerin, olayların, toplumun aksayan yanlarının eleştirildiği manzumelere "hicviyye" adı verilir (Selçuk, 2015: 90). Divan edebiyatında gülmece yani mizah, büyük çoğunlukla hicivden beslenmiştir. Sözlük anlamı "şaka, latife, eğlence" olan "müzâh/mizâh", edebi terim olarak gülmece ve alay karşılığındadır. Eğlenmek, eğlendirmek, alay etmek, eleştirmek, düşmanlık beslemek gibi çeşitli sebeplerle yazılmış hicviyyeler derecesine göre farklı isimler almaktadır. Alay gayesi güdenler tehzil, taşlama ve sataşma içerikli olanlar ta'rîz, yerme ve kınama amacı güdenler zemm diye isimlendirilir. Şeyhî'nin *Hâr-nâme*'si, Nef'î'nin *Sihâm-ı Kazâ* sı bu türdendir.

Letâyif-nâme

Latife kelimesinin çoğulu olan letâyif-nâme, latifelerin toplandığı eser demektir. Letâyif-nâmeler, anlatım yönüyle hikâyeye, mizahi yönüyle de fıkralara benzerler (Selçuk, 2015: 99). Türk edebiyatında ilk letâyif-nâme örneğinin 15. yy.ın sonlarında yaşamış olan Vahyî'ye ait olduğu söylenir. Nasûhî'nin *Letâyif*'i ve Lâmi'î'nin *Mecma'-u'l-Letâyif*'i türün önde gelen örnekleridir. Bunların dışında latife başlığı altında divanlarda, şiir mecmualarında ve bazı mesnevilerde görülen manzumeler de bu türe dâhil edilebilir.

Maktel/Maktel-i Hüseyin

Maktel kelimesi terim olarak tanınmış bir kişinin öldürülmesini konu alan eser anlamına gelmektedir. İlk dönemlerde savaşlar veya bazı olaylar sonucunda meydana gelen ölümler, "maktel" kelimesi ile anlatılmıştır. Zamanla bu kelime terim anlamı kazanarak öldürülme olaylarının anlatıldığı ürünleri karşılamıştır (Selçuk, 2015: 103). İlk makteller, önemli kişilerin öldürülmesi dolayısıyla kaleme alınmıştır. Bu tür, daha sonraki dönemlerde Hz. Hüseyin'in şehadetiyle özdeşleşmiştir. İran ve Türk edebiyatında, Hz. Peygamber'in torunu, Halife Hz. Ali'nin oğlu Hz. Hüseyin'in 680'de Kerbela'da şehit edilmesini anlatan eserler, zamanla bağımsız bir edebî tür olarak gelişmiş ve maktel-i Hüseyin adıyla anılmıştır. Türk edebiyatında Kastamonulu Şâzî, Lâmi'î, Yûsuf-ı Meddah bu türden eserler yazmışlardır.

Mersiye

Mersiye, ölen birisinin ardından duyulan üzüntüyü dile getirmek, o kişinin iyi taraflarını anlatmak ve ölene karşı şairin ilgisini ifade etmek üzere yazılan lirik şiirlerdir (Selçuk, 2015: 105). Ölünün zaman zaman abartılı bir dille övgüsünün yapıldığı mersiyeler, daha çok makam ve mevki sahibi insanlar hakkında kaleme alınmıştır. Bunun yanında kaybedilen bir şehrin acısını dile getiren şehir mersiyeleri, hayvanların ölümü üzerine yazılan hayvan mersiyeleri de vardır. Genellikle kaside şeklinde yazılmasına rağmen farklı nazım şekilleriyle yazılanları da bulunmaktadır. Ahmet Paşa, Cem Sultan, Necati gibi şairler bu türden eser yazmışlardır.

Mevlid

Sözlük anlamı olarak doğum zamanı, doğum yeri, doğum, doğum münasebetiyle yapılan tören, Hz. Peygamber'in dünyaya gelişini ve o zaman diliminde görülen hadiseleri anlatan menkıbe gibi anlamlara gelen mevlid, Hz. Muhammed'in doğumu başta olmak üzere hayatı, mucizeleri, gazaları, ahlakı, vefatı ve hilyesini övgüyle anlatan edebî türdür (Selçuk, 2015: 107). Genellikle manzum olup mesnevi nazım şekliyle yazılan mevlitlerde klasik bölümler bulunur. Didaktik ve

lirik bir anlatımın hâkim olduğu mevlitler, genelde sade bir dille yazılmışlardır. Türk edebiyatında bilinen en eski mevlid örneği Süleyman Çelebi'nin *Vesiletü'n-Necât* adlı eseridir. Hamdullah Hamdî, Behiştî gibi şairler de bu türden eserler yazmışlardır.

Mi'râciyye/Mi'râc-nâme

Mi'râciyye, Hz. Peygamber'in mi'raç mucizesini anlatan, daha çok mesnevi ve kaside nazım şekilleri ile yazılan, mensur örnekleri de bulunan türdür. Mi'râciyyeler, Hz. Muhammed'in hâl tercümeleri olan siretin bir bölümü iken sonradan müstakil bir tür hâline dönüşmüşlerdir (Selçuk, 2015: 110). 12. yüzyıldan itibaren bu tür eserler yazılmaya başlanır. Abdolvâsî Çelebi, Şeyh İsmail Hakkî Bursevî mi'râciyye yazan şairlerdir.

Sergüzeşt-nâme

Sergüzeşt-nâme, bir kişinin başından geçen olayların anlatıldığı eser demektir. Hatıra türü ile yakından ilişkili olan sergüzeşt-nâmelerde şairler yaşadıkları olayları, maceraları, bunlar hakkındaki duygu ve düşüncelerini kendi ağızlarından anlatırlar (Selçuk, 2015: 128). Halîlî'nin *Fürkat-nâme*'si türün edebiyatımızdaki ilk örneğidir. Tâcîzâde Cafer Çelebi'nin *Heves-nâme*, Celîlî'nin *Hecr-nâme* adlı eserleri türün önemli eserleri arasında yer alır.

Siyer

Hz. Muhammed'in doğumundan ölümüne kadar, hayatındaki bütün olayları biyografi şeklinde anlatan eserlerdir. Arap edebiyatında sîre yahut bunun çoğulu olan siyer adı verilen bir tür için Türkçede her iki isim de kullanılmış, çokluk siyer şekli tercih edilmiştir. Siyer kitapları Kur'an'a, hadislere ve bunların yorumlarına dayanmakla birlikte, olağanüstü unsurların gittikçe artması yüzünden menkıbevi bir karakter kazanmıştır (İz, 1985: 248). Kadî Darîr'in *Sîretü'n-Nebî*'si ve Muhammed'in *Siyer-i Nebî*'si bu türden eserlerdir.

Sûr-nâme

Türk edebiyatına özgü bir tür olan sûr-nâme, “düğün, ziyafet, şenlik” anlamına gelen sûr ve “mektup, kitap, risale” anlamına gelen nâme kelimelerinin birleşmesiyle oluşmuştur. Osmanlı saray düğünleri ve şenlikleri hakkında yazılan sûr-nâmeler şehzadelerin sünnet düğünlerini, sûr-ı hümâyûn (evlenme törenleri) ve vilâdet-i hümâyûnları (şehzade veya sultanların doğumlarını işleyen) bir edebi türdür (Selçuk, 2015: 133). Manzum veya mensur olarak kaleme alınan müstakil sûr-nâmeler dışında divanlarda da benzer konuları işleyen sûriyye kasideleri ve sûriyye tarihleri bulunmaktadır. Sûr-nâmeler, yazıldıkları dönemin tarihine ve sosyal hayatına ışık tutan zengin kültür hazineleridir. Bilinen ilk sûr-nâme, Gelibolulu Ali'nin *Câmî'u'l Buhûr der-Mecâlis-i Sûr* adlı mesnevisidir. Nâbî'nin *Vekâyi'-i Hitân-ı Şehzâdegân-ı Hazreti Sultân Muhammed-i Gâzî* adlı eserleri bu türdendir.

Tarihler

Şairlerin yaşadıkları zamanda meydana gelen önemli tarihi olayları yazarak oluşturdukları eserlerdir. Hadîdî'nin *Tevârih-i Âl-i Osman*'ı, Bahârî'nin *Üngürüs Fetih-nâme*'si bu tür eserlerdir.

1.1.2 Mensur Metinler

Klasik Türk edebiyatında nesir, nazma karşı genellikle küçümsenmesine rağmen çeşitli türlerle varlığını göstermiştir. Eski Türk edebiyatında hikâye bir olayın anlatımı şeklinde düşünülmüş, manzum ya da mensur bir olayı anlatan tarih, masal, efsane, menkıbe gibi bütün

eserler genellikle hikâye olarak adlandırılmıştır (Kavruk, 2019: 2). Bu edebiyat döneminde verilen tahkiyeli metinler şunlardır:

Kısas-ı Enbiyâ

Eski peygamberlere ait hikâyeler, İslam'ın ilk yüzyıllarından itibaren, Kur'an tefsirlerine dayanılarak, genişletilmiş ve zamanla ayrı bir edebî tür ortaya çıkmıştır. Türk edebiyatındaki ilk kısas-ı enbiyâların başlıca kaynağı Kisâi ve Sa'lebî'nin *Kısâsü'l-Enbiyâ* adlı eserleridir. Rabguzi ve Ahmet Cevdet Paşa'nın bu türden eserleri vardır.

Tezkiretü'l-Evliyâ

Tasavvuf akımı ilerledikçe İslam velilerinin menkıbevi hayat hikâyeleri, birçok yazarca ele alınmıştır. Bu tip eserlerin en ünlüsü Ferîdüddin Attar'ın *Tezkiretü'l-Evliyâ*'sıdır. Bu eser bilinmeyen yahut tanınmış yazarlarca bazen genişletilerek birçok kere Doğu ve Batı Türkçesine çevrildiği gibi bu türde başka eserlere de örnek olmuştur.

Maktel-i Hüseyin

İran ve Türk edebiyatlarında, Hz. Muhammet'in torunu ve Halife Hz. Ali'nin oğlu Hz. Hüseyin'in Kerbela'da öldürülmesi olayını işleyen nazım yahut nesirle yazılmış eserler zamanla bağımsız bir edebî tür olarak gelişmiştir. Türk edebiyatında bu türün en ünlü eseri Fuzûlî'nin Hadikatü's-Sü'edâ'sıdır (İz, 1985: 249).

Menâkıb-nâmeler

Tarikat kurucuları, velîler ve şeyhlerin menkıbevi hayatlarını konu edinen bir türdür. Menâkıb-nâme veya velâyet-nâme (halk dilinde vilâyetnâme) adı verilen eserlerde, olağanüstü unsur, evliya tezkirelerine nispetle daha fazladır (İz, 1985: 248). Halka tarikat büyüklerini tanıtmak maksadı ile yazıldıkları için de dilleri ve üslupları süslü ve yapmacıklı nesirden uzak ve halk diline yakındır. Bu türün en ilgi çekici örnekleri XV. ve XVI. yüzyıllarda yazılmıştır. Halk arasında çok okunan bütün eserlerde olduğu gibi yazmalar birbirinden oldukça farklıdır. Menâkıb-nâmelerden bazıları da devlette büyük makamlara yükselmiş, sonradan kendilerine velilik atfedilmiş kişiler hakkındadır. Fatih devrinin ünlü bilgini Akşemseddin ile Fatih'in veziri Mahmud Paşa'nın Menâkıb-nâme'leri bunlardandır.

Destânî Hikâyeler

Bu hikâyeler din uğruna yapılan savaşlarda fedakârlıkları, kahramanlıkları ve kerâmetleri ile halkın muhayyilesinde yer tutmuş gazilerin kişiliği çevresinde doğmuş ve gelişmiştir. Hâricîlerin ünlü kahramanı Hamza'nın adı çevresinde gelişen ve Anadolu'da çok yayılan Hamzâ-nâme ile Horasanlı Ebu Müslim'in destânî hayatını anlatan Ebu Müslim Kitabı bunların en eskisidir (İz, 1985: 248). Seyyid Battal Gazi Destanı adı ile de tanınan Battal-name Müslümanlarla Bizanslılar arasındaki savaşların menkıbelerine dayanır. Çok nüshası olan bu iki eser de anonimdir. Melik Danişmend Ahmed Gazi'nin gazalarını anlatan Danişmend-name'nin birçok değişik nüshası vardır.

Hikâye

Halk hikâyelerinden farklı olarak saraylarda ve çoğu klasik eğitimden geçmiş aydın çevrelerde okunmak üzere yazılan eserler, Arap ve İran edebiyatında olduğu gibi, Türk

edebiyatında da ayrı bir tür teşkil eder. Bunlar ekseriya Arapça ve Farsça eserlerden çevrilmiş yahut o örneklerle uyularak yazılmıştır. Bu eserlerin dili, süslü nesrin (inşa) henüz yaygın bir moda olmadığı bir zamanda yazıldığı için, halk dilinden çok ayrı değildir. İçinde yerli ve yabancı hikâyelerin de bulunduğu Nergisi'nin *Hamse*'si ise süslü nesrin klasik örneğidir. Giritli Ali Aziz'in (ö. 1798) *Muhayyelât* ı bu türde ayrı bir yer tutar. Eski hikâye ile Tanzimat'tan sonra gelişen roman arasında bir köprü sayılabilecek olan bu eserde ilk defa Batı ve Doğu etkileri ile yerli unsurlar başarılı bir şekilde kaynaşmıştır. Dili de halk diline yakındır (İz, 1985: 249).

Tarihler

Yazarların yaşadıkları zamanda meydana gelen önemli tarihi olayları yazarak oluşturdukları eserlerdir. Eski edebiyatta, halk kitaplarına yakın olan destânî tarihler (Âşıkpaşazâde Tarihi vb.) dışındaki tarihlerin ilk örneği Dursun Bey'in XV. yüzyıl sonlarında yazdığı *Tarih-i Ebu'l-Feth*'dir. Bu eser aynı zamanda eski edebiyatta süslü nesrin (inşa) ilk örneklerindendir. Asıl tarihçilik XVI. yüzyılın başlarında Kemalpaşazade ile başlar. Aynı yüzyılda Selanikî Mustafa Efendi, yüzyılın sonunda Hoca Sa'deddin, Mustafa Âli, XVII-XVIII. Yüzyılda Fındıklılı Silahdâr Mehmet Ağa, en önemli tarihçilerdir (İz, 1985: 250).

Hicviye

Amacı bir kimseyi yermek, iğnelemek olan kaside, mesnevi, kıt'a vb. şeklinde yapılan, mensur örnekleri de olan hiciv veya hicviye türünün en güzel örneklerinden biri Fuzûlî'nin *Şikâyet-nâme*'si'dir.

Seyâhat-nâmeler

Gezip görülen yerlerin diğer yerlerden farklı yanlarının anlatıldığı metinlerdir. Eski Türk edebiyatında özellikle XVI. yüzyılda Seydi Ali Reis'in seyahatlerini anlatan *Mir'atü'l-Memâlik*'i ile XVII. yüzyılın tanınmış seyyahı Evliya Çelebi'nin 10 ciltlik *Seyâhat-nâme*'si bu türün en önemli örnekleridir. Evliya Çelebi'nin gezdiği ülkelere ait her çeşit bilgiyi topladığı eseri, dünya edebiyatında da benzeri bulunmayan çok nadir eserlerden biridir (İz, 1985: 251).

Sefâret-nâmeler

Osmanlı elçilerinin gönderildikleri memlekette, gördükleri şeyleri, görüştükleri devlet adamlarını, onlarla yapılan müzakereleri vs.yi ayrıntılı bir şekilde anlatan bir çeşit rapor niteliğindeki eserdir. Yirmisekiz Mehmed Çelebi'nin Paris Sefâret-nâme'si bu türün önemli eserlerindendir.

2. TÜRK EDEBİYATINDA HAZRET-İ HATİCE

2.1 Klasik Türk Edebiyatında Hazret-i Hatice

Haz. Hatice; Hz. Muhammed'in ilk eşi olması ve onun tarafından övülmüş olması, müminlerin annesi olarak anılması sebebiyle, tüm Müslümanlar tarafından sevgi ve hürmet görmüş ve görmektedir. Bu derin sevgi ve saygı sebebiyle Türk edebiyatında Hz. Hatice'nin Hz. Muhammed ile evliliği müstakil bir şekilde veya kısmi olarak ele alınmış, işlenmiştir.

Türk edebiyatında Hz. Hatice ile ilgili eserler manzum ve mensur olmak üzere iki grupta toplanır.

2.1.1 Manzum Eserler

Klasik Türk edebiyatında Hz. Muhammed ile Hz. Hatice'nin evliliğini anlatan, farklı şekilde isimlendirilmiş çok sayıda manzum eser bulunmaktadır. Genellikle şairi veya müstensihî belli olmayan bu eserlerde mesnevi nazım şekli ile aruz ölçüsünün kısa kalıpları kullanılmış, ölçü ve kafiye dikkat edilmiştir. Tespit edilebilen bu eserler ve özellikleri aşağıda verilmiştir.

1. Dâsîtan-ı Hadîcetü'l-Kübrâ¹: Ne zaman ve kim tarafından yazıldığı bilinmeyen ancak Gulâmi tarafından 1247 (1831/1832) yılında istinsah edilen eser, Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesinde 256 demirbaş numarası ile kayıtlıdır. Ciltsiz, ebru kapaklı, 13 satırlık 48 yapraklı eser, 210x110 ölçüsündedir. Harekeli nesih ile krem renkli kalın kâğıda Türkçe yazılan eserin asıl bölümü 989 beyittir, son 8 yaprağında ise Gulâmî'ye ait 31, 22, 7, 20 ve 25 beyitten oluşan gazel ve kaside yer almaktadır. "Hazâ Dâsîtan-ı Hadîcetü'l-Kübrâ" başlığı ile başlayan eserin bismelenin ardından gelen ilk beyti ve son kısmı² aşağıdaki şekildedir:

Başlangıç:

1 Sen sulţânsın ey zü'l-celâl
Men za'îf üftâdeyem kim bî-mecâl (2b)

Bitiş:

987 Yâ İlâhî okıyanı dinleyeni yazanı
Raḥmetüñ deryâsına qarḫ idüben eyle meşâb

988 Ḥamdu li'llâh ḥamdu li'llâh yâ ilâhe'l-'âlemîn
Burada ḥamd ü şenâ ile tamam oldu kitâb

989 Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilât
Söz budır ancaḫ hemîn vallâhu a'lem
(Bi's-sevâb 1247 19 fi Ramazan (40b))

¹ Kaynaklarda Konya Bilge Kütüphanesinde 2061 demirbaş numarası ile de kayıtlı olduğu belirtilen esere tarama sonuçlarında ulaşılamamıştır.

² Metinler genelde aynı beyitle bittiğinden farklılıkları göstermek amacıyla son kısımdaki beyit ve ibareler de gösterildi.

2. Manzûme-i Hazret-i Hatîcetü'l-Kübrâ: Ankara Milli Kütüphane, Yazmalar Koleksiyonu'nda "Manzûme-i Hazret-i Hadîcetü'l-Kübra" adı, 06 Mil Yz A 8902 demirbaş ve 1788 DVD numarası ile kayıtlı olan eserin müellifi veya müstensihî, telif ya da istinsah tarihi belli değildir. Genellikle 13 satırlık (12a, 20a, 24b, 67b, 71a, 76b numaralı sayfalar 14 satır) 91 yapraktan oluşan eser, bez kaplı ve meşin ciltlidir ve 245x165-175x125 mm ölçülerindedir. Türkçe eser, hilal filigranlı kâğıda harekeli nesih yazı ile yazılmıştır. "Hadîce Ana" başlığıyla başlayan 2362 beyitlik eserde bazı konu başlıkları kırmızı yazılmıştır. Eserin besmeleden sonraki ilk beyti ve son kısmı aşağıdaki şekildedir:

Başlangıç:

- 1 Söylegil ey gayb elinüñ bülbülü
Gayb elinden [mi] yetürdüñ bu güli (1b)

Bitiş:

- 2360 Burada bu kışsa uş oldı tamām
Muştafâ vasfıñı kim kıldı tamām
- 2361 Yazanı yazdıranı
Raḥmet eyle yâ Ğanî
- 2362 Şāhibü'l-hayrāt
Ve'l-ḥasenāt (92a)

3. Hikâye-i Nikâh-ı Mustafâ³: Konya Koyunoğlu Müzesi, Koyunoğlu Müzesi ve Kütüphanesi Koleksiyonu'nda 10731 demirbaş numarası ile kayıtlı olan eserin şairi veya müstensihî, ne zaman yazıldığı belli değildir. "İslam Dini-Siyer-i Nebevi" konulu eser, 13 satırlık 36 yapraktan oluşmaktadır. 21.8 x 16 mm ölçülerindeki eserin başlığı "Hikâye-i Nikâh-ı Mustafâ 'Aleyhi's-selâm Berây-ı Hadîcetü'l-Kübrâ Raḥîya'llâhu anhâ" şeklindedir. 897 beyitlik asıl metne Hz. Muhammet'in doğumunun anlatıldığı 21 beyitlik bir bölümün eklenmesiyle eser 918 beyit olmuştur. Girişindeki iki varak ve son sayfası asıl konuyla ilgili olmayan eserin ilk beyti ve son beyitleri aşağıdaki şekildedir:

Başlangıç:

- 1 Aç dilüñi söyle iy bülbül 'ıyân
Kendü ḥālüñ kendü özüñ kı l beyân (1b)

Bitiş:

- 896 Hâḳdan olsun cânına yüz biñ selâm
Günde dâ'im kışsa hem olsun tamām
- 897 Okıyanı yazanı yazdıranı
Raḥmetüñle yarlıgağıl yâ Ğanî (33a)

³ Konya Koyunoğlu Müzesinde 10250 demirbaş numarada kayıtlı olduğu ifade edilen esere tarama sonuçlarında ulaşılamamıştır.

4. Manzûme-i Hatîcetü'l-Kübrâ: Ankara Milli Kütüphane, Yazmalar Koleksiyonu'nda "Manzûme-i Hazreti Hatîcetü'l-Kübra" adı, 06 Mil Yz A 8670 demirbaş ve 581 DVD numarası ile kayıtlı olan eserin müellifi veya müstensihî belli değildir. Ölçüsü 212 x 150-155 x 90 mm olan eser 46 varak olup her sayfası 11 satırdan ibarettir. 951 beyit ve 36 satırlık mensur kısımdan oluşan eserin cildi, kenarları kahverengi meşin mıkblebli ebru kaplı mukavva şeklindedir. Harekeli nesih ile yazılmış olan eserin şiir kısımdan sonra iki varaklık harekesiz nakil bölümü yer almaktadır. Serlevha ve nakarat bölümler kırmızı mürekkep ile yazılmıştır. "Hazâ Kitâb-ı Hadîcetü'l-Kübrâ razîya'llâhü 'anhâ" başlığıyla başlayan eserin besmeleden sonraki ilk beyti ve son beyitleri aşağıdaki şekildedir:

Başlangıç:

1 Ey 'ademden 'âlemi var eyleyen
Yeri kâ'im göği devvâr eyleyen (1b)

Bitiş:

950 Eş-şalâtü ve's-selâmü 'aleyke yâ Resûla'llâh
Eş-şalâtü ve's-selâmü 'aleyke yâ Habîba'llâh

951 Okuyanı yazanı dinleyeni
Yazdıranı rahmetinle yarlıgagıl yâ Ğanî (46a)

Eserin iki de matbu nüshası bulunmaktadır. Yazma nüshalardaki mensur bölümlerin bulunmadığı bu eserlerin biri İbrahim Nureddin tarafından 1862'de (1279) basılmıştır. Aşir Efendi Litografya Destgâhı'ndaki bu eser, 19 satırlık 52 sayfadan ibarettir. Diğeri ise Tabhâne-i Âmire'de bulunan ve 1859'da (1268) Taş Destgâh'ında Mehmet Recai tarafından basılan eserdir. Bu eser ise 17 beyitlik 59 sayfadan oluşmaktadır.

5. Hikâyet-i Hadîce Tezvîc-i Muhammed: Abdulkadir Karahan (1980: 225-232) tarafından tanıtılan eser, onun şahsi kütüphanesindeki bulunmaktadır. "Hikâyet-i Hadîce Tezvîc-i Muhammed Aleyhi's-salâtu ve's-selâm" başlıklı eseri Karahan (1980: 226) "yazısının arkaik şekli, eski imla özellikleri, bazı gramer kurallarını koruması, kâğıdın eskiliği" gibi özelliklerinden dolayı "en eski ve güvenilir nüsha" olarak değerlendirir. 13 satırlık 26 yapraktan oluşan eserin ölçüleri 200x140 (150x105) mm şeklindedir. Karahan (1980: 228) bu eserin başlangıç ve sonu olarak ise şu beyitlere yer verir:

"Baş taraf şöyle başlamaktadır:

Muhammed Mustafâ ol mâh-i tâbân

Ana rahminde iken bilgil ey cân (var. 1 b).

Ve şöylece de sona ermektedir:

Yarın mahşerde oğlanlarmun (bir hece eksik)

Yoluna turmuşam El-hamdü li'llâh (var. 26 b).

Gerçi bu beyitten sonra birçok manzum eser sonunda tesadüf edilen:

Okuyanı dinleyeni yazanı

Rahmetünle yarlıgagıl yâ Ganî anonim beyti de yer almışsa da, bunu, risale kapsamına almamak gerekir.”

6. Mevlûd u Şerîf-i Hadîcetü'l-Kübrâ: Abdulkadir Karahan (1980: 225-232) tarafından tanıtılan, Paris Bibliotheque Nationale’da Supplement Turc 1515 demirbaş numarası ile kayıtlı eser “Hâzâ Mevlûd u Şerîf-i Hadîcetü'l-Kübrâ” başlığını taşımaktadır. J. Deny kitaplığında yer alan ve 1246 (1830) istinsah edilen eser için Karahan (1980: 226) şu tespitlerde bulunmuştur:

“Bu nüsha, her hâlde müstensihin okuyucuya kolaylık sağlamasını düşünerek olmalı, eserin eski dil özellikleri yerine, kopya edildiği çağın Osmanlıca yazı diline uydurulmuştur. Birçok yerde kelimeler değiştirilmiş, vezin ve kafiye bozulmuş, mısralar aslî hüviyetlerini yitirmiştir. Gerçi güzel sayılabilecek bir nesih hattıyledir ve okunaklıdır da. Ancak istinsah tarihi bakımından çok müehhar olması, ifâde itibariyle de aslî saffetinin bozulmuş bulunması, güvenilir olmak vasfının zedelenmesine, geniş ölçüde, neden olmuştur.”

Harekeli nesih ile yazılmış eserin asıl bölümü genellikle 15 satırlık (1b-8, 31b-13, 32a-8, 33a-8, 33-8, 34a-2 satır) 36 yapraktır. 927 beyitlik eserin besmeleden sonraki ilk beyti ve sonu aşağıdaki şekildedir:

Başlangıç:

1 Ey ‘ademden ‘âlemi var eyleyen
Yeri kâ’im gögi devvâr eyleyen (1b)

Bitiş:

925 Ger bu ‘âlem hâlkı dirse şubh u şâm
Medh olunsa haşre dek olmaz lıyyam (35b)

926 Ger diler lıyya bula canuñ şafâ
Vir şalāvāt ber-Resûl-i Muştafâ

927 Okuyanı yazanı yazdıranı
Raḥmetünle yarlıgagıl yâ Ganî (36a)

7. Hikâye-i Seyyide Haticetü'l-Kübra Ümmü'l Mü'minîn: Şair veya müstensihi, telif ya da istinsah tarihi bilinmeyen eser, Kahire-Mısır, Mısır Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Koleksiyonu’nda Tarih-i Türkî 276 demirbaş numarasıyla kayıtlıdır. “Kitâbeti Hadîcetü'l-Kübrâ” başlıklı eserin dili Türkçe, konusu Genel Ansiklopediler şeklinde kayıtlıdır. Eser, 180x255mm ölçülerinde olup talik yazı ile yazılmış 19 satırlık 30 yapraktan ve 942 beyitten oluşmaktadır. Eserin besmeleden sonraki ilk beyti ve son kısmı aşağıdaki şekildedir:

Başlangıç:

1 Aç dilüñi söyle ey bülbül ‘ayân
Kendü hâlün kendü özün kıl beyan (1a)

- 940 Çok emek zahmet çeküp kıldum elem
İşde bir temmet didüm sildüm kalem
- 941 Okıyanı diñleyeni yazanı
Yarlığa rahmetler ile ya Ğanî
- 942 Eş-şalâtü ve's-selâmü 'aleyke yâ Resûla'llâh
Eş-şalâtü ve's-selâmü 'aleyke yâ Hâbiba'llâh

Bitiş:

Eş-şalâtü ve's-selâmü 'aleyke yâ seyyide'l-evvelîne ve'l-âhirîn ve selâmun 'ale'l-mürselîn
ve'l-hamdu li'llâhi Rabbi'l-'alemîn

Merhamet eyle ol cân için

Fâtiha oku hem yazan için

El-fâtiha (24b)

8. Hikâye-i Hadîcetü'l-Kübrâ: Konya Müzesi, Koyunoğlu Müze ve Kütüphanesi Koleksiyonu'nda 10250/a demirbaş numarasıyla kayıtlı eserin şairi belli değildir ancak nüsha Süleyman Nuri b. Mehmed adlı müstensih tarafından istinsah edilmiştir. Telif ve istinsah tarihi yer almamaktadır. "Hikâyet-i Nikâh-ı Mustafa 'Aleyhi's-selâm Birle Hadîcetü'l-Kübrâ Radiya'llâhu 'Anhâ" başlığı ile başlayan eser, 21,5x15,5mm ölçülerinde, nesih yazı ile yazılmış 15 satırlık 33 yapraktan oluşan eser, 942 beyittir. Besmele ile başlamayan eserin ilk beyti ve son kısmı aşağıdaki şekildedir:

Başlangıç:

- 1 Aç dilüñi söyle ey bülbül 'ayân
Kendü hâlüñ kendü özüñkıl beyan (1b)
- 940 Çok emek zahmet çeküp kıldum elem
İşde bir temmet didüm sildüm kalem
- 941 Okıyanı diñleyeni yazanı
Yarlığa rahmetler ile ya Ğanî
- 942 Eş-şalâtü ve's-selâmü 'aleyke yâ Resûla'llâh
Eş-şalâtü ve's-selâmü 'aleyke yâ Hâbiba'llâh

Bitiş:

Eş-şalâtü ve's-selâmü 'aleyke yâ seyyide'l-evvelîne ve'l-âhirîn ve selâmun 'ale'l-mürselîn
ve'l-hamdu li'llâhi Rabbi'l-'alemîn

Merhamet eyle ol cân için

Fâtiha oku hem yazan için

El-fâtiha (33a)

9. Destân-ı Hadîce: Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, Konya İl Halk Kütüphanesi Koleksiyonu’nda 42 Kon 2061 demirbaş numarasıyla kayıtlı olan eserin şairi veya müstensihisi, telif ya da istinsah tarihi belli değildir. “Hazâ Kitâb-ı Dâsîtân-ı Hadîce Radiya’llâhu ‘Anhâ” başlığı ile başlayan eser, 208x167-143x120 mm ölçülerinde olup 11/12 satırlık 46 yapraktan ve 936 beyitten ibarettir. Kırmızı cetvelli eserin ilk mısraları genellikle silik, şirazesı bozuktur. Çaharkuşe siyah meşin, ebru kaplı mukavva cildinin sırtı düşmüş durumdadır (www.yazmalar.gov.tr/12.02.2022). Harekeli nesih ile yazılmış eserin besmeleden sonraki ilk beyti ve son beyti aşağıdaki şekildedir:

Başlangıç:

1 Ey ‘ademden ‘âlemi var eyleyen
Yeri kâ‘im gögi devvâr eyleyen (1b)

Bitiş:

936 ‘ Aceb manzûmedir medhûñ gülidür
Bunı yazan okıyanuñ kûlıdur (46a)

10. Manzûme-i Hatîcetü’l-Kübrâ: Ankara Milli Kütüphane, Yazmalar Koleksiyonu’nda 06 Mil Yz A 8631/1 ve 06 Mil Yz A 8631/2 demirbaş, 578 DVD numarasıyla kayıtlı mecmuanın 10b-42a yaprakları arasında yer alan eserin yazar veya müstensihisi, telif ya da istinsah tarihi belli değildir. “Serencâm-ı Sekerâtü’l-Mevt” başlığıyla başlayan eserin 10b yaprağından itibaren “Hazâ Kitâb-ı Manzûme-i Hadîcetü’l-Kübrâ radiya’llâh’ü ‘anhâ” şeklinde başlayan 240x150-155x105 mm ölçülerindeki eser, kupa filigranlı kâğıda harekeli nesih ile yazılmıştır. Cetvelleri kırmızı renkte olup sırtı ve sertabı tamir görmüş koyu kahverengi meşin, şemseli zencirekli, miklebli, şirazesı dağılmış açık kahverengi meşin bir cilt içerisindeydir. Yapraklar rutubet lekeliydir. Ciltte yer yer kurt yenikleri vardır (www.yazmalar.gov.tr/12.02.2022). Çift sütunlu 15 satırlık 32 yaprak ve 914 beyitten oluşan eserin besmeleden sonraki ilk beyti ve sonu aşağıdaki şekliyeyir:

Başlangıç:

1 Aç dilüñi söyle ey bülbül ‘ayân
Kendü hâlüñ kendü özüñ kıl beyan (1b)

912 Çok emek zahmet çeküp kıldım elem
İşde bir temmet didim sildim kalem

913 Okıyanı diñleyeni yazanı
Yarlığa rahmetler ile yâ Ğânî

914 Eş-şalâtü ve’s-selâmü ‘aleyke yâ Resûla’llâh
Eş-şalâtü ve’s-selâmü ‘aleyke yâ Hâbîba’llâh

Bitiş:

Eş-şalâtü ve's-selâmu 'aleyke yâ seyyide'l-evvelîne ve'l-âhîrîn ve selâmun 'ale'l-mürselîn ve'l-ḥamdu li'llâhi Rabbi'l-'alemîn

Merḥamet eyle ol cân için
Fâtiḥa oku hem yazan için
El-fâtiḥa (32a)

11. Hikâye-i Haticetü'l-Kübrâ: Kahire-Mısır, Hidiv Kütüphanesi Türkçe Yazmaları Koleksiyonu'nda 17560/1 demirbaş numarasıyla kayıtlıdır (yazmalar.gov.tr/ 12.02.2022). Eser, araştırmalara rağmen Mısır'daki Milli Kütüphane (Hidiv Kütüphanesi), Kahire Üniversitesi Kütüphanesi, Ezher Üniversitesi Kütüphanesi ve İskenderiye Kütüphanesinde bulunamamıştır. Türkçe eserin yazar veya müstensihisi, telif ya da istinsah tarihi belli değildir. Nesih yazı ile 19 satır olarak yazılan eserin ölçüleri ve yaprak sayısı belirtilmemiştir.

12. Hazâ Mevlûd-ı Şerîf-i Hadîcetü'l-Kübrâ: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığında 849 demirbaş numarasıyla kayıtlı olan eser, çift sütunlu 13 satır 39 yaprak ve 948 beyitten oluşmaktadır. "Hazâ Mevlûd-ı Şerîf-i Hadîcetü'l-Kübrâ" başlığı ile başlayan eser, harekeli nesih ile yazılmış olup 225x155-170x110 mm ölçülerindedir. Soğuk şemseli meşin kapaklı eserin son iki yaprağında 25 beyitlik "Fî Beyân-ı Nazm-ı Nasîhat" ve 17 satırlık "Fî Beyân-ı Niyyet" bölümü bulunmaktadır. Besmeleyle başlayan eserin ilk beyti ve son beyitleri aşağıdaki şekildedir:

Başlangıç:

- 1 Ey 'ademden 'âlemi var eyleyen
Yeri kâ'im gögi devvâr eyleyen (1b)

Bitiş:

- 946 Ger bu 'âlem halkı dirse şubḥ u şâm
Medḥ olunsa ḥaşre dek olmaz tamâm
- 947 Ger diler iseñ bula canuñ şafâ
Vir şalâvât ber-Resûl-i Muştafâ (37b)
- 948 Okuyanı yazanı yazdıranı
Raḥmetüñle yarlıgağıl yâ Ğanî (38a)

13. 'Akdu Fahr-ı Ka'inât Ma'a Hadîceti'l-Kübrâ: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığında 778 demirbaş numarasıyla kayıtlı olan eser, çift sütunlu 19 satır 26 yaprak ve 944 beyitten oluşmaktadır. "'Âkd-ı Fahr-ı Ka'inât min Hadîcetü'l-Kübrâ" başlığı ile başlayan eser matbu olup 1279 (1862) yılında Aşir Efendi Litoğrafya Destgâhı'nda İbrahim Nureddin tarafından basılmıştır. Ebru desenli, karton kapaklı eser: "İşbu 'Âkd-ı Fahr-ı Kâ'inât min Ḥadîceti'l-Kübrâ hikâyâtı Sulṭân Bâyezîd'e 'Âşir Efendi'nin Lutugrafiyye destgâhında biñ iki yüz yetmiş tokuz senesi cemâziye'l-evveliniñ yigirmisinde ḥitâm-pezîr olmuştur. Ḥarrerehu İbrâhîm Nureddîn." ifadeleri ile tamamlanmıştır. Besmeleyle başlayan eserin ilk beyti ve son beyitleri aşağıdaki şekildedir:

Başlangıç:

- 1 Ey ‘ademden ‘ālemi var eyleyen
Yeri kâ’im gögi devvār eyleyen (1b)

Bitiş:

- 941 Ger bu ‘ālem halkı dirse şubḥ u şām
Medḥ olunsa ḥaşre dek olmaz tamaām

- 942 Ger diler iseñ bula canuñ şafā
Vir şalāvāt ber-Resül-i Muştafā

- 943 Eş-şalātü ve’s-selāmu ‘aleyke yā Resūla’llāh
Eş-şalātü ve’s-selāmu ‘aleyke yā Ḥabība’llāh

- 944 Okuyanı yazdıranı yazanı
Raḥmetüñle yarlıgağıl yā Ğanī (26b)

14. Menkıbe-i Fahr-ı Kâinat/Hikâyet-i Hadîce: Ankara Milli Kütüphane, Yazmalar Koleksiyonu’nda 06 Mil Yz A 4789 demirbaş ve 269 DVD numarasıyla kayıtlı eserin şairi belli değildir ancak müstensihî Şeyh İsmail Bin Üsküdarî’dir. Telif tarihi belli olmayan fakat istinsah tarihi 1181 (1767) olarak geçen eseri koleksiyona 1966’da Besim Atalay bağışlamıştır (yazmalar.gov.tr/ 12.02.2022). Sırtı ile kenarları meşin, kapakları desenli kâğıt kaplı mukavva bir cilt içerisindeki eser, rutubetten dolayı yaprakları lekelidir. Türkçe eser, 210x152-130x95 mm ölçülerinde olup suyuolu filigranlı kâğıda harekeli nesih ile söz başları kırmızı olarak yazılmıştır. 11 satırlık 46 yapraktan oluşan eser 944 beyittir. “Hazâ Kitâb-ı Menkıbe-i Fahr-ı Kâ’inât ‘Aleyhü’s-selātu ve’s-selâm ma’a Hadîcetü’l Kübrâ” başlığıyla başlayan eserin başlangıç ve bitiş beyitleri aşağıdaki şekildedir:

Başlangıç:

- 1 Ğonca-i gülzâr-ı kelâm-ı kadîm
Bismi’llâhi’r-raḥmāni’r-raḥîm
- 2 Ey ‘ademden ‘ālemi var eyleyen
Yeri kâ’im gögi devvār eyleyen (1b)

Bitiş:

- 942 Ger bu ‘ālem halkı dirse şubḥ u şām
Medḥ olınsa ḥaşre dek olmaz 15yyam

- 943 Ger diler iseñ bula cānuñ şafā
Vir şalāvāt ber-Resül-i Muşşafā

944 Oğıyany yazany dıñleyeny
Raħmetüñle yarlığagıl yā Ğanı

Fı şehri'r-Receb 1181 [23 Kasım-22 Aralık 1767]
[Müstensih:] Şeyh İsmā'ıl bin Üsküdārı (46a)

15. Âşık Paşa'nın Mevlidi: Eser, Bosna Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi'nde "Mawlûd" adı, 6040 demirbaş ve 187 DVD numarası ile kayıtlıdır. Başına "Âşık Paşa'nın Mevlidi" başlığı sonradan eklenmiş görünmektedir. İçerisinde Âşık Paşa'ya ait bir isim ve mahlas geçmemektedir. Koyu kahverengi, pandozit bez mukavva ciltli eser, 165x95 mm ölçülerindedir. İnce, samanî kâğıda harekeli nesih ile yazılan eser 42 yaprak olup 38 yaprağı nazım, 4 yaprağı ise nesir şeklindedir. Nazım kısmı çift sütunlu genellikle 13 satır iken nesir kısmı 13 satır şeklindedir. 1254 (1838) tarihinde yazıldığı belirtilen eserin 940 beyit ve 79 satırlık eserin besmeleden sonraki ilk beyti ve son kısmı aşağıdaki şekildedir:

Başlangıç:

1 Ey 'ademden 'âlemi var eyleyen
Yeri kı'ım gögi devvâr eyleyen (1b)

Bitiş:

938 Ger bu 'âlem halkı dirse şubh u şâm
Medih olunsa haşre dek olmaz tamâm

939 Ger diler iseñ bula cânın şafâ
Vir şalâvât ber-Resûl-i Muştafâ

940 Oğıyany yazany yazdırany
Raħmetiñle yarlığagıl yā Ğanı (39a)

16. Mevlid: Ankara Milli Kütüphane, Yazmalar Koleksiyonu'nda aynı adla kayıtlı iki eser bulunmaktadır. Bunlardan birincisi 06 Mil Yz A 1174 demirbaş ve 47 DVD numarasıyla kayıt olup yazarı belli değildir ancak müstensihî İbrahim Ethem'dir. Konusu belirtilmeyen Türkçe eserin telif tarihi yer almazken istinsah tarihi 1261 (1845) olarak geçmektedir. 235x172-155x105 mm ölçülerindeki eser 11 satırlık 43 yaprak ve 924 beyitten müteşekkildir. Suyolu kâğıda harekeli nesih ile yazılan eser ciltsizdir, yapraklarında rutubet lekesi bulunmaktadır. Vasfî Mahir Kocatürk tarafından 1975 yılında bağışlanmıştır (yazmalar.gov.tr/ 12.02.2022). Eserin ayrı bir başlığı olmamakla birlikte besmeleden sonraki ilk beyti ve son beyti aşağıdaki şekildedir:

Başlangıç:

1 Ey 'ademden 'âlemi var eyleyen
Yeri kı'ım gögi devvâr eyleyen (1b)

Bitiş:

924 Anı işidüp nice kâfirler oldu Müslimân

Dağı nice mu‘cizāt görüp nice bān oğlu bān (43a)

Ankara Milli Kütüphane, Yazmalar Koleksiyonu’nda bulunan Mevlid adlı diğer eser ise 06 Mil Yz A 4858 demirbaş ve 274 DVD numarasıyla kayıtlıdır. Yazarı veya müstensihisi belli olmayan Türkçe eserin telif tarihi de belli değildir ancak istinsah tarihi 1330 (1911) olarak geçmektedir. 210x150-180x120 mm ölçülerindeki eser, 13 satırlık 35 yaprak 884 beyitten oluşmaktadır. Harf filigranlı kâğıda harekeli nesih ile yazılan eserin ser levha ve ilk iki sayfa cetvelleri mülevven, kenar cetvelleri kırmızı, cildi ise ebru kâğıt kaplı ince kartondur. Besim Atalay tarafından 1966’da bağışlanan eserin ayrı bir başlığı bulunmamaktadır (yazmalar.gov.tr/ 12.02.2022). Besmeleden sonraki ilk beyti ve son kısmı aşağıdaki şekildedir:

Başlangıç:

1 Ey ‘ademden ‘ālemi var eyleyen
Yeri kâ‘im göği devvār eyleyen (1b)

Bitiş:

881 Ger bu ‘ālem halkı dirse şubh u şām
Medih olunsa haşre dek olmaz tamām

883 Ger diler iseñ bula cānīñ şafā
Vir şalāvāt ber-Resūl-i Muşţafā

884 Okıyanı yazanı yazdıranı
Raḥmetüñle yarlıgağıl yā Ğanī (37a)

2.1.2 Mensur Eser

Hiz. Muhammet ile Hiz. Hatice’nin evliliğini anlatan mensur eserin özellikleri aşağıda verilmiştir.

1. **Risāle fî Tezvîci’r-Resûl bi-Hadîceti’l-Kübrâ:** Kastamonu Yazma Eserler Kütüphanesi ve Koleksiyonu’nda 37 Hk 1591/2 demirbaş numarasıyla kayıtlı eserin yazarı veya müstensihisi belli değildir. Sonunda ise yazılış tarihi olarak 1196 (1781) geçmektedir. Bir eserin bir bölümü olarak (25b-40b) yer alan bu mensur eser, bazı kaynaklarda yanlış demirbaş numarasıyla verildiğinden (37 Hk 1531/2) bazı araştırmacılar esere ulaşmamıştır. Kayıt bilgileri de “Risāle fî Tezvîli’r-Rasûl bi-Hadîceti’l-Kübrâ” şeklinde yanlış geçen eserin başlığı bulunmamaktadır. Ancak bu esere geçerken sonradan Latin harfleriyle yazılmış “Tezevvücü’r-Resûl” ibaresi bulunmaktadır. 225x125-150x105 mm ölçülerindeki eser 13 satırlık 20 yapraktan oluşmaktadır. İsim ve iç ay filigranlı kâğıda medrese neshi ile yazılan eser, “Bu bâb Resûl-i ekremiñ Ḥazret-i Ḥadîcetü’l-Kübrâ’yı ‘aḳd-i nikāh itmegini beyān ider (1b)” ile başlar, “Ve Seyyid-i ‘Ālem’iñ Ḥadîce’den ufağlıkları oldu ve kızları oldu. Fāṭima’dan gayrı cümlesi Ḥadîce’den oldu. Sene 1196-1781 (20b)” şeklinde sonlanır.

2.1.3 Başlangıçlarına Göre Hazret-i Hatice Metinleri

Hiz. Muhammet ile Hiz. Hatice'nin evliliğini anlatan manzum metinler, içerik olarak farklılıklar gösterdiği gibi başlangıçları bakımından da farklılık arz etmektedir. Bu metinler başlangıç beyitlerine göre aşağıda gruplandırılarak verilmiştir.

“Ey ‘ademden ‘âlemi var eyleyen
Yeri kâ'im gögi devvâr eyleyen”

1. Haza Kitâb-ı Hadîcetü'l Kübrâ: Ankara Milli Kütüphanede 06 Mil Yz A 8670 numarada kayıtlı olan eserin müellifi Kadı Asker Şerif Mehmed Molla Efendi'dir. Eserin iki de matbu nüshası bulunmaktadır. Biri İbrahim Nureddin tarafından 1862'de basılan Aşir Efendi Litografya Destgâhı'ndaki eser olup diğeri ise Tabhâne-i Âmire'de bulunan ve 1859'da Taş Destgâh'ında Mehmet Recai tarafından basılan eserdir. Emine Kara Tursun, Rahim Eraslan ve Necdet Öztürk tarafından ayrı ayrı çalışılmıştır.

2. ‘Akdu Fahr-ı Kainât Ma‘a Hadîceti'l-Kübrâ: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığında 778 numarada kayıtlı olan eser de tarafımızca karşılaştırmalı olarak çalışılmıştır.

3. Haza Mevlud-ı Şerif Hadîcetü'l-Kübrâ: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığında 849 numarada kayıtlı olan eser tarafımızca karşılaştırmalı olarak çalışılmıştır.

4. Haza Mevlud-ı Şerîf-i Hatîcetü'l-Kübrâ: Paris Bibliotheque Nationale'da Jean Deny kitaplığında Supplement Turc 1515 numarayla kayıtlıdır. Diğer nüshası Abdulkadir Karahan Hoca'nın şahsi kütüphanesinde bulunmaktadır, ancak ulaşamamıştır.

5. Menkıbe-i Fahr-ı Kâinât/Hikâyet-i Hadîce: Ankara Milli Kütüphane, 06 Mil Yz A 4789 arşiv numarasıyla kayıtlıdır. Ayşe Nur Kalkan tarafından çalışılmıştır.

6. Âşık Paşa'nın Mevlidi: Bosna'da bulunan Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi'nde “Mawlûd” başlığı altında, 6040 arşiv, 187 dvd numarasında kayıtlıdır. Büşra Bulut tarafından çalışılmıştır.

7. Destan-ı Hadîce: Konya İl Halk Kütüphanesi Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesinde 42 Kon 2061 arşiv numarasıyla kayıtlıdır. Zekiye Gizem Debreli tarafından çalışılmıştır.

8. Manzume-i Hazreti Hadîcetü'l-Kübrâ: Ankara Milli Kütüphane'de 06 Mil YzA 8670 arşiv numarasıyla kayıtlıdır. Zekiye Gizem Debreli tarafından çalışılmıştır.

“Sen sultansın ey zü'l-celâl
Men za'if üftadeyem kim bi-mecâl”

9. Dâsitân-ı Hadîcetü'l-Kübrâ: Gulâmi tarafından yazılan bu eserin biri Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesinde 256 numarada, diğeri Konya Bilge Kütüphanesinde 2061 numarada kayıtlı olmak üzere iki nüshası vardır. Seda Garip tarafından çalışılmıştır.

“Söylegil ey gayb elinüñ bülbülü
Gayıb elinden [mi] yetürdüñ bu güli”

10. Manzûme-i Hazret-i Hatîcetü'l-Kübrâ: Ankara Milli Kütüphane'de bulunup 06 Mil YZ A 8902 arşiv numarası ile kayıtlıdır. Adil Soycan tarafından çalışılmıştır.

“Aç diliñi söyle ey bülbül ‘ıyan
Kendü hâlün kendü özün kıl beyan”

11. **Nikâhname:** Üç nüshadan oluşan eserin iki nüshası Konya Koyunoğlu Müzesinde 10250 ve 10731 numaraları ile kayıtlıdır. Diğer nüsha ise Milli Kütüphanede 06 Mil Yz A 8631 numaraya kayıtlıdır. Mehmet Uysal tarafından çalışılmıştır.

12. **Hikâye-i Seyyide Hatîcetü'l-Kübrâ Ümmi'l Müminîn:** Mısır (Kahire) Milli Kütüphanesi'nde Türkçe Yazmalar koleksiyonunda 276 arşiv numarası ile kayıtlıdır. Fatih Köse tarafından karşılaştırmalı olarak çalışılmıştır.

13. **Hikâye-i Hadîcetü'l Kübrâ:** Konya İzzet Koyunoğlu Müze ve Kütüphanesi'nde 10250/a arşiv numarasıyla kayıtlıdır. Fatih Köse tarafından karşılaştırmalı olarak çalışılmıştır.

14. **Manzûme-i Hatîcetü'l-Kübrâ:** Milli Kütüphane'de 06 Mil Yz A 8631/2 arşiv numarasıyla kayıtlıdır. Fatih Köse tarafından karşılaştırmalı olarak çalışılmıştır.

15. **Hikâyet-i Hadîce Hatun:** Prof. Dr. Hasan Kavruk'un şahsi kütüphanesinde bulunmaktadır.

16. **Hikâye-i Hatîcetü'l-Kübrâ:** Kahire-Mısır'da 17560/1 numaraya kayıtlı olan eser çalışılmamıştır. Ancak araştırmalara rağmen Mısır'daki Milli Kütüphane, Kahire Üniversitesi Kütüphanesi, Ezher Üniversitesi Kütüphanesi ve İskenderiye Kütüphanesinde bulunamamıştır. "yazmalar.gov.tr"de Hidiv Kütüphanesinde görünen bu esere ulaşamamıştır.

17. **Risâle fî Tezvîci'r-Resûl bi-Hadîceti'l-Kübrâ:** Kim tarafından yazıldığı belli olmayan eser, Kastamonu Yazma Eserler Kütüphanesinde 37 Hk 1591/2 numarada kayıtlıdır. Hz. Muhammet ile Hz. Hatice'nin evliliğini işleyen ve şimdiye kadar ulaşılmış tek mensur eser özelliği taşıyan bu metin, tarafımızca çalışılarak makale olarak yayınlanmıştır.

2.2 Günümüz Türk Edebiyatında Hazret-i Hatice

Günümüz Türk Edebiyatında hem Hz. Hatice hem de Hz. Muhammet ile Hz. Hatice'nin evliliği ve aile hayatları birçok yazar tarafından biyografik roman veya biyografi türü eserlerde işlenmiştir. Bu eserler aşağıda türlerine göre sınıflandırılıp kronolojik olarak verilmiştir.

Biyografiler

Gavsî, Mehmet ve Ozak Muzaffer (1956). *Ümmül Müminin (Müminlerin Anası) Seyidetün Nisâ Hazreti Hatîcetül Kübrâ Binti Huveylid İslamda Veliyye Kadınların Menkıbesi*. Ergin Kitabevi. İstanbul.

Necefzâde, Yakup Kenan (1968). *Hatice Anamız*. Atlas Kitabevi. İstanbul.

Yavuz, Serap (1992). *Hz. Hatice*. Beyan Yayınları. İstanbul.

Turan, Hasibe (1998). *Hz. Hatice* (İslam Önderleri Serisi). Düşün Yayıncılık. İstanbul.

Asımgil, Sevim (2000). *Nübüvvet Hanedanının Sultanı Resulullah'ın Zevcesi Hz. Hatice*. İpek Yayıncılık. İstanbul

Yardım, Mehmet Nuri (2000). *Hz. Hatice*. Kahraman Yayınları. İstanbul.

Subaşı, Ebubekir (2010). *Hz. Hatice & Fedakâr Eş*. Mavi Lale Kitabevi Yayınları. İstanbul.

Temiz, Ahmet Emin (2010). *Hz. Hatice*. Cihan Yayınları. İstanbul.

Hanım, Fatma Şâdiye (2012). *Hazreti-i Peygamberin Sevgilisi Hazret-i Hatice*. Revak Kitabevi. İstanbul.

Sabuncu, Ömer (2012). *Son Peygambere İlk İnanan İnsan Müminlerin Annesi Hz. Hatice*. Siyer Yayınları. İstanbul.

Şakir, Ziya (2013). *Hz. Hatice*. Akıl Fikir Yayınları. İstanbul.

Yıldırım, Muhammed Emin (2019). *Risalet Davasının Annesi Hz. Hatice*. Siyer Yayınları. İstanbul.

Romanlar

Akıncı, Ahmet Cemil (2005). *Hazreti Hatice*. Bahar Yayınları. İstanbul.

Kara, Abdullah ve Kara, Hilal (2013). *Cennet Kadınlarının Efendisi Hz. Hatice*. Nesil Yayınları. İstanbul.

Kara, Hilal ve Kara, Abdullah (2016). *Hanımlar Sultanı Hz. Hatice*. Uğur Böceği Yayınları. İstanbul.

Bursalı, Mustafa Necati (2018). *Ehli Beyt İlk Müslüman ve İlk Zevce Hz. Hatice-i Kübrâ*. Çelik Yayınevi. İstanbul.

Damla, Nurdan (2018). *Aşka Adanmış Bir Ömür Hz. Hatice*. Hayat Yayınları. İstanbul.

Eraslan, Sibel (2019). *Çöl / Deniz Hz. Hatice*. Timaş Yayınları. İstanbul.

Kazancı, Ahmet Lütfi (2019). *Hazreti Hatice El-Kübra*. Ensar Neşriyat. İstanbul.

Dolaylı Olarak İlgili Kitaplar

Bey, Ali (1962). *Kızlarımıza Örnek Büyük İslam Kadınları*. Bedir Yayınevi. İstanbul.

Savaş, Rıza (1991). *Hiz. Muhammed Devrinde Kadın*. Ravza Yayınları. İstanbul.

Çelebioğlu, A. (1996). Muhammediye. MEB Yayınları. İstanbul. Burak, Bekir (2005). *Hiz. Hatice Kadınlık Âleminin Sultanı*. Rehber Yayınları. İstanbul.

Emre, Mehmed (1998). *Büyük İslam Kadınları ve Hanım Sahabeler*. Çelik Yayınevi. İstanbul.

Öztürk, Yaşar Nuri (1998). *Asr-ı Saadetin Büyük Kadınları*. Yeni Boyut Yayınları. İstanbul.

Eriş, Mustafa (2001). *Peygamberimizin Hanımları/Müminlerin Anneleri*. Erkam Yayınları. İstanbul.

Ergene Işık, Havva (2003). *Hanım Sahabeler*. Okul Yayınları. İstanbul.

Kaluç, Hasan (2006). *Hanım Sahabelerin Hayatı*. Kahraman Yayınları. İstanbul.

Murat, Mustafa (2006). *Hiçbir Kadın Onlar Gibi Olmadı*. Beka Yayınları. İstanbul.

Bursalı, Mustafa Necati (2007). *Hanım Sahabeler*. Ailem Yayınları. İstanbul. Alkan, Seval (2010). *Saadet Asrının Nurdan Anneleri Hanım Sahabeler*. Zafer Yayınları. İstanbul.

Mansur, Abdulhakim (2007). *Cennetle Müjdelenen Hanımlar*. Ravza Yayınları. İstanbul.

Özcan, Serpil (2008). *Hiz. Havva'dan Hiz. Zeyneb'e Kadınların İzinde*. Server İletişim. İstanbul.

Kara, Abdullah ve Kara, Hilal (2007). *Cennetle Müjdelenen Hanımlar*. Nesil Yayınları. İstanbul.

..... (2008). *Annelerimiz*. Nesil Yayınları. İstanbul.

Demircan, Adnan (2008). *Kızların Gömülerek Öldürülmesi ve Çok Kadınla Evlilik*. Beyan Yayınları. İstanbul.

Gazel, Gülşen (2009). *Gül Kokulu Annelerimiz ve Peygamberimizin Hanımları*. Gündönümü Yayınları. İstanbul.

..... (2009). *Gül Kokulu Annelerimiz*. Gündönümü Yayınları. İstanbul.

..... (2009). *Kadınlar Âleminin Sultanları: Hiz. Hacer, Hiz. Asiye, Hiz. Meryem, Hiz. Hatice, Hiz. Fatıma, Hiz. Aişe*. Gündönümü Yayınları. İstanbul.

Kazıcı, Ziya (2009). *Hiz. Muhammet'in Aile Hayatı ve Eşleri*. Çamlıca Yayınları. İstanbul.

- Özdemir, Şemsinur (2010). *Rehber Hanımlar / Asr-ı Saadet'ten Çanakkale'ye*. Gül Yurdu Yayınları. İstanbul.
- Yıldırım, Harun (2010). *Kadın Şahsiyetler ve Hanım Sahabeler*. Mercan Kitap. İstanbul.
- Aydın, Sadullah (2011). *İslam'ın Fedakâr Kadınları*. Dua Yayıncılık. İstanbul.
- Başar, Serpil (2011). *Kur'an'ın İlk Kadın Yorumcuları*. İz Yayıncılık. İstanbul.
- Çelikkol Kara, Hilal (2011). *Peygamberimizin Mutlu Yuvası*. Nesil Yayınları. İstanbul.
- Rahman, Afzalur (2011). *Mükemmel Bir Eş Olarak Hz. Muhammed*. İnkılap Yayınları. İstanbul.
- Sargut, Cemalnur (2011). *Peygambere Sevdiren Kadın*. Nefes Yayınları. İstanbul.
- Yıldız, Nureddin (2011). *Kadın Kahramanlar / Kadınlığın Yüz Akları*. Mavi Lale Kitabevi Yayınları. İstanbul
- Dere, Nurgül (2012). *Hanım Sahabeler/Asr-ı Saadetin İncileri*. Kayıhan Yayınları. İstanbul.
- Akgül, Saliha (2013). *Ezvac-ı Tahirât Hanesinin Bahtiyar Gülleri*. Işık Yayınları. İstanbul.
- Asımgil, Sevim ve Şahin, Merve (2013). *Kadın Sahabeler ve Muhteşem Kadınların Hayatı*. İpek Yayıncılık. İstanbul.
- Raci, Muhammed (2013). *Resulullah'ın Etrafındaki Hanım Sahabeler*. (Çev. Uğur Pekcan). Serhat Kitabevi. Konya.
- Tekin, Arif (2013). *Kur'an'da Kadın ve Hz. Muhammed'in Hanımları*. Berfin Yayınları. İstanbul.
- Ulucan, Yusuf Bahadır (2013). *Peygamber Efendimizin Etrafındaki Kadınlar*. Elest Yayınları. İstanbul.
- Bildek, Eda (2014). *Cennet Kadınları*. Paradoks Yayınevi. İstanbul.
- Bursalı, Mustafa Necati (2014). *Kadın İlmihali*. Ailem Yayınları. İstanbul.
- Muhammed, Es-Saim (2014). *Cennetle Müjdelenen Hanımlar*. (Çev. Havva Özkan). Ensar Yayınları. İstanbul.
- Şakir, Ziya (2014). *Hız. Muhammed ve Devr-i Saadetin Müslüman Kadınları*. Akıl Fikir Yayınları. İstanbul.
- Kavruk, H. Ve Kadioğlu, İ. (2017). *Manzum Siyer-i Nebi*. İnönü Üniversitesi Yayınları. Malatya.

2.3 Hazret-i Hatice ile İlgili Bilimsel Çalışmalar

Hız. Hatice ile ilgili çeşitli üniversitelerin Türk Dili ve Edebiyatı ve İlahiyat bölümlerinde farklı bilimsel çalışmalar yapılmıştır. Biyografi, dil ve metin incelemesi şeklindeki bu çalışmaların yanı sıra Hız. Hatice ile ilgili bir de sempozyum düzenlenmiştir. Aşağıda, doğrudan veya dolaylı olarak Hız. Hatice ile ilgili yapılmış tezler, yayınlanmış makaleler ve bildiriler yer almaktadır.

2.3.1 Tezler

Hazret-i Hatice ile ilgili olarak hazırlanmış doktora tezi bulunmamaktadır. Yüksek lisans tezleri ise aşağıda kısaca açıklanarak verilmiştir.

Sabuncu, Ömer (2008). **Hız. Peygamber'in İlk Hanımı Hız. Hatice'nin Hayatı ve Kişiliği**, Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Ana Bilim Dalı, İslam Tarihi Bilim Dalı. Giriş bölümünde Cahiliye Dönemi'nde kadının konumu ve statüsü hakkında bilgi veren çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Hız. Hatice'nin biyografisi,

ikinci bölümde ilk Müslüman Hz. Hatice'nin Hz. Muhammet ve Müslümanlara maddi manevi desteği ile vefatı, üçüncü bölümde ise Hazret-i Hatice'nin kişiliği, ahlakı ve Hz. Muhammet ile birbirlerine karşılıklı duydukları sevgi üzerinde durulmuştur.

Garip, Seda (2010). **Gulâmî'nin Dasitân-ı Hadicetü'l-Kübra Adlı Eseri**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlahiyat Ana Bilim Dalı İslam Tarihi ve Sanatları Bilim Dalı. Üç bölümden oluşan çalışmanın birinci bölümünde incelenen metin ve şairi hakkında bilgiler verilmiş, ikinci bölümde Hz. Hatice hakkında bilgiler aktarılmış ve son bölümde metnin çeviri yazısına yer verilmiştir.

Uysal, Mehmet (2010). **Nikâhnâme (İnceleme-Metin)**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı. Giriş bölümünde dinî edebiyat ve gelişimi, Hz. Peygamber ile ilgili yazılmış manzum eserler hakkında bilgi verilen çalışma iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde çeviri yazısı yapılan eser tanıtılmış ve incelenmiş, ikinci bölümde ise eserin çeviri yazısına yer verilmiştir.

Kara Tursun, Emine (2010), **Hazâ Kitâb-ı Hadicetü'l-Kübrâ (Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük)**, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı. Çalışmanın giriş bölümünde Hz. Hatice, mesnevi türü ve incelenen metin hakkında bilgiler verilmiş, inceleme bölümünde metnin dil bilgisi incelemesi yapılmış olup metin bölümünde metnin çeviri yazısı, sözlük bölümünde ise metindeki bazı kelimelerin anlamları yer almaktadır.

Köksal, Hilal (2010). **Rivayetler Işığında Hz. Peygamber Döneminde Gündelik Hayat ve Kadın**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Hadis Ana Bilim Dalı. Üç bölümden oluşan araştırmanın birinci bölümünde İslam öncesi Arap toplumu, ikinci bölümde Hz. Peygamber devri Medine'sinde gündelik hayat, üçüncü bölümde ise kadın erkek arası ilişkiler ve sosyal hayatta hanımlar hakkında bilgiler verilmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümündeki "Hz. Peygamber'in Kendi Hanımlarıyla İlişkisi" alt başlığında Hz. Muhammet'in eşleriyle olan ilişkisi ve onlar içinde Hz. Hatice'yi üstün tutuşu anlatılmıştır.

Ögüt, Sibel (2013). **Hız. Peygamber Döneminde İslam'ın Yayılmasında Kadınların Rolü**, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Ana Bilim Dalı İslam Tarihi Bilim Dalı. Giriş bölümünde Hz. Muhammet'in peygamberlik görevi ve bu uğurda verdiği mücadelenin anlatıldığı çalışma iki bölümdür. Birinci bölümünde Hz. Peygamber'in hayatı esas alınarak yaşanan tarihî olaylara göre hanımların durumları incelenmiş, ikinci bölümde ise Hz. Peygamber döneminde kadınların Müslüman oluş şekilleri, yaşayışları ve İslam dininin yayılmasındaki rolleri üzerinde durulmuştur. Araştırmanın birinci bölümünde "İslam'ın İlk Döneminde İman Eden Kadınlar" başlığı altında Hz. Hatice'nin Hz. Muhammet'e desteği ve ilk iman eden kişi olması üzerinde durulmuştur.

Uyar, Hasan Hüseyin (2013). **Hız. Peygamber'in (SAV) Ehl-i Beyt Eğitimi**, Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı. Giriş bölümünde çalışmanın "problem, amaç, kapsam ve sınırlılık, yöntem, varsayım"ı açıklanan araştırma üç bölümdür. Birinci bölümde Ehl- Beyt, ikinci bölümde Hz. Peygamber'in (SAV) Sünnetinde Eğitimin Temelleri, üçüncü bölümde ise Hz. Peygamber'in (SAV) Ehl-i Beyt Eğitimi üzerinde durulmuştur. Çalışmanın birinci bölümünde "Sünnet'in Öğrenilmesi ve Öğretilmesi" alt başlığı altında Hz. Hatice'nin, Hz. Muhammet Peygamber olmadan önce ve olduktan sonra ona destek olması üzerinde durulmuştur. Ayrıca Hz. Hatice öldükten sonra Hz. Muhammet'in ona olan vefası anlatılmıştır.

Özdoğan, Kevser (2013). **Hız. Peygamber'in Çocukları**, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Ana Bilim Dalı. Üç bölümden oluşan çalışmanın birinci

bölümünde Hz. Peygamber'in çocuklarıyla ilgili karşılaşılan problemler, ikinci bölümünde Hz. Peygamber'in çocukları ve üçüncü bölümünde Hz. Peygamber'in üvey çocukları yer almaktadır. Araştırmanın ikinci bölümünde "Hz. Hatice ve Çocukları" başlığı altında Hz. Hatice, evlilikleri ve Hz. Muhammet ile evliliğinden olan çocukları hakkında bilgi verilirken üçüncü bölümde "Hz. Peygamber'in Üvey Çocukları" başlığı altında Hz. Muhammet'in Hz. Hatice'den üvey çocukları üzerine açıklamalar yer almaktadır.

Yonar Şişman, Gönül (2015), **2000 Sonrası Türk Edebiyatında Konusunu Siyerden Alan Romanlar**, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı. Dört bölümden oluşan çalışmanın birinci bölümünde siyer ve roman ilişkisi, ikinci bölümünde romanlarda peygamber tasavvuru, üçüncüsünde romanlarda kadın sahabeler ve dördüncüsünde ise bir tavır olarak yazarların bakış açıları üzerinde durulmuştur. Çalışmanın ikinci bölümünde "Muhammed (SAV) ve Hatice" alt başlığında Hz. Muhammet ile Hz. Hatice'nin evlilik süreci üzerinde durulmuştur.

Eraslan, Rahim (2016). **Manzûme-i Hatîcetü'l-Kübrâ (Metin-İnceleme)**, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Ana Bilim Dalı, Türk İslam Edebiyatı Bilim Dalı. Girişinde Hz. Hatice'nin hayatı ve kişiliği hakkında bilgi verilen tez, iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Türk Edebiyatında Hz. Hatice ile ilgili eserler hakkında bilgiler verilmiş, ikinci bölümde "Manzûme-i Hatîcetü'l-Kübrâ"nın tenkitli metnine ve incelemesine yer verilmiştir.

Öztürk, Necdet (2016). **Yazarı Belli Olmayan Hazret-i Hatice Manzumesi Metin-Dil İncelemesi**, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı. Üç bölümden oluşan çalışmanın birinci bölümünde araştırmanın konusu olan metnin dil incelemesi yapılmış, ikinci bölümde metnin çeviri yazısı, üçüncü bölümde ise gramatikal dizin verilmiştir.

Köse, Fatih (2017). **Yazarı Bilinmeyen Bir Hz. Hatice Hikâyesi (Tenkitli Metin-İnceleme)**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı. Giriş kısmında Hz. Hatice'nin hayatı hakkında bilgi verilen araştırma, üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Hz. Hatice temalı mesnevilerle ilgili çalışmalar hakkında bilgilere, ikinci bölümde "Yazarı Bilinmeyen Bir Hz. Hatice Hikâyesi" başlıklı metnin incelemesine yer verilmiş olup üçüncü bölümde ise tenkitli metin yer almaktadır.

Bulut, Büşra (2017). **Âşık Paşa'nın Mevlidi İnceleme-Metin**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı. Çalışmanın giriş bölümünde mevlit türü ve Türk edebiyatındaki mevlitler, arkasından Âşık Paşa ve mevlidi hakkında bilgi verilmiştir. Devamında ise Âşık Paşa'nın Mevlidi'nin dil incelemesi yapılarak çeviri yazısına yer verilmiştir.

Debreli, Zekiye Gizem (2018). **Destân-ı Hadîce (İnceleme-Metin-Sözlük)**, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı. Girişinde araştırmanın konusu, amacı, önemi, kapsamı ve yöntemi tanıtılan araştırma beş bölümdür. Birinci bölümde "Destan-ı Hadice" tanıtılmış ve içerik yönüyle incelenmiş, ikinci bölümde dil incelemesi yapılmış, üçüncüde çeviri yazısına, dördüncüde dil içi çevirisine yer verilmiştir. Son bölümde ise gramatikal dizin ve sözlük bulunmaktadır.

Soycan, Adil (2018). **Türk Edebiyatında Hz. Hatice ve Manzûme-i Hazreti Hatîcetü'l-Kübrâ (Rol-Model Olarak Hz. Hatice)**, Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı. Giriş bölümünde Hz. Hatice hakkında bilgi verilmiş ve Hz. Hatice ile ilgili yapılan çalışmalar, yazılan kitaplar tanıtılmıştır. İkinci bölümde yazma eserin dil

ve üslubu, şekil ve muhteva özellikleri üzerinde durulmuştur. Üçüncü bölümde Hz. Hatice'nin eserinde anlatılan fiziki ve ruhi tasvirlerinden hareketle onun "rol-model" oluşu ortaya konmuş olup dördüncü ve son bölümde dizine yer verilmiştir.

Kalkan, Ayşe (2019). **Menkıbe-i Fahr-i Kâinât/Hikâyet-i Hadîce (İnceleme, Metin ve Dil İçi Çeviri)**, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı. Giriş bölümünde menkıbe, menkıbe ve gerçeklik hakkında bilgi verilen çalışmanın devamında metnin şekil ve içerik incelemesi yapılmıştır. Arkasından metnin çeviri yazısı ve dil içi çevirisi yer almaktadır.

2.3.2 Makaleler

Akgül, Muhittin (1999). "Hz. Peygamber'in Evlilikleri Üzerine Bir İnceleme". *EKEV Akademi Dergisi*. C. 1 S. 1 s. 93-112.

Demircan, Adnan (2003). "Cahiliyye ve Hz. Peygamber Döneminde Çok Kadınla Evlilik". *İSTEM*. C. 1 S. 2 s. 9-32.

..... (2007). "Hz. Peygamber'in Evlilikleri Üzerine Bazı Düşünceler". *İslami İlimler Dergisi*. s. 235-250.

Sabuncu, Ömer (2009). "Hz. Peygamber'in İlk Hanımı Hz. Hatice'nin Hayatı ve Kişiliği". *Diyanet İlmî Dergi*. C. XLV S. 2 s. 49-72.

Erdemli, Kadriye (2009). "Hz. Hatice". *Diyanet İlmî Dergi*. C. XLV S. 1 s. 27-44.

Avcı, Sait (2009). "Peygamber Eşlerinin Faziletleri". *Diyanet Dergisi*. C. 5 S. 2 s. 21-48.

Tunç, Semra (2010). "Klasik Türk Şiirinde Kadın Şahsiyetler". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 3/15 s.225-259.

Güzel, Ahmet (2012). "Hz. Hatice'nin Hz. Peygamber'le Evliliği, Çocukları ve Aile Hayatı Üzerine Bir Değerlendirme". *İSTEM*. S. 19 s. 57-100.

Yonar, Gönül (2015). "2000 Sonrası Siyer Konulu Romanlarda Kadın Sahabe Profilleri". *Hadis ve Siyer Araştırmaları*. S. 1 s. 164-180.

Köse, Fatih (2017). "Hilye Geleneğine Bir Katkı: Eski Anadolu Türkçesi Dönemine Ait İki Mesnevide Hz. Hatice (R.A.) Tasvirleri". *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. S. 11 s. 473-495.

Topbaş, Selahattin ve Selçuk Bahir (2019). "Hz. Peygamber'in Hz. Hatice ile Evliliğine Dair Bir Hikâye: Tezevvüç'ü'r-Resûl". *Littera Turca*. S. 5 s. 752-780.

Kızıлтаş, Maşallah (2020). "Gulâmî'nin Dâsitân-ı Hadîcetü'l-Kübra Adlı Eserinin Bilinmeyen İki Nüshası ve Diğer Nüshalarına Dair". *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. S.24 s. 95-113.

Nazik, S. (2021). "Manzum Siyer-i Nebî" Bağlamında Hz. Hatice'nin Hz. Muhammet'e Olan Muhabbeti. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 22/1. 31-50.

Kiraz, S. ve Bilgin, E. (2022). Nesirden Nazma Aktarma Geleneği ve Abdî'nin Hz. Peygamber ile Hz. Hatice'nin Evlenmelerini Anlatan Mesnevisi: Hikâyet-i Tezvîc-i Sultân-ı Enbiya. *Dil ve Edebiyat Araştırmaları*. 25. 501-534.

2.3.3 Sempozyum Bildirileri

Savaş, Rıza (2015). "İslam'ın Kadına Kazandırdıklarına Genel Bir Bakış". *Hazreti Hatice Sempozyumu Bildirileri*. (Editör: Ali Aksu). Sivas Belediyesi Yayınları. Sivas. s. 9-16.

- Aksu, Ali (2015). “Vefa, Sadakat ve Fedakârlık Örneği Hz. Hatice”. *Hazreti Hatice Sempozyumu Bildirileri*. (Editör: Ali Aksu). Sivas Belediyesi Yayınları. Sivas. s. 17-37.
- Kılıç, Ünal (2015). “Bir Eş Olarak Hz. Hatice”. *Hazreti Hatice Sempozyumu Bildirileri*. (Editör: Ali Aksu). Sivas Belediyesi Yayınları. Sivas. s. 39-71.
- Güzel, Ahmet (2015) “Bir Anne Olarak Hz. Hatice”. *Hazreti Hatice Sempozyumu Bildirileri*. (Editör: Ali Aksu). Sivas Belediyesi Yayınları. Sivas. s. 73-87.
- Yıldız, Alim (2015). “Türk-İslam Edebiyatında Hz. Hatice”. *Hazreti Hatice Sempozyumu Bildirileri*. (Editör: Ali Aksu). Sivas Belediyesi Yayınları. Sivas. s. 89-105.
- Özköse, Kadir (2015). “Tasavvuf Kültüründe Hz. Hatice”. *Hazreti Hatice Sempozyumu Bildirileri*. (Editör: Ali Aksu). Sivas Belediyesi Yayınları. Sivas. s. 107-119.
- Kaplan, Sena (2015) “Batı Literatüründe Hz. Hatice”. *Hazreti Hatice Sempozyumu Bildirileri*. (Editör: Ali Aksu). Sivas Belediyesi Yayınları. Sivas. s. 121-136.
- Süer, Fatih Ramazan (2015). “Türkiye’de Hz. Hatice Çalışmaları”. *Hazreti Hatice Sempozyumu Bildirileri*. (Editör: Ali Aksu). Sivas Belediyesi Yayınları. Sivas. s. 137-143.
- Çorak, Reyhan (2018). “Türk Edebiyatında Hz. Hatice Metinleri”. *İslam Te’lif Geleneğinde Biyografi Yazıcılığı Sempozyumu Bildirileri*. . (Editör: Hidayet Aydar). İstanbul. s. 424-436.

3. İNCELEME

Çalışmanın bu bölümünde, Hz. Muhammet ile Hz. Hatice'nin evliliğini anlatan altı nüshanın ('Akdu Fahr-ı Kâinât Ma'a Hadîceti'l-Kübrâ, Hazâ Mevlûd-ı Şerîf-i Hadîcetü'l-Kübrâ, 'Âşık Paşa'nın Mevlidi, Hazâ Kitâb-ı Dâsitân-ı Hadîce Radiya'llâhu 'Anhâ, Hazâ Kitâb-ı Menkıbe-i Fahr-ı Kâ'inât 'Aleyhi's-selâtü ve's-selâm Ma'a Hadîcetü'l-Kübrâ, Hazâ Kitâb-ı Hadîcetü'l-Kübrâ Radiya'llâhu 'Anhâ) karşılaştırılmasıyla oluşturulan tenkitli metnin incelemesi yer almaktadır. Metnin detaylı özetinden sonra şekil, içerik, dil ve üslup incelemesi yapılmıştır.

3.1 Özet

Salât beyitlerinden hareketle metin, on beş bölüme ayrılabilir.

- 1 Ey 'ademden 'âlemi var eyleyen
Yeri kâ'im gögi devvâr eyleyen (1)

beytiyle başlayan birinci bölümünde Allah'ın yarattığı evrenin ve dünyanın dengesinden, Hz. Muhammet'in enbiyalar içindeki bariz farklılığından ve onun iki cihanın güneşi olduğundan bahsedilir. Hiçbir şey yok iken Allah'ın var olduğu, O'nun kudretini göstermek için yaratmaya başladığı, öncelikle de Hz. Muhammet'i yarattığı geri kalan her şeyin ise altı günde Hz. Muhammet'in yüzü suyu hürmetine yarattığından bahsedildikten sonra Hz. Ebu Bekir, Ömer, Osman ve Ali övülür ve onların Hz. Muhammet'in dostu oldukları belirtilir. Allah'ın onları "rahmetiyle toyladığı" ifade edilir ve onlarla dost olabilmek için Allah'a dua edilir. Müellif duasına şöyle devam eder:

- 27 Dilerem ki dilüme kuvvet ola
Ben hâkîrûn derdine dermân ola
- 28 Muştafâ'nuñ hûb cemâlin söyleyem
Hadîce hikâyetin şerh eyleyem

Benzer mevlitlerin çok kişi tarafından söylendiğini bildiren müellif, dinleyenlerin sefa bulabilmesi için kendisinin de bir destan söylemek istediğini belirtir. Ayrıca Hz. Muhammet için mevlit söyleyenlerin adının meclislerde dua ile anılacağı, haşre dek isminin hatırlanılacağı ve ruhunun şad olacağı vurgulanır. Mevlidi okutan ve dinleyenlerin sevap kazanacağı belirtilerek onlardan hayır dua beklenir. Müellif, yazdığı mevlidi okutan ve dinleyenler için kendisi de duada bulunarak Allah'ın onlara muratlarını vermesini, cennet içinde yüzünü göstermesini, onların bütün zor işlerinin kolay olmasını, sonsuza kadar yoldaşlarının iman olmasını ister ve onlardan kendisinin bağışlanması için Fatiha bekler. Allah'a Hz. Muhammet'in hürmetine rahmet eylemesini, suçlarını affetmesini, cennetine almasını, sınırsız deryasından bir zerre ile imdat etmesini ve herkesi iman ile bu dünyadan göndermesini ister.

İkinci bölüm, Hz. Muhammet'in, anne karnındayken babasını kaybettiği bilgisiyle başlar. Yedi yaşına gelince, hasta olan annesi, son kez Hz. Muhammet'i görmek, yüzünü yüzüne sürmek ister. Annesi, peygamberliğini göremeyeceği için onu Allah'a emanet ettiğini belirterek vefat eder. Böylece annesini de kaybeden Hz. Muhammet'e, dedesi Abdulmuttalip sahip çıkar ve onun elinden

tutarak evine getirir. Hz. Muhammet'e hürmette bulunarak ömrünün sonuna kadar onu koruyup kollayacağını belirtir. Hz. Muhammet'i bu şekilde teselli edip sonrasında onu hiç yanından ayırmayan, canından çok seven dedesi de bir gün hastalanır. Mekke'nin tüm büyükleri onu ziyarete gelir bu sırada üç oğlu da orada bulunmaktadır. Abdulmuttalip, oğullarına dönüp ağlayarak bakar ve oradaki herkes bundan etkilenir. Niçin ağladığını ise şöyle ifade eder:

74 Didi bilün benüm ağladığım bu
Fırāk ile ciger tağladığım bu

75 Muḥammed kim yetīm ḳalmışdı ey cān
Şābīlikden atadan hem anadan

76 Gidicek ceddi kim alur civānı
Aluban besleye Faḥr-ı Cihān'ı

Bu sözün üzerine önce Ebu Leheb, Hz. Muhammet'e hizmet etmek istediğini söyler. Abdulmuttalip, ondan ümidinin olmadığını söyleyerek onu reddeder. Sonra Hz. Hamza, Hz. Muhammet'e hizmet etmek istediğini ve yoluna canını vermek istediğini ifade der. Abdulmuttalip, Hz. Hamza'ya cömert ve pehlivan bir kişi olduğunu, sözü ve özünün doğru olduğunu ancak devamlı gazada olacağı için Hz. Muhammet'e sıkıntı yaşatabileceğini, bundan dolayı da Hz. Muhammet'i ondan sakındığını belirtir. Sıra Ebu Talip'e geldiğinden o, babasından Hz. Muhammet'i kendisine emanet etmesini ister. Bu teklife Abdulmuttalip, dünya kendine verilmişçesine sevinir. Ebu Talip'e Hz. Muhammet'i evine götürmesini, ona elinden geldiğince hizmet etmesini, çocuklarının hepsinden çok sevmesini, onu elbisesiz koymamasını, horlamamasını vasiyet eder. Bu şekilde davrandığında Allah katında değer bulacağını ve mutlu olacağını söyler. Ona peygamberlik verileceğini, çoğu kişinin peygamberlik özelliğini onda gördüğünü, onun kıymetini sonra anlayacağını ifade ederek Hz. Muhammet'i, Ebu Talip'e dualarla ısmarlar ve ölür.

Abdulmuttalip'i ağlayarak defnederler. Sonrasında Ebu Talip, Hz. Muhammet'i alarak evine getirir. Ebu Talip'in hanımı olan Fatma, Hz. Muhammet'in kendilerine gelmesinden dolayı mutluluk duyar. Ona hizmet ederek mahşer günü ondan rahmet bulacağını, kendi imkânlarıncaya ona yardımcı olacağını söyleyerek Hz. Muhammet'in elinden tutar ve başköşeye oturtur. Yedirip içirdikten sonra:

105 Didi kim ey gözüm nūrı Muḥammed
Ki oğlum adı 'Alī senün Aḥmed

106 Seni artuḳ severüm ben 'Alī'den
Daḥı cānumdan artuḳ sevgilüden

Hz. Muhammet, burada günlerini huzur içinde geçirir.

Üçüncü bölüm, Ebu Talip'in çok sevdiği kardeşi ve Hz. Muhammet'in halası olan Atike'nin Ebu Talip'in evine gelmesiyle başlar. Atike, Ebu Talip'e üzgün ve gizli bir şekilde Hz.

Muhammet'in büyüyüp yiğit olduğunu ve onun evlenme yaşının geldiğini söyler. Ancak evlendirmek için ellerinde mallarının, kimseden kız isteyecek hâllerinin olmadığını ifade ederek bu konuda ne yapabileceklerini danışır. Ebu Talip de ellerinde gümüş ve altının olmadığını, konuşma yeteneklerinin ise az olduğunu söyler. Kimden para isteyebileceklerini, kime boyun eğebileceklerini Atike'ye sorar. Atike, bir fikrinin olduğunu ifade ederek açıklar. Hz. Hatice'nin her yıl Şam'a giden bir kervanı olduğunu, bunun vaktinin geldiğini, halka duyurulduğunu, gitmek isteyenlerin gelip yazılmasının istendiğini belirtir. Para karşılığında deve güdenlere, atlı ve silahlı gençlere ihtiyaç duyulduğunu söyler. Herkese hizmetine göre para verileceği, bu kervanda Hz. Muhammet'i bir hizmete koyması için Hz. Hatice'nin yanına giderek ondan istekte bulunacağını söyler. O kerem ehli kadının bu konuda kendilerine yardımcı olabileceğini ve yetecek kadar mal verebileceğini ancak bu şekilde Hz. Muhammet'i evlendirebileceklerini ifade eder. Bu teklife Ebu Talip önce üzülür hatta ağlar, kendi soylarından başkasına çalışan hiç kimsenin olmadığını söyler, sonra kendisini toplar, bunda da bir ilahi hikmet vardır, der. Atike'nin teklifini kabul eder. Bunun üzerine Atike, kendi evine gelir, birtakım hediyeler ayarlar ve Hz. Hatice'nin evine gider. Kapıcılar, onun geldiğini görünce hemen Hz. Hatice'ye haber verirler. Hz. Hatice, çabucak karşılamaya gelir, elini eline alıp onu içeriye getirir. Onu başköşeye oturtup izzet ve ikramda bulunur. Yenilip içildikten, dualar okunup eller yüzlere sürüldükten sonra Hz. Hatice, Atike'ye niçin geldiğini, amaçlarının ne olduğunu sorar ve ona göre yardımcı olmak istediğini belirtir. Atike isteğini söylemeden önce,

144 ' Ātike dir dilerem var olsun
Hemîşe devlet ile yād olsun

145 Daḥı ' ömrüñ mez'îl pâyende olsun
Nice şāhkar ḳapuña bende olsun

146 Güler yüzün cihānda şolmasun hîç
Mübārek ḳalbüñe ḡam gelmesün hîç

Amacını söylemeye “dili varmayan” Atike, Muhammed-i Emin adlı bir kardeş kuzusunun olduğunu söyler, birçok hizmetçisi bulunan Hz. Hatice'den ona da kervanında bir hizmet buyurmasını ister. Onun, kendisine sadık bir kişi olacağını belirtir. Kervan ticaretten gelince de herkesin ücretini verdiği gibi Hz. Muhammet'e de emeğinin karşılığını vermesini ifade eder. Onu evlendirmek istediklerini ancak ellerinde altın ve gümüş olmadığını, bu konuda yardımcı olursa Ebu Talip'in de duacı olacağını söyler. Ebu Talip'in bu sorunlarına “derman” olmalarını istediğini Hz. Hatice'ye iletir. Hz. Hatice bu sözleri işittikten sonra daha önce gördüğü ve tabir ettirdiği rüyasını hatırlayarak ne yapacağına karar verir. Rüyasına göre gökteki parlak bir ay karanlık bir geceyi tamamen aydınlatır sonra yeryüzüne inerek onun dizine konar. Ayın ışığı ile bütün âlem aydınlanır “cinn ü âdem” mutlu olur. Tam o sırada Hz. Hatice mutlulukla uyanır, eline bir kalem kâğıt alarak gördüklerini tek tek yazar ve hemen tabircilere gönderir. Rüya tabircisi yazılan rüyayı okur ve kâğıttaki mührün Hz. Hatice'ye ait olduğunu anlar. O da eline kâğıt kalem alıp diline Allah adını getirerek rüyadan anladığını yazar. Tabirciye göre Tevrat'ta özellikleri yazılı olan, Hz. İbrahim'in neslinden gelen, Allah'ın sevgilisi olup Muhammet, Mahmut ve Ahmet adlarını taşıyan ahir zaman peygamberi Mekke'ye gelmiştir ve Hz. Hatice ona nasip olacaktır. Hz. Hatice, rüya

tabircisinin yazdığı bu yorumları okuyunca mutlu olur. Bu rüyasını ve yorumunu hatırlayan Hz. Hatice, Hz. Muhammet'in gelecekte peygamber olacağını, tüm yaratılanlara rehber olacağını ve Şam'a, Irak'a hükmederek putları kıracağını düşünerek Atike'ye,

175 Didi gönder Muhammed bunda gelsün
Kirâcı bilmezüz biz anı bilsün

diyerek onu görmek istediğini daha sonra ise ona uygun işler göstereceklerini ifade eder. Atike, bu cevaba çok memnun olur ve izin isteyerek yola çıkar.

Dördüncü bölüm, Atike'nin Ebu Talip'in yanına gelmesiyle başlar. Hz. Hatice ile konuştuklarını Ebu Talip'e anlatır, bunun üzerine o da Hz. Muhammet'e Hz. Hatice'nin kendisini görmek istediğini söyler. Hz. Muhammet, bu sözü duyunca mutlulukla Hz. Hatice'nin evine gider, onların düzenledikleri odaya geçer ve izin alarak oturur. Hz. Hatice, bu sırada onun geldiğini görmektedir ve Tevrat'ı öperek eline aldıktan sonra bir kenarda oturur. Hz. Muhammet'in Tevrat'ta yazılı olan sıfatlarını (Mesih'den sonra gelmesi, şefaath ehli olması, cümle âlemin onun yüzü suyu hürmetine yaratılması, bütün peygamberlere rehber olması, veli ve nebilerin ona muhtaç olması, Mekke'de dünyaya gelecek olması, insanları dine davet edecek olması) bildiği için onu kalpten arzulamakta ve gece gündüz hayal etmektedir. Hz. Hatice, Hz. Muhammet'i oturduğu odanın dışında bir duvar deliğinden seyrederek Hz. Muhammet'in alnındaki nuru, Tevrat'ta yazılı olan özelliklerini ve nice güzelliklerini görür, onun Allah'ın sevgilisi olduğunu, dünyada benzerinin olmadığını fark eder. Sevinir, Allah'a onu kendisine nasip etmesi için ve ona kul olmak için dua eder. Sonra mutlu bir şekilde kendi odasına geçer, hizmetçilere ona ikramda bulunmalarını söyler. Hz. Hatice, onu gördüğü için çok sevinir ve kendisinden geçer. Kendisini toplayarak bu sırrını gizlemesi gerektiğini, duyulursa yanlış anlaşılabilirliğini düşünür. Büyüklerin sabretmek gerektiği, acele edildiğinde mahcup olunacağı sözünü hatırlar. Hz. Muhammet'e kervanda görev vermeyi kabul eder.

Hz. Hatice'nin Meysere adlı bir hizmetçisi vardır. Meysere, onun kervanında kervanbaşı olarak yılda bir ticarete giden, tüm mallarını kontrol altında tutan değerli bir hizmetçisidir. Hz. Hatice, Hz. Muhammet ile görüşmesinden sonra Meysere'yi yanına çağırır, ona Hz. Muhammet'in hizmet etmek için kervana yazıldığını söyler. Hz. Muhammet'in Kureyş ulularının ve Halil İbrahim soyundan olduğunu ve onun özellikleri Tevrat içinde gördüğünü ifade eder. Bir gün onun tüm peygamberlerin serveri olacağını, Cebrail'in ona Kuran'ı indireceğini, ona uyanların iman ehli olacağını belirtir. Bundan dolayı da Hz. Muhammet'e iyi davranılması, ona hürmet edilmesi gerektiğini söyler. Asıl kendilerinin onun hizmetçisi olduğunu vurgular. Sonra ise,

234 El urup şandüğundan nice esvâb
Çıkardı hem saçup üstüne gül-âb

235 İki gömlek iki yağlık iki ton
İpün yerine işlemişler altun

236 İki harîr libâs hem iki dülbend

Görenler didiler âferin ahsent

237 Koyup boğçaya didi bunları al
Oñat kıl bu işi eyleme ihmāl

Ayrıca Hz. Hatice, Meysere'ye bu kıyafetleri yanına almasını ve Hz. Muhammet'e kervana katılacağını haber vermesini ister. Meysere'den yolculuk sırasında onu ata bindirmesini, daima yanında olmasını, ikinci konak yerine vardıklarında birlikte yiyip içmelerini söyler. Üçüncü konakta ise Hz. Muhammet'i sabah erkenden uyandırmasını, kendisine emanet ettiği kıyafetleri ona giydirmesini öğüt verir. Bunlarla beraber bir Arap atı eğerleyerek altın ve gümüşle süslemesini, yolculuk boyunca Hz. Muhammet'e saygılı davranmasını ister; döndüklerinde Meysere'ye çok mal vererek onu azat edeceğini bildirir. Meysere ile Hz. Muhammet'e, harçlık olsun diye elli altın gönderir. Hz. Muhammet'in bunlarla silah olarak yol hazırlığı yapmasını ve haber verildiğinde gelmesini söyler. Meysere bu sözleri işittikten sonra dualar eder, kendisinden istenenleri yapacağını söyler ve oradan ayrılır. Elli altın ile kıyafet bohçasını alarak Hz. Muhammet'in yanına gelir. Bohçayı gizleyerek elli altını hazırlık yapması için Hz. Muhammet'e verir, yola çıkacakları gün gelmesini ve birlikte olacaklarını söyler.

Beşinci bölüm Hz. Muhammet'in Ebu Talip'in yanına giderek kendisine çok "izzet ü ikram"da bulunulduğunu söylemesiyle başlar. Hz. Hatice'nin evinde kendisine çok ikramda bulunulduğunu, verdiklerinin dörtte birinin dahi harcanmadığını, harçlık olsun diye elli de altın gönderildiğini şaşırarak ifade eder. Ebu Talip ile Atike bunun üzerine Hz. Hatice'nin çok "mürüvvetli" bir hatun olduğunu söylerler.

Bir gün davullar çalınarak kervanın yola çıkacağı duyurulur. Hz. Hatice'nin çeşitli kumaşlar yüklü dört bin devesi hazırlanır ve yola çıkılacağı Hz. Muhammet'e de haber verilir. Haberi duyan Atike ile Ebu Talip önce ağlar, sonra Atike "Bu işin sonu hayrola." diye dua eder. Zaten önceden de haberi olan Hz. Muhammet, amcası ve halasından izin alır, Meysere'nin yanına gelir. Kılıç kuşanıp ata binmiş vaziyette hazır olan Meysere, Hz. Muhammet'in geldiğini görünce sevinir. O da bir ata biner. Ebu Cehil, Ebu Lehep, Ebu Süfyan ve Hz. Ebubekir'in de içinde bulunduğu kervan ehli toplanır, Meysere önde yola çıkarlar. Üçüncü konağa geldiğinde akşam yatarlar, seher vakti Meysere kalkar, bohçayı ortaya getirir ve Hz. Muhammet'i uyandırarak ona emanetleri verir. Hz. Hatice'den duyduklarını ona anlatır, kıyafetleri giydirir ve o dillerin anlatamayacağı ölçüde güzel olur. Altın eğerli, iyi bir at getirerek Hz. Muhammet'i bindirir, onu gören herkes şaşırır, sevenleri mutlu olur, sevmeyenlerin içine bir ateş düşer. Bu şekilde iki gün yolculuk yaptıktan sonra Ebu Lehep ile Ebu Cehil, Meysere'ye, Hz. Muhammet'e olan bu hürmetin sebebini sorar. Bunun üzerine Meysere,

298 Bu kamu māl u mülk cümle anuñdur
Bilüñ Ĥadice dañı hem anuñdur

299 Bilürseñ ben dañı anuñ kılıyam
Ki aķcesiyile alınmış kılıyam

300 Ne ki ĥükm eyleye anı kıluram

der. Hz. Muhammet'in Allah'ın sevgilisi olduğunu, tüm yaratılmışlardan yüce olduğunu söyleyince düşmanları kıskançlık ateşiyle yanıp tutuşur. Hz. Ebubekir, bu sözleri duyunca mutlu olur, Meysere'yi hoş ve doğru söylediğinden dolayı tebrik eder.

Kervan yola devam ederken güzel bir yerde mola verir, günlerden bir gün Buhra⁴ adlı rahibin kilisesinde (deyr) dinlenmek için durur. Buhra, o zamanki insanların tanıdığı, Hz. İsa'nın şeriatına bağlı, meskeninde daima ibadet eyleyen, gündüzleri oruç tutan, işi ilim ve ibadet, okumak ve yazmak olan biridir. Buhra, Hz. Muhammet'in Tevrat ve İncil'de geçen özelliklerini, mucizelerini, geleceği zamanı, tüm halkın onu seveceğini, insanların ve peygamberlerin onun izzeti için cennete gireceğini, onun Mekke'de doğacağını, bir bulutun ona gölgelik edeceğini, kervanla oralardan gelip geçeceğini bildiği için ona âşıktır. Allah'a, Hz. Muhammet'in zamanına ulaşmak ve onun yüzünü görmek için dua eder, Resul'ü görmeden canını almaması için yalvarır, Hz. Muhammet'in ümmeti olmak istediğini belirtir.

Altıncı bölüm, Buhra'nın duasının Allah katında kabul edildiğinin belirtilmesiyle başlar. Buhra, ne zaman Mekke tarafından bir kervan gelse ibadet ettiği yerden çıkıp onu izler, kervan üzerinde Hz. Muhammet'in müjdecisi olan bulutu arar. Otuz yıldır ilim ve ibadet ile meşgul olarak Hz. Muhammet'in geleceği günü gözlerinden sel gibi kan ve yaş dökerek bekler. Her kim Buhra'nın kilisesinin yanından ticaret veya gezmek amaçlı geçecek olsa atından, devesinden iner, yürür; herkes onu çok severken o kendisini herkesten gizler, "değme kimseler" onun yüzünü göremez. Bir gün kitap okuyup ibadet ederken Buhra'ya Mekke kervanının geldiği bildirilir. Hemen ibadet ettiği yerin üzerine çıkar, gelen kervana bakar, bir beyaz bulutun kervanın üzerinde olduğunu, kervan nereye giderse bulutun da o yöne yöneldiğini görür ve Hz. Muhammet'in geldiğini açık bir şekilde anlar. Sevincinden aklı başından gider, bulunduğu yerden kendisini aşağı atar, Allah'ın ismini zikreder ve gelenin Hz. Muhammet olduğuna dair hiçbir şüphesi kalmaz. Buhra kervana doğru gitmektedir, orada bulunanlar bunu görür. Kiliseye doğru gelenlerin hepsi atlarından inmiş yürümektedir, kimisi yüzünü toprağa sürerken kimisi elini kaldırıp dua etmektedir. Hepsisi, o azizin kendilerine doğru geldiğini ve hazır olduğunu görür. Buhra, kervanın yanına gelir, selam verir; onlardan yüklerini oraya koymalarını, yemek hazırlattığı için kiliseye gelmelerini ister. Kervan ehli kendi aralarında bu teklife şaşırır ve davete icabet etmeye karar verir. Buhra ise mutlu bir şekilde kilisesine döner, Allah'a şükrederek kurbanlar keser, yemekler pişirir.

Kervandakiler hemen yüklerini indirir, bir yere toplarlar, kumaşları beklemesi için Hz. Muhammet'i orada bırakırlar. Yürüyerek yemek yiyecekleri yere varırlar, büyükleri mutlu bir şekilde başköşeye oturur. Buhra yemeği hazırlayınca hepsinin gelip gelmediğini sorar; Ebu Cehil, herkesin burada olduğunu, buraya layık başka kimsenin olmadığını söyler. Hz. Ebubekir Muhammet Mustafa adında, aslı yüce bir yiğidin daha olduğunu söyleyince Buhra Hz. Muhammet'in olduğu yere doğru gider, bulutun kumaşların olduğu yerin üzerinde bulunduğunu görür. Oraya ulaştığında Hz. Muhammet'in yüzünü görür, ona hayran olur, kendisinden geçer, sonra kendine gelir, elini öper, yüzünü yüzüne sürer. Metinde onun dilinden sekiz beyitlik bir gazel verilir. Bütün hizmetlerin onun için olduğunu Hz. Muhammet'e söyler, elinden tutarak kilisesine getirir, onu herkesten üstün bir şekilde takdim eder. Bu duruma Ebu Cehil karşı çıkmak ister ancak

⁴ Metinde Buhra şeklinde geçen rahibin adı, kaynaklarda yaygın olarak Bahira diye geçmektedir. Biz de Buhra kullanımını tercih ettik.

Buhra onu susturur. Buhra, bu davetin nedeninin Hz. Muhammet olduğunu, o olmasaydı kimseyle ilgilenmeyeceğini, onun ahir zaman peygamberi olduğunu, bütün peygamberlerin serveri olduğunu, Allah'ın her şeyi onun için yarattığını söyler ve kalkarak oradakilere yiyecek getirir. İkramlardan sonra dualar edilip sohbet tamamlanır. Oradakiler Hz. Muhammet'ten icazet diler. Buhra ise onun yanına gelerek yüzünü yüzüne sürer, kendisine peygamberlik eriştiğinde kendisini ümmetine kabul etmesini ister ve şefaata bekler. Buhra, amacına ulaştığı için şükreder ancak Hz. Muhammet'ten ayrıldığı için de üzülür.

Yedinci bölüm, kervanın yola tekrar çıkmasıyla başlar. Kervan bir müddet sonra Şam'a ulaşır, kervanın geldiği herkes tarafından duyulur, karşılamaya gelenler onlara "Allah yardımcınız olsun." der. Kervandakiler bir handa odalar tutup konaklar, getirdikleri malları satarak şimdiye kadar hiçbir gelişlerinde elde edemedikleri kadar kârlı bir alışveriş yaparlar. Hz. Ebubekir, bunun Hz. Muhammet'ten kaynaklandığını Meysere'ye söyler. Meysere ise ona doğru söylediğini belirtir ve şöyle devam eder.

421 Ki ben beni bilelden berü ey şâh
Ticârete gelürem bunda her gâh

422 Ki böyle fâ'ide görmüş degülem
Bu işüñ sırrına ırmış degülem

Meysere, Hz. Hatice'nin kazancının hesap edilemeyecek kadar çok olmasından dolayı mutlu olur.

O sırada Mecusîlerin (Cuhud) bayramı vardır, onlar bayramlarını kutlamak için şehrin dışına çıkmış, büyük bir sahrayı süsleyip kandillerle donatmışlardır. Kervan ehli Mecusîlerin bu bayramını merak eder ve seyretmek için Hz. Muhammet'i de yanlarına alarak o gece oraya giderler. Orada insanların yiyip içtiklerini, putlarının üzerine saçı saçtıklarını, büyük ateşler yakıp secde ettiklerini, bu hâl üzere "kimisinin mest kimisinin serhoş kimisinin hayran" olduğunu görürler. Bunların Mecusi olduğunu anlarlar. Hz. Muhammet bunları gördüğünde dua okur, o anda Mecusîlerin ateşi söner ve hepsi korkar. Ateşlerini yakmak için uğraşırlar, yakamazlar ve bunun bir musibet olduğunu düşünürler. Mecusîler, çok sevdikleri büyüklerinin yanına vararak bu durumun sebebini sorarlar. O da Mekke kavmini bulmalarını, Hz. Muhammet'in onlarla birlikte olduğunu, onun ahir zaman peygamberi olduğunu, onun putlara bakmasından dolayı ateşlerinin söndüğünü, bütün dinleri batıl kabul edeceğini, asker toplayarak bütün dünyayı ele geçireceğini söyler. Bu sözleri duyanlar hemen Mekke kavmini aramaya başlar. Meysere ile Hz. Ebubekir çok korkar; Meysere, Hz. Muhammet'i cübbesi altına saklar, Mecusîler onu bulamaz. O gece kervan yola çıkar ve güneş doğuncaya kadar durmaz, sağ salım bir konaklık yere giderler. Kervan mutlu bir şekilde kona göçe yola devam ederken Mekke'ye üç konaklık yer kalır. Kervandaki Mekke büyükleri birleşerek Meysere'nin yanına gelir. Kervan ne zaman buraya gelse buradan Mekke'ye müjdecî gönderirler. Meysere bu durumdan dolayı eline kalem alır, Allah'ın adını zikrederek çabucak bir mektup yazar. Bu mektubunda Şam'a ne zaman vardıklarını, Buhra ile yaşadıklarını, bu sefer ne kadar çok kâr ettiklerini, Mecusîlerin bayramında yaşadıklarını bir bir yazar. Sonra ise oradakilere müjdecî olarak kimi gönderelim, diye sorar. Oradakiler,

462 Didiler kim emr ü fermân senüñdür

Bunun üzerine Meysere, Hz. Muhammet'i reva gördüğünü belirtir. Ebu Cehil ile Ebu Lehep bu karara itiraz eder, içlerinde bu iş için uygun kişilerin çok olduğunu, Hz. Muhammet'in yolu bilmediğini, giderken yanılacağını, gece durup gündüz yola gidemeyeceğini söyler. Meysere kararından vazgeçmez, onu Allah'ın koruyacağını ümit ettiğini, yolunu şaşırmadan selametle gideceğini söyler ve yazdığı mektubu Hz. Muhammet'e verir. Ona uykuyu terk ederek sabaha kadar yürümesini, mektubu Hz. Hatice'ye vermesini ve onun yazacağı mektubu da geri getirmesini söyler. Çabucak bir deve eyerlerler, Hz. Muhammet'i ona bindirip müjdeci olarak gönderirler.

Sekizinci bölüm Hz. Muhammet'in Mekke yolculuğunun anlatılmasıyla başlar. O, yola çıktığı gece uyumadan yoluna devam eder. Ancak bir müddet sonra uykusu gelir. Şeytan bunu fırsat bilerek devenin yularından tutar ve başka yola götürür. Allah, Cebrail'e deveyi doğru yola getirmesini emreder. Hz. Muhammet bu sırada uyumaktadır ve yoldan çıktığını dahi bilmemektedir. Bu arada şair Duha suresinden alıntı yapar ve

496 Biz gelemüm yine söz evveline
Gitdi deve yine doğru yolına

diyerek devam eder. Allah'ın emri ile o saat Hz. Muhammet Mekke'ye ulaşır. Hz. Hatice, Hz. Muhammet Mekke'den ayrıldığından beri hâlini gizleyerek ağlamaktadır. Onun bu hâlini gören yardımcıları da ağlamaktadır. Hz. Hatice hizmetçilerine müjdecinin geldiğini haber vereni azat edeceğini ve ona çok mal vererek mutlu edeceğini söyler. Bundan dolayı cariyeler sabah akşam nöbetleşerek müjdeciyi beklemektedir. Hz. Muhammet'in oraya geldiğini gören iki cariye mutlu bir şekilde müjdeyi Hz. Hatice'ye verir. Hz. Hatice çok mutlu olur, yardımcılarını müjdeciyi has odaya oturtmalarını emreder. Hizmetliler ve kapıcılar Hz. Muhammet ile konuşarak odaya oturturlar. Hizmetliler mektubu alarak Hz. Hatice'ye götürür, Hz. Hatice mektubu hayret içerisinde okur ve Allah'a şükreder. Hz. Hatice, yardımcılarının Hz. Muhammet'in kervandan hangi gün ayrıldığını usulüne uygun bir şekilde sormalarını ister. Hz. Muhammet onlara kervandan bu gece ayrıldığını, üç saatte geldiğini ifade eder. Yardımcıları bu haberi Hz. Hatice'ye aktardığında o, Hz. Muhammet'in iki dünya padişahı olduğuna dair herhangi bir şüphem kalmadı, der. Ona yemek hazırlanması için emir verir. Hazırlanan yemekler yenilip şükredildikten sonra Hz. Muhammet'e pahalı bir kaftan giydirirler. Ona kervana mı yoksa evine mi gideceğini sorarlar. Hz. Muhammet, kervana gideceğini, arz etmesi için bir mektup yazılıp verilmesini söyler. Hz. Hatice mektubu yazar ve yardımcıları Hz. Muhammet'e verir. Hz. Muhammet, "Ya Allah!" diyerek yola çıkar ve Allah'ın emriyle sabah olmadan kervana, konakladığı yerde ulaşır. Onu gören dostları sevinir, düşmanları üzülür. Uyanmış, kalkmış yüklerini yükletmekte olan kervan ehlinde Ebu Cehil ile Ebu Lehep, Hz. Muhammet'i görünce ayıplayarak kahkaha ile güler. Meysere'ye dönerek biz sana o yolu bulamaz demiştik, derler. Meysere ile Hz. Ebubekir önce üzülür. Hz. Muhammet usulca gelerek selam verir, herkes onun sırtındaki kaftanı görür, o mektubu Meysere'ye verir. Meysere, mektubu okur, mektubun ve mektuptaki mührün Hz. Hatice'ye ait olduğunu görür. Meysere ve Hz. Ebubekir çok mutlu olur. Ebu Cehil ile Ebu Lehep mahcup olur, ancak inanmayıp Hz. Muhammet'in üç günlük yolu bir günde gidip gelmesini kimsenin yapamayacağını söyleyerek onu "cazu"lukla suçlarlar.

Dokuzuncu bölüm kervan halkının bir gün Mekke'ye mutlu bir şekilde ulaşmasıyla başlar. Mekke'deki insanlar onları karşılar, herkes evine gider ve yakınlarıyla görüşür. Meysere, Hz. Hatice'nin yanına gider. Hz. Hatice, Hz. Muhammet'in atından inmemesini ve atıyla evine gitmesini ister. Seyisler, onu Ebu Talip'in evine kadar götürür, Ebu Talip ile Atike, Hz. Muhammet'i görünce Allah'a şükrederek sevinirler. Birbiriyle görüşüp konuşurlar.

Belli bir zaman geçtikten sonra Hz. Hatice'den, Hz. Muhammet'in emeğinin karşılığını göndermesi beklenir. Bir ay geçmesine rağmen bu beklenti gerçekleşmeyince Atike, Ebu Talip'in yanına gelerek Hz. Hatice'nin yanına gidip bu durumu hatırlatmak istediğini söyler. Ebu Talip ise ona sabretmesini, Hz. Hatice'nin kimsenin hakkını yemediğini, onun gelen malların hesabıyla meşgul olduğunu, rahatsız edilmemesi gerektiğini söyler. Bir ay daha geçtikten sonra Atike ile Ebu Talip yine bir araya gelir, Atike iş yoğunluğundan dolayı Hz. Muhammet'e olan ödemenin unutulmuş olacağını, izin olursa durumu öğrenmek için Hz. Hatice'nin yanına gideceğini Ebu Talip'e söyler. Ebu Talip de Atike'den dikkatli konuşmasını ve kendisinin selamını da söylemesini ister. Her ne verirse az çok demeden almasını söyler.

Hz. Hatice ise sabah akşam Hz. Muhammet'in hayaliyle gönlünü eğlendirir. Gece gündüz uyuyamaz, gözyaşı döker, Hz. Muhammet ile evlenmek için Allah'a dualar eder. Bu hâlini ise herkesten gizler. Kendi kendisine, ben Hz. Muhammet'e akçe altın gönderirsem yani hakkını veririm onunla başkasını evlendirirler, ben de onun yüzünden mahrum kalırım diye düşünmektedir. Atike'nin geleceği, onunla sırdaş olabileceği, fikrini ona açabileceği düşüncesiyle sabırla bekler. Atike yürüyerek Hz. Hatice'nin evine gelir, onunla buluşmak ister, o ise gülerek Atike'yi karşılar. Elini eline alarak getirip başköşeye oturtur. Ortaya sofraya kurulur, yenilir, içilir. Yemekten sonra Atike, Hz. Hatice'ye Ebu Talip'in selamını iletir. Hz. Muhammet için ne vereceklerse onu harçlık ederek Hz. Muhammet'i evlendireceklerini söyler. Hz. Hatice bu sözleri işitince utancından kızarır. Atike'ye önceden gördüğü bir rüyayı anlatır. Rüyaya göre gökteki dolunayın indiğini, sağ yanında dizine konduğunu, her yerin nura gark olduğunu ve yeryüzünün cennete dönüştüğünü söyler. Bu rüyasını bir kişinin hayra yorumladığından bahseder. Bu yoruma göre adı Muhammet Mustafa olan ahir zaman peygamberi gelecek, dünya onun şeriatıyla dolacaktır. Onun bir adı Mahmut, bir adı da Habibullah'tır ve o, cümle peygamberlerin ulusudur. Onun ortaya çıkma vakti gelmiştir, Allah onu Hz. Hatice'ye sevgili edecektir. Hz. Hatice, rüyasının yorumunu bu şekilde aktardıktan sonra,

613 Dir Ḥadīce ‘Ātike’ye nem ki var
Ben size cāriye olam baḥtiyār

614 Siz de beni kılur iseñüz ḳabūl
Cānuma minnet bilürem öyle bil

Hz. Muhammet'i İncil ve Tevrat'ta Allah'ın övdüğünü, ona peygamberliğin geleceğini, onun ümmetini dinine davet edeceğini söyler. Allah'tan onu kendisine vermesi için dilekte bulunur. Kendisini nice beylerin istediğini, onları kendisinin istemediğini, bu rüyayı gördükten sonra da Hz. Muhammet'i beklediğini, dünyadaki her şeyin geçici olduğunu, ebedilik için tek isteğinin Hz. Muhammet olduğunu söyler. Atike'den bu isteğini çabucak Ebu Talip'e iletmesini ister.

Onuncu bölüm, Hz. Hatice'nin Hz. Muhammet ile evlenme teklifini duyan Atike'nin ağlaması, bu teklife inanamaması ve bunun bir şaka olduğunu ifade etmesiyle başlar. Atike, Hz.

Hatice'den bu teklifi "sıdk" ile söylediğine kendisini inandırmasını ister. O da bu sözüne Allah hakkı için inanmasını, sözünü gönülden söylediğini, latife yapmadığını ifade eder ve işin daha da ciddi olduğunu anlatmak için Atike'ye hemen giderek Mekke'nin büyüklerini toplamalarını, kendisini babasından istemelerini söyler. Babasından kendisini isterlerken sözlerini "meskenet"le söylemelerini, büyüklenmemelerini, babası "razıyım" demezse de sabretmelerini öğütler. Kendisinin babasını razı edeceğini, ne yapmak istediğini bildiğini söyler. Atike bu sözleri duyduktan sonra izin alarak hemen Ebu Talip'in yanına gider, ona anlatır. Ebu Talip, duyunca çok mutlu olur, Allah'a şükreder, oradan ayrılarak mutlu bir şekilde Hz. Ebubekir'in yanına gider. Bu sözleri ona anlatır, Hz. Ebubekir de çok mutlu olur. O, Ebu Talip'ten çabucak Mekke'nin büyüklerini toplamasını ister, kendisinin de onlarla geleceğini belirtir. Herkesi toplayarak Hz. Hatice'nin babasının yanına giderler. Gidenler arasında Hz. Ebubekir ile Ebu Sufyan da vardır. Hz. Hatice'nin babası, misafirleri karşılar, tamamını içeri alır, onlara ikramda bulunur, ikramlardan sonra gelenler, babasından Hz. Hatice'yi, Hz. Muhammet'e ister. Bu sözleri Hz. Hatice'nin babası duyunca razı olmaz, ne yapacağını şaşırır ve onlara "Ben sizi deli gördüm." der. Hz. Muhammet'in kızına uygun olmadığını, kızını nice şahırların istediğini, onlara dahi vermediğini söyler. Misafirler sakın bir şekilde oradan ayrılır. Yaşadıklarını Ebu Talip'e anlatırlar, Ebu Talip ile Atike bu duruma çok üzülür, Hz. Hatice de yaşananları duyunca üzülür ve ağlar. Akıllı ve olgun bir kadın olan Hz. Hatice, Mekke'nin büyüklerini evine davet eder, Ebu Talip, Ebu Sufyan ve Hz. Ebubekir'in de dâhil olduğu bu insanlar çeşitli yemekler yiyerek hoşnut olurlar. Hz. Hatice, Hz. Ebubekir'e mektup yazarak babasına içki içirterek sarhoş etmelerini ister. İstenen yapılır, babası sarhoş bir şekilde Hz. Hatice'nin evine getirilir. O bu evde sabaha kadar uyur, uyurken Hz. Hatice babasının eteğini safran ve çivit sürerek boyar. O zamanda, bir kişi sarhoş iken kızını başkasına verirse ayıldığında ahdinden dönmemesi için eteğine boya sürerlermiş. Sabah olduğunda babası Hz. Hatice'ye eteğindeki rengin sebebini sorar, o da babasını suçlayarak "Niçin Muhammet'e verdiniz beni?" der ve şöyle devam eder:

685 Bu gice anda olanlar hâş u 'âm
Beni sizden dilemişler ey hümâm

686 Eylemişler ulular size niyâz
Siz dahı anlara gösterüp cevâz

687 Aluban ikrâruñı biñ cehd ile
Öyle buyurmuşıñuz virdüm n'ola

688 Yazmağ içün 'ahdiñüz peymâniñuz
Anuñ içün renglidür dāmâniñuz

Babası bu sözleri işitince kızar, Hz. Hatice'yi, Hz. Muhammet'e vermeyeceğini, ona uygun görmediğini, onun malının mülkünün, altın ve gümüşünün olmadığını, onların kendinden kız istedikleri için deli olduklarını söyler. Hz. Hatice, babasına "Sultanım, yoluna canım tenim feda olsun." der. Kendisini istemeye gelen büyüklerin huzurunda verdiğini, sonra pişman olarak inkâr ettiğini, sözünden durmazsa ayıplanacağını, halk içinde de bir değerinin kalmayacağını babasına

söyler. Onu sözünden vazgeçmemesi için ikna eder ve babası Hz. Muhammet ile evlenmeye razı olduğunu belirtir.

On birinci bölüm Hz. Hatice'nin babasının bu evliliğe onayından duyduğu mutlulukla başlar. O, gizli bir şekilde Atike'ye mektup yazarak babasını razı ettiğini iletir. Atike mektubu okuyunca bu durumu Ebu Talip'e aktarır. Ebu Talip, Hz. Muhammet'e Hz. Ebubekir'e gitmesini, ondan Hz. Hatice'ye nişan için çok pahalı bez almasını, bezin parasını sonra vereceklerini söyler. Hz. Ebubekir'den ise davet edildiğinde gelmesi için hazır beklemesini ister. Hz. Muhammet, bu istekleri duyduktan sonra hemen Hz. Ebubekir'in yanına gider. O sıra dükkânında oturmakta olan Hz. Ebubekir, Hz. Muhammet'in kendisine doğru geldiğini görünce sevinir, kalkarak hoş geldiniz, der. Hâlini, hatırını ve isteğini sorar. Hz. Muhammet, ona amcasının selamını söyleyerek isteklerini iletir. Hz. Ebubekir, Hz. Muhammet'i sadre oturtur ve sonra,

- 725 On tabağ altun bile dağı gümüş
On tabağ misk dağı hazır eylemiş
- 726 Dağı mercan ağacı hem ey âhî
Yedi budağı var idi hem dağı
- 727 Her budağı kim üçer arşun idi
Böyle tuhfe şey görülmemiş idi
- 728 Hâzır itmiş dağı on a' lâ kumâş
Dağı birkaç dâne hem kıymetli taş

Hz. Ebubekir, Hz. Muhammet'e bunca hazırlığı önceden o gelir diye yaptığını söyler. Emirleri olursa hediyeleri yerine götürebileceğini ve bu işi bitirebileceğini ifade eder. Hz. Muhammet ise bunca elbise verdiğini, bunların çok pahalı olduğunu, parasını kimin ödeyeceğini sorar. Hz. Ebubekir, onun için “dostum” diyerek yoluna feda olmaya razı olduğunu, bu giysileri zaten satmadığını, ona ayırdığını, dükkânına ayak basmasının kendisi için hayat bağışladığını, on kölesini azat edeceğini söyler. Hz. Muhammet, bunları duyunca ve görünce şaşırır, mutlu olur.

Hz. Ebubekir, yardımcılarıyla birlikte elbiseleri Hz. Hatice'nin evine götürür, onların geldiğini gören kapıcılar, Hz. Hatice'nin babasına haber verir. Hz. Ebubekir'in verdiği selamı alan ev halkı, gelenleri odaya oturtur, esvapları ise içeri gönderir. Hz. Hatice bu kadar çok malı görünce bunların Hz. Muhammet'e ait olmadığını, Hz. Ebubekir'e ait olduğunu anlar, onun bu malları Hz. Muhammet için feda etmesine sevinir. Hz. Hatice, esvapları kabul ettikten sonra Mekke'nin büyüklerini davet eder, Hz. Muhammet ile nikâhları kıyılır ve böylece evlenirler. Düğünleri birkaç gün sürer, düşmanları buna üzülür. Hz. Hatice'nin süslediği bir konakta bir müddet yaşarlar.

Düşmanlar, bu durumu ayıplar, bütün malın kadına ait olduğunu, eninde sonunda bu evliliğin bozulacağı dedikodusunu yayar. Hz. Hatice, dedikoduları duyunca üzülür, bunun üzerine tüm Mekke halkını davet eder, yemek hazırlatır. Yemekten sonra dursunlar, der. Bu arada dört yüz arşın büyüklüğünde bir yaygı getirtir, onu Mekke çölüne sererler, halk olacakları merak eder. Yaygının üzerine Hz. Hatice'nin sahip olduğu dört küp inci, kıymetli taş, altın, kumaş gibi ne varsa her şeyi dökerler; beş yüz köle, üç yüz yardımcı, dört bin deve, hecin, at, katır hepsi oradadır. Hz. Hatice,

oradakilere bu kadar malı daha önce görüp görmediklerini duyup duymadıklarını sorar. Herkes işitmediğini ve görmediğini söyler. Hz. Hatice,

- 785 Didi Mekke ulularına bilün
Siz benüm bu sözime şahid oluñ
- 786 Didi bu gördiğünüz hayl [u] haşem
Kul halâyık māl u mülk-i muhteşem
- 787 Bu kadar deve katır māl u tavar
Hep Muhammed'ün durur her ne ki var
- 788 Biliñüz bu işi böyle işledim
Kamusın Muhammed'e bağışladım

Bu sözleri duyan dostları sevinir, düşmanları üzülür.

On ikinci bölüm Hz. Hatice ile Hz. Muhammet'in mutlu evliliklerinden bahsederek başlar. Hz. Hatice'nin Hz. Muhammet'ten Kasım ile Tahir adlı iki oğlu; Rukiye, Ümmü Gülsüm, Zeynep ve Fatıma adlı dört kızı olur. Fatıma Hz. Ali'ye; Rukiye ile Ümmü Gülsüm Hz. Osman'a, Zeynep ise Ebu-l-As'a verilir.

Hz. Muhammet, kırk yaşına gelince onda bazı değişiklikler olur. Bazen beyaz bazen kırmızı giyer; sözü şeker, yüzü gül, dudakları kevser gibi olur, onu gören herkes sever, uğradığı yerde misk kokusu üç gün gitmez, güzelliği ile herkesi etkiler, cismi nur olduğu için gölgesi yere düşmez, saç ateşe düşse yanmaz, üzerine sinek asla konmaz, geceleri sadece iki saat uyur, daima ibadet eder, bazen üzülür bazen sevinir. Daima Hira Dağı'na çıkar, bazen oruç tutar bazen yer içer, üç günde bir yemek yer, bazen bağrına taş bağlar. Hz. Muhammet'in amacı Allah'tır. Bu hâl üzere bir müddet sonra benzi solar, Hz. Hamza onu böyle görünce sebebini Atike'ye sorar. Atike ise bunu ona sormalarını, bu soruyu onun cevaplayacağını söyler. Hz. Hamza, Hz. Muhammet'in yanına giderek ona niçin zayıfladığını, benzinin niçin solduğunu, gözyaşının niçin aktığını sorar. Eğer biri üzdüyse onu parçalara ayıracağını, bir kimseye âşık olduysa onu alıp getireceğini söyler. Hz. Muhammet, bu sözleri duyunca utancından kızarır. Amcasına, kimseden etkilenmediğini, kendisini etkileyenin ilahi aşk olduğunu söyler.

Yakınındakiler, Hz. Muhammet'ten çok keramet, peygamberlikten alamet görür. Allah, onun sıkıntılarını düşünde ilham vererek giderir. O, Hira Dağı'na gittiğinde dağ onunla nurlanır, orada daima ibadet eder. Günlerden bir gün Hz. Muhammet, Hira Dağı'nda otururken Allah, Cebrail'e ona risaleti götürmesini emreder. Hz. Muhammet'ten herkesi dine davet etmesini, helal ve haramı ortaya koymasını ister. Allah'ın emri ile Cebrail, Hira Dağı'na iner ve konar, Hz. Muhammet onu inerken görünce korkar. Cebrail,

- 842 Didi “İkrā” didi “Bilmem kıra’āt
Ben ümmiyem nedür bilmem ‘ibâdet”

Cebrail, Hz. Muhammet'e "Alak" suresini ve Allah'ın emirlerini öğretir. Ona gidip halkı dine davet etmesini, Allah'ın ne emri varsa söylemesini, Kuran'ı okumasını, emir ve yasağı bildirmesini söyler. Emrini tutanların cennete gireceğini, inkâr edenlerin ise eziyet göreceğini, ümmetinin Hz. Muhammet'ten dolayı rahmet bulacağını, kıyamet koptuğunda şefaatin ona ait olduğunu, peygamberler de dâhil herkesin ondan şefaata umacağını ifade eder. Cebrail, kendisinin Allah'ın elçisi olduğunu söyleyerek gider. Hz. Muhammet, hemen evine gelir. Onu Hz. Hatice, alnında "nübüvvet nuru" belirmiş vaziyette görünce ona "Sana peygamberlik verilmişe benzer." der. Hz. Muhammet, Hz. Hatice'ye Allah'ın kendisine peygamberlik verdiğini söyler. Allah'a şükreder ve Hz. Hatice'den söylediklerini tekrar etmesini ister. Şehadet kelimesini tekrar ettirerek onu Müslüman yapar, ondan sonra Meysere Müslüman olur. Meysere'nin Hz. Muhammet'in risaletini görüp görmeyeceğine dair şüphesi vardır. Burada Hz. Hatice'nin dilinden "elhamdülillah" redifli 10 beyitlik gazel yer alır.

On üçüncü bölüm, adı Şam'da ve doğuda bilinen Varaka adlı ruhbanın tanıtımıyla başlar. Hz. Hatice, Hz. Muhammet'in yaşadıklarını ona anlatır. Varaka bunları duyunca Allah'ın Tevrat'ta özelliklerini belirttiği, "Habibim" dediği peygamberin Hz. Muhammet olduğunu, ona inanaların dünyayı dolduracağını, inanmayanların ise ateşte yanacağını söyler.

Bir müddet Cebrail gelmez, bu duruma Hz. Muhammet üzülür. Bir gün ona Allah'ın kelamını getirir, onun üzülmemesini bildirdiğini söyler. Müddessirun suresini göndererek davetle meşgul olmasını ister. Hz. Ebubekir, Hz. Muhammet'e peygamberlik indirildiğinde Şam'da ticarettedir. Bir rüya görür. Rüyasında ay ve güneş iner, dizine konar, ne derlerse onların sözüne tabi olur. Güneş ile aya elbise giydirebilir ve anlara âşık olur. Bu rüyasını bir ruhban yorumlatır. Ruhban ona nereden gelip nereye gittiğini sorar, o da adının Ebubekir, şehrinin Mekke olduğunu söyler. Ruhban ona Hz. Muhammet'in özelliklerini tek tek sayarak onun veziri olacağını Hz. Ebubekir'e söyler. Hz. Ebubekir bu sözleri duyunca çok sevinir. Şam'dan Mekke'ye gelirken bu düşünce onu meşgul eder.

On dördüncü bölüm 41 beyitlik bir kasideden oluşur. Bu kasidede Hz. Muhammet'in peygamberliği ile ilgili şeyler anlatılır. Hz. Muhammet, peygamberliğini Hz. Ebubekir'e müjde olarak söyler, Hira Dağı'nda yaşadıklarını anlatır. Hz. Ebubekir, ona peygamber olduğuna dair bir mucizesini sorar. Hz. Muhammet, ona gördüğü rüyayı nicesinin gördüğünü söyleyince Hz. Ebubekir de o an Müslüman olur. Sonra Hz. Ali, Zeyd, Zübeyr, Hz. Osman, Abdurrahman Talha, Sad bin Vakkas, Fahhas, Hz. Hamza toplam otuz dokuz kişi Müslüman olur. Bunlar mağarada gizli ibadet etmektedir. Ebu Cehil bunu duyar, Hz. Ömer'in yanına gider, ona Hz. Muhammet'in Cebrail'in kendisine Kuran'ı indirdiğini, kendisinin peygamber olduğunu söylediğini, sihir ile nicelerini dininden dönderdiğini, fitne yalan yaydığını, dinine girenin kırk kişi kadar olduğunu söyler. Hz. Ömer'den karşılığında yüz deve ve yüz okka gümüş vereceğini söyleyerek onu öldürmesini ister. Hz. Ömer silahını kuşanıp Müslümanların bulunduğu mağaraya gider. Onların namaz kıldıklarını görür, okunan Taha suresini dinler. Oradakiler, Hz. Muhammet'e, Hz. Ömer'in baş kesmek ve kan dökmek için geldiğini söyler. O da elini kaldırıp Allah'a dua eder, o an Hz. Ömer'in eli ayağı titrer ve Müslüman olur. Onun dine girdiğini gören Hz. Muhammet ile ashabı sevinir. Hz. Ömer, Hz. Muhammet'ten gizli olmamasını, ortaya çıkarak insanları dine davet etmesini ister. O da bundan sonra insanları açık açık dine davet eder. Ebu Cehil, Hz. Ömer'e, Hz. Muhammet'e niçin uyduğunu sorunca o, Hz. Muhammet'in, şüphesiz, peygamber olduğunu, bir beyaz bulutun onu daima takip ettiğini, onun ümmetinin cennette olacağını söyler.

Müslümanların sayısı günden güne artar; Hz. Muhammet, Mekke’de kâfire kılıç çekmez, orada kan dökmez, sonra Medine’ye gider, oraya yerleşir. Medine halkı onu çok sever. Cebrail Hz. Muhammet’ten insanları dine davet etmesini ve dine girmeyenleri katletmesini ister. Hz. Muhammet padişah, Hz. Ebubekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali de dört veziri olur. Orada mescitler yapıp beş vakit namaz kılarlar. Cebrail gelerek Bilal’e ezan okumasını emreder. Hz. Muhammet, cuma günleri bir direğe yaslanıp hutbe okur. Böyle okunan hutbeyi kimisi duyup kimisi duymadığı için ashabı ona minber yapalım, der. Minber yapılır, Hz. Muhammet onun üstüne çıkıp hutbeyi okurken mescitteki o direğin yarılarak feryat ettiği duyulur. Hz. Muhammet, minberden inererek eli ile onu sığayıp sakinleştirir. Bu duruma şahit olanlar salavat getirir. Bu ve benzer mucizelerini işiten niceleri Müslüman olur.

On beşinci ve son bölüm duadan oluşmaktadır. Müellif, okuyucuları, yazan ve yazdıran için Allah’a dua eder. “Dua almak” ve “yâdigâr” olması niyetiyle bu eseri yazdığını belirtir. Bu manzumenin övgünün gülü, bunu yazanın ise okuyucuların kölesi olduğunu söyleyerek eserini tamamlar.

3.2 Şekil Olarak İnceleme

Eser, mesnevi nazım şekli ile yazılmıştır. Şair, başlangıçta eseri yazma amacından bahsederken “Muştafâ’nun hûb cemâlin söyleyem / Hâdîce hikâyetin şerh eyleyem (28)”, “Ben dahı bir dâsitân-ı Muştafâ / Söyleyem kim diñleyen bula şafâ (30)” ve “Kim ki söyler mevlid-i Fahr-ı Resûl / Añılur meclisde du‘â ile ol (31)” beyitlerinde çok farklı nazım şekillerinden bahsetmiştir. Destan türünün özellikleri metinde yer almamaktadır. Hikâye unsurlarını barındıran eser mesnevi olmasına rağmen metindeki mevlitlere özgü salâvât beyitleri esere mevlit özelliği katmıştır. Metindeki olay örgüsünün özellikle Hz. Muhammet ile Hz. Hatice’nin evliliği üzerine yoğunlaşması; Hz. Muhammet’in mucizeleri, miracı, vefatı vb. konulara yer verilmemesi nedeniyle eser mesnevidir. Konusu bakımından dinî mesneviler grubuna dâhil olan 958 beyitlik metnin düzenlenişi şu şekildedir (Ünver, 1986: 439):

Giriş Bölümü: 1-47 beyit

Konunun İşlendiği Bölüm: 48-955 beyit

Bitiş Bölümü: 955-958 beyit

Giriş bölümünde besmele, âlemin yaratılması, Allah’ın varlığı ve birliği, Hz. Muhammet ve dört halifeye övgü, dua ve sebep-i telif beyitleri bulunmaktadır. Gelişme bölümü, Hz. Muhammet’in doğmadan önce babasının, yedi yaşına gelince ise annesinin ölümünün ifade edilmesiyle devam eder. Annesi ölünce önce dedesi, sonra amcası Ebu Talip tarafından büyütülen Hz. Muhammet, halasının öncülüğü ve aracılığıyla Hz. Hatice ile evlendirilir. Eser bu bölümde yoğunlaşır. Evlilik gerçekleştikten sonra olay örgüsü hızlı bir şekilde ilerleyerek Hz. Muhammet’in peygamber olması, insanları dine davet etmesi üzerinde durur. Sonuç bölümünde ise şair, eserini yazma sebebine tekrar değinerek dua beklediğini ifade eder.

Mesnevi nazım şekli ile yazılmış olan eserin içinde iki gazel ve bir de kaside yer almaktadır. Gazel nazım şekli, olayın kahramanlarından Buhra ve Hz. Hatice’nin duygularını ifade etmek için kullanılmıştır. Buhra, çok okuyan ve bilen, saygı duyulan bir kişi olarak Hz. Muhammet’in dünyaya geleceğini, peygamber olacağını bilmektedir. Bundan dolayı da Hz. Muhammet’i görmeyi, ondan

şefaatt dilemeyi istemektedir. Mekke'den Şam'a giden kervanda Hz. Muhammet'i görünce ona olan hislerini mahlas içermeyen sekiz beyitlik "Bahr-ı Beyt-i Buhra" başlıklı (383-390) bir gazelle ifade eder.

İkinci gazel Hz. Hatice'nin ağzından söylenmiştir. Hz. Hatice de çok okuyan, bilen, sevilen bir kişi olarak ve görüp yorumlattığı rüyasından da hareketle Hz. Muhammet'in peygamber olacağını bilmektedir. Bir gün Hz. Muhammet Hira Dağı'nda alnındaki nurla dönünce onun peygamber olduğunu anlar ve sevincinden "El-hamdulillâh" redifli "Bahir" başlığı ile verilen on beyitlik (862-871) mahlassız, duygusal gazeli söyler.

Eserde yer alan kaside ise şekil özelliği olarak (40 beyit) bu nazım şeklinin özelliğini taşımasına rağmen içeriği mesnevîdeki olay örgüsünün devamı şeklindedir. Metnin sonunda yer alan (911-951) bu şiir, Hz. Muhammet peygamber olduktan sonra sırasıyla Müslüman olan insanlardan, Müslümanların artan sayılarından ve Hz. Muhammet'in bazı mucizelerinden bahseder.

Eserde on dört kez tekrar eden salavat beyitleri önemli bir şekil unsurudur. Mevlit türüne özgü bu beyitlerin sayısı dörttür. Sürekli aynı şekilde tekrar eden ilk iki beyit Türkçe, her tekrarda mısralarının son kelimesi değişen son iki beyit ise tamamen Arapçadır. Bu beyitlerin ilk üçü metin boyunca on dört, üçüncüsü ise son tekrarda yer almadığı için on üç kez (44-47, 108-11, 1879-182, 256-259, 331-334, 409-412, 477-480, 548-551, 623-626, 704-707, 791-794, 872-875, 906-909, 952-954) yinelenmiştir. Salavat beyitlerinin ilk ikisi, 16. yüzyılda yaşamış olan Derviş'in "Mevlid"indekilerle benzerlik göstermektedir (Doğan, 2007: 35):

- 44 Ger bu ' âlem halkı dirse şubh u şâm
Medh olunsa haşre dek olmaz tamâm
- 45 Ger diler iseñ bula cânuñ şafâ
Vir şalâvât ber-Resûl-ı Muştafâ
- 46 Eş-şalâtü ve's-selâmu ' aleyke yâ Muḥammed
Eş-şalâtü ve's-selâmu ' aleyke yâ Aḥmed
- 47 Eş-şalâtü ve's-selâmu ' aleyke yâ Ḥâmid
Eş-şalâtü ve's-selâmu ' aleyke yâ Muḥmûd

Eser boyunca tamamen Arapça olan vasıta beyitlerinin dışında bütün beyitlerde aruz ölçüsünün üç farklı kalıbı kullanılmıştır. Anlatıma canlılık kazandıran farklı aruz kalıplarından Fâ' ilâtün/Fâ' ilâtün/Fâ' ilün (1-47, 108-11, 179-182, 256-259, 331-334, 409-412, 476-779, 782-794, 872875, 906-909, 952-958) ve Mefâ' ilün/Mefâ' ilün/Fe' ülün (48-107, 112-178, 183-255, 260-330, 335-408, 413-475, 780-781, 795-871, 876-905) sık sık dönüşümlü olarak kullanılırken Fâ' ilâtün/Fâ' ilâtün/Fâ' ilâtün/Fâ' ilün sadece eserde yer alan kasidede (911-951) kullanılmıştır. Eserde yer yer imale ve zihaf kusurlarına rastlanmaktadır ve zihaf olan yerlerin ünlüleri italik olarak gösterilmiştir.

- 57 Atadan yetim olmuş idüñ ey cân
Anadan daḡı yetim olduñ el-ân

Eser boyunca şair, ahenk unsurlarına önem vermiştir. Veznin yanında kafiye ve rediften de faydalanmıştır. Eserde yarım, tam, zengin ve tunç kafiye çeşitleri ile redif özenle kullanılmıştır. Genellikle fiillerin satır sonuna geldiği yerlerde yarım kafiye ya da yarım kafiye ve redif bulunmaktadır.

- 35 Dilerem ki Hâk murādâtın vire
Cennet içinde dîdârın göstere

Tam kafiye metin boyunca çok kullanılan bir uyak çeşidi olup bazen kelimelerdeki sadece iki ses benzerliği ile kullanılırken bazen de ek veya kelime hâlindeki bir redifle kullanılmıştır.

- 627 ‘Ātike çün diñledi bu sözleri
Yaş ile tıldı mübârek gözleri

Klasik Türk edebiyatında çok kullanılan zengin kafiye metinde çok örneği bulunmaktadır. Diğer kafiye türleri gibi yer yer redif çeşitleri ile birlikte kullanılmıştır.

- 220 Dimişler ulular şabr u selâmet
İvenler ‘âkıbet olur melâmet

Zengin kafiye bir çeşidi olan tunç kafiye de eserde kullanılmıştır.

- 571 Söyledigün sözi söyle rıf ile
Hâtıra tıxuna sözün kim bile

Şair eserin çeşitli beyitlerinde ahenk unsuru olarak sadece redife yer vermiştir.

- 589 Hâk ‘inâyet eyleye tevfiğ ola
Ol Resûl’den derdüme dermân ola

Metinde yakın seslerin ahenk unsuru olarak kullanıldığı beyitler de bulunmaktadır: a-e (6, 176, 307, 352, 413, 456, 484, 496, 587, 740, 805, 818), ı-i (21, 58, 730, 739), d-t (287, 855).

- 805 Anıñ gölgesi düşmez idi yere
Kamu cismi anıñ nûr idi zîrâ

Metinde geçen salavat beyitlerinin ilk ikisinde zengin kafiye kullanılmakla beraber son iki beytinin son kelimeleri değiştiği için onlarda farklı kafiye çeşitleri görülmektedir. Yarım kafiye (47, 707, 875, 909), tam kafiye (182, 793, 794), zengin kafiye (46, 411, 412, 479, 550, 551, 908, 954) kullanılmakla beraber kafiye olmayan beyitler (181, 258, 259, 333, 334, 480, 625, 626, 706, 874) de vardır.

3.2.1 Başlıkları ile Başlama ve Bitiş Şekilleri

Tenkitli metin oluşturulurken karşılaştırılan nüshaların genellikle başlıkları ile başlama ve bitiş şekiller farklılık göstermektedir. Metinlerin, müstensihlerin tasarrufuna göre değişen bu özellikleri aşağıda verilmiştir.

1. *‘Akdü Fahr-ı Kâ’inât Ma‘a Hadîceti’l-Kübrâ* başlıklı metin besmeleden sonra

“Ey ‘ademden ‘âlemi var eyleyen

Yeri kâ’im gögi devvâr eyleyen” şeklinde başlayıp

“Okuyanı yazanı yazdıranı

Rahmetüñle yarlığağıl yâ Ğanî” beyitiyle tamamlandıktan sonra yazan kişinin

“İşbu ‘Akd-ı Fahr-ı Kâ’inât min Hadîceti’l-Kübrâ hikâyâtı Sultân Bâyezîd’e ‘Âşır Efendi’nin Lutugrafiyye destgâhında biñ iki yüz yetmiş tokuz senesi cemâzi’l-evveliniñ yigirmisinde hitâm-pezîr olmuştır. Harrerehu İbrahim Nureddin.” İfadeleri ile son bulmuştur.

2. *Hazâ Mevlüd-ı Şerîf-i Hadîceti’l-Kübrâ* başlıklı eser besmeleden sonra

“Ey ‘ademden ‘âlemi var eyleyen

Yeri kâ’im gögi devvâr eyleyen” şeklinde başlayıp

“Okuyanı yazanı yazdıranı

Rahmetüñle yarlığağıl yâ Ğanî” beyitiyle tamamlandıktan sonra “Fî Beyân-ı Nazm-ı Naşihat” başlıklı “Mefâ’ilün/Mefâ’ilün/Mefâ’ilün/Mefâ’ilün” vezninde kaside nazım şekliyle yazılmış 25 beyitlik nasihat ile ilgili bir şiir ve “Fî Beyân-ı Niyyet” başlığı ile yazan kişinin niyetini açıkladığı mensur bir metinle sonlanır.

3. *Hazâ Kitâb-ı Menkıbe-i Fahr-ı Kâ’inât ‘Aleyhü’s-selâtu ve’s-selâm Ma‘a Hadîceti’l Kübrâ* başlıklı metin,

“Ğonca-i gülzâr-ı kelâm-ı kâdim

Bismi’llâhi’r-rahmâni’r-rahîm”

“Ey ‘ademden ‘âlemi var eyleyen

Yeri kâ’im gögi devvâr eyleyen” beyitleriyle başlayıp

“Ger bu ‘âlem halkı dirse şubh u şâm

Medh olinsa haşre dek olmaz tamam”

“Ger diler iseñ bula cânuñ şafâ

Vir şalâvât ber-Resûl-i Muştafâ”

“Okuyanı yazanı dinleyeni

Rahmetüñle yarlığağıl yâ Ğanî” beyitlerinin ardından müstensihinin

“Fî şehri’r-Receb 1181 [23 Kasım-22 Aralık 1767]

[Müstensih:] Şeyh İsmâ’il bin Üsküdârî

şeklindeki notu ile tamamlanır.

4. *Hazā Kitāb-ı Hadīcetü'l-Kübrā Raziya'llāhü 'Anhā* başlıklı eserin besmeleden sonraki ilk beyti

“Ey ‘ademden ‘ālemi var eyleyen
Yeri kâ’im gögi devvār eyleyen” olup son beyitleri

“Eş-şalātü ve’s-selāmü ‘aleyke yā Resūla’llā h
Eş-şalātü ve’s-selāmü ‘aleyke yā Ḥabiba’llāh”

“Okuyanı yazanı dinleyeni

Yazdıranı rahmetinle yarlıgağıl yā Ğanī” şeklindedir. Metinde bu beyitlerden sonra “Fī Beyān-ı Naẓm-ı Naṣīḥat” başlıklı “Mefā’ ilün/ Mefā’ ilün/ Mefā’ ilün/ Mefā’ ilün” vezninde kaside nazım şekliyle yazılmış 25 beyitlik nasihat ile ilgili bir şiir ve “Fī Beyān-ı Niyyet” başlığı ile yazan kişinin niyetini açıkladığı mensur bir metin bulunmaktadır.

5. *‘Aşık Paşa’nın Mevlidi* başlıklı metnin besmeleden sonraki ilk beyti

“Ey ‘ademden ‘ālemi var eyleyen
Yeri kâ’im gögi devvār eyleyen” olup son beyitleri ise şunlardır:

“Ger bu ‘ālem ḥalkı dirse şubḥ u şām
Mediḥ olunsa ḥaşre dek olmaz tamam”

“Ger diler iseñ bula cānıñ şafā
Vir şalāvāt ber-Resül-i Muştafā”

“Okıyanı yazanı yazdıranı
Raḥmetiñle yarlıgağıl yā Ğanī”

6. *Hazā Kitāb-ı Dāsītān-ı Ḥadīce Raḍıya’llahu ‘Anhā* başlıklı eser

“Ey ‘ademden ‘ālemi var eyleyen
Yeri kâ’im gögi devvār eyleyen” şeklinde başlayıp

“Okıyanı yazanı yazdıranı
Raḥmetüñle yarlıgağıl yā Ğanī” beytinden sonra aşağıdaki üç beyitle sonlanır:

“Bunı yazdım yādigār olmak için
Okıyanlar bir du‘ā kılmak için”

“Gider isem eger dār-ı fenādan
Unutma sen beni rûḥum du‘ādan”

““ Aceb manzumedür medḥiñ gülidür
Bunı yazan okıyanuñ kulıdır”

3.3 İçerik Olarak İnceleme

Çalışmanın bu bölümünde, Hz. Muhammet ile Hz. Hatice'nin evliliği üzerine şekillenen metnin içerik özelliği olarak olay örgüsü, şahıs kadrosu, mekân ve zaman unsurları üzerinde durulmuştur.

3.3.1 Olay Örgüsü

Anlatmaya bağlı metin türlerinin en önemli unsuru olay/vaka örgüsüdür. Türkçe Sözlük'te "ortaya çıkan, oluşan durum, ilgi çeken veya çekebilecek nitelikte olan her türlü iş, hadise, vaka." (2011:1796) anlamına gelen olay, herhangi bir alaka ile bir arada bulunan veya birbiriyle ilgilenmek mecburiyetinde kalan fertlerden en az ikisinin karşılıklı münasebetleri şeklinde ortaya çıkar (Aktaş, 1991: 48). Olay örgüsü ise olayların sıralanış ve düzenleniş sistemidir (Çetin, 2005: 187). Bu sistemde olaylar belli kaidelere uyularak bir araya getirilir (Aktaş, 1991: 48-49). Kendi başına bir anlamı olan olay örgüsünün bütün içinde de bir anlamı vardır (Çetişli, 2004: 59). Tekin'e göre kurgulanmış bir eserde olay örgüsünün fonksiyonu olayı aktarmak değil, yazarın amacına hizmet eden bir kompozisyon oluşturmak, olayları kurgu şablonuna göre dizayn etmektir (2006: 52).

Hz. Muhammet ile Hz. Hatice'nin evliliğini anlatan metinde, olay örgüsünün temel halkasını evlilik hadisesi oluşturmaktadır. Bu evlilik öncesi, sırası ve sonrasında yaşananlar ise birbirini destekleyen unsurlardır.

Salât beyitleriyle on beş bölüme ayrılmış eserin ikinci bölümünde olay örgüsü başlamaktadır. Hz. Muhammet, anne karnındayken babasını, yedi yaşındayken annesini kaybeder. Annesi mezara konduktan sonra dedesi Abdulmuttalip ona sahip çıkar. Onu evine getirir, koruyup kollar, ölünceye kadar yanından ayırmaz. Dedesi Abdulmuttalip ölüm döşeğine düştüğünde Mekke'nin büyükleri onu ziyarete gelmektedir. Üç oğlunun da yanında bulunduğu bir sırada onlara ağlayarak kendisinin artık ölmek üzere olduğunu Hz. Muhammet'e kimin bakmak istediğini sorar. Önce Ebu Leheb bakmak istediğini söyler, Abdulmuttalip onu reddeder. Sonra Hz. Hamza talepte bulunur, babası onu da reddeder. Ebu Talip'in isteğini ise sevinerek kabul eder ve ölür. Abdulmuttalip mezara konduktan sonra Ebu Talip, Hz. Muhammet'i evine götürür, başköşeye oturtur, hem hanımı hem kendisi ona hizmette kusur etmez.

Hz. Muhammet'in halası Atike, bir gün Ebu Talip'in evine gelir ve onun büyüüp yiğit olduğunu evlenme zamanının geldiğini kardeşine söyler. Her ikisi de bu evlilik için imkânlarının olmadığını söyler. Atike bu konuda bir fikir beyan eder: Hz. Hatice'nin her yıl Şam'a kervanı gitmektedir ve bu kervanda para karşılığında görev alacak kişiler aranmaktadır. Bu konuda Hz. Hatice ile görüşebileceğini söyler. Ebu Talip bu teklifi duyunca önce ağlar ancak başka bir çözüm olmadığı için de kabul eder. Bunun üzerine Atike, birtakım hediyeler ayarlar ve Hz. Hatice'nin evine gider. Hz. Hatice onu güzel bir şekilde karşılayıp ağırladıktan sonra ziyaretinin sebebini sorar. Atike de Muhammed-i Emin adlı bir kardeş kuzusunun olduğunu söyleyerek Şam'a gidecek kervanında ona iş vermesini ister. Bu işin karşılığında alacağı ücretle de onu evlendireceklerini belirtir. Hz. Hatice bunları duyduktan sonra gördüğü ve tabir ettirdiği rüyasını hatırlar, ne yapacağına karar verir.

Hz. Hatice rüyasında gökteki parlak ayın karanlık geceyi tamamen aydınlattıktan sonra gelip dizine konduğunu görür. Ayın ışığı ile cinler ve insanlar da dâhil bütün âlem aydınlanır. Hz. Hatice mutlulukla uyanır, eline bir kalem kâğıt alarak gördüklerini tek tek yazar ve hemen tabircilere gönderir. Rüya tabircisi yazılan rüyayı okur ve kâğıttaki mührün Hz. Hatice'ye ait olduğunu anlar.

O da eline kâğıt kalem alıp diline Allah adını getirerek rüyadan anladığını yazar. Tabirciye göre Tevrat'ta özellikleri yazılı olan, Hz. İbrahim'in neslinden gelen, Allah'ın sevgilisi olup Muhammet, Mahmut ve Ahmet adlarını taşıyan ahir zaman peygamberi Mekke'ye gelmiştir ve Hz. Hatice ona nasip olacaktır. Hz. Hatice, rüya tabircisinin yazdığı bu yorumları okuyunca çok mutlu olur.

Bu rüyasını ve yorumunu hatırlayan Hz. Hatice, Hz. Muhammet'in gelecekte peygamber ve tüm yaratılanlara rehber olacağını ve Şam'a, Irak'a hükmederek putları kıracağını düşünerek Atike'ye, Hz. Muhammet'i yanına göndermesini, ona uygun işler ayarlayacağını söyler. Atike bu cevaba çok memnun olur ve kalkmak için izin ister.

Atike, Ebu Talip'in yanına gelir, Hz. Hatice ile konuştuklarını Ebu Talip'e anlatır, bunun üzerine o da Hz. Muhammet'e Hz. Hatice'nin kendisini görmek istediğini söyler. Hz. Muhammet, Hz. Hatice'nin evine gider, onların düzenledikleri odaya geçer, oturur. Hz. Hatice, bu sırada onun geldiğini görmektedir ve Tevrat'ı öpüp eline aldıktan sonra bir kenarda oturur. Hz. Muhammet'in Tevrat'ta yazılı sıfatlarını bildiği için onu kalpten arzulamakta ve gece gündüz hayal etmektedir. Hz. Hatice, Hz. Muhammet'i oturduğu odanın dışında bir duvar deliğinden seyreder. Hz. Muhammet'in alnındaki nuru, Tevrat'ta yazılı olan özelliklerini ve nice güzelliğini görür, onun Allah'ın sevgilisi olduğunu, dünyada benzerinin olmadığını fark eder. Sevinir, Allah'a onu kendisine nasip etmesi için ve ona kul olmak için dua eder. Sonra mutlu bir şekilde kendi odasına geçer, hizmetçilere ona ikramda bulunmalarını söyler. Hz. Hatice, onu gördüğü için çok sevinir ve kendisinden geçer. Kendisini toplayarak bu sırrını gizlemesi gerektiğini, eğer bunu başkaları duyarsa yanlış anlayacaklarını düşünür. Sabredilmesi gerektiği, acele etmenin pişmanlığa sebebiyet verebileceğini düşünür. Hz. Muhammet'e kervanda görev vermeyi kabul eder. Çok sevdiği ve güvendiği Meysere adlı hizmetçisini yanına çağırır, Hz. Muhammet'in hizmet etmek için kervana yazıldığını kendisine söyler. Hz. Muhammet'in soyunun hem Kureyş ulularının hem de Halil İbrahim nesli olduğunu ve adını Tevrat içinde gördüğünü ifade eder. Bir gün onun tüm peygamberlerin serveri olacağını ve Cebrail'in ona Kuran'ı indireceğini, ona uyanların iman ehli olacağını belirtir. Bundan dolayı da Hz. Muhammet'e iyi davranılması ve hürmet edilmesi gerektiğini söyler. Gerçekte kendilerinin onun hizmetçileri olduğunu belirtir, sonra sandığını açıp içinden elbiseler çıkarır, üzerlerine gül suyu döker. Hz. Hatice, Meysere'ye bu kıyafetleri yanına almasını ve Hz. Muhammet'e kervana katılacağı haberini iletmesini söyler. Meysere'den yolculuk sırasında onu ata bindirmesini, sürekli yanında olmasını, ikinci konak yerine vardıklarında birlikte yiyip içmelerini söyler. Üçüncü konakta ise Hz. Muhammet'i sabah erkenden uyandırmasını, kendisine emanet ettiği kıyafetleri ona giydirmesini öğüt verir. Bunlarla beraber bir Arap atını eğerleyip altın ve gümüşle süslemesini, yolculuk boyunca Hz. Muhammet'e saygılı davranmasını ister. Döndüklerinde Meysere'ye çok mal vererek azat edeceğini bildirir. Meysere ile Hz. Muhammet'e harçlık amacıyla elli altın verir. Hz. Muhammet'in bunlarla silah olarak yol için hazırlık yapmasını ve haber verildiğinde gelmesini ister. Meysere bu sözleri işittikten sonra dualar ederek oradan ayrılır, kendisinden istenenleri yapacağını söyler. Elli altın ile kıyafet bohçasını alarak Hz. Muhammet'in yanına gelir. Bohçayı gizleyerek elli altını hazırlık yapması için Hz. Muhammet'e verir, yola çıkacakları gün gelmesini ve birlikte olacaklarını söyler.

Hz. Muhammet, Hz. Hatice'nin evinden ayrıldıktan sonra Ebu Talip'in yanına giderek kendisine çok değer verildiğini, çok ikramda bulunduğunu, kendisine verilenin çok az bir kısmını harcadığını, harçlık olsun diye elli de altın gönderildiğini şaşırarak ifade eder. Ebu Talip ile Atike bu sözler üzerine Hz. Hatice'nin çok "mürüvvetli" olduğunu söylerler.

Bir gün davullar çalınır, kervanın yola çıkacağı duyurulur; Hz. Muhammet'e de haber verilir. Haberi duyan Atike ile Ebu Talip ağlar, Hz. Muhammet ise amcası ve halasından izin alır, Meysere'nin yanına gider. Kılıç kuşanıp ata binmiş vaziyette hazır olan Meysere, Hz. Muhammet'in geldiğini görünce sevinir. O da bir ata biner. Ebu Cehil, Ebu Lehep, Ebu Süfyan ve Hz. Ebubekir'in de içinde bulunduğu kervan ehli toplanır, Meysere önde yola çıkarlar. Üçüncü konağa geldiğinde akşam yatarlar, seher vakti Meysere kalkar, bohçayı ortaya getirir ve Hz. Muhammet'i uyandırarak emanetleri ona verir. Hz. Hatice'den duyduklarını ona anlatır, kıyafetleri giydirir. Altın eğerli, iyi bir at getirerek Hz. Muhammet'i ona bindirir, onu gören herkes şaşırır, sevenler hoşnut olur, sevmeyenlerin içine kıskançlık ateşi düşer. Bu şekilde iki gün yolculuk yaptıktan sonra Ebu Lehep ile Ebu Cehil, Meysere'ye, Hz. Muhammet'e olan bu hürmetin sebebini sorar. Meysere, Hz. Hatice'nin istedikleri doğrultusunda hareket ettiğini söyler. Hz. Ebubekir, bu sözleri duyunca mutlu olur, Meysere'yi hoş ve doğru söylediğinden dolayı tebrik eder.

Kervan yola devam ederken bir gün güzel bir yerde, Buhra adlı rahibin kilisesinde, dinlenmek için durur. Buhra, o zamanki insanların tanıdığı, değer verdiği önemli biridir. Buhra, Hz. Muhammet'in Tevrat ve İncil'de geçen bütün özelliklerini bildiği için ona âşıktır. Hz. Muhammet'in zamanına ulaşmak ve onun yüzünü görmek için dualar eder, Resul'ü görmeden canını almaması için Allah'a yalvarır, Hz. Muhammet'in ümmeti olmayı diler.

Buhra'nın duası Allah katında kabul olur. Buhra, ne zaman Mekke tarafından bir kervan gelse ibadet ettiği yerden çıkıp onu izler, kervan üzerinde Hz. Muhammet'in müjdecisi olan bulutu arar. Otuz yıl ilim ve ibadet ile meşgul olarak bekler. Her kim Buhra'nın kilisesinin yanından geçecek olsa atından, devesinden iner, yürür; herkes onu çok severken o halktan gizlenir kolay kolay onun yüzünü göstermez. Bir gün kitap okuyup ibadet ederken Buhra'ya Mekke kervanının geldiği bildirilir. Hemen ibadet ettiği yerin üzerine çıkar, gelen kervana bakar, bir beyaz bulutun kervanın üzerinde olduğunu, kervan nereye giderse bulutun da o yöne gittiğini görür ve Hz. Muhammet'in geldiğini açık bir şekilde anlar. Sevincinden aklı başından gider, bulunduğu yerden kendisini aşağı atar. Allah'ın ismini zikreder ve gelenin Hz. Muhammet olduğuna dair hiçbir şüphesi kalmaz. Buhra kervana doğru gider, orada bulunanlar bunu görür. Kiliseye doğru gelenlerin hepsi atlarından inmiş yürümektedir. Hepsi, o azizin kendilerine doğru geldiğini ve hazır olduğunu görür. Buhra, kervanın yanına gelir, selam verir; onlardan yüklerini oraya koymalarını, yemek hazırlattığı için kiliseye gelmelerini ister. Kervan ehli bu teklife şaşırır ve davete icabet etmeye karar verir. Buhra ise mutlu bir şekilde kilisesine döner, Allah'a şükrederek kurbanlar keser, yemekler pişirir.

Kervandakiler hemen yüklerini indirir, bir yere toplar, Hz. Muhammet'i kumaşların başında bırakırlar. Yürüyerek yemek yiyecekleri yere varırlar, büyükleri mutlu bir şekilde başköşeye oturur. Buhra yemeği hazırlayınca hepsinin gelip gelmediğini sorar; Ebu Cehil, herkesin burada olduğunu, buraya layık başka kimsenin olmadığını söyler. Hz. Ebubekir ise Muhammet Mustafa adında yüce bir yiğidin daha olduğunu söyleyince Buhra Hz. Muhammet'in olduğu yere doğru gider, bulutun kumaşların durduğu yerin üzerinde olduğunu görür. Oraya ulaştığında Hz. Muhammet'in yüzünü görür, ona hayran olur, kendisinden geçer, sonra kendine gelir, elini öper, yüzünü yüzüne sürer. Bütün hizmetlerin onun için olduğunu Hz. Muhammet'e söyler, elinden tutarak kilisesine getirir, ona ziyade hürmetler eder. Bu duruma Ebu Cehil karşı çıkmak ister ancak Buhra onu susturur. Buhra, bu davetin nedeninin Hz. Muhammet olduğunu, o olmasaydı kimseyle ilgilenmeyeceğini, onun ahir zaman peygamberi ve bütün peygamberlerin serveri olduğunu, Allah'ın her şeyi onun için yarattığını söyler ve kalkarak oradakilere yiyecek getirir. Yenilip içildikten sonra dualar edilip

sohbet tamamlanır. Oradakiler gelip Hz. Muhammet'ten icazet diler. Buhra ise onun yanına gelerek yüzünü yüzüne sürer, kendisine peygamberlik eriştiğinde kendini ümmetine dâhil etmesini diler ve şefaata bekler. Buhra, amacına ulaştığı için şükreder ancak Hz. Muhammet'ten ayrıldığı için de üzülür.

Kervan tekrar yola çıkar, bir müddet sonra Şam'a ulaşır, kervanın geldiği herkes tarafından duyulur. Kervandakiler bir handa odalar tutup konaklar, getirdikleri malları satarak daha önceleri elde edemedikleri kadar kârlı bir kazanç elde ederler. Hz. Ebubekir, bunun Hz. Muhammet'ten kaynaklandığını Meysere'ye söyler. Meysere de bunu onaylar, Hz. Hatice'nin malının hesap edilemeyecek kadar çok olmasından dolayı mutlu olur.

O sırada Mecusîlerin (Cuhud) bayramı vardır, onlar bayramlarını kutlamak için şehrin dışına çıkmış, büyük bir sahrayı süsleyip kandillerle donatmışlardır. Kervan ehli Mecusîlerin bu bayramını merak eder ve seyretmek için Hz. Muhammet'i de yanlarına alarak o gece oraya giderler. Orada insanların yiyip içtiklerini, putlarının üzerine saç saçtıklarını, büyük ateşler yakıp secde ettiklerini görürler. Bunların Mecusi olduğunu anlarlar. Hz. Muhammet bunları gördüğünde dua okur, o anda Mecusîlerin ateşi söner ve hepsi korkar. Ateşlerini yakmak için uğraşırlar, yakamazlar ve bunun bir musibet olduğunu düşünürler. Mecusîler, çok sevdikleri büyüklerinin yanına vararak bu durumun sebebini sorarlar. O da Mekke kavmini bulmalarını, Hz. Muhammet'in onlarla birlikte olduğunu, onun ahir zaman peygamberi olduğunu, onun putlara bakmasından dolayı ateşlerinin söndüğünü, bütün dinleri batıl kabul edeceğini, asker toplayarak bütün dünyayı ele geçireceğini söyler. Bu sözleri duyanlar hemen Mekke kavmini aramaya başlar. Meysere ile Hz. Ebubekir çok korkar; Meysere, Hz. Muhammet'i cübbesi altına saklar, Mecusîler onu bulamaz. O gece kervan yola çıkar ve güneş doğuncaya kadar durmaz, sağ salım bir konaklık yere giderler.

Kervan kona göçe yola devam ederken Mekke'ye üç konaklık yer kalır. Kervandaki Mekke büyükleri birleşerek Meysere'nin yanına gelir. Kervan ne zaman buraya gelse buradan Mekke'ye müjdecî gönderirler. Meysere bu durumdan dolayı eline kalem alır, Allah'ın adını zikrederek aceleyle bir mektup yazar. Bu mektubunda Şam'a ne zaman vardıklarını, Buhra ile yaşadıklarını, bu sefer ne kadar çok kâr ettiklerini, Mecusîlerin bayramında yaşadıklarını ayrıntılarıyla yazar. Sonra is oradakilere müjdecî olarak kimi gönderelim, diye sorar. Oradakiler, bütün malın ve dolayısıyla emrin Meysere'ye ait olduğunu söyler. Bunun üzerine Meysere, Hz. Muhammet'i uygun gördüğünü belirtir. Ebu Cehil ile Ebu Leheb bu karara itiraz eder, içlerinde bu iş için uygun kişilerin çok olduğunu, Hz. Muhammet'in yolu bilmediğini, giderken yanılacağını, gece durup gündüz yola gidemeyeceğini söyler. Meysere kararından vazgeçmez, onu Allah'ın koruyacağını ümit ettiğini, yolunu şaşırmadan سلامتle gideceğini söyler ve yazdığı mektubu Hz. Muhammet'e verir. Ona uykuyu terk ederek sabaha kadar yürümesini, mektubu Hz. Hatice'ye vermesini ve onun yazacağı mektubu da geri getirmesini söyler. Çabucak bir deve eyerlerler, Hz. Muhammet'i bindirip müjdecî olarak gönderirler.

Hz. Muhammet, yola çıktıktan sonra uyumadan yoluna devam ederken bir müddet sonra uyur. Şeytan bunu fırsat bilerek devenin yularından tutup deveyi başka tarafa götürür. Allah, Cebrail'e deveyi doğru yola getirmesini emreder. Hz. Muhammet bu sırada uyumaktadır ve yoldan çıktığını dahi bilmemektedir. Allah'ın emri ile o saat Hz. Muhammet Mekke'ye ulaşır. Hz. Hatice ise Hz. Muhammet Mekke'den ayrıldığından beri hâlini gizleyerek ağlamaktadır. Onun bu hâlini gören yardımcıları da ağlamaktadır. Hz. Hatice hizmetçilerine müjdecinin geldiğini haber verenleri azat edeceğini ve çok mal vereceğini söyler. Bundan dolayı cariyeler sabah akşam nöbetleşerek müjdeciyi beklerler. Hz. Muhammet'in oraya geldiğini gören iki cariye mutlu bir şekilde müjdeyi

Hiz. Hatice'ye verir. Hiz. Hatice çok mutlu olur, yardımcılarına müjdeciyi has odaya oturtmalarını emreder. Hizmetliler ve kapıcılar Hiz. Muhammet ile konuşarak onu odaya oturturlar. Hizmetliler mektubu alarak Hiz. Hatice'ye götürür, Hiz. Hatice mektubu hayret içerisinde okur ve Allah'a şükreder. Hiz. Hatice, yardımcılarından Hiz. Muhammet'in kervandan hangi gün ayrıldığını usulüne uygun bir şekilde sormalarını ister. Hiz. Muhammet onlara kervandan bu gece ayrıldığını, üç saatte geldiğini ifade eder. Yardımcıları bu haberi Hiz. Hatice'ye aktardığında o, Hiz. Muhammet'in iki dünya padişahı olduğuna dair herhangi bir şüphem kalmadı, der. Ona yemek hazırlanması için emir verir. Hazırlanan yemekler yenilip şükredildikten sonra Hiz. Muhammet'e pahalı bir kaftan giydirebilirler. Ona kervana mı yoksa evine mi gideceğini sorarlar. Hiz. Muhammet, kervana gideceğini, arz etmesi için bir mektup yazılıp verilmesini söyler. Hiz. Hatice mektubu yazar ve yardımcıları Hiz. Muhammet'e verir. Hiz. Muhammet, yola çıkar ve Allah'ın emriyle sabah olmadan kervana konakladığı yerde ulaşır. Onu gören dostları sevinir, düşmanları üzülür. Uyanmış, kalkmış yüklerini yükletmekte olan kervan ehlinde Ebu Cehil ile Ebu Lehep, Hiz. Muhammet'i görünce ayıplayarak kahrkaha ile güler. Meysere'ye dönerek biz sana o yolu bulamaz demistik, derler. Meysere ile Hiz. Ebubekir önce üzülür. Hiz. Muhammet usulca gelerek selam verir, herkes sırtındaki kaftanı görür, o mektubu Meysere'ye verir. Meysere, mektubu okur, mektubun ve mektuptaki mührün Hiz. Hatice'ye ait olduğunu görür. Meysere ve Hiz. Ebubekir çok mutlu olur. Ebu Cehil ile Ebu Lehep mahcup olur ancak inanmayıp Hiz. Muhammet'in üç günlük yolu bir günde gidip gelmesinin imkânsız olduğunu söyleyerek onu "cazu"lukla suçlarlar.

Kervan bir gün mutlu şekilde ulaşır. Mekke'deki insanlar onları karşılar, herkes evine gider ve yakınlarıyla görüşür. Meysere, Hiz. Hatice'nin yanına gider. Hiz. Hatice, Hiz. Muhammet'in atından inmemesini ve atıyla evine gitmesini ister. Seyisler, onu Ebu Talip'in evine kadar götürür, Ebu Talip ile Atike, Hiz. Muhammet'i görünce Allah'a şükrederek sevinirler. Birbiriyle görüşüp konuşurlar. Belli bir zaman geçtikten sonra Hiz. Hatice'den, Hiz. Muhammet'in emeğinin karşılığını göndermesi beklenir. Bir ay geçmesine rağmen bu beklenti gerçekleşmeyince Atike, Ebu Talip'in yanına gelerek Hiz. Hatice'nin yanına gidip bu durumu hatırlatmak istediğini söyler. Ebu Talip ise ona sabretmesini, Hiz. Hatice'nin kimsenin hakkını yemediğini, onun gelen malların hesabıyla meşgul olduğunu, rahatsız edilmemesi gerektiğini söyler. Bir ay daha geçtikten sonra Atike ile Ebu Talip yine bir araya gelir, Atike iş yoğunluğundan dolayı Hiz. Muhammet'e olan ödemenin unutulmuş olacağını, izin olursa durumu öğrenmek için Hiz. Hatice'nin yanına gideceğini Ebu Talip'e söyler. Ebu Talip de Atike'den dikkatli konuşmasını ve kendisinin selamını da iletmesini ister. Her ne verirse az çok demeden almasını söyler.

Hiz. Hatice'nin hayalinde sabah akşam Hiz. Muhammet vardır. Gece gündüz uyuyamaz, gözyaşı döker, Hiz. Muhammet ile evlenmek için Allah'a dualar eder. Bu hâlini ise herkesten gizler. Kendi kendine, ben Hiz. Muhammet'e akçe altın gönderirsem yani hakkını veririm onunla başkasını evlendirirler, ben de onun yüzünden mahrum kalırım diye düşünmektedir. Atike'nin geleceği, onunla sırdaş olabileceği, fikrini ona açabileceği düşüncesiyle sabırla bekler. Atike yürüyerek Hiz. Hatice'nin evine gelir, onunla buluşmak ister, o da gülerek Atike'yi karşılar. Elini eline alarak getirip başköşeye oturtur. Ortaya sofraya kurulur, yenilir, içilir. Yemekten sonra Atike, Hiz. Hatice'ye Ebu Talip'in selamını söyler. Hiz. Muhammet için ne vereceklerse onu harçlık ederek Hiz. Muhammet'i evlendireceklerini söyler. Hiz. Hatice bu sözleri işitince utancından kızarır. Atike'ye önceden gördüğü bir rüyayı anlatır. Rüyaya göre gökteki dolunayın indiğini, sağ yanında dizine konduğunu, her yerin nura gark olduğunu ve yeryüzünün cennete dönüştüğünü söyler. Bu

rüyasını bir kişinin hayra yorumladığını anlatır. Atike'ye uygun görürlerse kendisinin Hz. Muhammet ile evlenmek istediğini bildirir. Bunu çabucak Ebu Talip'e iletmesini ister.

Atike, Hz. Hatice'nin bu teklifini duyunca ağlamaya başlar, bu teklife önce inanamaz. Hz. Hatice'den bu teklifi samimiyetle yaptığına kendisini inandırmasını ister. O da bu sözüne Allah hakkı için inanmasını, sözünü gönülden söylediğini, latife yapmadığını ifade eder ve işin daha da ciddi olduğunu anlatmak için Atike'ye hemen giderek Mekke'nin büyüklerini toplamalarını, kendisini babasından istemelerini söyler. Babasından kendisini isterlerken sözlerini sakince söylemelerini, büyüklenmemelerini, babası "Razıyım." demezse de sabretmelerini öğütler. Kendisinin babasını razı edeceğini, ne yapmak istediğini bildiğini söyler. Atike bu sözleri duyduktan sonra izin alarak hemen Ebu Talip'in yanına gider, ona anlatır. Ebu Talip, duyunca çok mutlu olur, Allah'a şükreder, oradan ayrılarak mutlu bir şekilde Hz. Ebubekir'in yanına gider. Bu sözleri ona anlatır, Hz. Ebubekir de çok mutlu olur. O, Ebu Talip'ten çabucak Mekke'nin büyüklerini toplamasını ister, kendisinin de onlarla geleceğini belirtir. Herkesi toplayarak Hz. Hatice'nin babasının yanına giderler. Gidenler arasında Hz. Ebubekir ile Ebu Sufyan da vardır. Hz. Hatice'nin babası, misafirleri karşılar, tamamını içeri alır, onlara ikramda bulunur. İkramlardan sonra gelenler babasından Hz. Hatice'yi, Hz. Muhammet'e ister. Hz. Hatice'nin babası razı olmaz, ne yapacağını şaşırır ve onlara "Ben sizi deli gördüm." der. Hz. Muhammet'in kızına uygun olmadığını, kızını nice şahların istediğini, onlara dahi vermediğini söyler. Misafirler sakın bir şekilde oradan ayrılır. Yaşadıklarını Ebu Talip'e anlatırlar, Ebu Talip ile Atike bu duruma çok üzülür, Hz. Hatice de yaşananları duyunca üzülür ve ağlar. Akıllı ve olgun bir kadın olan Hz. Hatice, Mekke'nin büyüklerini evine davet eder; Ebu Talip, Ebu Sufyan ve Hz. Ebubekir'in de dâhil olduğu bu insanlar çeşitli yemekler yiyerek hoşnut olurlar. Hz. Hatice, Hz. Ebubekir'e mektup yazarak babasına içki içirterek sarhoş etmelerini ister. İstenen yapılır, babası sarhoş bir şekilde Hz. Hatice'nin evine getirilir. O bu evde sabaha kadar uyur, uyurken Hz. Hatice babasının eteğini safran ve çivit sürerek boyar. O zamanda, bir kişi sarhoş iken kızını başkasına verirse ayıldığında sözünden dönmemesi için eteğine boya sürerlermiş. Sabah olduğunda babası Hz. Hatice'ye eteğindeki rengin sebebini sorar, o da babasını önce suçlayarak kendisini niçin Hz. Muhammet'e verdiğini sorar. Sonra da o gece kendisini Hz. Muhammet'e verdiğini ve bunu belirtmek için de eteğini boyadıklarını babasına açıklar. Babası bu sözleri işitince kızar, Hz. Hatice'yi, Hz. Muhammet'e vermeyeceğini, ona uygun görmediğini, onun malının mülkünün, altın ve gümüşünün olmadığını, onların kendinden kız istedikleri için deli olduklarını söyler. Hz. Hatice, babasına kendisini büyüklerin huzurunda verdiğini, sonra pişman olarak inkâr ettiğini, sözünde durmazsa ayıplanacağını, halk içinde de bir değerinin kalmayacağını söyler. Onu sözünden vazgeçmemesi için ikna eder ve babası Hz. Muhammet ile evlenmesine razı olur.

Hz. Hatice, Hz. Muhammet'le evlenmesini babası onayladığı için mutlu olur. Gizli bir şekilde Atike'ye mektup yazarak babasını razı ettiğini iletir. Atike mektubu okuyunca bu durumu Ebu Talip'e aktarır. Ebu Talip, Hz. Muhammet'e, Hz. Ebubekir'e gitmesini, ondan Hz. Hatice'ye nişan için çok pahalı bez almasını, bezin parasını sonra vereceklerini söyler. Hz. Ebubekir'den davet edildiğinde gelmesi için hazır beklemesini ister. Hz. Muhammet, bu istekleri duyduktan sonra hemen Hz. Ebubekir'in yanına gider. Dükkânında oturmakta olan Hz. Ebubekir, Hz. Muhammet'in kendisine doğru geldiğini görünce sevinir, kalkarak hoş geldiniz, der. Hâlini, hatırını ve isteğini sorar. Hz. Muhammet, ona amcasının selamını söyleyerek isteklerini iletir. Hz. Ebubekir, Hz. Muhammet'i başköşeye oturtur ve hazırladığı hediyelikleri tek tek sayar. Hz. Muhammet'e bunca hazırlığı önceden o gelir diye yaptığını söyler. Emirleri olursa hediyeleri yerine götürebileceğini ve

bu işi bitirebileceğini ifade eder. Hz. Muhammet bunca elbise verdiğini, bunların çok pahalı olduğunu, parasını kimin ödeyeceğini sorar. Hz. Ebubekir, bu giysileri zaten satmadığını, ona ayırdığını, dükkânına ayak basmasının kendisi için hayat bağışladığını, on kölesini azat edeceğini söyler. Hz. Muhammet, bunları duyunca ve görünce şaşırır, mutlu olur.

Hz. Ebubekir, yardımcılarıyla birlikte elbiseleri Hz. Hatice'nin evine götürür, onları gören kapıcılar, Hz. Hatice'nin babasına haber verir. Hz. Ebubekir'in verdiği selamı alan ev halkı, gelenleri odaya oturtur, esvapları içeri gönderir. Hz. Hatice bu kadar çok malı görünce bunların Hz. Muhammet'e ait olmadığını, Hz. Ebubekir'e ait olduğunu anlar, onun bu malları Hz. Muhammet için feda etmesine sevinir. Hz. Hatice, elbiseleri kabul ettikten sonra Mekke'nin büyüklerini davet eder, Hz. Muhammet ile nikâhları kıyılır ve böylece evlenirler. Düğünleri birkaç gün sürer, düşmanları buna üzülmür. Hz. Hatice'nin donattığı bir konakta bir müddet yaşarlar.

Düşmanlar, bu durumu ayıplar, bütün malın kadına ait olduğunu, eninde sonunda bu evliliğin bozulacağı dedikodusunu yayarlar. Hz. Hatice, dedikoduları duyunca üzülmür, bunun üzerine tüm Mekke halkını davet eder, yemek hazırlatır. Yemekten sonra dursunlar, der. Bu arada dört yüz arşın büyüklüğünde bir yaygı getirtir, onu Mekke çölüne serdirir, halk olacakları merak eder. Yaygının üzerine Hz. Hatice'nin sahip olduğu dört küp inci, kıymetli taş, altın, kumaş gibi ne varsa her şeyi dökerler; beş yüz köle, üç yüz yardımcı, dört bin deve, hecin, at, katır hepsi oradadır. Hz. Hatice, oradakilere şimdiye dek bu kadar malı bir arada görüp görmediklerini, duyup duymadıklarını sorar. Kimse daha önce böyle bir şey görüp duymamıştır. Hz. Hatice, gördükleri her şeyi Hz. Muhammet'e bağışladığını söyler. Bu sözleri duyan dostları sevinir, düşmanları üzülmür.

Hz. Hatice ile Hz. Muhammet'in mutlu evliliklerinden Kasım ile Tahir adlı iki oğlu; Rukiye, Ümmü Gülsüm, Zeynep ve Fatıma adlı dört kızı olur. Fatıma Hz. Ali'ye; Rukiye ile Ümmü Gülsüm Hz. Osman'a, Zeynep ise Ebu-l-As'a verilir.

Hz. Muhammet, kırk yaşına gelince onda bazı değişiklikler olur. Bazen beyaz bazen kırmızı giyer; sözü şeker, yüzü gül, dudakları kevser gibi olur, onu gören herkes sever, uğradığı yerde misk kokusu üç gün gitmez, güzelliği ile herkesi etkiler, cismi nur olduğu için gölgesi yere düşmez, saç ateşe düşse yanmaz, üzerine sinek asla konmaz, geceleri sadece iki saat uyur, daima ibadet eder, bazen üzülmür bazen sevinir. Daima Hira Dağı'na çıkar, bazen oruç tutar bazen yer içer, üç günde bir yemek yer, bazen bağrına taş bağlar. Hz. Muhammet'in amacı Allah'tır. Bu hâl üzere bir müddet sonra benzi solar, Hz. Hamza onu böyle görünce sebebini Atike'ye sorar. Atike ise bunu ona sormalarını, bu soruyu onun cevaplayacağını söyler. Hz. Hamza, Hz. Muhammet'in yanına giderek ona niçin zayıfladığını, benzinin niçin solduğunu, gözyaşının niçin aktığını sorar. Eğer biri üzdüyse onu parçalara ayıracağını, bir kimseye âşık olduysa onu alıp getireceğini söyler. Hz. Muhammet, bu sözleri duyunca utancından kızarır. Amcasına, kimseden etkilenmediğini, kendisini ilahi aşkın etkilediğini söyler.

Yakınındakiler, Hz. Muhammet'ten çok keramet, peygamberlikten alamet görür. Allah, onun sıkıntılarını düşünde ilham vererek giderir. O, Hira Dağı'na gittiğinde dağ onunla nurlanır, orada daima ibadet eder. Günlerden bir gün Hz. Muhammet, Hira Dağı'nda otururken Allah, Cebrail'e ona risalet götürmesini emreder. Hz. Muhammet'ten herkesi dine davet etmesini, helal ve haramı ortaya koymasını ister. Allah'ın emri ile Cebrail, Hira Dağı'na iner ve konar, Hz. Muhammet onu görünce korkar. Cebrail, Hz. Muhammet'e "İkra" suresini ve Allah'ın emirlerini öğretir. Ona gidip halkı dine davet etmesini, Allah'ın ne emri varsa söylemesini, Kuran'ı okumasını, emir ve yasakları bildirmesini söyler. Emrini tutanların cennete gireceğini, inkâr edenlerin ise eziyet göreceğini, ümmetinin Hz. Muhammet'ten dolayı rahmet bulacağını, kıyamet koptuğunda şefaatin ona ait

olduğunu, peygamberler de dâhil herkesin ondan şefaata umacağını ifade eder. Cebrail, kendisinin Allah'ın elçisi olduğunu söyleyerek gider. Hz. Muhammet, hemen evine gelir. Onu Hz. Hatice, alnında “nübüvvet nuru” belirmiş vaziyette görünce ona “Sana peygamberlik verilmişe benzer.” der. Hz. Muhammet, Hz. Hatice'ye Allah'ın kendisine peygamberlik verdiğini söyler. Allah'a şükreder ve Hz. Hatice'den söylediklerini tekrarlamasını ister. Hz. Hatice'de şehadet getirerek Müslüman olur, sonra Meysere de Müslüman olur.

Hz. Hatice, Hz. Muhammet'in yaşadıklarını Varaka'ya anlatır. Varaka bunları duyunca Allah'ın Tevrat'ta özelliklerini belirttiği, “Habibim” dediği peygamberin Hz. Muhammet olduğunu, ona inananların dünyayı dolduracağını, inanmayanların ise ateşte yanacağını söyler.

Bir müddet Cebrail gelmez, bu duruma Hz. Muhammet çok üzülür. Bir gün ona Allah'ın kelamını getirir, onun üzülmemesini bildirdiğini söyler. Müddessirun suresini göndererek davetle meşgul olmasını ister. Hz. Ebubekir, Hz. Muhammet'e peygamberlik indirildiğinde Şam'da ticarettedir. Bir rüya görür. Rüyasında ay ve güneş iner, dizine konar, ne derlerse onların sözüne tabi olur. Güneş ile aya elbise giydirir ve onlara âşık olur. Bu rüyasını bir ruhbanaya yorumlatır. Ruhban ona nereden gelip nereye gittiğini sorar, o da adının Ebubekir, şehrinin Mekke olduğunu söyler. Ruhban ona Hz. Muhammet'in özelliklerini tek tek sayarak onun veziri olacağını Hz. Ebubekir'e söyler. Hz. Ebubekir bu sözleri duyunca çok sevinir. Şam'dan Mekke'ye gelirken bu düşünce onu meşgul eder.

Eserin bundan sonraki bölümünde Hz. Muhammet'in peygamberliği ile ilgili yaşananlar anlatılır. Hz. Muhammet, peygamberliğini Hz. Ebubekir'e müjde olarak söyler, Hira Dağı'nda yaşadıklarını anlatır. Hz. Ebubekir, ona peygamber olduğuna dair bir mucizesini sorar. Hz. Muhammet, ona gördüğü rüyayı nicesinin gördüğünü söyleyince Hz. Ebubekir de o an Müslüman olur. Sonra Hz. Ali, Zeyd, Zübeyr, Hz. Osman, Abdurrahman Talha, Sad bin Vakkas, Fahhas, Hz. Hamza toplam otuz dokuz kişi Müslüman olur. Bunlar mağarada gizli gizli ibadet ederler. Ebu Cehil bunu duyar, Hz. Ömer'in yanına gider, ona Hz. Muhammet'in Cebrail'in kendisine Kuran'ı indirdiğini, kendisinin peygamber olduğunu söylediğini, sihir ile nicelerini dininden dönderdiğini, fitne yalan yaydığını, dinine girenin kırk kişi kadar olduğunu söyler. Hz. Ömer'den karşılığında yüz deve ve yüz okka gümüş vereceğini söyleyerek onu öldürmesini ister. Hz. Ömer silahını kuşanıp Müslümanların bulunduğu mağaraya gider. Onların namaz kıldıklarını görür, okunan Taha suresini dinler. Oradakiler, Hz. Muhammet'e, Hz. Ömer'in baş kesmek ve kan dökmek için geldiğini söyler. O da elini kaldırıp Allah'a dua eder, o an Hz. Ömer'in eli ayağı titrer ve Müslüman olur. Onun dine girdiğini gören Hz. Muhammet ile ashabı sevinir. Hz. Ömer, Hz. Muhammet'ten gizli olmamasını, ortaya çıkarak insanları dine davet etmesini ister. O da bundan sonra insanları açık açık dine davet eder. Ebu Cehil, Hz. Ömer'e, Hz. Muhammet'e niçin uyduğunu sorunca o, Hz. Muhammet'in, şüphesiz, peygamber olduğunu, bir beyaz bulutun onu daima takip ettiğini, onun ümmetinin cennette olacağını söyler.

Müslümanların sayısı günden güne artar; Hz. Muhammet, Mekke'de kâfire kılıç çekmez, orada kan dökmeyiz, sonra Medine'ye gider, oraya yerleşir. Medine halkı onu çok sever. Cebrail Hz. Muhammet'ten insanları dine davet etmesini ve dine girmeyenleri katletmesini ister. Hz. Muhammet padişah, Hz. Ebubekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali de dört veziri olur. Orada mescitler yapıp beş vakit namaz kılarlar. Cebrail gelerek Bilal'e ezan okumasını emreder. Hz. Muhammet, cuma günleri bir direğe yaslanıp hutbe okur. Böyle okunan hutbeyi kimisi duyup kimisi duymadığı için ashabı ona minber yapalım, der. Minber yapılır, Hz. Muhammet onun üstüne çıkıp hutbeyi okurken mescitteki o direğin yarılarak feryat ettiği duyulur. Hz. Muhammet,

minberden inerek eli ile onu sığayıp sakinleştirir. Bu duruma şahit olanlar salavat getirir. Bu ve benzer mucizelerini işiten niceleri Müslüman olur.

3.3.2 Şahıs Kadrosu

Anlatmaya bağlı edebî metinlerin asıl unsurlarından biri olan şahıs kadrosu, eserde ifade edilen olayın ortaya çıkması için doğrudan ya da dolaylı şekilde ilişki içerisinde bulunan, insan veya insan hüviyetindeki varlıklardan oluşur (Aktaş, 1991: 148; Özerol ve Atlı 2019: 494). Olayların canlı şekilde devam edebilmesi için onlara yön veren, oluşlarına sebep olan kişiler, anlatının ana eksenini meydana getirir, hatta üstlendikleri rol gereği eserin var olma nedeni de sayılabilirler (Çetin, 2005: 142; Türkdoğan, 2008: 91; Demirel, 1995: 36). Çetişli'nin (2004: 67) "hikâye, roman ve tiyatrodan anlatılan/sahnelenen olayları var eden ve yaşayan" şeklinde tanımladığı şahıs kadrosu, gerçek insan olabileceği gibi, bir şekilde kişileştirilerek olaya katılımı sağlanmış canlı, cansız, simgesel, alegorik her türlü varlık da olabilir. Yazarın/şairinin muhayyile gücü ve yazma yeteneğiyle aslına benzer bir şekilde oluşturulan kurgusal dünyada şahıs kadrosu, önemli bir ilgi odağıdır (Selçuk 2019:65).

Metinlerin şahıs kadrosunu, özellikleri bakımından ikiye ayırmak mümkündür. Bunlardan birincisi "düz/yalıncat kahramanlar" olarak isimlendirilen, okuyucunun karşısına belirgin özellikleri ile çıkan, olay örgüsü boyunca çok fazla değişime uğramayan, insan karakterinin belli ve hâkim yönünü temsil eden kişilerdir. İkincisi ise psikoloji ve karakter bakımından büyük bir derinliğe ve zenginliğe sahip olan, olay örgüsü boyunca sürekli değişen "yuvarlak kahramanlar"dır. Düz/yalıncat kahramanların olay örgüsünün içinde belli bir işlevi vardır. Kişilikleri ve kendilerinden beklenen hareketler değişmediği için onları olayın içinde belli bir yere yönlendirmek kolaydır. Genellikle olay örgüsünün asıl taşıyıcısı olan bu kahramanlar, derinlikli bir yapıya sahiptir (Çetişli, 2004: 68). Geleneksel tahkiyelerde asıl kahramanların kişiliği düz yapıdadır. Onlar daha ziyade mutlak "iyi" ve "üstün", menkıbevi, mucizevî nitelikleri haiz kahramanlardır ve anlatı boyunca değişmezler. Asıl kahramana "karşıt gücü" temsil eden kahraman ise mutlak kötü ve sürekli kötü eylemlerin taşıyıcısı durumunda olan değişmez karakterlerdir. Böylece bu tarz geleneksel anlatılarda tip ve stereotiplerin rol aldığı söylenebilir (Türkdoğan, 2008:92).

Şahıs kadrosunun bir kısmına vakanın ortaya çıkması için ihtiyaç duyulurken bir kısmı dekoratif unsur olarak eserde vazife görür. Bir kısmı da yaratıcının sözünü emanet ettiği kişi hüviyetiyle karşımıza çıkar (Aktaş, 1991: 152). "Bir başka ifadeyle yazar eserindeki kahramanlarını, üç farklı işlevle yükümlü kılar. Buna göre kahramanların büyük bir kısmı, doğrudan doğruya olay örgüsünün oluşumu, gelişimi ve sonuçlanmasında görev alırken bir kısım kahraman, yazarın düşünce ve kanaatlerinin okuyucuya aktarılmasında; geri kalan bir kısmı ise olay, zaman ve mekânın daha gerçekçi bir intiba içinde aktarılabilmesinde ihtiyaç duyulan atmosferin sağlanmasında görev alırlar." (Çetişli, 2004: 69).

Anlatmaya bağlı edebî metinlerdeki şahıs kadrosunu, "Birince Derecedeki Kahramanlar (Başkahramanlar), Norm Karakterler, Kart Karakterler, Fon Karakterler" şeklinde sınıflandırmak da mümkündür. Bir eserde yer alan "Birinci Derecedeki Kahramanlar (Başkahramanlar)" olay örgüsünü başlatan, metin boyunca ön planda olan kişi veya kişilerdir. Eserin yazılış amacı ve var oluş sebebi onlara (başkahraman) hayatîyet kazandırma fikrine dayanır (Korkmaz, 1997: 293).

Norm Karakterler, başkahramanı ortaya çıkarma, daha iyi tanımamıza yardımcı olma ve onun eksiklerini tamamlama özelliğine sahip kişilerden oluşur. Bu bakımdan birinci derecedeki

kahramanlardan sonra “ferdi plânda en çok boyutlu olan” ve en fazla “derinliği olan” kahramanlardır (Stevick, 1998: 184). Başkahraman ile fon karakter arasında olan bu kişiler, birinci derecedeki kahramanlara yakın olduklarından ferdi bir derinlik kazanırlar (Demirel, 1995: 39; Korkmaz, 1997: 298). “Kimi zaman yazar/şair, bu karakterlere sözünü emanet eder, onlara kendi fikrinin savunuculuğunu da yaptırır.” (Aktaş, 1991: 156).

Karşı güç olarak da tanımlanan Kart Karakterler, başkahramanın karşısında bulunan ve hedefine ulaşmasını engelleyen şahıslardır. Karşı güç, metinde çatışmanın olabilmesi, vaka zincirinin düğümlenmesi için birinci derecedeki kahramanla temsil edilen tematik gücün karşısında bir hasım durumundadır (Aktaş, 1991: 154) Tek bir özelliğin sembolü olan ve genellikle yalınkat kişiliği bulunan bu karakterler “her şeye rağmen tabiatlarındaki esas nitelikleri muhafaza ederler ve değişmezler.” (Korkmaz, 1997: 300).

Fon karakterler ise tahkiye türü eserlerde fazla bir derinliği olmayan, bir an için ortaya çıkarak başkarakterin üstlenmiş olduğu rolü gerçekleştirmede dekoru tamamlayan, çoğunlukla ismi anılmakla, olaya şahit veya yardımcı olmasıyla anlaşılan şahıs veya şahıslardır. “Bu karakterler bir an için ilgi merkezi yapılabilir ve derinlik kazanabilir; fakat ferdi anlamda önem ve boyut kazanmaksızın tamamen isimsiz birer ses olarak kalırlar.” (Stevick, 1998: 181). Aktaş’ın (1991: 158), “dekoratif unsur durumundaki kahramanlar” diye değerlendirdiği bu karakterlere kurgunun inandırıcılığı açısından ihtiyaç vardır. Bunlar, hâkim temaların açıklanmasına ve birinci derecedeki kahramanın içinde yaşadığı sosyal ortamın belirginleştirilmesine, somutlaştırılarak okuyucuya sunulmasına yardımcı olurlar (Korkmaz, 1997: 293).

İncelenen metindeki şahıs kadrosu, olay örgüsündeki işlevleri bakımından, yukarıda açıklanan dört gruba göre şu şekilde sınıflandırılabilir:

1. Birinci Derecedeki Kahramanlar (Baskahramanlar)

Hız. Muhammet

Eserin başkahramanı ve olaya dramatik hamleyi kazandıran en önemli kişi Hız. Muhammet’tir. O, metin boyunca hem anlatıcı hem de diğer kahramanlar tarafından çeşitli özellikleriyle okuyucuya aksettirilmektedir.

Annesinin karnındayken babasını, yedi yaşına gelince annesini kaybettikten sonra dedesi Abdulmuttalip tarafından korunup büyütülen Hız. Muhammet, dedesinin ölümünden sonra amcası Ebu Talip tarafından büyütülür. Aslının Kureyş kabilesinin Hâşimî (Hâşimîoğulları) sülalesinin ulularına, neslinin Hız. Halil İbrahim’e dayandığı belirtilen Hız. Muhammet, başta aile çevresi olmak üzere herkes tarafından çok sevilir. Annesi, dedesi, amcaları Ebu Talip ve Hız. Hamza, Hız. Hatice, Hız. Ebubekir, Hız. Ömer, Meysere, Bahira gibi birçok kahraman eser boyunca ona duyduğu sevgiyi çeşitli şekillerde ifade eder. Allah her şeyi onun yüzü suyu hürmetine yaratmış, onu bütün yaratılmışlardan –diğer peygamberler de dâhil- üstün kılmış, peygamber yapmış ve hayatının her anında koruyup kollamıştır.

Hız. Peygamber, olay örgüsü boyunca zamanındaki ilim ehli tarafından (Hız. Hatice, Bahira, Varaka ve rüya yorumcuları) İncil ve Tevrat’ta yazılı özellikleriyle bilinmektedir. Kutsal kitaplarda bulunan vasıflarına göre o, Mesih’ten sonra gelecek, Mekke’de doğacak, peygamber ve şefaet ehli olacak, bütün peygamberlerin rehberi olacak, Cebail kendisine Kur’an’ı indirecek, ona uyanlar iman ehli olacak, veliler ve nebiler de dâhil herkes ona muhtaç olacak, halkı dine davet edecektir. Cümle âlem, insanlar ve cinler onun yüzü suyuna yaratılmıştır, alnında peygamberlik nuru görünmektedir.

206 Tecellî eylemiş alnındağı nūr
Görürdi anı ki Tevrāt'da mezkūr

Özellikle kervan yolculuğu boyunca bir beyaz bulut tarafından gölgelenen Hz. Muhammet'in fiziksel özellikleri daha çok Hz. Hatice ve Bahira tarafından yansıtılır. Hz. Muhammet'in alnında ay gibi parlak bir nur vardır, yanağı gonca gülden daha taze, gül gibi yüzü güneş gibi parlak, dişleri inci, yanakları yakut, dudakları kevser, sözü şeker gibidir. Allah tarafından her uzvu muntazam yaratılan Hz. Muhammet'in servi gibi boyu, hilale benzeyen siyah kaşları, dinleyenlerin canına tesir eden tatlı dili, geçtiği yerde günlerce kalan "misk ü amber" kokusu bulunmaktadır. Hz. Muhammet nurdan yaratıldığı için gölgesi yere düşmemekte, üzerine sinek konmamakta ve kılı ateşe düşse bile yanmamaktadır. Hz. Hatice ve Hz. Ebubekir'in rüyasında ay ve güneş sembolleriyle görünen Hz. Muhammet Allah'ın sevgilisidir, güzellik sahibidir, onun dünyada benzeri yoktur, vasıflarını tam olarak ifade etmek imkânsızdır.

207 Kaçan kim söylese maḥbûb zebânı
Erürdi diñleyenüñ cismi cânı

208 Dağı kirpikleri ebr-i siyâhı
Cünûn ider görenleri kemâhı

209 Görür anı ki ol maḥbûb-ı Hâḡ'dur
Anuñ hergiz cihânda mişli yoḡdur

210 Bilür anı ki bir şâḥib-cemâldür
Kimesne anı vaşf itmek muḥâldür

Hız. Muhammet, herkesin güvenip inandığı, dürüst, uyumlu ve sorumluluk sahibi bir kişidir. Annesini kaybettikten sonra yanlarında kaldığı dedesini, amcasını, kendisiyle ilgilenen halasını hiçbir zaman üzmez. Onlar tarafından çok sevilir. Diğer yandan kervan yolculuğu boyunca Meysere'nin istediği şeyleri yapar. Bahira'nın kilisesinin yanında kervanın yüklerini beklemeye razı olur. Hız. Hatice ile evliliğini mutlu bir şekilde devam ettirir. Hız. Ebubekir ile olan dostluğu herkes tarafından dikkat çeker.

Hız. Muhammet'in bulunduğu ortamda yaşananlar onun yüce kişiliği ile ilgilidir. Şam'a gittiği kervan, her zamankinden daha fazla kâr eder, müjdecî olarak üç günde gidilecek yolu üç saatte gider, Mecusilerin ateşi o baktığı için söner, herkes tarafından sevilen ancak kimseye görünmeyen Bahira, onu görünce kendinden geçerek onun şefaatine nail olmak ister, onu öldürmek için gelen Hız. Ömer Müslüman olur, Allah Cibrail vasıtasıyla onun devesini doğru yoluna koyar, ona peygamberlik indirir. Devrinin çok zengin, soylu, itibar ve iffet sahibi kadını Hız. Hatice, onu rüyasında görür ve ona âşık olur. Nicelerin evlenme teklifini reddeden Hız. Hatice, ona evlenme teklif eder, evliliğin gerçekleşmesi için gerekeni yapar. Tüm varlığını herkesin gözü önünde ona bağışlar.

Her hâliyle çok güzel olan ve herkesi etkileyen Hz. Muhammet, yaşı kırka erdiğinde bazen beyaz bazen kırmızı giyer. Allah onun daima yardımcısıdır. Daima zikir ve ibadet ile uğraşır, geceleyin sadece iki saat uyur, bazen hüznü bazen mutludur, bazen inzivaya çekilip Allah'la buluşur bazen gözyaşı akıtır, Hira Dağı'na çıkar, günlerce oruç tutar, bağrına taş bağlar, üç günde bir yemek yer. Hira Dağı'nda muradına ermek ister. Hak yoluna bu şekilde talip olan Hz. Muhammet'in benzi günden güne solar.

Hz. Muhammet aynı zamanda edepli ve utangaç biridir. Allah aşkıyla benzinin solduğu ve bedenlen zayıfladığı günlerde amcası Hz. Hamza'nın, yardımcı olmak gayesi ile kendisini birinin incitip incitmediğini veya âşık olup olmadığını sorması üzerine utancından gül gibi kızarır. Hz. Peygamber, kimseden etkilenmediğini, ilahi aşkın etkisinde olduğunu, ondan dolayı benzinin sarardığını ve gözyaşı döktüğünü söyler. Bu konudaki çaresizliğini şöyle ifade eder:

830 Ki hergiz yokdur elde ihtiyārum
Dükendi kalmadı şabrum kararum

Herkes tarafından "Emin" sıfatıyla tanınan, ismi hep iyilikle anılan Hz. Muhammet'i Ebu Cehil, Ebu Sufyan, Ebu Lehep, Hz. Hatice'nin babası, Mecusiler ve Şeytan sevmemektedir. Hz. Hatice'nin babası Hz. Muhammet'i fakir olduğu için kızına layık görmezken Mecusilerin ulu kişisi onu ahir zamanda gelip bütün dinleri batıl kılacak, asker toplayıp dünyayı kana boğacak kişi olarak düşünmektedir.

Eser boyunca "mâh-ı tâbân (48), Fahr-ı Cihân (49, 63, 76, 202, 269, 289, 390, 413, 447, 470), Fahr-ı Âlem (50, 187, 619, 749, 943), civân (76, 201), Habibullâh (205), şah-ı âlem (262), mâh-ı âlem (283), maḥbûb-ı Hâk (209, 302), bedr ü ay (314), mâh (320), Seyyid-i 'Âlem (481), bedr-i safâ (504), Hâtemü'n-nebî (521), merd-i kâr (529), dürr-i yek-tâ (598), Muhammedü'l-Emîn (658, 662), İbrâhîm Halîl'ün nesli" (659) gibi sıfatlarla tasvir ve tavsif edilen Hz. Muhammet, kurmaca metnin en önemli kişisidir. Metindeki diğer kahramanlar ona yakınlığı oranında öne çıkmakta, ona duyduğu sevgileri ölçüsünde değerlendirilmektedir.

Hz. Hatice

Eserin diğer başkahramanı ve olaya dramatik hamleyi kazandıran önemli kişisi Hz. Hatice'dir. O da metin boyunca hem anlatıcı hem de diğer kahramanlar tarafından çeşitli özellikleriyle okuyucuya aksettirilmektedir.

Hz. Hatice, zamanının çok zengin, cömert, misafirperver kadınıdır. Evinde cariyeler, kapıcı, hizmetli, seyis gibi birçok çalışanı bulunan, her yıl Şam'a kervanı gidip gelen, malı mülkü sınırsız biridir. Onun sahip olduğu, o zamanın şartlarına göre, anlatılamayacak kadar çok varlığının (dört yüz arşın büyüklüğünde döşek, insan boyunca dört küp inci, cevher, lal ve yakut gibi kıymetli taşlar, benzeri bulunmayacak kadar hesapsız kumaş, sınırsız miktarda döşek, yastık, yorgan; Mısri ve Şamî kumaşlardan kıyafetler, beş yüz köle, üç yüz halayık, dört bin deve, hecin, at, katır; bunların altın ve gümüşten eyerleri...) başka kimsede olmadığını Mekke halkı da ifade etmektedir. Hz. Hatice, misafirperverliği ile de dikkat çekmektedir. Atike yanına geldiği zaman onu kapıda karşılar, içeri alır, çok çeşit ve miktarda ikramda bulunur. Hz. Muhammet geldiğinde ise onu da evinin en iyi yerine oturtur, çeşitli yiyecek ve içeceklerden bolca ikram eder.

Şamısı sükkeri yiyene minnet

Hız. Hatice'nin metinde soylu bir aileden geldiği, iffet sahibi olduğu, çalışanlarına hak ettiklerini verdiği ve ilim sahibi olduğu vurgulanır. Atadan Hz. Muhammet'e akraba olan Hz. Hatice, yaşadığı dönemde ve yerde kendini yanlış iş, davranış ve sözlerden uzak tutmasından dolayı iffetli bir kadın olarak bilinir. Onun okuma yazma bildiği; ahir zaman peygamberinin Tevrat'ta bulunan özelliklerini bilmesinden, rüyasını yazarak yorumcuya göndermesinden, Hz. Muhammet kervandan müjdeci olarak geldiğinde getirdiği mektubu alarak okuyup cevap yazmasından anlaşılmaktadır. Onun aynı zamanda yazılarında kullandığı ve herkes tarafından bilinen bir mührü de bulunmaktadır. Babasının "cân-ı cihân" (683) diye hitap ettiği Hz. Hatice, metinde akıllı ve kâmile biri olarak da tanıtılır:

670 ' Ākile vü kâmile gör ne ider
Mekke'nün ulularuñ da' vet ider

Hız. Hatice kiminle nasıl konuşacağını da bilen zeki biridir. Atike, Meysere ve özellikle evliliğine razı olmayan babası ile konuşma şekli onun ikna gücünün ne denli yüksek olduğunu göstermektedir. Atike ile her buluşmasında ona samimi davranır, Hz. Muhammet ile evlenmek istediğini, bu konuda latife yapmadığını, kendisini babasından istemelerini, babası razı olmazsa da kendisinin gerekeni yapacağını içten bir şekilde söyler. Özellikle Hz. Muhammet ile evliliğine razı olmayan, buna çok kızan babasını sakinleştirip evliliğe razı etmesi onun söz ustası olduğunu göstermektedir. Hz. Ebubekir tarafından kendisine Hz. Muhammet için getirilen hediyelerin çok ve değerli şeyler olduğunu görünce bunların Hz. Ebubekir'in hediyeleri olduğunu hemen anlaması yine onun zeki biri olduğunu göstermektedir.

747 Çün Ĥadice gördi bunca dürlü māl
Didi bu Muħammed'ün olmağ muħāl

748 Şek değildür bilürem anı ' ayān
Dir Ebū Bekr'ün durur bu armağan

Eserde Hz. Hatice'nin utangaç, saf, masum tarafı ile alçak gönüllü oluşu da ifade edilir. Atike, Hz. Muhammet'in hizmet ücretini istemek için yanına gelip vereceği o parayla Hz. Muhammet'i evlendireceklerini söyleyince Hz. Hatice'nin benzinin gülü kendine hayran bırakacak şekilde kızarması onun utangalığını, safiyetini ve masumiyetini göstermektedir. O, devrinin en zenginlerinden, kendisiyle evlenmek isteyen birçok zengin ve soylu kişinin olmasına rağmen, Hz. Muhammet ile evlenmek istediğini Atike'ye kendisi söylemiştir. Hz. Muhammet'e cariye olma teklifi onun alçak gönüllülüğu ile ilgidir:

613 Dir Ĥadice ' Ātike'ye nem ki var
Ben size cāriye olam baħtiyār

Hız. Hatice, bir şey yapmadan önce onun nasıl olması gerektiğini planlayan bir kimsedir. Hz. Muhammet'i görünce onu sevmesine rağmen bu sevgisini gizlemesi gerektiğini bildiği için

kimseye söylemez. Kervan dönünce Hz. Muhammet'in ücretini, onu başkalarıyla evlendirmemeleri için, hemen vermez. Atike'nin gelmesini bekler, onu kendine sırdaş ederek Hz. Muhammet ile evlenmek istediği fikrini ona söyler.

Metinde Hz. Hatice'nin fiziki özellikleri az da olsa bulunmaktadır. Onun siyah (leylî) olan saçının yanı sıra yüzü “bedr ü ay, gül, güneş” gibi benzetmelerle ifade edilir. Ancak Hz. Hatice'nin daha çok Hz. Muhammet'in etkisinde kalmış hâli açıklanmaktadır. Buna göre o, sabah akşam Hz. Muhammet'i düşünür, onunla gönlünü eğler, onu görünce mutlu olur, gül yüzü güler, o kervanla gidince gözüne uyku girmez, onu göremeyince gözyaşı döker, ancak bu hâllerini herkesten gizler ve şöyle dua eder:

578 Dir idi kim yâ ilâhe'l-‘âlemîn
Maḥremüm ola Muḥammedü'l-Emîn

579 Ben za‘îfeyi anña eyle naşîb
Kıl beni câriye aña yâ Mucîb

Hz. Hatice'nin daha önceki evliliklerinden veya o evliliklerinden olan çocuklarından eserde hiç bahsedilmez. Ancak Hz. Hatice ile evlenmek isteyen nice soylu ve zengin kişi olduğunu hem kendisi hem de babası söyler. Hz. Hatice kendisiyle evlenmek isteyen bu tarz insanlara hep olumsuz cevap verir. Çünkü o bir rüya görmüş, bu rüyayı yorumlatmıştır. Rüyayı yorumlayan kişi, Hz. Hatice'ye Hz. Muhammet ile evleneceğini söyler:

166 Didi Peygamber-i âḫir zamāna
Naşîb olasun ol Faḫr-ı Cihân'a

Hz. Hatice, Hz. Muhammet'in adını duyduğu andan itibaren heyecanlanan, onu görünce de seven ve ona âşık olan biridir. Onu gördükten sonra da aklı onda kalır. Onu görmediği zaman gizli gizli ağlar. Onun Hz. Muhammet'e olan sevgisi metin boyunca sahip olduğu her şeyden daha değerlidir. Kervanda görev almasına karar verdiğinde ona giymesi için çok değerli kıyafetler ve hazırlık yapması için elli altın gönderir. Hz. Muhammet için istediği şeyleri yaparsa çok sevdiği yardımcısı Meysere'yi ödüllendirerek azat edeceğini, kervanın dönüşünü haber verecek cariyelerini ise yine ödüllendirip azat edeceğini söyler. Hz. Muhammet müjdecî olarak geldiğinde onun sırtına pahalı bir kaftan verir, kervan ile geldiğinde onu evine atla gönderir, yürümesine izin vermez. Onun bu konudaki en büyük fedakârlığı ise onların mutlu evliliklerini kıskanan kötü niyetli insanların dedikoduları üzerine verdiği ziyafette, herkesin bulunduğu bir anda, herkesin göreceği büyük bir alana serdiği tüm servetini ve orada bulunan tüm çalışanlarını Hz. Muhammet'e bağışlamasıdır. Hatta kendisinin de Hz. Muhammet'in kulu kölesi olduğunu ifade etmesidir.

Hz. Hatice, Hz. Muhammet'in peygamber olduğunu ilk fark eden ve onun dediklerini yaparak Müslüman olan ilk kişidir. Hz. Muhammet'e Cibrail peygamberliği müjdeledikten sonra o evine dönünce kendisini kapıda karşılayan Hz. Hatice onun alnındaki nuru görür. Hz. Muhammet'e, “Sana peygamberlik verilmişe benziyor.” deyince o, bu cümlemin doğru olduğunu tasdik eder. Hz. Hatice bu duruma çok mutlu olur, Allah'a şükreder, onun bu konudaki mutluluğu metinde kendi ağzından “Elhamdülülillah” redifli on beyitlik (862-871) bir şiirle ifade edilir. Hz.

Muhammet'ten, Müslüman olması için ne yapması gerektiğini sorar. Hz. Muhammet de ona şahadet kelimesini tekrarlatır ve böylece ilk Müslüman olan kişi özelliğini kazanır.

858 Şehādet kelimesin ta' lām itdi
Ne kim buyurdu ise anı tutdı

Metinde, Hz. Hatice'nin Hz. Muhammet ile olan evliliğinde Kasım ve Tahir adlı iki oğlu; Rukiyye, Ümmü Gülsüm, Zeynep ve Fatıma adlı dört kızı olduğu ifade edilir. Rukiyye ile Ümmü Gülsüm'ün Hz. Osman'a, Fatıma'nın Hz. Ali'ye, Zeynep'in ise Ebu'l-Âs'a verildiği belirtilir.

2. Norm Karakterler

Başkahramanı ortaya çıkarma, daha iyi tanımamıza yardımcı olma ve onun eksiklerini tamamlama özelliğine sahip kişiler olan norm karakterler, birinci derecedeki kahramanlardan sonra “ferdi plânda en çok boyutlu olan” ve en fazla “derinliği olan” kahramanlardır (Stevick, 1998: 184). Başkahraman ile fon karakter arasında olan bu kişiler, birinci derecedeki kahramanlara yakın olduklarından ferdi bir derinlik kazanırlar (Demirel, 1995: 39; Korkmaz, 1997: 298). Metinde yer alan norm karakterler, olay örgüsüne dâhil olma durumuna göre aşağıda sıralanarak açıklanmıştır.

Hz. Muhammet'in Annesi

Hz. Muhammet'in annesinin adı metinde Amine olarak geçmez. O, olay örgüsünün başında esere dâhil olur ve sonra Hz. Muhammet yedi yaşında iken vefat eder. Hz. Muhammet'i çok seven annesi, hastalanınca öleceğini anlar. Hz. Muhammet'i yanına çağırır yüzünü yüzüne sürer, ona peygamberliğini görmek istediğini ancak nasip olmayacağını söyler. Yine de şükreder, oğlunu Allah'a ısmarlayarak vefat eder.

60 Bunı böyle diyüben virdi cânı
Semāya çıkdı kavminüñ figanı

Abdulmuttalip

Hz. Muhammet'in dedesi Abdulmuttalip, annesi öldükten sonra onu teselli eden, yanına alıp ölünceye kadar onu koruyup kollayan kişidir. Abdulmuttalip, Hz. Muhammet'i çok sever, onu hiç yanından ayırmaz, onsuz yemek dahi yemez. Hastalandığında ve öleceğini anladığında özellikle onun için kaygılanır. Bundan dolayı kendisini ziyarete gelenlerin yanında üç oğluna (Ebu Leheb, Hz. Hamza, Ebu Talip) Hz. Muhammet'e kendisi ölünce kimin bakmak istediğini sorar. Önce Ebu Leheb talepte bulunur, ona itimadı olmadığından reddeder. Hz. Hamza'nın isteğini hayatı mücadele içinde geçtiğinden Hz. Muhammet'in cefa görebileceğinden dolayı geri çevirir. Ebu Talip'in talebinden büyük bir memnuniyet duyar. Hz. Muhammet'i Ebu Talip'e emanet ederken ona değer vermesini, iyi davranmasını, onu çocuklarından ayırmamasını vasiyet eder. Onun kıymetini sonra anlayacağını, Allah'ın ona peygamberlik vereceğini söyler ve vefat eder.

96 Aña ısmarladı vü kendü gitdi
Fenā mülkden beķāya rıhlet itdi

Abdumuttalip, hayattayken Hz. Muhammet'i çok sevmiş, büyütmiş öleceğini anladığında ise onun için kaygılanmış bir dededir. Onun ileride peygamber olacağını da çeşitli özelliklerinden dolayı bilmektedir.

Hz. Hamza

Hz. Hamza olay örgüsünde iki yerde görülür. Birincisi Hz. Muhammet'e peygamberlik gelmeden öncedir, diğeri Abdumuttalip ölüm döşeğindeyken Hz. Muhammet'i amcalarına (Ebu Leheb, Hz. Hamza, Ebu Talip) emanet ettiği sıradır. Hz. Hamza yeğeni Hz. Muhammet'i çok sever. Babası ölürken ondan Hz. Muhammet'e bakması için şöyle talepte bulunur:

81 Anuñ hizmetine yüzler süreyüm
Yoluna cānumı kurbān vireyüm

Hz. Hamza babasının gözünde yiğit, cömert, sözünde ve özünde yiğit biridir. Pehlivanların başı olmasından dolayı da hayatı mücadeleyle, gazayla geçeceğinden babası Hz. Muhammet'i Hz. Hamza'ya emanet etmez.

Hz. Hamza, Hz. Muhammet'i yakından takip eden bir amcadır. Onun bedenlen zayıflaması, yüzünün renginin solması dikkatini çeker. Bunun sebebini önce Atike'ye sorar. Sonra ise Hz. Muhammet'e sorar. Ona "Seni inciten biri varsa onu kulağı kadar parçalara ayırayım. Eğer birine âşık oldunsa onu alıp sana getireyim." der. Kendisiyle böyle ilgilenen amcası Hz. Muhammet'in gözünde "yâr-ı vefâdâr"dır.

Ebu Talip

Ebu Talip, Hz. Muhammet'in üç amcasından biri olup onu hayatı boyunca koruyup ona destek olan biridir. Ebu Talip babasının en güvendiği oğludur. Abdumuttalip ölürken Hz. Muhammet'i ona emanet eder ve onun kabul etmesi babasını rahatlatır. Abdumuttalip ölünce o, Hz. Muhammet'i evine götürür, onu kendi çocuklarından ayırmaz. Hz. Muhammet'in evlilik yaşı geldiğinde ise Atike'yle birlikte hareket eder.

Ebu Talip fakir ve gururlu biridir. Hz. Muhammet'in evlenebilmesi için "ellerinde altın ve gümüşün olmadığını, çok etkileyici konuşamadıklarını" Atike'ye ifade eder. Atike, Hz. Muhammet'in Hz. Hatice'nin kervanında görev alabileceğini söylediğinde Ebu Talip önce buna razı olmaz. Kendi soylarında bu tür iş yapan kimsenin olmadığını belirterek üzülür hatta ağlar. Sonra kendini toparlayarak bu teklife razı olur.

Hz. Muhammet, amcasını çok sever, onu hiç üzmez; onun dediklerinden dışarı çıkmaz, yaşadıklarını onunla paylaşır. Hz. Hatice ile ilk görüşmesinde kendisine nasıl iyi davranıldığını, ne kadar ikramda bulunulduğunu gelir amcasına anlatır. Kervanla yola çıkmadan önce amcasıyla vedalaşır, kervan dönünce doğru amcasının yanına gelir. Amcası da onu çok sever. Bir amca olarak onun büyümesi, iş güç sahibi olması ve evlenmesi için üzerine düşeni, imkânları ölçüsünde yapmaya çalışır. Kervan giderken üzülen Ebu Talip, Hz. Muhammet'in döndüğünü görünce mutlu olur.

Ebu Talip, Hz. Hatice'ye saygı duyan ve Hz. Hatice tarafından da saygı duyulan biridir. Atike, Hz. Hatice'yi ziyarete giderken ona selam gönderir, onunla dikkatli konuşmasını, onu

sıkıştırmamasını, hatırını kırmamasını söyler. Hz. Hatice de Atike'ye söylediklerini Ebu Talip'e anlatmasını ister. Böylece onun evlilik konusunda onayını almak istediğini iletir.

Yeğenin evlenme yaşı gelmesinden ve onu evlendirmek istemesinden dolayı sıkıntı yaşayan Ebu Talip, Hz. Hatice'nin ona evlenme teklifini duyunca çok sevinir. Üzerine düşeni yapmaya koyulur. Hz. Ebubekir'le görüşerek Mekke'nin büyüklerini toplar ve Hz. Hatice'yi istemeleri için Hz. Hatice'nin babasına gönderir. Babası razı olmayınca onu razı etmek için Hz. Hatice bir davet tertip ettiğinde Ebu Talip bu davete de katılır. Hz. Hatice, babasını razı ettiğini haber verince ailenin büyüğü olarak Hz. Muhammet'i nişan hediyeleri hazırlaması için Hz. Ebubekir'e gönderir. Hz. Ebubekir'in yanında Ebu Talip hatırı olan biridir. Parası o an için olmamasına rağmen sonradan vereceğini söyleyerek çok değerli bezler ister. Hz. Ebubekir de onun bu isteğini kırmaz.

Ebu Talip sabırlı bir insandır. Hz. Hatice, kervan döntükten sonra bir müddet Hz. Muhammet'in ücretini vermeyince Atike, Hz. Hatice'yi ziyaret edip ücreti alma fikrini ona söylediğinde,

- 564 Dir Ebū Tālib aña kim sākin ol
Kimsenüñ haqqın yemez ol öyle bil
- 565 Bî-kıyāş māl şimdi kim gelmiş durur
Belki anı deftere almış durur
- 566 Şimdi anlar kılar ol mālî hisāb
Varma zinhār virme anlara 'itāb

Ebu Talip aynı zamanda gözü tok biridir. Atike'ye Hz. Hatice'ye gittiğinde ondan belirli bir miktar istememesini az çok, ne verirse alıp gelmesini söyler.

Fatma

Fatma, Ebu Talip'in eşidir. Melek yüzlü ve tatlı sözlü diye tarif olunan Fatma, Hz. Muhammet'in kendi evine gelmesinden dolayı mutlu olan bir kadındır. Hz. Muhammet'in sıra dışı bir kişi olduğunun farkındadır. Ona hizmet ettikleri için mahşerde rahmet bulacaklarını söyler. Hz. Muhammet'i çok seven Fatma, onu evinde başköşeye oturtur, yedirir, içirir, çocuklarından çok sevdiğini ifade eder.

- 105 Didi kim ey gözüm nūrı Muḥammed
Ki oğlım adı 'Alī senüñ Aḥmed
- 106 Seni artuḳ severüm ben 'Alī'den
Daḥı cānumdan artuḳ sevgilüden

Atike

Atike, Ebu Talip ve Hz. Hamza'nın çok sevdikleri kardeşleri olup Hz. Muhammet'in de halasıdır. O, hem Ebu Talip'i hem de Hz. Muhammet'i çok seven bir kadındır. Aile yaşamı hakkında hiç bilgi verilmeyen Atike, Ebu Talip'e danışmadan, onunla istişare etmeden hareket etmez. "Nur yüzlü" bir kadın olarak betimlenen Atike'nin gözünde Hz. Muhammet "bir yiğit kardeş kuzusu"dur. Hz. Muhammet kervan yolculuğuna çıkarken ağlar, yolculuktan dönünce ise çok sevinir. Onun olay örgüsündeki en önemli yanı Hz. Muhammet ile Hz. Hatice evliliğinin mimarı olmasıdır. Hz. Muahamet'in evlenme yaşının geldiğini, Hz. Hatice'nin Şam'a gidecek olan kervanında görev alabileceği fikrini Ebu Talip'e o söyler ve bu konuda üzerine düşen aracılık görevini layıkıyla yapar.

Atike, Hz. Hatice tarafından da çok sevilen, değer verilen, sırdaş kabul edilen biridir. Hz. Hatice, evine her gelişinde onu kapıda karşılar, elinden tutarak içeri alıp evinin en iyi yerine oturtur, ona çeşitli ikramlarda bulunur.

139 Nice ta'zîm ile şadre geçürdi
Gül-âbı şerbeti sükker içürdi

Hz. Hatice, Hz. Muhammet ile evlenmek istediğini önce Atike'ye söyler. Atike, duyduklarına önce inanamaz, sevincinden ağlar, bunun şaka olup olmadığını sorar.

627 'Ātike çün diñledi bu sözleri
Yaş ile taldı mübarek gözleri

629 İllā göñlüm hergiz inanmaz aña
Yoħsa latife mi idersiz baña

Bundan sonra Atike Hz. Hatice'nin sırdaşı olur. Evlilikle ilgili yapılması gerekenleri ya konuşarak ya da mektup yazarak Hz. Hatice onunla paylaşır. O da Ebu Talip'e iletir ve evlilik böylece gerçekleşir.

Atike de Hz. Hatice'yi çok sever, onun yanına ilk gidişinde ona hediyeler götürür. Onun için "yardımsever, ehl-i kerem" ifadelerini kullanır, ondan bir şeyler isteyeceği zaman "ömrün uzun olsun, şahlar kapında köle olsun, güler yüzün hiç solmasın, mübarek kalbine gam gelmesin" diye dua eder.

Atike, Hz. Hamza tarafından da çok sevilir. Hz. Hamza, Hz. Muhammet'in bedenen zayıflayıp, benzinin saradığını fark edince önce bunun sebebini Atike'ye sorar. Atike ise bu özel durumu Hz. Muhammet'e sormasını ister.

Meysere

Meysere, Hz. Hatice'nin çok güvendiği kölesidir. Hz. Hatice'nin bütün malının mülkünün hesabını tutan Meysere, yılda bir ticarete gittiği kervanın en yetkili kişisidir. O, Hz. Hatice'nin her dediğini layıkıyla yapar. Hz. Hatice, Hz. Muhammet'in kervanda görev almasına karar verdiğinde Meysere, kendisine onun verdiği elli altını hazırlık yapması için Hz. Muhammet'e ulaştırır. Yolculukları sırasında üçüncü konağa geldiklerinde seher vakti kalkıp Hz. Hatice'nin kendisine verdiği ve üçüncü konakta açmasını istediği bohçayı açarak içindeki değerli kıyafetleri Hz. Muhammet'e giydirir. Hz. Hatice'nin isteklerini tek tek yapar:

251 Ne kim siz buyurursız ey şehen-şâh
Dağı artık kılayum inşâ'allâh

Meysere, Hz. Hatice'nin malı çok arttığı için sevinen biridir. Hz. Muhammet'in bulunduğu kervan, şimdiye kadar hiçbir kervanın etmediği kadar kâr ettiği için mutlu olur:

423 Hadice'nün hisâbsız oldu mâlı
Sevinüp Meysere buldı kemali

Meysere kervan yolculuğu boyunca Hz. Muhammet'i korur. Ebu Cehil, Ebu Sufyan, Ebu Leheb gibi Hz. Muhammet'i sevmeyenler onun yüceltilmesini yadırgayınca Meysere, bütün bunları Hz. Hatice'nin istediğini, bu konuda kimsenin söz hakkı olmadığını, esasında kendisi de dahil her şeyin Hz. Muhammet'e ait olduğunu söyler. Bunlara Hz. Muhammet'i bütün yaratılmışlardan üstün, Allah'ın sevgilisi olarak bildiğini ekler. Özellikle Mecusilerin bayram yerlerine gittiklerinde Mecusiler ateşlerinin sönmelerini Hz. Muhammet'e bağlayıp onu aradıklarında çok korkar. Hz. Muhammet'i cübbesinin altına saklar ve ortam sakinleşince oradan kervan olarak uzaklaşırlar.

Kervanın yolculuğu boyunca kimse Meysere'nin dediklerine karşı çıkamaz, Karşı çıkanlar onun kararlarını değiştiremez. Mekke'ye üç konaklık yer kaldığında müjdecî olarak o Hz. Muhammet'i göndermeye karar verir, bazıları buna karşı çıksa da sonuç değişmez.

Meysere, okuma yazma bilen bir kişidir. Kervan Mekke'ye yaklaşp müjdecî gönderilecek olduğunda Hz. Hatice'ye bir mektup yazar, müjdecî Hz. Hatice'nin mektubunu tekrar getirdiğinde ise onu okur, mektupta bulunan mührün Hz. Hatice'ye ait olduğunu anlar.

Meysere, Hz. Hatice Müslüman olduktan sonra şahadet getirerek Müslüman olur.

Hz. Ebubekir

Eserde boyunca Hz. Ebubekir, Hz. Muhammet'i samimi bir şekilde seven, onu destekleyen, onun mutluluğuna sevinen, hüznüne ortak olan bir kişidir. Olay örgüsüne kervan yolculuğu ile dâhil olan Hz. Ebubekir, yolculuk sırasında Ebu Cehil, Ebu Sufyan ve Ebu Leheb'in Hz. Muhammet'i küçümseyen söz ve tavırlarına karşı çıkar. Meysere, Hz. Hatice'nin kendinden istediklerini yaparken onu en çok Hz. Ebubekir destekler. Bahira, kervandakilere yemek ikram ederken herkesin orada olup olmadığını sorduğunda Hz. Muhammet'in orada olmadığını o şöyle ifade eder:

367 Ebū Bekir didi kim ey 'azîzim
Ki bir yigid alubdur dinle sözüm

368 Adı anuñ Muḥammed Muṣṭafā'dur
Yüzün görseñ anuñ 'ayn-ı şafādur

369 Kamumuzdan anuñ aşlı uludur
Anuñla hem-dem olmak sevgüliüdür

Hız. Muhammet'i zor zamanlarında destekleyen Hız. Ebubekir, feraset sahibi biridir. Hız. Muhammet bir sıkıntı yaşasa çok üzölür. Mecusilerin büyüğü ateşlerinin sönmesinin sebebi olarak Hız. Muhammet'i gösterip onun bulunmasını isteyince Hız. Ebubekir çok korkar. Onu Meysere ile gizlerler. Hız. Muhammet müjdecı olarak gittiğinde beklenenden çabuk dönmesine onu sevmeyenler sevinirken Hız. Ebubekir durum tam olarak anlaşılınca kadar üzölür. Kervanın Şam seferinde her zamankinden daha fazla kâr etmesinin sebebini hemen anlar. Kervanda Hız. Muhammet'in olmasının bunda etkili olduğunu Meysere'ye söyler.

Hız. Ebubekir, Hız. Muhammet ile Hız. Hatice'nin evlenmesinde de önemli görevler üstlenir. Hız. Hatice'nin babasına Hız. Hatice'yi istemeye giden Mekke büyüklerini o toplar ve onlarla kendisi de gider. Hız. Hatice'nin bu evliliğe babasını ikna etmek için düzenlediğı davete Hız. Ebubekir de katılır. Bu sırada Hız. Hatice'nin mektup yazarak yapmasını istediklerini (babasını sarhoş edip Hız. Hatice'nin evine getirmeleri) eksiksiz yapar. Hız. Hatice'nin babasını evliliklerine ikna ettiğini haber vermesinden sonra Ebu Talip, Hız. Muhammet'i hediye hazırlaması için Hız. Ebubekir'e gönderdiğinde Hız. Ebubekir, onu dükkânının kapısında karşılar. Onu içeri alır en iyi yere oturtur. Dükkânına şeref verdiğini söyler. Hız. Muhammet gelip Hız. Hatice ile nişanı için bez isteyince Hız. Ebubekir daha önceden hazırladığı on tabak altın, on tabak gümüş, on tabak misk, her budağı üç arşın uzunluğunda yedi budaklı mercan ağacı, on değerli kumaş, birkaç değerli taşı ona gösterir ve şöyle der:

730 Bunca eşvâb kim görürsiñüz anı
Hâzır itmişdim gele deyü seni

731 Cümlesi hep yoluña olsun fedâ
Ben varup bu hizmeti kılam edâ

Hız. Ebubekir, Hız. Muhammet için birçok konuda fedakârlık yapan biridir. Ona "dostum" diye hitap eder, "yoluna canım feda olsun" der ve o dükkânına ayak bastığı için hendisine hayat bağışladığını söyleyerek önceden ayarladığı tüm hediyeleri ücretsiz verdiği gibi on kölesini azat eder, on fakiri de giydirir. Ayrıca hediyeleri kendisinin götürebileceğini belirtir. Bu özelliğinden dolayı da anlatıcı tarafından takdir edilir.

737 Sen kâdem başduñ bugün dükkânuma
Kim hayât irdi benüm bu tenüme

Hız. Ebubekir, Hız. Muhammet'in her sözüne inanmakta, ondan uzakta bile olsa onunla ilgili gelişmelerden bir şekilde haberdar olmaktadır. O, Hız. Muhammet peygamber olduğunda Mekke'de değildir. Ticaret için Şam'da bulunmaktadır. Orada gece bir düş görür ve o düşünüy yorumlatır.

Yorumcu Hz. Ebubekir'e Hz. Muhammet'in ahir zaman peygamberi, kendisinin de onun veziri olacağını söyler. Hz. Ebubekir, Şam'dan Mekke'ye dönerken hep o rüyanın ve yorumunun etkisinde kalır. Mekke'de Hz. Muhammet ile karşılaştığında Hz. Muhammet ona peygamber olduğunu söyleyince o mucizesini sorar. Hz. Muhammet de gördüğü ve yorumlattığı rüyayı söyleyince Hz. Ebubekir samimiyetle iman getirerek Müslüman olur.

916 Çün Ebū Bekir işidüp gördi andan mu'cize
Şıdk ile imān getürdi oldu mü'min Müslimān

Buhra (Bahira)

Eserde Buhra şeklinde geçen Bahira, Mekke ile Şam arasındaki kervan yolunda bulunan bir kilisede rahiplik yapan din adamıdır. Eserde anlatıcı, Hz. Muhammet'i daha iyi anlatmak için diğer kahramanlardan ziyade Buhra'yı seçmiştir. O, adı herkes tarafından bilinen, özellikleri her yerde anlatılan, Hz. İsa'nın dinine göre ibadet eden, işi gücü ilim, ibadet, okumak, yazmak olan biridir. Buhra, Tevrat ve İncili okuyan bir kişi olarak Hz. Muhammet'in bu kitaplardaki bütün özelliklerini, mucizelerini (her şeyin onun için yaratıldığı, ahir zamanda geleceği, herkes tarafından seviceği, Mekke'de doğacağı, onu bir beyaz bulutun takip edeceği...) bilen, bundan dolayı da onu çok seven, ona âşık bir rahiptir. Bahira, onu görmek için her yıl kilisesinin yanından geçen Mekke kervanını takip eder. Son gelen kervanın üzerinde beyaz bulutu görünce sevincinden ne yapacağını şaşırır:

351 Sevindüğinden anuñ 'aklı gitdi
Yerinden kendüzin aşğa atdı

Allah'a şükrederek kervana doğru yürüyen Buhra, kervandakilerin hepsini yemeğe davet eder. Yemeği hazırladığında Hz. Muhammet'in orada olmadığını anlar. Onun yanına, kumaşların bulunduğu yere gider. Hz. Muhammet'i görür görmez onun güzelliklerine hayran olur, akli başından gider. Sonra kendisini toplayarak Hz. Muhammet'e hitaben sekiz beyitlik (383-390) bir gazelde "yolunu gözlediğini, otuz yıldır hasret gözyaşları döktüğünü, ömrünü onun aşkıyla geçirdiğini..." söyler.

389 Eger yazarlar ise āh u zārūm
Kalem şerh idemezdi dāsītānum

Sonra Hz. Muhammet'in elini eline alarak onu herkesin yanına getirir ve herkesten daha değerli biri olarak tanıtır. Ziyafeti onun için verdiğini söyler. Yemekten sonra kervandakiler gitmek için müsaade isteyince Buhra üzülür. Bu sırada Hz. Muhammet'ten paygamber olduğunda kendisini ümmeti eylemesini ve kendisine şefa'at eylemesini ister. Onu gönderirken amacına ulaşmasından dolayı da hem Allah'a şükreder hem de ayrılmasından dolayı yüksek sesle ağlar.

408 Tažarru'lar ile ayrıldı Buḥrā
Fiğānından tölardı kūh u şahrā

Buhra, Allah katında duası kabul olan saygın biridir. O, Hz. Muhammet'in zamanına kendisini ulaştırması, onu görebilmesi, onun ümmeti olabilmesi için Allah'a dua eder ve duası

kabul olur. O, herkes tarafından saygı duyulan biridir. Her kim onun kilisesinin yanından geçecek olsa ona duyduğu saygıdan atından veya devesinden iner ve yürüyerek gider. Herkes onu görmek isterken o, kendini gizler, kolay kolay kimse onu göremez.

Metinde Buhra, özellikle Hz. Muhammet'in ne kadar önemli bir kişi olduğunu belirginleştiren bir kahramandır. Bulunduğu bölgede herkes tarafından sevilen ve saygı duyulan bir kişi olan Bahira'nın Hz. Muhammet'e saygı duyması, ona âşık olması, onun için ziyafet vermesi, otuz yıldan fazla bir süredir yollarını gözlemesi, ondan şefa'at istemesi gibi ayrıntılar Hz. Muhammet'i gençlik yıllarında sevenlerinin gözünde daha da yüceltmektedir.

Cebrail

Dört büyük melekten biri olan Cebrail, Allah ile Hz. Muhammet arasındaki bir aracıdır. Allah'ın, Hz. Muhammet ile ilgili olarak yapmasını istediği şeyleri yapan, emirlerini ona ileten Cebrail kendisini şöyle tanımlar:

851 Ki ben bî-çâre kim peyk-i Celîl'em
Hağ'uñ resûliyem vü Cebrâ'il'em

Hz. Muhammet müjdecî olarak Mekke'ye devesinin üzerinde giderken uyuyakalınca şeytanın deveyi yanlış yola döndürmesi üzerine Allah'ın emri ile deveyi doğru yola ileten Cebrail'dir. İkinci gelişinde Hz. Muhammet'e peygamberlik indirir ve Alak suresinin bazı ayetlerini öğretir. Üçüncü gelişinde Müddessirun suresi indirirken dördüncü geliş Medine'de olur ve Hz. Muhammet'e insanları imana davet etmesini, kabul etmeyenleri ise katletmesini bildirir. Son gelişinde ise Bilal'in ezan okumasını ister.

Eserde Cebrail fiziki olarak hiç tanıtılmamıştır ancak Hira Dağı'nda Hz. Muhammet'e peygamberliği müjdelirken Hz. Muhammet onun heybetinden korkar. Cebrail, Allah'ın kendisinden yapmasını istediklerini eksiksiz yapan bir melek olarak okuma yazma bilmeyen Hz. Muhammet'e Alak suresinin bazı ayetlerini ezberletendir.

Allah

Metinde Allah, Hz. Muhammet'i daima koruyan, bir bulutu ona gölge etsin diye onun üstünde gezdiren, devesi yoldan çıkınca Cebrail vasıtasıyla devesini doğru yola getiren, her şeyi onun için yaratan, onu yaratılmışların en üstünü kılan, peygamberi yapan ve ona sevgilim diyen varlıktır. Allah, Cebrail vasıtasıyla sözlerini (Alak, Duha, Müddessirun) Hz. Muhammet'e ulaştırıp onu yönlendirir. Hz. Muhammet'in Hz. Ömer için ettiği duayı hemen kabul eder. Bazen de bir süre Cebrail'i indirmeyerek Hz. Muhammet'in sabrını ölçer.

Allah, Bahira'yı da sever ve onun Hz. Muhammet'i görmek için ettiği duayı kabul ederek onu muradına erdirir. Hz. Hatice ile Hz. Ebubekir'in gördüğü ve gerçekleşen rüyaları da Allah'ın bir işareti olarak düşünülebilir.

Eserin başından sonuna Allah'ın her şeyi Hz. Muhammet için yarattığı, her şeyden önce onu yarattığı, ona habibim dediği, onu tüm yaratılmışlardan üstün kıldığı, peygamberler de dahil herkesin onun şefa'atine muhtaç olduğu gibi birçok unsur özellikle ilim ehli kahramanlar tarafından defalarca vurgulanmıştır.

Hız. Ömer

Hız. Ömer, olay örgüsüne sonlara doğru dâhil olan ve Müslümanları cesaretlendiren biridir. O, Ebu Cehil'in, kendisini, Hız. Muhammet ve Müslümanlar hakkında doldurması, Hız. Muhammet'i öldürmesi karşılığında da kendisine yüz deve ve yüz okka gümüş vereceğini taahhüt etmesi üzerine silahlanıp Müslümanların bulunduğu mağaraya gider. Müslümanlar namaz kılıp Taha suresini okurken mağaranın önünde görününce onun geldiğini Hız. Muhammet'e haber verir. Hız. Muhammet, onun Müslüman olması için Allah'a dua eder. O anda Hız. Ömer titrer, benzi solar, gücü kuvveti kalmaz. Hız. Muhammet'e senin peygamber olduğuna şüphem kalmadı diyerek Müslüman olur. Bu duruma Hız. Muhammet de çok sevinir. Hız. Ömer iman ettikten sonra Müslümanlara artık gizlenmemelerini, dinlerini açık açık yaşamalarını ve davetlerini de açıkça yapmalarını söyler.

Ebu Cehil, Hız. Ömer'i verdiği sözün gereğini yerine getirmediğinden ve Müslüman olduğundan dolayı ayıplayınca Ebu Cehil'e, Hız. Muhammet'in peygamber olduğuna dair hiçbir şüphesinin kalmadığını söyler:

936 Dir Ebū Cehl'e 'Ömer kim şüphe yokdur aña hiç
Ol Resül'dür Faḥr-ı Ālem'dür aña yokdur gümān

Muabbirler/Ruhban (Rüya Yorumcuları)

Metinde iki muabbir bulunmaktadır. Birisi Hız. Hatice'nin rüyasını yorumlayan muabbir, diğeri ise Hız. Ebubekir'in rüyasını yorumlayan ruhban. Her ikisi de ilim sahibi olup Tevrat'ı okuyan, Hız. Muhammet'in orada yazılı özelliklerini bilen ve yorumları isabetli kişilerdir. Hız. Hatice'nin rüyasını yorumlayan onun Hız. Muhammet'le evleneceğini, Hız. Ebubekir'in rüyasını yorumlayan ise onun halife olacağını bilmiştir. Yine bu kişiler, Allah'ın her şeyi kendisi için yarattığı Hız. Muhammet'in Mekke'de doğacağını, Muhammet (Ahmet, Mahmut) adını alacağını, Allah'ın sevgili kulu ve ahir zaman peygamberi olacağını bilmektedir.

166 Didi peygamber-i āḫir zamāna
Naşīb olasun ol Faḥr-ı Cihān'a

Varaka

Varaka, Hız. Hatice'nin akrabası olan bir rahiptir. Onun adı, Bahira kadar olmasa da Şam'da ve doğu taraflarında bilinmektedir. Tevrat'ı okuyan biri olarak o da Hız. Muhammet'in peygamber olacağını bilmektedir. Hız. Hatice, Varaka'ya Hız. Muhammet'in Hira Dağı'nda yaşadıklarını anlatınca o hemen Hız. Muhammet'in peygamber olduğunu anlar ve bunu sevinçle Hız. Hatice'ye ifade eder.

3. Kart Karakterler (Karşı Güç)

Karşı güç olarak da tanımlanan Kart Karakterler, başkahramanın karşısında bulunan ve hedefine ulaşmasını engelleyen şahıslardır. Karşı güç, metinde çatışmanın olabilmesi, vaka zincirinin düğümlenmesi için birinci derecedeki kahramanla temsil edilen tematik gücün karşısında bir hasım durumundadır (Aktaş, 1991: 154). Metinde yer alan kart karakterler olay örgüsüne dâhil olma sırasına göre aşağıda verilerek açıklanmıştır.

Ebu Leheb

Ebu Leheb, Hz. Muhammet'in amcasıdır ancak babası (Abdulmuttalip) dahi ona güvenmez. Ebu Leheb, babasından Hz. Muhammet'i kendisine emanet etmesini ister fakat babası "Senden ümidim, sana itimadım yoktur." diyerek bu teklifi reddeder. Anlatıcının genellikle "mel'un," dediği veya dedirttiği (Meysere,) Ebu Leheb, yolculuk sırasında kervanda bulunup Hz. Muhammet ne zaman öne çıkacak, yüceltilecek olsa bu duruma muhalif olur. Yolculuğun üçüncü durağında Meysere'nin Hz. Hatice'nin Hz. Muhammet'e değerli kıyafetleri giydirmesi, hürmet etmesi, iyi bir ata bindirmesine karşı çıkarak şöyle der:

295 Revâdır ol size eyleye hizmet
Bile hizmetîñüz cānuna minnet

296 Sen aña hizmet eyleyüp n'idersün
Ki kendü kendüñi tahfif idersün

Ebu Leheb, Hz. Muhammet'i sevmeyen, ona güvenmeyen, kendisince onu hatalı gördüğünde sevinen biridir. Kervan Mekke'ye yaklaştığında müjdecî olarak Hz. Muhammet'in gönderilmesine karşı çıkar. Ona göre Hz. Muhammet giderken yolu şaşırarak, bu görevi yapamayacak biridir ve içlerinde bu işi yapabilecek başka kişiler bulunmaktadır. Yine Hz. Muhammet Mekke'ye gidip tekrar kervana döndüğünde onun bu işi bu kadar kısa sürede yapabilmiş olmasına inanmadığından yolunu kaybedip döndüğünü düşünerek haklı çıktığını zannedip sevinmiştir. Gerçek anlaşıncı onu sihirbazlıkla suçlamıştır.

546 Didiler bu cāzulıkdur bil 'ayān
Pes üç günlük yolu bir günde revān

547 Varuban hem girü gelmek ola mı
Bunı 'ālemde kimesne kıla mı

Ebu Leheb, metin boyunca yeğeni Hz. Muhammet'e destek olması, öksüz ve yetim biri olarak onu desteklemesi gerekirken birlikte oldukları yerlerde onu sevmeyen, istemeyen tavırlarıyla öne çıkmaktadır.

Ebu Cehil

Ebu Cehil, metin boyunca Ebu Leheb ile hareket ederek Hz. Muhammet'in karşısında duran biridir. O da olay örgüsüne kervan yolculuğu sırasında dâhil olur. Yolculuğun üçüncü durağında Meysere tarafından Hz. Muhammet'in donatılmasına ve hürmet görmesine razı olmaz. Onu, Bahira'nın davetine layık biri olarak görmez. Bahira'nın Hz. Muhammet'i yüceltmesine karşı çıkar bunun üzerine Bahira tarafından azarlanarak "la'in ü murdâr" diye nitelendirilir.

366 Ebū Cehil didi hep geldi bunda
Buraya lâyıķ âdem yokdur anda

393 K munun  zerine kıldı tak im
Eb  Cehil diledi menü ideyim

394 Didi Bu r  a a kim ne sözün var
Ki s yleme e ey la in   mur ar

Ebu Cehil de Ebu Hz. Muhammet'i sevmeyen, ona güvenmeyen, onun y certilmesine karşı çıkan, kendisince onu hatalı g rd  nde sevinen hatta onu  ld rtmeyi planlayan biridir. O da Hz. Muhammet'in müjdeci olarak gönderilmesine razı olmaz. Hz. Muhammet'in kısa sürede dönmesini yolu  a ırmı  olmasına ba layarak sevinir. Gerçek anlaşılınca onu sihirbazlıkla suçlar. Ebu Cehil'in Hz. Muhammet'e d  manlı ı o peygamber olunca da devam eder. Hz. Muhammet ve diğer Müslümanların mağarada gizli gizli planlar yapıp ibadet ettiklerini bahane göstererek Hz. Ömer'i, Hz. Muhammet'i öldürmesi için mağaraya gönderir. Bu i in karşılığında da ona yüz deve ve yüz okka gümüş vereceğini vadederek. Ancak Hz. Ömer mağaraya gittiğinde orada ya adıklarından dolayı Müslüman olur. Ebu Cehil, Hz. Ömer'i sonra g rd  nde onu sözünde durmamasından dolayı ayıplar:

935 Dir Eb  Cehl    mer'e kim  anı  ayret y     mer
Y  nice uydın a a sen  anı bunca ad u  an

Ebu Cehil, eserdeki en güçlü kart karakterdir. O bulunduğu ortamda Hz. Muhammet'i k  k d   rmeye, k  k görmeye, ezmeye çalışmakla kalmaz, onu öldürtmeye bile çalışır ancak bunu ba aramaz.

Mecus lerin B y   

Mecus lerin (Cuhud) b y   , bu dine inanan herkesin b y    n  kabul ettiği, sıkıntı ya adıklarında danı tıkları, Hz. Muhammet'ten haberdar olan bir kişidir. Hz. Muhammet ve kervandakiler Mecus lerin bayram yerine vard  ında bunların yanmakta olan tüm ate leri söner, tekrar yakamazlar. Tedirgin olan Mecus ler bunun sebebini b y  klere sorduğunda o, Mekke kervanını ve onların içinde bulunan Hz. Muhammet'i bulmalarını ister. Hz. Muhammet'in ahir zaman peygamberi olduğunu, geldiğine dair işaretlerin belirlediğini, ate lerinin ondan s nd   n , onun bütün dinleri batıl kılaca ını, asker toplayarak ba lar kesip kanlar akıtaca ını s yer. Hz. Muhammet'i bir tehlike olarak gören Mecus lerin b y    onun bulunması için herkesi seferber eder ancak onu Meysere saklad  ı için bulamazlar.

Şeytan

Şeytan, olay örgüsünde sadece bir yerde görülür. Hz. Muhammet müjdeci olarak Mekke'ye giderken uyuyakald  ında bunu fırsat bilerek bindi i devenin yularını tutarak yoldan çıkarır. Hz. Muhammet'in yarı uykulu h lini fırsat bilip onu yanıltmak ister ancak o Allah'ın yardımıyla yine doğru yoluna konur. Hz. Muhammet, bu ya adıklarının farkında bile olmaz.

482 Gider iken gözine uy u gelür
Ya  n  kim  eytan a a fırsat bulur

Hız. Hatice'nin Babası

Hız. Hatice'nin babası, kendisine ait evde rahat bir hayat süren, gelenleri ağırlamayı, onlarla konuşmayı bilen, onlara ikramda bulunan, alkollü içecek kullanan, Mekke'de yaşayan önemli bir kişidir. Hız. Hatice'yi istemeye gelen Mekke büyüklerinin selamını alır, onların tamamını evinin en iyi yerine oturtur. Hizmetçilerine emir vererek gelenlere ikramda bulunmalarını sağlar. Yemekten sonra onlara gelme sebeplerini sorar. Gelenler Hız. Hatice'yi Hız. Muhammet'e isteyince bu işe razı olmaz ancak ne yapacağını da bilemez. Bu evliliği kesin bir dille reddeder.

662 Kim Muḥammedü'l-Emîn kim var ola
Kim benüm kızum aña maḥrem ola

Hız. Hatice, düzenlediği davette küçük bir oyun yaparak babasını da bu evliliğe ikna eder. Babası, Hız. Hatice'nin Hız. Muhammet ile evliliğine istemeyerek razı olan bir kişi durumundadır.

4. Fon Karakterler

Fon karakterler ise tahkiye türü eserlerde fazla bir derinliği olmayan, bir an için ortaya çıkarak başkarakterin üstlenmiş olduğu rolü gerçekleştirmede dekoru tamamlayan, çoğunlukla ismi anılmakla, olaya şahit veya yardımcı olmasıyla anlaşılan şahıs veya şahıslardır. “Bu karakterler bir an için ilgi merkezi yapılabilir ve derinlik kazanabilir; fakat ferdi anlamda önem ve boyut kazanmaksızın tamamen isimsiz birer ses olarak kalırlar.” (Stevick, 1998: 181). Aktaş'ın (1991: 158), “dekoratif unsur durumundaki kahramanlar” diye değerlendirdiği bu karakterlere kurgunun inandırıcılığı açısından ihtiyaç vardır. Bunlar, hâkim temaların açıklanmasına ve birinci derecedeki kahramanın içinde yaşadığı sosyal ortamın belirginleştirilmesine, somutlaştırılarak okuyucuya sunulmasına yardımcı olurlar (Korkmaz, 1997: 293). Eserde yer alan fon karakterler aşağıda verilerek açıklanmıştır.

Hız. Hatice'nin Çalışanları

Hız. Hatice, varlıklı bir kadın olduğu için onun konağında kapıcılar, hizmetliler, cariyeler, aşçılar, seyisler bulunmaktadır. Kapıcılar eve gelen misafirleri kapıda karşılayıp evden çıkanları uğurlamaktadır. Hizmetliler (hadim) Hız. Muhammet, Hız. Hatice'nin evine geldiğinde ikisi arasında iletişimi kuran kişilerdir.

508 Kõşuşup ḥādim u bevvāb vardılar
Ta'zām ile oṭaya ḳondurdılar

519 Didi ḥādim bu gice çıḳmıṣ i yār
Üç sa'at geḳdüḡi dem olmiṣ süvār

Sayıları metinde 300 kişi olarak anılan konaktaki cariyeler, 500 kişi şeklinde geçen köleler Hız. Hatice'nin dediklerini yapan kişilerdir. Metinde Hız. Hatice, cariyeleri Hız. Muhammet'in yolunu nöbetleşe gözlemleri için görevlendirir. Seyisler, Hız. Muhammet kervanla geldiğinde atıyla onu Hız. Hatice'nin evinden Ebu Talip'in evine kadar götürür. Aşçılar (çaşnigir) ise konağa gelen misafirlere ikramları hazırlamakla görevlidir.

522 Caşni-gîrlere buyurdı ol nigâr
Tîz ta‘âm hazır idüñ didi i yâr

Şam Halkı

Şam halkı, Hz. Muhammet ve kervandakiler Şam’a ulaşınca onları karşılayan, onlara “Allah yardımcınız olsun.” diyerek dua eden kişilerden oluşmaktadır.

415 Çıkuban ehl-i Şâm karşıladılar
Size Allâh mu‘în olsun didiler

Mekke Halkı

Mekke halkı ifadesiyle kastedilen Mekke’nin büyükleri veya halkın tamamıdır. Mekke büyükleri başlangıçta Abdulmuttalip hasta iken onun ziyaretine gelen, Hz. Hatice’yi babasından Hz. Muhammet’e istemeye giden, Hz. Hatice’nin, babasını evliliğine ikna etmek için verdiği davette bulunan ve Hz. Hatice ile Hz. Muhammet’in nikâh törenlerinde yer alan kimselerden oluşmaktadır. Mekke halkının tamamı ise Hz. Hatice’nin tüm varlığını Hz. Muhammet’e bağışladığı davette yer almaktadır.

759 Mekke ulularını da‘vet kılar
Cümlesi ol araya hazır olur

767 Kâmu Mekke halkı anda geldiler
Er ü ‘avret cümlesi cem‘ oldılar

Metinde geçen tellalları (münadiler) da Mekke halkından saymak mümkündür. Onlar tüm halkın Hz. Hatice’nin davetine gelmesi için çağrıda bulunurlar.

Mecusîler (Cuhudlar)

Mecusiler, Hz. Muhammet ve kervandaki diğer kişilerin bayramlarından dolayı ziyaret etmek istedikleri topluluktur. Bunlar kendi inançlarına göre yiyip içen, putlarına saçı saçan, büyük ateşler yakıp onlara secde eden kişilerden oluşmaktadır. Mecusiler, ateşleri sönünce tedirgin olup büyüklerinin emriyle Hz. Muhammet’i aramaya çalışırlar ancak onu bulamazlar. Bu yönüyle Hz. Muhammet’e düşman tarafları da bulunmaktadır.

Kervandakiler

Mekke’den Şam’a giden kervanda bulunan Hz. Muhammet, Hz. Ebubekir, Meysere, Ebu Leheb, Ebu Cehil’in ismi anılırken bu kervanda bulunup adı anılmayan kişiler de vardır. Kervandakiler kelimesi ismi zikredilemeyen bu kişileri karşılamaktadır. Kervan durduğunda veya hareket ettiğinde “cem’i, kervan halkı” gibi belirsiz ifadelerle verilen bu tür kahramanların olay örgüsüne herhangi bir müdahalesi bulunmamaktadır.

552 Kārubān halkı çün oldılar revān
Gelüben günlerde bir gün şādumān

Hız. Ebubekir'in Hizmetlileri

Hız. Ebubekir Mekke'nin zengin esnaflarından birisi olduğundan ona hizmet eden kişiler de bulunmaktadır. Bunlar Hız. Ebubekir'in Hız. Muhammet ile Hız. Hatice'nin nişanları için ayarladığı hediyeleri Hız. Hatice'nin evine götürürken Hız. Ebubekir'e yardım ederler.

Sadece İsmen Zikredilenler

Eserde, olay örgüsüne hiçbir etkisi ve katkısı olmayıp sadece adları zikredilen kişiler de bulunmaktadır. Ebu Sufyan'ın adı metinde üç defa geçmesine rağmen o, herhangi bir olay veya durumda Hız. Muhammet'in lehine ya da aleyhine bir tavır takınmaz. Kervan yolculuğu sırasında, Hız. Muhammet'e Hız. Hatice'yi babasından istemeye giden Mekke büyüklerinin içinde ve Hız. Hatice'nin babasını ikna etmek için verdiği davette bulunan Ebu Sufyan, eserde olaylara dahil olmayan biri olarak yer almaktadır.

671 Ebū Süfyān geldi kibārlar ile
Ebū Tālib Ebū Bekr ile bile

Hız. Ali, Hız. Osman, Ebu'l-Âs, Zeyd, Zübeyr, Bilal, Abdurrahman Talha, Sa'd bin Vakkas, Fahhas ve Hız. Muhammet ile Hız. Hatice'nin çocukları olan Kasım, Tahir, Rukiyye, Ümmü Gülsüm, Zeynep, Fatıma eserde sadece adları geçen kişilerdir.

3.3.3 Mekân

Anlatma esasına bağlı metinlerin asıl unsurlarından biri de mekândır. Mekân, anlatıya özgü olay örgüsüne ve şahıs kadrosunun hareketlerine ayrılmış bir sahne durumundadır (Aktaş, 1991: 142; Çetin, 2005: 133; Atik, 2009: 42). Mekân, olayların cereyan ettiği çevreyi tanıtmak, roman kahramanlarını çizmek, toplumu yansıtmak, atmosfer yaratmak amacıyla yer alır (Tekin, 2004:128). Anlatmaya bağlı eserlerin istediği mesajı vermesinde önemli olan bu unsur, klasik anlatıda soyut bir özellik arz ederken roman türünün gelişimi ile dış dünyadaki mekân olgusuyla örtüşmeye başlar (Özerol ve Atlı 2019: 469; Selçuk, 2009: 59). Geleneksel anlatı türlerinde çok önem verilmeyen mekân, olaylara sadece bir çerçeve niteliğinde olup bu tür eserlerde bilinçli bir işlevsellığe sahip değildir (Çetin, 2005: 133).

Hız. Muhammet ile Hız. Hatice'nin evliliğini anlatan metinde geçen Mekke, Şam, Medine, kervanın gittiği yol, Ebu Talip'in evi gibi yerlerin anlatılan olayların mekânı olma gibi bir fonksiyonu bulunmaktadır. Olay-mekân bağlantısı kurulmasını sağlayan bu yer adları metnin inandırıcılığını artırma özelliğine sahiptir.

Eserde, genellikle, olay veya kişilerin belirgin kılınması için birer araç konumundaki mekânlarda tasvire önem verilmemiştir. Hız. Muhammet'in annesi ölünce insanların toplanıp ağlaştıkları yer, sonrasında Hız. Muhammet'in getirildiği dedesinin evi, dedesinin ölümünden sonra getirildiği amcasının evi, kervanın takip ettiği ve konakladığı yerler sadece ismen geçmektedir. Buraların kendine has özellikleriyle ilgili ayrıntılar metinde yer almamaktadır. Sadece bazı evlerde insanların oturabileceği başköşelerin (sadr) bulunduğu dolaylı olarak ifade edilmiştir.

63 Getürdi evine Faḥr-ı Cihānı
Kıldardı aña dürlü iḥtirāmı

Aktaş’a (2003: 127) göre anlatmaya bağlı eserlerde olay zincirini meydana getiren halkaların mahiyeti ve ona katılan şahıs kadrosundaki kişilerin içinde bulundukları şartlar, mekânın şekillenmesini etkileyen faktörlerdir. Metinde, Hz. Hatice olay örgüsüne girince onun yaşadığı ev, bu evde yaşayanlar ve yaşananlar hakkında bazı detaylar aksettirilmiştir. Buna göre Hz. Hatice, kapısında kapıcıların, içinde hizmetçilerin, kölelerin, cariyelerin, aşçıların bulunduğu; gelen misafirlerin belirli bir düzen içinde içeri alınıp kendilerine ikramlarda bulunulan büyük bir evde (hane, dergâh, saray) yaşamaktadır. Bu evdeki odalardan birinde misafirlerin oturtulduğu odanın içerisini gösteren bir delik bulunmaktadır. Hz. Hatice, Hz. Muhammet ilk defa kendi evine geldiğinde o delikten onu izleyerek Tevrat’taki özelliklerini görmüştür.

205 Dīvār delüğine yüzün getürdi
Kim ol sâ‘at Ḥabību’llāh’ı gördi

Eserde, Hz. Muhammet ile Hz. Hatice evlendiklerinde Hz. Hatice tarafından döşenen bir sarayda yaşadıkları ifade edilir ancak bununla da ilgili tasvirlerle yer verilmez. Dolayısıyla “saray” göstergesi ile okuyucu veya dinleyicinin zihninde çerçevesi belli olmayan görkemli bir mekân algısı oluşturulmuş olur.

755 Ḥadīce zeyn eylemişdi bir sarāy
Kendü daḥı bedr olmuşdur şanki ay

Mekân, kişilerin kişilik ve kimliklerinin, sosyal, kültürel, ekonomik konumlarının sunuluşunda ve hissettirilmesinde, sosyal yaşantılarının sergilenmesinde de işlevseldir (Çetin, 2005:133). Bu bakımdan metinde tasvirin en çok kullanıldığı yerlerden biri Hz. Hatice’nin tüm mal varlığını gözler önüne serip tamamını Hz. Muhammet’e bağışladığı sahnedir. Hz. Hatice, Mekke halkına bir davet vererek onların hepsini bir araya toplar. Yemekten sonra Mekke düzlüğüne dört yüz arşın büyüklüğünde bir ipek yaygı açtırarak bunun üstüne kendine ait adam boyu dört küp inci, la’l, yakut gibi kıymetli taşı, hesap edilemeyecek kadar çok altın gibi parlak kumaş, döşek, yorgan, yastığı; Mısırî, Şamî, cevherî kıyafetleri, her iki ucuna birer erkek durduğunda birbirini göremeyecekleri çoklukta gümüş, altın ve inciye döktürür. Burada beş yüz köle, üç yüz hizmetçi, eyerleri altın ve gümüş olan dört bin deve, türlü hecin, at ve katır da bulunmaktadır. Böylece Hz. Hatice’nin sahip olduklarının tamamı gözler önüne serilmiştir.

783 Didi kim bu deñlü mālı kimsede
Görüben işitdiñüz mi dünyāda

784 Didiler kimse işidüp görmedi
Kimsenüñ bu sırra ‘aqlı irmedi

Böyle bir yer tasviri, Hz. Hatice'nin zengin, kültürlü, cömert, fedakâr bir kişi olduğunu aksettirme bakımından önem arz etmektedir.

Metinde, birden fazla mekânda kronolojik olarak geçen olaylar sayesinde okuyucunun dikkati canlı tutulmuştur. Mekke'deki evler, kervan yolu, Bahira'nın kilisesi, Şam, Mecusilerin bayram yeri, Medine gibi yerler bu açıdan olay örgüsüne ayrı bir dinamizm kazandırmıştır. Mekânlar, olayların sunulmasında, gelişmesinde, kişilerin kişiliklerinin belirlenmesinde yönlendirici, belirleyici bir işleve sahiptir. Ancak incelenen metinde özellikle Hz. Muhammet'in mekânlar üzerinde bariz bir etkisinin olduğu görülür. Bu etki Atike'nin Hz. Hatice'nin evine gitmesiyle başlar, kervan yolu boyunca, Buhra'nın kilisesinde, Mecusilerin bayram yerinde Hira Dağı'nda vb. devam eder. Hz. Muhammet, gittiği her yere bir farklılık katar. Geçtiği yerde onun güzel kokusu üç gün hissedilir.

803 Kaçan bir yola uğrasa o server
Koşardı üç güne dek misk ü 'anber

Eserde genellikle kişilerinin gerçek hayatta olduğu gibi içinde bulundukları, yaşayıp hareket ettikleri, gündelik yaşantılarını ve her çeşit faaliyetlerini sürdürdükleri, bu evrene ait somut, bildiğimiz mekânlar yer almaktadır. Şehirler, yol, Mecusilerin bayram yeri, Hira Dağı açık mekân özelliği gösterirken evler, Buhra'nın kilisesi, Hz. Ebubekir'in dükkânı, mağara, mescit kapalı mekân durumundadır. Bu yerlerin kahramanların psikolojilerine herhangi bir etkisi söz konusu değildir. Ancak Hz. Muhammet'in, Hira Dağı'na bir bakıma yalnız kalmak, inzivaya çekilmek için çıktığını söylemek mümkündür.

Buhra'nın kilisesi mekân olarak ağırlığını hissettiren bir yerdir. Mekke ile Şam arasındaki kervan yolunun üzerinde bulunan bu yapı insanların uğrak yeridir. Oraya yaklaşanların atından inip yürüdüğü, değerini herkesçe tanınan Buhra'dan alan bu binanın gelen kervanların gözetlenebildiği bir dam kısmı da bulunmaktadır. Bahira, burada gelen kervanların üzerinde beyaz bir bulutun olup olmadığını kontrol etmektedir. Kilisenin kervan yolcularını ağırlayacak bir yeri, kervan hayvan ve yüklerinin durabilmesi için ayrı bölümü bulunmaktadır.

Metinde Mecusilerin bayram yeri de betimlenen mekânlardandır. Şehrin dışında büyük bir alanda çadır kurulup ateş yakılmış olan bu yerde herkes yiyip içerek, putlarına adaklar sunarak, büyük ateşler yakıp secde ederek mutlu bir bayram geçirmektedir. Hz. Muhammet buraya gelince bütün ateşler söner, çoğunun korkudan ödü kopar, tüm uğraşılara rağmen ateşi yakamazlar. Bu mekân da özellikle Hz. Muhammet'in özelliklerini yansıtmı bakımından önem arz etmektedir.

433 Kamunuñ ol sa'at söyindi odı
Nicenüñ qorhusından şıdı ödi

Hz. Hatice'nin babasının evi ve Hz. Ebubekir'in dükkânı da az çok detayı verilen mekânlardandır. Mekke büyüklerinin toplanıp gittiği Hz. Hatice'nin babasının evi, içinde aşçıların bulunduğu, kalabalığın ağırlanabileceği bir yerdir. Hz. Ebubekir'in dükkânı içinde birden fazla kişinin çalıştığı, çok miktarda değerli mal bulunan, değerli kişilerin oturacağı yeri olan bir ticarethanedir.

Eserde fizik mekânın yanı sıra İslam dininin sunduğu, bu evren dışı, metafizik mekân isimleri de yer almaktadır (Çetin, 2005: 137). Cennet-i Adn, cennet, cehennem, ahiret gibi mekânlarla ilgili herhangi bir detay verilmemiştir.

Mekân, metin boyunca üzerinde derinlemesine durulmayan bir unsur olup olay örgüsünün inandırıcılığını artırmak ve bazı kahramanların çeşitli üstünlüklerini açığa kavuşturmak için bulunmaktadır.

3.3.4 Zaman

Anlatma esasına bağlı metinlerin bir diğer unsuru olan zaman, anlatılanları inandırıcı kılmada önemli bir yere sahiptir. Gerçek dünyada olduğu gibi itibari âlemde de yaşananlar bir zamana tabidir, olaylar belli bir kronolojik seyir izler. Anlatma esasına bağlı eserlerde, aktarılan her olay ve durum için bir başlangıç ve sonuç noktası tespit etmek gerekmektedir. Bu iki nokta arasında zaman akışını bazen doğrusal, bazen ileri geri dönüşlerle ilerleyen bir seyir izler. Anlatıcı, olaylar arasındaki bağlantıyı kurmak için zamanın ne kadar sürdüğünü göstermek durumundadır; olayların gerçekleştiği zamanı veya olayların sunuşunda yaşanan süreyi çeşitli şekillerde hissettirir. Bunu bizzat zamanı ifade eden, hatırlatan iz ve işaretlerle de belirtebilir (Türkdoğan, 2008: 85). Klasik anlatıda gerçeklik boyutu ihmal edilen zaman kavramı, bazı durumlarda sadece anlatılmak istenen duruma uygun şekilde kurgulanır (Selçuk 2009: 55). Modern edebiyatta anlatma esasına bağlı metinlerde yer verilen olayların geçtiği zaman dilimini belirlemek için nesnel zaman, vaka zamanı ve anlatma zamanı olmak üzere üç zaman kavramından bahsedilebilir (Çetin, 2005: 128). Olayların cereyan ettiği dış zaman dilimi nesnel zaman, bu geniş zaman diliminin bazı anlarında yaşanan olayların zamanı vaka zamanı ve bu olaylar yaşanıp bittikten sonra bir şair veya yazar tarafından yazılırken yapılan tasarruflarla yeniden kurgulanan zaman ise anlatma zamanı olarak ifade edilmektedir.

Anlatma esasına bağlı bir eserde, zamanı incelemek için metin halkalarının eserin tamamında sıralanışına dikkat etmek, onların zaman bakımından arz ettiği özellikleri belirlemek, sıralamak gerekmektedir (Aktaş, 1991: 137; Demirel, 1995: 25). Hz. Muhammet ile Hz. Hatice'nin evliliğini anlatan eserdeki zamanı, Hz. Muhammet ile ilgili olan metin halkaları takip edilerek çözümlemek mümkündür. Hz. Muhammet'in anne karnındayken babasını kaybetmesinden Medine'ye hicreti ve orada yaşanan bazı olaylar metindeki zaman çerçevesini oluşturmaktadır.

Tarihte yaşamış kişiler ve yaşanmış olayların anlatıldığı eserdeki olay örgüsü, Hz. Muhammet'in anne karnındayken babasını, yedi yaşına girince annesini kaybetmesi hadisesiyle başlar; Medine'ye hicret etmesi ve orada yaşanan bazı olayların ifade edilmesiyle son bulur. Dolayısıyla metindeki nesnel zaman, Hz. Muhammet'in doğumu olan 571'den başlayarak Medine'ye hicret ettiği 622'ye kadar olan yaklaşık elli yıllık zaman dilimini kapsamaktadır.

Vaka zamanı, nesnel zamanın anlatılan olaylara göre daraltılıp eserin bünyesine yerleştirilmesiyle oluşur (Aktaş, 1991:130). Nesnel zamanda geçen olayları şair, okuyucuda uyandırmak istediği etkiye uygun şekilde düzenleyip bazen özet olarak sunmuş, bazen de detaylandırmıştır. Hz. Muhammet'in babasının ve annesinin ölümü özetlenirken dedesinin onu amcası Ebu Talip'e emanet etmesi nispeten detaylandırılmıştır. Onun evlilik yaşının geldiği halası tarafından söylenirken ise atlanan zaman dilimi hissettirilmiştir.

107 Muhammed Muştafa pes tırdı anda

Huzûr ile geçündi ol vaţanda

116 Muḥammed büyüdi vü yiğit oldı
Anuñ evlenmesinüñ vaḳti geldi

Hız. Muhammet'in kervan yolculuğu sırasında üçüncü konak yerinde ve Rahip Bahira ile yaşananlar detaylıca anlatılırken Şam'a varma ve oradaki ticari faaliyetler üzerinde çok durulmamıştır. Mecusilerin bayram yerinde yaşanan olaylar ile Mekke'ye üç konaklık yer kaldığında Hız. Muhammet'in müjdecisi olarak gönderilmesi dikkatle anlatılırken dönüş yolculuğu ve Mekke'de yaşananlar yüzeysel verilmiştir. Yine Hız. Muhammet'in evliliğinden sonra yaşananlar, onun peygamber olması, insanları dine davet etmesi, Medine'ye hicreti gibi birçok olay özetlenmiştir.

Metindeki asıl olay, Hız. Muhammet ile Hız. Hatice'nin evliliği, bu evlilik öncesinde ve sonrasında evlilikle ilgili yaşananlardır. Olay Atike'nin Ebu Talip'e Hız. Muhammet'in evlenme yaşının geldiğini söylemesiyle başlar, evliliğin gerçekleşmesi ve evlilik sonrası Hız. Hatice'nin tüm varlığını Hız. Muhammet'e bağışlamasıyla son bulur. Buradan hareketle eserdeki asıl vaka zamanının kervanın Şam'a gideceğinin duyurulması, gidip dönmesi, iki ay kadar Hız. Hatice'nin Hız. Muhammet'in ücretini ödememesi ve sonrasında yaşananlardan dolayı yaklaşık olarak bir yıl sürdüğü söylenebilir.

Eser boyunca bazı metin halkaları ile ilgili belirsiz ifadeler yer almaktadır. Kervan yolculuğu sırasında “üçüncü konağa vardılar, akşam, evvel, seherde, iki gün gittiler, günlerden bir gün, bir gün, gece, güneş doğuncaya dek, Mekke'ye üç konak yer kaldığında, o saatte, akşam sabah” gibi zaman belirten soyut ifadelerle yer verilir. Bu yolculuk sırasında olay örgüsüne giren Buhra anlatılırken zaman ifadeleri sıkça geçer. Onun otuz yıldır Hız. Muhammet'in yolunu gözlediği, gündüzleri oruç tutup geceleri ilim ve ibadet ile meşgul olduğu, Mekke kervanının geleceği zamanlarda kervanı gece gündüz gözetlediği, son bir yıldır da çok ağladığı ifade edilmiştir:

342 Bu ḥāl üzre ki otuz yıldan artıḳ
Aḳardı gözi yaşı selden artıḳ

Mecusilerin bayramı eserde simgesel bir zaman dilimi olarak düşünülebilir.

Kervanın dönüşünde Mekke'ye üç konaklık yerde Hız. Muhammet müjdecisi olarak gönderildiğinde zaman unsuruyla ilgili sıra dışı şeyler olur. Hız. Muhammet gece yola çıkar üç konaklık yere üç saatte gider, oradan üç saatte de döner. Kervandakiler henüz konakladığı yerden hareket etmeden Hız. Muhammet onlara kavuşur. Onu sevenler bundan dolayı mutlu olurken sevmeyen Ebu Leheb ve Ebu Cehil sihirbazlıkla suçlar:

546 Didiler bu cāzulıḳdur bil ‘ayān
Pes üç günlük yolu bir günde revān

547 Varuban hem girü gelmek ola mı
Bunı ‘ālemde kimesne kıla mı

Hız. Hatice, kervan Mekke'ye döndüğünde Hız. Muhammet'in ücretini hemen vermez. Çünkü evlilikle ilgili düşünceleri vardır. Bu zaman dilimi metinde “Bu arada geçti eyyām bir zaman (560)”

şeklinde ifade edilir. Bir ay geçince Atike Ebu Talip'i ziyaret eder ve Hz. Hatice'nin yanına gidip hatırlatmak istediğini söyler, Ebu Talip sabretmesi gerektiğini belirtir. Ancak bir ay sonra gerçekleşen görüşmelerinde Atike'ye izin verir. Kervanın gelmesinden itibaren iki aydan fazla bir sürenin geçtiği hissettirilir.

567 Geçdi bir ay yine fâriğ oldılar
Yine bunlar bir araya geldiler

Zaman ifade eden kelimeler yer yer Hz. Hatice'nin hâlini yansıtmak için de kullanılmıştır: “Subh u dem fıkır ü hayâl-i yâr ile (575), Gice gündüz uyhu gelmez gözine (576), Gerçi ağlar subh u şâm nâlân ider (581)”. Yine Hz. Hatice, Hz. Muhammet ile evlenme isteğini Atike'ye ifade ettikten sonra metinde “hemen, tez” şeklindeki zaman zarfları artarken Hz. Hatice'nin Hz. Muhammet'i görmediği zamanlar yolunu gözlemesi dikkat çeker:

590 Gözler idi dâ'imâ yolları ol
Kağı gün gele 'aceb dir idi ol

Hz. Hatice, babasını Hz. Muhammet ile evlenmesine razı edince “hemen” Atike'ye mektup yazarak bildirir. Atike mektubu okuyunca “hemen” Ebu Talip'e söyler, Ebu Talip, Hz. Muhammet'i nişan hediyeleri için Hz. Ebubekir'e gönderir, Hz. Ebubekir hediyeleri yardımcılarıyla birlikte “hemen” Hz. Hatice'nin evine götürür. Nikâh kıyılır ve birkaç gün düğün yapılır. Dolayısıyla evlenme sürecinde tezlik bildiren zaman ifadeleri sık sık kullanılır.

753 Çünkü birkaç günden itdiler düğün
Düşmenüñ bağına urdılar düğün

Eserde özellikle Hz. Muhammet kırk yaşına gelince ondaki dikkat çeken özellikler üzerinde durulmuştur. Onun daima ibadet ettiği, geceleri sadece iki saat uyuduğu, bazen üzgün bazen mutlu olduğu, kimi zaman yalnız kalarak Allah'a kavuştuğu, Hira Dağı'na çıktığı ve günlerce bir şey yemediği, bazen üç günde bir yemek yiyip karnına taş bağladığı, Allah'ın onun sıkıntılarını rüyasında ilham vererek giderdiğini, orada Cebrail'in onu peygamberlikle müjdelediği ifade edilmiştir.

Metinde vaka zamanı, genellikle, kronolojik olarak işlemektedir ancak Hz. Hatice'nin gördüğü rüya ile Bahira'nın Hz. Muhammet ile karşılaşmadan önce yaşadıkları anlatılırken bir geriye dönüş; Hz. Hatice'nin, Bahira'nın, Abdulmuttalip'in ve Mecusi büyüğünün Hz. Muhammet'in ileride peygamber olacağını söylemeleriyle vaka zamanının ötesine geçiş söz konusudur.

Metinde anlatma zamanı, fiillerdeki kiplerle ifade edilmektedir. Anlatıcı fiil çekimlerinde duyulan geçmiş zaman ve geniş zamanı birlikte kullanarak inandırıcılığı sağlamıştır:

764 Çün Hadice işidüp āgāh olur
Mekke ulularını da' vet kıılır

769 Bunlara ğāyet konuqluk eyledi
Pes ʔāʔāmdan soñra ʔuralar didi

795 Bular hoş hāl ile dirlik dirildi
Nice eyyām bu hāl üzere oldı

3.4 Tahkiye Unsurları

Bu başlık altında, oluşturulan tenkitli metinde kullanılan bakış açısı ve anlatıcı ile anlatım yöntem ve teknikleri tespit edilerek açıklanmıştır.

3.4.1 Bakış Açısı ve Anlatıcı

Anlatıcı, anlatmaya bağlı metinlerde, yazarın sözünü teslim ettiği, metinde geçen tüm olup biteni, kişileri, davranışlarını, düşünce, duygu ve hayallerini, çevreyi, zamanı, mekânı; kısacası her şeyi okuyucuya aktaran, sunan şair/yazar ile okuyucu arasındaki kurmaca bir kişi veya varlıktır (Çetin, 2005: 103; Selçuk 2009: 55). O, hikâyelerin iç dünyalarında geçen her şeyi gören, bilen, idrak eden, kendine özgü imkân, tercih dil ve üslubuyla okuyucuya/dinleyiciye anlatandır (Çetişli, 2004: 102). Eserin kurmaca dünyasında geçen olayları aktarırken amacına uygun şekilde istediği tasarrufta bulunabilir. Bakış açısı ise anlatma esasına bağlı metinlerde olay örgüsünün ve olay örgüsünün meydana gelmesinde kullanılan mekân, zaman, şahıs kadrosu gibi unsurların kim tarafından görüldüğü, idrak edildiği ve kim tarafından, kime nakledilmekte olduğu sorularına verilen cevaptır (Aktaş, 1991: 84). Metindeki olay ya her şeyi gören, duyan, izleyen üçüncü bir kişinin ya da olayların içinde olan bir kahramanın bakış açısıyla aktarılır.

Atik'e göre (2009: 43), modern anlatıda roman yazarı ile roman anlatıcısı farklı iken klasik anlatıda zaman zaman şair ve anlatıcı birbirine karışarak bir nevi şair-anlatıcı karşımıza çıkar. Hz. Muhammet ile Hz. Hatice'nin evliliğini anlatan eserde de benzer durum söz konusudur. Eserin neredeyse tamamına üçüncü tekil şahıs anlatıcı hâkimdir. Şair, olayları manzum olarak yazmayı tercih edip sözünü emanet ettiği bu anlatıcıya rağmen bazı yerlerde varlığını hissettirir. Özellikle başlangıçta, sonda ve olay akışının bazı bölümlerinde mevcut anlatıcıya müdahalede bulunur. Aşağıdaki beyitlerde şairin, sırasıyla, hikâyeyi anlatmaya başlayacağı, olay örgüsünü değiştireceği ve anlatılacakları bitirdiği andaki müdahaleleri görülmektedir:

27 Dilerem ki dilüme kuvvet ola
Ben haķırüñ derdine dermān ola

496 Biz geledüm yine söz evveline
Gitdi deve yine ʔoĝrı yolına

956 Bunı yazdım yādigār olmak içün
Okuyanlar bir duʔ ā kılmak içün

Eserin genelinde anlatıcı olan üçüncü kişi, özellikle bazı kişiler konuşurken veya bazı davranışlar sergilerken onlar için kimi zaman anlatıcı kimi zaman da kahramanlar vasıtasıyla

olumlu ya da olumsuz ifadeler kullanır. Ebu Leheb ve Ebu Cehil, Hz. Muhammet hakkında olumsuz veya onu hafife alacak bir şey söyleyecek olsalar ya anlatıcı ya da Meysere, Bahira gibi kahramanlar vasıtasıyla onlara “melun, lain ü murdar” şeklinde hitap eder. Mecusiler için “it”, Ebu Cehil için ise “kaltaban” der:

292 Bu vech ile çü gitdiler iki gün
Ebū Leheb Ebū Cehīl’le mel’ün

394 Didi Buḥrā aña kim ne sözüñ var
Ki söylemege ey la’ın ü murdār

435 Ol itlerüñ var idi bir ulusı
Ḳamunuñ ihtiyārı sevgülüsü

921 Duydı Ebū Cehl bu sırrı vardı ‘Ömer ḳatına
Ḥazret-i Peyğamber için gör ne söyler ḳaltabān

Anlatıcı, Meysere ve Hz. Ebubekir için “merd-i âlem, âferin” kelimelerini kullanarak onların yaptıklarını beğendiğini aksettirir:

306 Yüzüñ aḳ âferin ey merd-i ‘âlem
Ki ḳılduñ düşmenüñ bağrını pür-ğām

740 Âferinler olsun anuñ şıdḳına
Ṭon geyürdi daḥı hem on miskāne

Eserde, anlatıcı olayları anlatırken özetleme, anlatma, diyalog, iç konuşma gibi yöntemleri kullanmakla beraber özellikle olay akışına yeni katılan kişileri tanıtmayı tercih eder. Ebu Talip’in eşi Fatıma, Atike, Meysere, Buhra gibi kahramanları adları geçtiğinde tanıtırken diğerlerini olay akışı içerisinde çeşitli özellikleriyle belirgin kılar:

99 Var idi ḥatunı Fāṭıma adlu
Melek şıfatlu idi sözi ṭatlu

112 ‘Ātike adlu ḳarındaşı vardı
Ebū Ṭālib anı ḡāyet severdi

113 Muḥammed’üñ ḥālası idi ey yār
Ebū Ṭālib evine geldi ey yār

191 Ḥadice cümle Tevrāt’ı bilürdi
Ne deñlü var durur anı bilürdi

- 222 Var idi bir ulu Meysere adlu
Re'isi k rubb n 'al -şifatlu
- 309 O deyr içinde bir r hib var idi
A  a Bu r -y  r hib dirler idi
- 310  amu  alk an  işidüp bilmişdi
Anu  vaş  cih na  olmuş idi

Metin içerisinde on dört defa kullanılan tekrar beyitlerine genellikle bir işlevsellik yüklenmiştir. Anlatıcı, bu beyitlerin çoğunun kullanımı sonrasında olay örgüsünün yönünü değiştirirken bazılarında ise (3, 4, 5) sadece anlatılan olayın akışını bölmüştür. Anlatımda genellikle Türkçe kelimeleri tercih eden anlatıcı Arapça, Farsça kelime ve tamlamalara da yer vermiştir. Aşağıda verilen birinci beyit herkes tarafından anlaşılacak bir sadelikte iken diğerlerinde yabancı kelime ve tamlamalar yer almaktadır.

- 141 Yenilüp iil p du'    k lund 
Du' dan so ra el yüze sürüldü
- 166 Didi peygamber-i   ir zam na
Naş b olasun ol Fa r-  Cih n'a
- 167 Gele Mekke'de hem ol n r-  ekber
Cih n anu  ile ola m beşşer

Eserde, anlatıcının anlatılanları kimi yerde birden değiştirmesi veya akışa müdahalesi olay örgüsünde kopmalara neden olmuştur:

- 495 şuını ba ışlayup ra met k lam
  iretde mesken   cennet k lam
- 496 Biz geledüm yine söz evveline
Gitdi deve yine  o rı yolına
- 266 ' tike Eb  T lib di ilediler
 at  mürvetli  atundur didiler
- 267 Ki bir gün gitmege tedb r k lınd 
T b llar na' r  lar k sler alınd 

Anlatıcı, metinde, Buhra ve Hz. Hatice'ye iki gazel söyletmiştir. Her iki kahramana da duygu yoğunluğu yaşadıkları anda sözü bırakması, kendini kenara çekmesi anlatımı daha etkili kılmıştır.

Anlatıcı metinde genellikle “görülen/bilinen geçmiş zaman” ve “geniş zaman” çekimlerine yer vermiştir. Bu kiplerle çekimlenen yüklem, anlatılanların daha inandırıcı olmasına katkı sunmuştur.

717 Ol dağı dükkānda oturmuş idi
Bu huşuşa muntazır tırmış idi

718 Karşudan Muhammed’i gördi gelür
Bî-nihāyet sevinüben şād olur

Eserin tamamında hâkim (ilahi, tanrısal) bakış açısı kullanılmıştır. Bu bakış açısı, anlatıcıya her şeyi bilme, görme, duyma imkânı vermektedir. Dolayısıyla anlatıcı, Hz. Muhammet daha anne karnındayken babasının öldüğünü, yedi yaşında annesinin ölürken onun peygamber olacağını bildiğini; dedesinin, Hz. Hatice’nin, Buhra’nın, Mecusilerin büyüğünün, rüya yorumcularının, Varaka’nın Hz. Muhammet hakkında ne düşündüklerini bilmektedir. Hz. Hatice’nin ve Hz. Ebubekir’in rüyalarında gördüklerini, Hz. Hatice ve Meysere’nin mektuplarında yazılanları, bazı kahramanların aklından, gönlünden geçenleri bilmektedir. Hatta Allah’ın, Hz. Muhammet için Cebrail’e neler yapması gerektiğini emrettiği dâhil her şeye vakıf bir konumdadır.

114 Ki bir söz geldi eşnā-yı kelāmda
Velâkin dili sözde gönli ğamda

484 Hâk Ta‘ālā emr ider Cebrā’ile
Deveyi didi getür toĝrı yola

3.4.2 Anlatım Yöntem ve Teknikleri

İncelenen metinde kullanılan modern anlatım yöntem ve teknikleri aşağıda örneklerle açıklanarak verilmiştir.

3.4.2.1 Anlatma/Hikâye Etme

Anlatma esasına bağlı klasik metinlerin genelinde olduğu gibi incelenen mesnevîde de en çok kullanılan yöntem anlatma yöntemidir. “Anlatma/tahkiye, anlatıcının birtakım olayları ve bu olaylar çerçevesindeki insanları, belli bir mekân ve zaman çerçevesinde kendi yorumuyla dinleyici/okuyucuya nakletmesidir.” (Çetişli, 2004: 93; Türkdoğan, 2008: 151). Yazarın tarafı davrandığı bu yöntemde olaylar bir kişi tarafından anlatılmaktadır ve okuyucunun dikkati daha çok kendisi ile metin arasında aracı konumunda olan bu anlatıcı üzerindedir (Çetin, 2005: 115). Hz. Muhammet ile Hz. Hatice’nin evliliğini anlatan metnin başında anlatıcı, eseri yazma amacını açıklarken varlığını net bir şekilde okuyucuya hissettirmektedir. Metin boyunca bazı kahramanları (Ebu Leheb, Ebu Cehil) “melun” diyerek eleştiren, bazılarını (Hz. Hatice, Hz. Ebubekir) yaptıklarından dolayı yer yer “aferin” diyerek destekleyen anlatıcı varlığını okuyucuya hissettirir. Eserin genelinde -monolog, diyalog bölümleri dışında- anlatıcı, olaya ait tüm unsurları kendi perspektifinde zaman zaman okuyucuya nida (i, ey) veya emir yoluyla hitap ederek sunmaktadır:

- 201 Çü Mekke şehri içinde bil ey cān
Güneş gibi ‘ ayān olmuşdı civān
- 202 Büyük küçük ulu kiçi bil anı
Severdi cümlesi Faḥr-ı Cihān’ı
- 203 Muḥammed-i Emīn dirlerdi aña
Kamu ḥalḫuñ katında ḳadri a‘ lā

3.4.2.2 Gösterme/Sahneleme

Anlatma esasına baēlı metinlerde çoēunlukla anlatma ve gösterme yöntemleri birlikte kullanılmaktadır. Daha çok tiyatro metinlerinde kullanılan gösterme yöntemi bir olayı ya da durumu, belli bir zaman ve yer içinde, kişiler arası konuşma ve eylem biçiminde okuyucuya sunmaktır (Türkdoğan, 2008: 152). Gösterme yönteminin kullanıldığı yerlerde yazar-anlatıcı, olabildiēince ortalarda görünmemeye, kendini belli etmemeye ve arka planda kalmaya çalışır (Çetin, 2005: 116). İncelenen metinde bu yöntem, uzun diyalogların bulunduğu çeşitli yerlerde kullanılmıştır. Hz. Muhammet’in dedesi ile amcaları arasında geçen konuşmada, Atike ile Ebu Talip arasındaki diyalog vb. birçok yerde gösterme tekniēi bulunmaktadır. Aşaēıda yer alan Hz. Hatice ile Atike arasındaki diyalogda da bu teknikten faydalanılmıştır:

- 630 Ağladığım budur ey şāhum benüm
Ey şacı Leylā yüzi māhum benüm
- 631 Şıdḳ ile mi söyledün sen bu sözi
Kim inandur sevdiğüm şimdi bizi
- 632 Dir Ḥadice ‘ Ātike’ye bil i cān
Tañrı ḥaḳḳıyçün bu sözüme inan
- 633 Bu sözü cān [u] gönülden söylerüm
Şanma sen kim lāē laṭife eylerüm

3.4.2.3 Betimleme/Tasvir

Olay örgüsüne ait çeşitli unsurların (kahraman, eşya, mekân vd.) okuyucu veya dinleyicinin gözü önünde canlanabilmesi ve daha etkili olabilmesi için anlatmaya baēlı eserlerde betimlemeye ihtiyaç duyulur. Betimleme/tasvir insan, tabiat, eşya veya mekânın kelimelerle resmedilmesi âdetâ görünür hâle getirilmesi; okuyucunun gözü önünde tecessüm ettirilmesidir (Çetişli, 2004: 100). Özellikle realist anlatılarda işlevsel kullanılan betimleme incelenen metinde bazı kişi ve sahnelerin daha etkili sunulmasında önemlidir. Mesnevide hususen olay örgüsüne sonradan giren bazı kahramanlar çeşitli özellikleriyle betimlenirken (Ebu Talip’in eşi Fatma, melek sıfatlı; Atike, Ebu

Talip'in kardeşi, Hz. Muhammet'in halası; Hz. Hatice, ehl-i kerem, gül yüzlü, siyah saçlı; Meysere, kervanın reisi; Bahira, herkes tarafından bilinen, ilim ve ibadet ehli...) eser boyunca kimi zaman anlatıcı kimi zaman da çeşitli kişiler tarafından en çok betimlenen kişi Hz. Muhammet'tir:

- 375 Yañağı gonca gülden daği terdür
Yüzi güneş anuñ alnı kamerdür
- 376 Dişi dürri ruñı yaķūt u aķmer
Sözi sükker lebidür āb-ı kevşer
- 377 Siyāh ebrūları dönmiş hilāle
Diler kim beñzeye ĥaddine lāle

Metin boyunca kişi tasvirlerinin yanı sıra mekân tasvirleri de bulunmaktadır. Mecusilerin bayram yeri bunlardandır:

- 430 Ulu odlar yakup secde iderler
Ki bunlar adına Mecūsī dirler

Hz. Ebubekir'in nişan için hazırladığı hediye ile Hz. Hatice'nin tüm mal varlığını teşhir ettiği mekândaki eşya betimlemeleri de dikkat çekicidir:

- 777 Mısrī Şāmī cevherī ŗonları heb
Dökdiler ol döşek üzre bī-ĥisāb
- 778 Şol ĥadar kim oldu incü sīm ü zer
Ŧurdu iki yanına pes iki er
- 779 Baķuban biri birin görmediler
Kimse bunuñ sırrına irmediler

3.4.2.4 Özetleme

Uzun bir zaman diliminde yaşanmış olayların teferruattan arındırılarak ana hatlarıyla kısaca ifade edilmesi şeklinde tanımlanan özetleme, anlatma esasına bağılı metinlerde anlatıcının hızlıca geçmek istediğı fasıllardır (Çetişli, 2004: 95). Anlatıcı, olay örgüsünde istediğı yere odaklanma, istediğı yeri özetleme veya atlama özgürlüğüne sahiptir. Anlatıcı, incelenen metinde çeşitli ifadelerle (bir gün, gittiler iki gün, geçti bir ay) bazı yaşananları atlarken olayın sunulmasında çok önemli görmediğı bazı kısımları ise özetlemiştir:

- 48 Muĥammed Muştafā ol māh-ı tābān
Ana raķminde iken bilgil ey cān

49 Babadan yetâm oldı Faḥr-ı Cihân
Neler kıla görüñ kim ulu Sübhân

50 Yedi yaşa giricek Faḥr-ı ‘ Âlem
Anası ‘ ömrü daḥı oldu tamam

3.4.2.5 Konuşma

Tiyatro ve sinema metinlerinde daha çok görülen konuşma tekniği, anlatma esasına bağlı eserlerde de bilhassa göstermenin ön plana çıktığı durumlarda kullanılmaktadır. Anlatıcı, kahramanları konuşturarak anlatımı sıkıcılıktan kurtarıp kahramanlarla okuyucu ya da dinleyiciyi yüz yüze getirmeyi tercih eder. Konuşma tekniği “monolog” ve “diyalog” şeklinde olabilmektedir. Konuşma eylemi bir kişi tarafından, tek taraflı ve uzun bir biçimde yapılıyorsa “monolog”; en az iki insan arasında karşılıklı cereyan ediyorsa “diyalog” diye isimlendirilir (Çetişli, 2004: 102). İncelenen metinde Hz. Muhammet’in annesi, dedesi, Ebu Talip’in eşi Fatıma, Ebu Talip, Meysere, Bahira Hz. Muhammet ile konuşurken, Hz. Hatice Meysere’yle; Atike, Ebu Talip’le konuşurken ve Allah, Cebrail’e hitap ederken monolog tekniği kullanılmıştır:

837 Buyurdı ol sa‘at Allāh u Hādī
Didi Cebrā’le kim yā ‘ ibādī

838 Yüri irgür ḥabībüme risālet
Daḥı Qur’ân’la kıla aña işāret

839 Dñe da‘vet idüben ḥāş u ‘āmı
‘Ayān itsün ḥelālî vü ḥarāmı

Metin boyunca uzun diyaloglar da bulunmaktadır. Hz. Muhammet’in dedesi ile amcaları; Atike ile Ebu Talip ve Hz. Hatice; Hz. Muhammet ile Ebu Talip, Hz. Ebubekir, Cebrail, Hz. Hatice; Meysere ile kervandakiler, Hz. Hatice’yi Hz. Muhammet’e istemek için Hz. Hatice’nin babasına giden kişiler, Hz. Hatice ile çalışanları, Mekke halkı ve Varaka arasında, Mecusiler ise kendi aralarında geçen çeşitli diyaloglar yer almaktadır:

436 Didiler bize bildür bu ne ḥāldür
Bu işde cümlemiz hem bî-mecāldür

437 Didi kim Mekke kavmini buluñuz
Muḥammed bunlaruñladur bilüñüz

438 Gelecekdür zārā āḥir zamānda
Gele hem kārübān kavmiyle bunda

3.4.2.6 İç Konuşma

Anlatıcının devre dışı kaldığı bu teknikte kahramanlar, kendi iç dünyasını, kafasından geçenleri kendi anlatmaktadır. Okuyucu veya dinleyici ile kahramanı doğrudan bir araya getiren iç konuşma tekniği, incelenen metinde Buhra ve Hz. Hatice için kullanılmıştır. Buhra, Hz. Muhammet ile ilgili birçok şeyi bilen bir kişi olarak onu görmek, onun ümmeti olmak arzusundadır ve bunun için Allah'a dua eder. Hz. Hatice ise Hz. Muhammet ile evlenme arzusunu herkese söylemesinin uygun olmayacağını düşünür; Hz. Muhammet ile nişanı için Hz. Ebubekir'in getirdiği pahalı hediyelerin Hz. Muhammet'e ait olamayacağını, Hz. Ebubekir tarafından ayarlanmış olacağını kendi kendisine söyler:

218 Eger bu sırrı bir kimseye dirsem
Bu gizlü rāzumı izhār idersem

219 İşidenler kāmusu diñleyeler
Bu sırdan nice ma' nā añlayalar

3.4.2.7 İç Çözümleme

Bu anlatım tekniğinde kahramanın iç dünyası, kafasından geçenler anlatıcı tarafından anlatılmaktadır. Atike, Hz. Muhammet'e bir iş vermesi için Hz. Hatice'yi ziyaretinde bu işten kazanacağı parayla Hz. Muhammet'i evlendirmeyi düşündüklerini ifade eder. Hz. Hatice, bu sözleri duyunca daha önce gördüğü rüyayı hatırlar. Anlatıcı burada Hz. Hatice'nin gördüğü rüyayı, onun yorumunu ve ilgili ayrıntıları Hz. Hatice'nin kafasından geçenleri bir nevi okuyarak aktarır:

157 Meger Ḥadice bir düş görmiş idi
Mu' abbirlere anı şormış idi

158 Görür gökden münevver bedr-i mâhı
Tamāmet nūr idüp leyl-i siyāhı

159 Nüzül idüp iner ol yeryüzüne
Konar ol dem Ḥadice'nün dizüne

3.4.2.8 Geriye Dönüş

Okuyucu/dinleyiciyi çeşitli konularda bilgilendirmek için kullanılan bu teknikte, olay akışı normal devam ederken anlatıcı geçmişe döner ve geçmişte olanları aktarır. Hz. Hatice'nin daha önce gördüğü rüyayı ve yorumunu hatırlaması, Buhra'nın otuz yıldan daha fazla süredir Mekke kervanını takip etmesi bu teknik çerçevesinde değerlendirilebilir:

342 Bu hāl üzre ki otuz yıldan artıķ
Aķardı gözi yaşı selden artıķ

343 Ki her kimse yakın gelse o deyre
Gider olsa ticārete ya seyre

3.4.2.9 Pastiş

Daha çok postmodernist yönelimlerde metinler arasılık olarak tercih edilen bu teknik, yazar/şairin başka bir yazarın veya edebî türün dil ve anlatım özelliklerini taklit etmesiyle oluşur. Edebî türlere özgü çeşitli söyleyiş tarzları bu teknikte metnin üslubu olarak kullanılmaktadır. İncelenen metin genel anlamda bir mesnevi olmasına rağmen içinde yer alan iki gazel (383-390, 862-871) ve bir kaside (911-951) ile Duha suresinin meali (487-495) pastiş tekniğine uygun olarak yer almaktadır. Aşağıdaki beyitler Buhra'nın gazeline aittir:

- 383 Didi ey benüm ārzü eyledigüm
Gice gündüz yolunı gözledigüm
- 384 Otuz yıldan beri ķasret yaşını
Dökerdi gözlerüm ey mihribānum
- 385 Senüñ 'aşķuñla geçmişdür bu 'ömrüm
Senüñ şevķüñle devr ider zamānum

3.4.2.10 Sebeb-i Te'lif/Üst Kurmaca (Metafiction)

Postmodern anlatılarda anlatıcı çeşitli sebeplerle kendi varlığını okura hissettirerek, sesini duyurarak eserde iç içe iki anlatı düzlemi oluşturmaktadır. Aytaç'ın (1999: 207) “anlatı içinde anlatının araştırılması, yazma eyleminin dile getirilmesi” şeklinde tanımladığı üst kurmaca/metafiction tekniğinde yazar, “niçin yazdığını, nasıl kurguladığını metnin içinde anlatan, yazma ediniimiyle ilgili her şeyi okurunun da bilmesini isteyen” kişidir (Ecevit, 2004: 189). Bu açıdan bakıldığında tüm mesnevilerin sebeb-i telif bölümünde üst kurmaca bulunmaktadır (Türkdoğan, 2008: 148).

Şair, sebeb-i telif özelliği taşıyan bölümde eserini niçin yazdığını ilgili bilgiler vererek anlatının bir çeşit hikâyesini açıklarken okuyucuyu hikâye boyunca zaman zaman karşılaşacağı asıl kahramanlardan biri olan “anlatıcı”yla tanıştıır (Büyükkavas Kuran, 2006: 148). Aynı kişi olay örgüsü içerisinde çeşitli yerlerde zaman zaman kahramanlara da müdahale ederek onların doğru veya yanlışlarını, iyi ya da kötü olduklarını okuyucu/dinleyiciye hissettirmektedir. Bu konuda yönlendirme yapmaktadır.

İncelenen metnin sebeb-i telif bölümünde (25-43) şair, böyle bir eseri yazmasının amacı olarak Hz. Muhammet'in güzelliğini, Hz. Hatice'nin hikâyesini söylemek (anlatmak) olduğunu belirtir. Benzer eserlerin var olduğunu ve onları yazanların adlarının meclislerde “haşre dek” dua

ile anıldığını vurgulayan şair, bu eseri okuyanın ve okutanın sevap kazanacağını ifade eder. Bu konuda kendisi de dua beklediğini ekler:

34 Kıluram ben dahı sizlerden ricā
Luṭf idüp eylesesiz ḥayr-ı du‘ā

Şair sebep-i telif bölümünün dışında metnin bazı kısımlarında kahramanlarla ilgili anlatılanlar sırasında varlığını hissettirir ve sonunda ise dua eder:

496 Biz geledüm yine söz evveline
Gitdi deve yine ṭoğrı yolına

740 Āferīnler olsun anuñ şıdķına
Ṭon geyürdi dahı hem on miskāne

955 Okuyanı yazanı yazdıranı
Raḥmetüñle yarlıgağıl yā Ğanī

3.4.2.11 Leitmotif (Laytmotif)

Türkçe Sözlük’te laytmotif olarak geçen ve daha çok leitmotif diye bilinen bu teknik, bir müzik terimi olup temel motif anlamında kullanılmaktadır. Anlatımda ise herhangi bir tavır, hareket veya sözün eserde çeşitli vesilelerle birçok kez tekrar etmesidir (Çetişli, 2004: 10). Edebi metinlerde daha çok figürlerin kişilik özelliklerini güçlendiren bir özellik olarak karşılaşılan laytmotif, anlatıcının anlattıklarıyla ilgili bir durumu daha etkili ve devamlı kılmak için kullanılmaktadır. Bir bakıma biçimsel yapıdan anlamsal yapıya kılavuzluk yapan bir tekniktir (Ay, 2018: 1052).

Hz. Muhammet ile Hz. Hatice’nin evliliğini anlatan metindeki salât (peygambere övgü) beyitleri mesneviye bir çeşit mevlit görünümü verirken eser boyunca on dört kez tekrar ediyor olması ona leitmotif özelliği kazandırmaktadır. Olay örgüsüne bazen düzenli bazen de duygusal bir şekilde ara vererek yerleştirilen ve dört beyitten oluşan tekrar beyitleri okuyucu/dinleyicinin dikkatini metnin ana temi üzerine yoğunlaştırmaktadır. Bu dört beyitten ilk ikisi olan aşağıdaki beyitler on dört kez tekrar etmiştir:

Ger bu ‘ālem ḥalkı dirse şubḥ u şām

Medḥ olunsa ḥaşre dek olmaz tamam (44, 108, 179, 256, 331, 409, 477, 548, 623, 704, 791, 872, 906, 952)

Ger diler iseñ bula cānuñ sefā

Vir şalāvāt ber-Resül-ı Muştafā (45, 109, 180, 257, 332, 410, 478, 549, 624, 705, 792, 873, 907, 953)

Metin boyunca genellikle ikişer beyit şeklinde tekrar eden (son tekrar tek beyit 954) “Eş-şalātü ve’s-selāmu ‘aleyke yā” ifadesinden sonra Hz. Muhammet’in bir ismi veya sıfatı (46- Muhammed, Ahmed; 47- Hamid, Mahmud; 110- Ahyed, Vahid; 111-Mâh, Hâşir...) kullanılmıştır (Yeniterzi, 1992: 89, 90). Eserde tekrar eden bu salavat ifadeleri, Hz. Muhammet’i anlatının odak

noktası hâline getirmektedir. Şair bu beyitler aracılığıyla dağıldığını veya dağılacağını düşündüğü okuyucu/dinleyicinin dikkatini tekrar Hz. Muhammet üzerine çekmektedir. Bu amaç ve tekrarlar da beyitlere laymotif özelliği kazandırmaktadır.

3.5 Dil ve Üslup

Hz. Muhammet ile Hz. Hatice'nin evliliğini merkezine alarak şekillenen metinde Eski Anadolu Türkçesi ile Osmanlı Türkçesinin (EAT) dil özellikleri birlikte görülmektedir. Bu durum eserin yazıldığı dönemle istinsah edildiği dönem arasındaki farktan kaynaklanmaktadır.

X. yüzyıldan itibaren Orta Asya'dan batıya göç eden Oğuzların, XII. yüzyılın sonlarında kendi leçelerine dayalı olarak Anadolu'da kurup geliştirdikleri edebî yazı dili olan Eski Anadolu Türkçesinin kendine özgü çeşitli özellikleri bulunmaktadır (Gülsevin ve Boz, 2013: 1). İncelenen harekeli metinde çeşitli ek ve kelimelerde bu özellikler vardır.

EAT'nin en belirgin şekil özelliklerinden olan ve günümüzde –İp olarak kullanılan zarf fiili eki –uban/-üben metinde sık geçen (2, 17, 37, 39, 60, 72, 76, 125, 214, 216, 234, 274, 291, 303, 307, 338, 415, 474, 506, 510, 547, 552, 559, 588, 601, 635, 650, 669, 672, 676, 687, 718, 739, 741, 744, 749, 779, 783, 839, 841, 859, 860, 904, 926, 938, 944) ek durumundadır. Dönemde, –ısar/-iser gelecek zaman eki birçok beyitteki fiil çekiminde (94, 170, 194, 196, 320, 441, 612, 734, 848, 882, 896, 897) yer almaktadır. Bu dönemin en belirgin özelliklerinden olan bildirme eki –dur/-dür, durur/dürür şeklinde de (8, 12, 22, 79, 92, 119, 129, 134, 142, 149, 210, 211, 227, 241, 264, 446, 720; 9, 132, 195, 565, 668, 761, 787, 923) kullanılmıştır. 1. çoğul şahıs eki olarak –vuz/-vüz eki metinde varlığını göstermektedir (102, 128, 130, 599, 714, 722). Şimdiki zaman eki –yor'u karşılayan “yürür” kelimesi de EAT'nin bir özelliği olarak “geli yürür” (536) şeklinde bulunmaktadır. Fiilden fiil yapan –gur/-gür eki “İrgür-“ (326, 328) fiilinde yer almaktadır. –lı/-li eki, ünlü yuvarlaklaşmasına uygun olarak –lu/-lü şeklinde (64, 99, 112, 126, 131, 147, 728) kullanılmıştır. Bununla beraber ekin düz ünlülerle kullanımı da mevcuttur (125, 688, 713, 722). Sayıları derecelendiren –(İ)nçİ ekinde de düz ünlü görülmektedir: üçüncü (280). Yine özellikle “d” sesi ile başlayan (–dA, –dAn, –dİ, –dİr...) gibi eklerin ünsüz uyumuna uymaması dönemin bir başka özelliği olarak (18, 58, 60, 69, 71, 96...) yer almaktadır. Ayrıca EAT'de, bazı eklerin Türkiye Türkçesinde görülmeyen uyumları da vardır (Timurtaş, 1994: 7). Aitlik eki olan –ki'de bu tarz kullanımlar mevcuttur: alındağı (202), cennetdeki (374), kağı (516), gökdeki (604).

Eserde yer alan bazı kelimelerde EAT'deki çift dudak “w”sinin diş-dudak “v”sine dönüştüğü görülmektedir: sewin- > sevin- (87), ew > ev (89), tewe > deve (124, 149, 268...), qarawaş > qaravaş (500). Kelime başı “b” sesinin “v”ye dönüştüğü örnekler de vardır: bar > var (16), bir- > vir- (17), bar- > var- (120). Dönemin bir özelliği olarak birden fazla heceli kelimelerde iç ses ve son ses durumundaki g/g erimiştir: kamuğ > kamu (5, 91, 140...), kiçig > kiçi (202), kergek > gerek (232), katıg > katı (260, 274, 921), 765), ne teg > nite (660), kapıg > kapu (743), kulgağ > kulak (823)... Kelime başında “k” sesinin “g” olması EAT'nin bir özelliği olarak bazı kelimelerde yer almaktadır: kel- > gel- (69), kergek > gerek (232), kez- > gez- (243), kiçe > gice (312, 503), kündüz > gündüz (204, 621), köñül > gönül (633)... EAT'nin bir başka özelliği olan diş arası “d” nin “y”ye dönüşmesi de metindeki kelimelerde görülmektedir: adak > ayak, bođ > boy, kağgur- > kayur- (816), eđgü > eyü (255, 287, 701)... Dönemin bir diğer özelliği olarak kelime başı “t” sesinin “d”ye dönüşümü birçok kelimedede yer almaktadır: takı > dağı (22, 245, 244...), tıñla- > diñle- (121), te- > de- (142, 155), tewe > deve (124...), tört > dört (268), tayan- > dayan- (945)...

Metinde, 16. yüzyıldan itibaren başlayan, Osmanlının hüküm sürdüğü bütün sahalarda edebî dil olarak kullanılan ve 20. yüzyılda Genç Kalemler hareketi ile sona eren Osmanlı Türkçesinin çeşitli özellikleri de bulunmaktadır (Ercilasun, 2015: 457). Mesela EAT’de gelecek zaman eki olan -ısar/-iser eki Osmanlı Türkçesinde -AcAk olarak kullanılmaya başlar (Ercilasun, 2015:459). İncelenen metinde, gelecek zaman için her iki ekin de kullanıldığı görülmektedir: -ısar/-iser 94, 170, 194, 196, 320, 441... numaralı beyitlerde kullanılırken –AcAk eki 129, 238, 849, 897 numaralı beyitlerde kullanılmıştır. EAT’deki 2. çoğul şahıs eki –sİz, Osmanlı Türkçesinde –sİnİz şeklinde kullanılmaktadır. Metinde her iki kullanıma da rastlanmaktadır: buyurursız (251), idersiz (629), gönderesiz (635); didinüz, eyledinüz (628), virdinüz (684), geldinüz (719)... Yine Osmanlı Türkçesinin bir özelliği olarak birinci tekil şahıs için kullanılan -Am eserde yer almaktadır: kılıyam (299), bilürem (300), şatmazam (736). Ercilasun’a (2015: 459) göre birinci şahısların olumsuz çekiminde 19. yüzyıla kadar kullanılan –mAz eki metinde yer almaktadır: bilmezüz (175), satmazam (736). İstek kipinin eki olarak kullanılan –A metinde oldukça sık (28, 30, 35, 36, 55, 89, 101, 127, 134, 211, 715, 731, 732) kullanılmaktadır. EAT’de daha çok durur/dürür şeklinde kullanılan bildirme eki Osmanlı Türkçesinde –dİr şeklinde olup metinde her iki kullanım da (8, 12, 22, 79, 92; 9, 132, 195, 565, 668) görülmektedir. Ayrıca EAT’de -uban/-üben zarf fiil eki, Osmanlı Türkçesinde –İp şekline evrilir. Metinde her iki ekin kullanımı da mevcuttur: -uban/-üben (2, 17, 37, 39, 60...), -İp (58, 61, 69, 72, 87...).

Metinde genel olarak herkesin rahatlıkla anlayabileceği sade bir anlatım hâkimdir. Bunda şairin sanat yapma kaygısı gütmemesinin yanında dinleyenlerin safa bulması (30), mecliste adının dua ile anılması (31), sonsuza kadar hatırlanması ve ruhunun duadan şad olması (32), okuyan, okutan ve dinleyenlerin sevap kazanması (33), Allah’ın onlara her istediklerini vermesi ve cennette yüzünü onlara göstermesi (35), hayır dua almaları (64), bağışlanmaları (37) vb. çeşitli amaçlar gütmesi etkilidir. Sonuçta eser yazan, okuyan, okutan ve dinleyen herkes için faydalı olma amacı taşıdığı için sade ve akıcı bir dille yazılmıştır. Şair sanattan uzak bir üslup tercih etmiştir.

Mesnevi nazım şekli ile yazılan eserde, kafiye ve redif kullanılarak ahenkli bir anlatım yakalanmış ve üç farklı aruz kalıbı ile farklı bir ritim yakalanması amaçlanmıştır. On dört farklı yerde kullanılan, övgü sözü durumundaki salavat beyitleri, okuyan ve dinleyen kişilere, duygusal ve heyecanlı anlatıma ara verme imkânı sunarak onları olayların içine çekme amacı taşımıştır. Mevrit türüne özgü anlatım özelliği olan bu salavat beyitleri, metnin mevrit olarak adlandırılmasına neden olmuştur.

Şair eserinin nazım türü ile ilgili olarak farklı beyitlerde “hikâye (28), mevrit (29, 31), destan (30)” şeklinde üç farklı ifade kullanmıştır. Anlatımda bu üç farklı nazım türüne ait ifadeler de yer almaktadır. Yukarıda ifade edildiği üzere salavat beyitleri daha çok, mevrit türüne ait belirgin bir özellik iken anlatılanların yaşanmış/yaşanabilir olması özelliği ile hikâye anlatımdaki bazı abartılar yönüyle de destan özelliği göstermektedir.

Konusu bakımından dinî mesnevilere dâhil edilebilecek olan eserin anlatımını topluma ulaşma, faydalı olma gayesi şekillendirdiğinden metinde, sanatlı anlatım, anlaşılması güç uzun tamlamalar ve cümlelerin yerine halk söyleyişleri, deyim ve ikilemeler, kısa cümleler yer almıştır.

119 Ebû Tâlib didi kim elimüzde
Sim ü zer yok kışadur dilimüz de

Eserde, olayların anlatımındaki sadelik yer yer özellikle Hz. Muhammet ve Hz. Hatice gibi kahramanların veya varlıkların tasviri sırasında estetik ifadelerle sanatlı bir söyleyiş kazanmıştır.

376 Dişi dürrü ruḥı yakūt u aḥmer
Sözi sükker lebidür āb-ı kevşer

377 Siyāh ebrūları dönmiş hilāle
Diler kim beñzeye ḥaddine lāle

Şair, söyleyişteki tekdüzeliği kırmak için mevcut metnin içine farklı nazım şekilleri ile şiirler de yerleştirmiştir. Özellikle duygu yoğunluğu olan anlatımlarda gazeli tercih etmiştir. Buhra, Hz. Muhammet ile karşılaştığında ona duyduğu sevgiyi sekiz beyitlik (383-390) gazelle duygusal bir şekilde ifade ederken Hz. Hatice, Hz. Muhammet'in peygamber olduğunu ondan öğrenince on beyitlik "el-ḥamdu li'llāh" redifli (862-671) şükür ve rahatlama içeren gazelini söyler. Eserin sonuna doğru ise kırk bir beyitlik (911-951) kasidede ise Hz. Muhammet peygamber olduktan sonra yaşanan bazı olaylar anlatılır.

Eserin bazı yerlerinde ise geleneksel Türk tiyatrosundan meddaha özgü anlatımlara yer verilmiştir. Anlatıcının kendisini gizleyemediği yerlerde olayın akışına bir meddah gibi müdahale ettiği yerler bulunmaktadır.

496 Biz gelemüm yine söz evveline
Gitdi deve yine ṭoḡrı yolına

Metin didaktik özellik taşımasından dolayı Arapça ve Farsça kelime ve tamlamalar içermesine rağmen, genellikle herkesin rahatlıkla anlayabileceği sadelikte; duygusal, heyecanlı bir anlatımla yazılmıştır.

3.5.1 Kelimeler

Eserde ağırlıklı olarak Türkçe kelimeler kullanılmakla beraber Arapça ve Farsça kelimeler de yer almaktadır. Özellikle fiillerin tamamı Türkçe sözcüklerden ibarettir. Bununla beraber isim, zamir, sıfat ve zarflar çoğunlukla Türkçe olmasına rağmen Osmanlı Türkçesinin doğası gereği Arapça ve Farsça kelimeler de bulunmaktadır. Aşağıda yer alan beyitte özel ismin dışındaki bütün kelimeler Türkçedir.

52 Didi kim yā Muḥammed gel göreyüm
Biraz yüzümi yüzüne süreyüm

Metinde geçen Arapça ve Farsça kelimelerin çoğu okuyan ve dinleyen kişilerce anlaşılabilir özelliktedir. Aşağıdaki beyitte geçen "hazır, pır" kelimeleri sırasıyla Arapça ve Farsça olmasına rağmen dinî hassasiyet taşıyan, bu tür metinleri okumaya ve dinlemeye meyilli kişilerce rahatlıkla bilinen sözcüklerdir.

71 Kim üç oḡlıyla anda idi ḥāzır

Dönüp oğullarına bakdı ol pîr

Söyleyişteki sadeliği yer yer bozan, okuyucu/dinleyiciyi zorlayacak kelimelere de rastlanmaktadır. Beyitlerde yer alan yabancı kelime ve tamlama sayısı arttıkça metnin anlaşılabilirliği zorlaşmaktadır. Aşağıdaki beyitte geçen “ebr-i siyah, cünûn, kemâh” ifadeleri sıradan bir okuyucu ve dinleyici için zorlayıcı olabilir.

208 Dahı kirpikleri ebr-i siyâhı
Cünûn ider görenleri kemâhı

Arapça ve Farsça kelimelerin özellikle geçtiği beyitler salavat beyitleridir. Hep aynı şekilde tekrar eden ilk iki salavat beytinde neredeyse sadece filler Türkçeyken her tekrarında sadece kelimeleri değişen son iki salavat beytinin tamamı Arapça kelimelerden oluşmaktadır.

Ger bu ‘âlem hâlkı dirse şubh u şâm
Medh olunsa hâşre dek olmaz tamâm

Ger diler iseñ bula cânun şafâ
Vir şalâvât ber-Resûl-ı Muştafâ

Eş-şalâtü ve’s-selâmu ‘aleyke yâ Muştahhar
Eş-şalâtü ve’s-selâmu ‘aleyke yâ Tayyib

Eş-şalâtü ve’s-selâmu ‘aleyke yâ Seyyid
Eş-şalâtü ve’s-selâmu ‘aleyke yâ Resûl

Eserde geçen bağlaçlar Türkçe (dahi), Arapça (ve) ve Farsça (ki, eğer) karışık olmasına rağmen yine anlaşılır özelliktedir.

Metinde 268. beyitte geçen “buğaşi” kelimesi dikkat çekicidir. Hz. Hatice’ye ait kervandaki bir kumaş çeşidinin adı olan bukasi, Bedirhan’ın (2016: 620) aktardığına göre Türkiye Selçukluları devrinde üretimi yapılan, ithal ve ihraç edilen ticaret malları arasındadır. Dolayısıyla metnin yazıldığı veya istinsah edildiği dönemde bilinen bu kumaş türünün Orta Çağ İtalya’sında yaygın olduğu kaynaklarda geçmektedir (Şimşek, 2013: 55).

İkilemeler, metinde çok kullanılan kelime grubudur. “Bir bir (460), az u çok (573), gice gündüz (621), etmek ü aş (817), ad u san (894)” gibi Türkçe olanların yanı sıra “emr ü fermân (462), mâl u meta’ (462), cân u dil (493), hâdim u bevvâb (508), sîm ü zer (691), misk ü anber (803)” gibi Arapça ve Farsça kelimelerden oluşanlar da bulunmaktadır.

3.5.2 Tamlamalar

Eserde Türkçe, Farsça ve Arapça tamlamalar bulunmaktadır. Eserin sade anlatımına uygun olarak en çok kullanılan, Türkçe tamlamalardır. Genellikle belirtili ve belirtisiz isim tamlamaları

hem Türkçe hem de Arapça ve Farsça kelimelere getirilen eklerle oluşturulmuştur. Bu tamlamalarda, vezin gereği, kimi yerde tamlayanla tamlanan yer değişirken kimi yerlerde ise tamlamayı oluşturan unsurlar arasına başka sözcükler girmiştir. Tamlamalar sadece isimlerden oluşmayıp şairin zamirlerle kurduğu ya da zamiri kullanmayarak oluşturduğu tamlayanı düşmüş tamlamalar da yer almaktadır.

54 Ḥabībüm sevdigüm cānum cānānum
Fedā olsun saña rūḥ-ı revānum

227 Kureyş ulularıdur aşlı anuñ
Hem İbrāhīm Ḥalīl'dür nesli anuñ

439 Muḥammed'ün gelecegi zamānı
İrişmişdür budur anuñ nişānı

Metnin çeşitli beyitlerinde geçen bazı isim tamlamalarında ise tamlayan veya tamlanan eki ya da her ikisi vezin gereği düşmüştür.

86 Didi ey gözlerüm nūrı ata sen
Muḥammed'i baña ışmarla iḥsān

91 Kāmu oğlanlarıñdan hoş sevesün
Dilerseñ bulasun derdüñ devāsın

Türkçe tamlamalardan sonra en çok kullanılan Farsça tamlamalardır. Anlaşılması çok zor olmayan, aşına kelimelerden oluşan bu tamlamalar genellikle iki sözcükten ibarettir.

166 Didi peygamber-i āḥir zamāna
Naşīb olasun ol Faḥr-ı Cihān'a

Eserde en az kullanılan da Arapça tamlamalardır. İslam dini ve Hz. Muhammet ile ilgili ifadelerde bu dile ait tamlamalara rastlanmaktadır.

521 Bu durur Tevrāt'da vü İncīl'de ol
Ḥātemü'n-nebi Muḥammedü'r-Resūl

Sıfat tamlaması, çok olmamakla beraber özellikle bazı kahraman veya varlıkları tanıtırken onların çeşitli özelliklerini daha iyi aktarmak için Türkçe veya Farsça kelimeler aracılığıyla kullanılmıştır. Kimi yerlerde ise sıfatın nitelediği isme yer verilmeyip bu sıfatlar adlaştırmış sıfat olarak yer almaktadır.

99 Var idi ḥatunı Fāṭıma adlu
Melek sıfatlu idi sözi ṭatlu

- 218 Eger bu sırrı bir kimseye dirsem
Bu gizlü r zumı  zh r idersem

3.5.3 Cümleler

Şair, eser boyunca tercihini genellikle mısra içinde tamamlanan kısa cümlelerden yana kullanmıştır. Bu şekilde metni okuyan ve dinleyen herkesin kolaylıkla anlaması amaçlamıştır. Bununla birlikte anlatımı sıradanlıktan kurtarmak ve s yleyi e bir hareket katmak için farklı özellikte cümleler yer almaktadır. Daha çok kurallı, basit, olumlu, isim ve fiil cümleleri kullanılırken devrik, basit, olumlu isim ve fiil cümleleri de bulunmaktadır.

- 22 Dağı bunlar Mu tafa 'nu  y rıdur
Cümle a   bu  da ı env rıdur

- 49 Babadan yet m oldu Fa r-ı Cih n
Neler  ıla görüş kim ulu S bh n

Metinde mısra içinde tamamlanan farklı şekilde oluşturulmuş kısa birleşik cümleler anlatıma yoğunluk katmak için kullanılmıştır. Genellikle fiilimsi kullanımıyla ya da i  içe cümleler şeklinde oluşan bu yapıdaki kurallı ya da devrik cümleler beyit içinde tamamlanan yapıdadır.

- 30 Ben da ı bir d sit n-ı Mu tafa 
Söyleyem kim di leyen bula  afa 

Ba la larla ba lanan ba lı cümleler ya da ba la  kullanılmadan sıralanan sıralı cümleler de kısa yapıda olup rahatlıkla anla ılabilecek niteliktedir.

- 402 Yenildi v  içildi dürlü ni  met
Du    kılınıdı v   a ıldı    bet

- 238 Gidicek sen Mu ammed'e  aber vir
Ata bind r yan   sıra yola gir

Eser boyunca olumlu cümle ağırlıklı olarak kullanılmasına rağmen az da olsa olumsuz cümle ile soru ve  nlem cümlesine rastlanmaktadır. Bu cümleler genellikle vurgu yapılan ya da duygu yoğunluğu olan yerlerde bulunmaktadır.

- 172 Yara maz a a diyeler kiracı
Yara ur ala k ff rdan  ar cı

- 297 Bu sözleri i itdi Meysere   n
Didi kim ne s zi  z var y  mel   n

- 547 Varuban hem girü gelmek ola mı
Bunı ‘ âlemde kimesne kıla mı

Cümlelerin mısra ve beyitte tamamlanmayıp sonraki beyitlerde tamamlandığı (merhun beyit) bazı kullanımlar da vardır. Sınırlı sayıdaki bu kullanımlar anlatımın sadeliğini bozacak türden değildir. Bunlar yüklem özelliği taşıyan kelimelerin sonraki beyitte geçmesi ya da mevcut cümle ile ilgili açıklamalar şeklindedir.

- 268 Hâdîce’nün kamu dört biñ devesi
Kimi ipek kimi dülbend buğası

- 269 Yükin yükledüp oldılar revâne
Haber eylediler Faḥr-ı Cihân’a

3.5.4 Atasözleri ve Deyimler

Eser boyunca çok sayıda deyim kullanılırken atasözü sadece bir beyitte geçmektedir. Hz. Hatice, Hz. Muhammet’e olan sevgisini gizlemesinin daha uygun olduğunu düşünerek sabretmesi gerektiğini, acele ederse mahcup olacağını ifade etmek için bu sözden faydalanmıştır.

- 220 Dimişler ulular şabr u selâmet
İvenler ‘ âkıbet olur melâmet

Ancak şair anlatımına güzellik, anlama derinlik katmak için halkın rahatlıkla anlayabileceği deyimlerden çok sayıda faydalanmıştır. Gün gibi (7), kalbe safa vermek (9), yüzü suyu (20, 195), canından çok sevmek (67), canına minnet (78), yüzü ak (83, 306), dünyaları vermek (87), elinden gelmek (90), gönlü gamda olmak (114), göz nuru (115), dili kısa olmak (119), boyun eğmek (120), fikir kılmak (121), gözünden kanlı yaş akıtmak (131), aklını toplamak/dermek (133, 217, 381), söz açmak (142), aklı gitmek (351, 381), diline getirmek (352), aklını başına toplamak/der (382), ödü patlamak/sırmak (433), korku düşmek (446), hatıra dokunmak (571), yüz sürmek (572), gönlünü eğlemek (575), söz açmak (597), gönlünü etmek (702), gönlü olmak (708), elinden gelmek (723), uğruna feda etmek/kılmak (749), sırrına erememek (779), yüz sürmek (867).

3.5.5 Arapça ve Farsça ibareler

Sade ve akıcı bir dille yazılmış olan eserde çeşitli Arapça ve Farsça tamlama ve ifadeler yer almaktadır. Arapça ifadelerin en dikkat çekici olanı dört salâvât beytinin son ikisidir. Her tekrarında sadece son kelimeleri değişen bu beyitlerin birincisi on dört ikincisi ise on üç kez tekrarlanmıştır. Bu Arapça ifadeler gündelik hayatta halkın aşına olduğu dinî ibarelerdendir.

- 46 Eş-şalâtü ve’s-selâmu ‘ aleyke yâ Muḥammed
Eş-şalâtü ve’s-selâmu ‘ aleyke yâ Aḥmed

- 47 Eş-şalâtü ve’s-selâmu ‘ aleyke yâ Ḥâmid

Bu beyitlerin dışında Arapça ifade olarak Lem-yezel ü lâ-yezâl Allâh (15), Rıdvanu'llâhi 'aleyhim ecma'in (26), el-ḥükmü li'llâh, ḥamdu li'llâh (56, 738), inşâ'allâh (185, 233, 641), Ḥabîbu'llâh (205), ke-enne (216), ḥaşa li'llâh (233), el-ḥamdu li'llâh (407, 523, 862), Muḥammedü'l-Emîn (509, 578), Muḥammedü'r-Resûl (521), ilâhe'l-'âlemîn (578), Ḥâtemü'l-Enbiyâ (608), bi't-tamâm (653), ba'de't-ta'âm (655), ber-murâd (738), bi'z-żarûrî (802), Resûlu'llâh (853) vb. kelime ve kelime grupları bulunmaktadır. Bunlar da genel okuyucu kitlesinin aşına olduğu dinî terimler arasında yer almaktadır.

Farsça ifadeler daha çok tamlama şeklindedir. Bedr-i mâh, leyl-i siyâh (158), peygamber-i âhir zamân, Fahr-ı Cihân (166), nûr-ı ekber (167), Fahr-ı Âlem (187), hadd-i zât (193), yâr-ı vefâ (215), kemah (208), ehl-i îmân (231), şubḥ-ı şâdık (529), çeşm-i cân, lâ-cerem (577), cân-ı cihân (602) vb. ifadeler eserde geçmektedir.

Ayrıca eserde, bazıları sadece Arapça veya Farsça kelimelerden oluşurken bazıları Arapça ve Farsça kelimelerden ya da ünlem ile Arapça kelimelerden oluşan ifadeler de vardır. Arapça kelime olanlar: kıl u kâl (184), cinn ü âdem (195, 400), sabr u selamet (220), mâl u menal (223), 'iizet ü ikrâm (262), mâl u mülk (298, 691), ḥâss u âm (414), Hayy u Kâdir (452), mâl u metâ' (462), ḥâdim u bevvâb (508), ḥayr u şer (667), mâl u emlâk (762), misk ü 'anber (803). Farsça olanlar: cân u dil (171, 493), şâd u ḥandân (360, 431, 511, 885), sîm ü zer (691), zemîn ü âşumân (939). Kelimeleri Arapça ile Farsça, ünlem ile Arapça olanlar: cismi cân (207), kuh u şahrâ (408), emr ü fermân (462), subh u şâm (503, 581); âh u figân (387, 948), âh u zâr (389).

3.5.6 İktibaslar

3.5.6.1 Ayetler

Eserde Duha, Alak, Müddessir ve Taha surelerinin adı geçmektedir. Cebrail (as), Allah'ın (cc) emri ile Hz. Muhammet'e peygamberliğini müjdelemeye geldiğinde İkra suresi de denilen Alak suresinin ilk ayetinde geçen "İkra (oku)." (842) kelimesiyle hitap eder (Özek, Karaman, Turgut vd., 1997: 597). Taha suresinin adı Hz. Muhammet ve ashabının mağarada gizli ibadet ettikleri dönemde Hz. Muhammet'in, kendisini Hz. Ömer'in öldürmeye geldiği sırada okuduğu sure olarak geçer. Hz. Muhammet peygamber olduktan sonra ona bir müddet vahiy gelmez, o bu duruma üzülür. Allah, Cebrail aracılığıyla Hz. Muhammet'in bu üzüntüsünü Müddessir suresini nüzul ederek (886) giderir. 886. beyitteki "olup da'vete meşğul" ifadesi surenin ikinci ayetindeki "Kalk ve (insanları) uyar." (Özek, Karaman, Turgut vd., 1997: 574) mealini karşılamaktadır.

Duha suresi, metinde ayetleri en çok yer alan suredir. Hz. Muhammet, kervan yolculuğunun Şam'dan Mekke'ye dönüşü sırasında Mekke'ye bir günlük mesafe kaldığında Meysere tarafından müjdeci olarak gönderilir. Buna Ebu Leheb, Ebu Cehil karşı çıkar ancak Meysere kararından vazgeçmez. Hz. Muhammet'in gece yola çıkıp uyumadan devam etmesi gerekir. Fakat bir müddet sonra Hz. Muhammet uyur, şeytan da bunu fırsat bilerek bindiği deveyi yoldan çıkarır. Allah, Cebrail'e emir vererek deveyi doğru yoluna getirtir. Şair eserin bu kısmında Duha suresine atıfta bulunur. Surenin meali "O, seni yetim olarak barındırmadı mı? Şaşırmış bulup da yol göstermedi mi? Seni fakir bulup zengin etmedi mi?" şeklinde olan 6, 7 ve 8. ayetine göndermede bulunmuştur (Özek, Karaman, Turgut vd., 1997: 596).

- 487 Ve'd-đuđada vahy idüp ol Ğanī
Yā Muhammed yolda sapmışken seni
- 488 Sen uyurken toğrı yola getüren
Nice dürlü müşkil işüñ bitüren
- 489 Sen yetim iken saña ihsān iden
İki cihāna seni sultān iden

Eser kurgusal bir metin olduğundan ve Hz. Muhammet metin boyunca çok az konuşup daha ziyade metindeki kahramanlar veya anlatıcı tarafından anlatıldığından eserde doğrudan hadis olarak değerlendirilebilecek herhangi bir ifadeye rastlanmamıştır.

3.6 Edebî Sanatlar

İnsanlara faydalı olmak için yazılan metinde, şair sanat yapma gibi bir amaç taşımadığı için eserde sınırlı sayıda edebî sanat bulunmaktadır. Olaya odaklanan metinde özellikle Hz. Muhammet ve Hz. Hatice betimlenirken, bazı varlıklar açıklanırken benzetmeye (teşbih) başvurulmuştur. Hz. Muhammet ve Hz. Hatice'nin yüzü aya (59, 320, 854; 213, 630, 755), güle (375, 504, 763, 801, 815, 826; 506) ve güneşe (201, 375; 600), Hz. Muhammet gonca güle (62), tabibe (64), yanağı goncaya (375) alnı kamere (375, 504), siyah kaşları hilale (377), sözü şekere (801), dudakları kevsere (376, 801), dişi inciye, yüzü yakut ve ahmere, boyu serviye benzetilmiştir.

- 376 Dişi dürri ruhı yakūt u ahmer
Sözi sükker lebidür āb-ı kevşer
- 379 Şanasın servidür ol kıadd-i balā
Muşavver hūb yaratmış Hāk Ta' ālā

Benzetme sanatı bazen de yaşanan bazı olayları daha güzel ve anlamlı ifade etmek için yapılmıştır. Güneş doğunca dünya cennete (3), Hz. Muhammet'in yüzündeki peygamberlik nuru şu' le vermiş aya (854), şair kendi methini (eserini) güle (958), Hz. Hatice'yi Hz. Muhammet'e olan aşkıdan dolayı bülbüle ve onun akıttığı gözyaşlarını deryaya benzetmiştir.

- 580 Yanar idi bülbül-i şeydā gibi
Gözleri yaşı akar deryā gibi

Eserde yaygın olarak kullanılan sanatlardan biri nida (seslenme) sanatıdır. Okuyucu veya dinleyicinin dikkatini daha da canlı tutmayı amaçlayan şair, metnin birçok beytinde “ey, yâ, İlahi” gibi ünlem ve kelimelerle bu sanata başvurmuştur. Vezin gereği metinde bazen “i” şeklinde okunan “ey” ifadesi daha yaygındır. Metnin ilk kelimesi de olan bu ifadeyi hem anlatıcı hem de kahramanlar Allah (1), Hz. Muhammet (65, 405, 885), Ebu Talip (121), Hz. Hatice (251) için kullanıldığı gibi anlatıcı doğrudan okuyucu veya dinleyiciye hitaben de kullanmıştır.

113 Muḥammed’ün ḥālası idi ey yār
Ebū Tālīb evine geldi ey yār

“İlahi” kelimesi Allah’a dua ederken Buhra tarafından kullanılırken (329), “ya” seslenmesi anlatıcı tarafından adlarının geçtiği yerlerde “melun, lain” ifadeleri kullanılan Ebu Leheb ve Ebu Cehil için (297) kullanılmıştır.

Metinde özellikle Hz. Hatice’nin cömertliğinin anlatıldığı yerlerde (263, 264), Bahira’nın Hz. Muhammet’e olan sevgisini anlattığı sırada (389) ve Hz. Hatice’nin Hz. Muhammet’e duyduğu sevgiyi anlatırken mübalağa (abartma) sanatına başvurulmuştur.

580 Yanar idi bülbül-i şeydā gibi
Gözleri yaşı aḳar deryā gibi

Kişileştirme (teşhis) sanatına da metinde yer verilmiştir. Mucize olarak anılan Hz. Muhammet’in kervan yolculuğu sırasında bir bulutun onu takip etmesinde (349) ve Hz. Muhammet’in hutbe okurken yaslandığı direğin minber yapıldıktan sonraki hassasiyetinde; lalenin Hz. Muhammet’e benzemek istemesinde (377), Hz. Hatice’nin yüzünün kızardığını gül göreceksin olsa hayran olması durumunda (mübalağa) (601) kişileştirme sanatı bulunmaktadır.

948 Gördiler ki ḳopdı mescid içre feryād-ı enîn
Ol direk yarılup itdi nevḥa vü āh u fiḡān

949 İndi minberden Resûl şıḡar eli ile anı
Sâkin oldu ol direk evvelki gibi hem-çünān

Eserin bazı beyitlerinde de istiare (eğretileme) sanatının örnekleri bulunmaktadır. 598. beyitte Hz. Muhammet inci tanesine benzetilmiştir ancak o beyitte adı geçmemektedir. 756. beyitte Hz. Hatice ile Hz. Muhammet sırasıyla ay ve güneşe benzetilmiştir fakat benzeyen unsuru kullanılmamıştır. 890. beyitte Hz. Ebubekir’in gördüğü rüyada ay ve güneş bir kuş gibi gelir ve dizine konar. Burada da benzetilen bulunmamaktadır. Aşağıdaki beyitte ise Hz. Muhammet ve Hz. Hatice güneş ve aya benzetilerek istiare yapılmıştır.

752 Ol dem içre ḳıldılar ‘aḳd-i nikāh
Bir araya cem‘ olup şems ile māh

4. TENKİTLİ METİN

Çalışmanın bu bölümünde tenkitli metin oluşturulan nüshaların tanıtımı, metin tenkidinde uygulanan metot ve tenkitli metin yer almaktadır.

4.1 Nüsha Tanıtımı

Tenkitli metin, aşağıda tanıtılan altı eser esas alınarak oluşturulmuştur.

1. **‘Akdu Fahr-ı Ka’inât Ma’a Hadîceti’l-Kübrâ:** İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığında 778 demirbaş numarasıyla kayıtlı olan eser, çift sütunlu 19 satır 26 yaprak ve 944 beyitten oluşmaktadır. “‘Âkd-ı Fahr-ı Ka’inât min Hadîcetü’l-Kübrâ” başlığı ile başlayan eser matbu olup 1279 (1862) yılında Aşir Efendi Litoğrafya Destgâhı’nda İbrahim Nureddin tarafından basılmıştır. Ebru desenli, karton kapaklı eser: “İşbu ‘Âkd-ı Fahr-ı Kâ’inât min Hadîceti’l-Kübrâ hikâyâtı Sulţân Bâyezîd’e ‘Âşır Efendi’nin Lutugrafiyye destgâhında biñ iki yüz yetmiş tokuz senesi cemâziye’l-evveliniñ yigirmisinde hitâm-pezîr olmuştur. Harrerehu İbrahîm Nureddîn.” ifadeleri ile tamamlanmıştır. Besmeleyle başlayan eserin ilk beyti ve son beyitleri aşağıdaki şekildedir:

Başlangıç:

- 1 Ey ‘ademden ‘âlemi var eyleyen
Yeri kâ’im gögi devvâr eyleyen (1b)

Bitiş:

- 941 Ger bu ‘âlem halkı dirse şubh u şâm
Medh olunsa haşre dek olmaz tamâm
- 942 Ger diler iseñ bula canuñ şafâ
Vir şalâvât ber-Resûl-i Muştafâ
- 943 Eş-şalâtü ve’s-selâmu ‘aleyke yâ Resûla’llâh
Eş-şalâtü ve’s-selâmu ‘aleyke yâ Habîba’llâh
- 944 Okuyanı yazdıranı yazanı
Raḥmetüñle yarlıgağıl yâ Ğanî (26b)

2. **Hazâ Mevlûd-ı Şerîf-i Hadîcetü’l-Kübrâ:** İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığında 849 demirbaş numarasıyla kayıtlı olan eser, çift sütunlu 13 satır 39 yaprak ve 948 beyitten oluşmaktadır. “Hazâ Mevlûd-ı Şerîf-i Hadîcetü’l-Kübrâ” başlığı ile başlayan eser, harekeli nesih ile yazılmış olup 225x155-170x110 mm ölçülerindedir. Soğuk şemseli meşin kapaklı eserin son iki yaprağında 25 beyitlik “Fî Beyân-ı Nazm-ı Nasihat” ve 17 satırlık “Fî Beyân-ı Niyyet” bölümü bulunmaktadır. Besmeleyle başlayan eserin ilk beyti ve son beyitleri aşağıdaki şekildedir:

Başlangıç:

- 1 Ey ‘ademden ‘âlemi var eyleyen
Yeri kâ’im gögi devvâr eyleyen (1b)

Bitiş:

- 946 Ger bu ‘âlem halkı dirse şubh u şâm
Medh olunsa haşre dek olmaz tamâm
- 947 Ger diler iseñ bula canuñ şafâ
Vir şalāvāt ber-Resûl-i Muştafâ (37b)
- 948 Okuyanı yazanı yazdıranı
Raḥmetüñle yarlıgağıl yâ Ğanî (38a)

3. Âşık Paşa’nın Mevlidi: Eser, Bosna Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi’nde “Mawlûd” adı, 6040 demirbaş ve 187 DVD numarası ile kayıtlıdır. Başına “Âşık Paşa’nın Mevlidi” başlığı sonradan eklenmiş görünmektedir. İçerisinde Âşık Paşa’ya ait bir isim ve mahlas geçmemektedir. Koyu kahverengi, pandozit bez mukavva ciltli eser, 165x95 mm ölçülerindedir. İnce, samanî kâğıda harekeli nesih ile yazılan eser 42 yaprak olup 38 yaprağı nazım, 4 yaprağı ise nesir şeklindedir. Nazım kısmı çift sütunlu genellikle 13 satır iken nesir kısmı 13 satır şeklindedir. 1254 (1838) tarihinde yazıldığı belirtilen 940 beyit ve 79 satırlık eserin besmeleden sonraki ilk beyti ve son kısmı aşağıdaki şekildedir:

Başlangıç:

- 1 Ey ‘ademden ‘âlemi var eyleyen
Yeri kâ’im gögi devvâr eyleyen (1b)

Bitiş:

- 938 Ger bu ‘âlem halkı dirse şubh u şâm
Medih olunsa haşre dek olmaz tamâm
- 939 Ger diler iseñ bula cânıñ şafâ
Vir şalāvāt ber-Resûl-i Muştafâ
- 940 Okıyanı yazanı yazdıranı
Raḥmetiñle yarlıgağıl yâ Ğanî (39a)

4. Destan-ı Hadîce: Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, Konya İl Halk Kütüphanesi Koleksiyonu’nda 42 Kon 2061 demirbaş numarasıyla kayıtlı olan eserin şairi veya müstensihisi, telif ya da istinsah tarihi belli değildir. “Hazâ Kitâb-ı Dâsîtan-ı Hadîce Radiya’llâhu ‘Anhâ” başlığı ile başlayan eser, 208x167-143x120 mm ölçülerinde olup 11/12 satırlık 46 yapraktan ve 936 beyitten ibarettir. Kırmızı cetvelli eserin ilk mısraları genellikle silik, şirazesı bozuktur. Çaharkuşe siyah meşin, ebru kaplı mukavva cildinin sırtı düşmüş durumdadır (www.yazmalar.gov.tr/12.02.2022). Harekeli nesih ile yazılmış eserin besmeleden sonraki ilk beyti ve son beyti aşağıdaki şekildedir:

Başlangıç:

- 1 Ey ‘ademden ‘ālemi var eyleyen
Yeri kâ‘im gögi devvār eyleyen (1b)

Bitiş:

- 936 ‘Aceb manzūmedir medhūñ gülidür
Bunı yazan okıyanuñ kılıdır (46a)

5. Menkıbe-i Fahr-ı Kâinat/Hikâyet-i Hadîce: Ankara Milli Kütüphane, Yazmalar Koleksiyonu’nda 06 Mil Yz A 4789 demirbaş ve 269 DVD numarasıyla kayıtlı eserin şairi belli değildir ancak müstensihî Şeyh İsmail Bin Üsküdarî’dir. Telif tarihi belli olmayan fakat istinsah tarihi 1181 (1767) olarak geçen eseri koleksiyona 1966’da Besim Atalay bağışlamıştır (yazmalar.gov.tr/ 12.02.2022). Sırtı ile kenarları meşin, kapakları desenli kâğıt kaplı mukavva bir cilt içerisindeki eserin, rutubetten dolayı yaprakları lekelidir. Türkçe eser, 210x152-130x95 mm ölçülerinde olup su yolu filigranlı kâğıda harekeli nesih ile söz başları kırmızı olarak yazılmıştır. 11 satırlık 46 yapraktan oluşan eser 944 beyittir. “Hazâ Kitâb-ı Menkıbe-i Fahr-ı Kâ’inât ‘Aleyhü’s-selâtu ve’s-selâm ma’a Hadîcetü’l Kübrâ” başlığıyla başlayan eserin başlangıç ve bitiş beyitleri aşağıdaki şekildedir:

Başlangıç:

- 1 Ğonca-i gülzâr-ı kelâm-ı kâdim
Bismi’llâhi’r-raḥmâni’r-raḥîm
- 2 Ey ‘ademden ‘ālemi var eyleyen
Yeri kâ‘im gögi devvār eyleyen (1b)

Bitiş:

- 942 Ger bu ‘ālem ḥalkı dirse şubḥ u şâm
Medḥ olınsa ḥaşre dek olmaz tamām
- 943 Ger diler iseñ bula cānuñ şafâ
Vir şalāvât ber-Resûl-i Muştafâ
- 944 Okıyanı yazanı diñleyeni
Raḥmetüñle yarlıgâğıl yâ Ğanî

Fî şehri’r-Receb 1181 [23 Kasım-22 Aralık 1767]
[Müstensih:] Şeyḥ İsmâ‘îl bin Üsküdârî (46a)

6. Manzûme-i Hatîcetü’l-Kübrâ: Ankara Milli Kütüphane, Yazmalar Koleksiyonu’nda “Manzûme-i Hazreti Hatîcetü’l-Kübra” adı, 06 Mil Yz A 8670 demirbaş ve 581 DVD numarası ile kayıtlı olan eserin müellifi veya müstensihî belli değildir. Ölçüsü 212 x 150-155 x 90 mm olan eser 46 varak olup her sayfası 11 satırdan ibarettir. 951 beyit ve 36 satırlık mensur kısımdan oluşan

eserin cildi, kenarları kahverengi meşin mıkblebli ebru kaplı mukavva şeklindedir. Harekeli nesih ile yazılmış olan eserin şiir kısından sonra iki varaklık harekesiz nakil bölümü yer almaktadır. Serlevha ve nakarat bölümler kırmızı mürekkep ile yazılmıştır. “Hazā Kitāb-ı Ḥadīcetü’l-Kübrā rażiya’llāhü ‘anhā” başlığıyla başlayan eserin besmeleden sonraki ilk beyti ve son beyitleri aşğıdaki şekildedir:

Başlangıç:

- 1 Ey ‘ademden ‘ālemi var eyleyen
Yeri kâ’im gögi devvār eyleye (1b)

Bitiş:

- 950 Eş-şalātü ve’s-selāmü ‘aleyke yā Resūla’llāh
Eş-şalātü ve’s-selāmü ‘aleyke yā Ḥabiba’llāh

- 951 Okuyanı yazanı dinleyeni
Yazdıranı rahmetinle yarlıgagıl yā Ğanī (46a)

4.2 Metin Tenkidinde Uygulanan Metot

1. Hazret-i Hatice ile ilgili metinlerden, “Ey ‘ademden ‘ālemi var eyleyen / Yeri kâ’im gögi devvār eyleyen” beytiyle başlayanların çalıştığımız ve çalışılanlarla birlikte altı nüsha olduğu tespit edilmiştir. Bu metinler, çalışma boyunca A1, A2, M1, M2, K ve B şeklindeki kısaltmalarla belirtilmiştir:

A1, Atatürk Kitaplığı’ndaki “‘Akdü Faḥr-ı Kā’ināt Ma’a Ḥadīceti’l-Kübrā”

A2, Atatürk Kitaplığı’ndaki “‘Hazā Mevlūd-ı Şerīf-i Ḥadīcetü’l-Kübrā”

B Bosna Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi’ndeki “‘Āşık Paşa’nın Mevlidi”

K, Konya Bölge Yazma Eserler Koleksiyonu’ndaki “‘Hazā Kitāb-ı Dāsītān-ı Ḥadīce Raḍiya’llāhu ‘Anhā”

M1, Milli Kütüphane’deki “‘Hazā Kitāb-ı Menkıbe-i Faḥr-ı Kā’ināt ‘Aleyhi’s-selātü ve’s-selām Ma’a Ḥadīcetü’l-Kübrā

M2, Milli Kütüphane’deki “‘Hazā Kitāb-ı Ḥadīcetü’l-Kübrā Raḍiya’llāhu ‘Anhā”

2. Bazı nüshalarda olup bazılarında olmayan kelimeler dipnotta ...]-... olarak gösterilmiş, farklı olanlar ise yazılmıştır:

Bi’smi’llāhi’r-Raḥmāni’r-Raḥīm]-A1; Ğonca-i gülzār-ı kelām-ı kādīm / Bi’smi’llāhi’r-raḥmāni’r-raḥīm: M1.

3. Nüshaların varak numaraları kısaltmalarla belirtilmiştir: A1: 1 b...
4. Arapça ve Farsça eklerin yazımında İsmail Ünver’in “Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler” başlıklı makalesindeki tekliflere uyulmuştur.
5. Arapça ve Farsça kelimelerdeki uzun ünlüler, uzatma (-) işareti ile belirtilmiştir: devvār, rüşen, kürsî...
6. Edatlarla yapılan Farsça terkīb-i tekerrürlerde edatlar kısa çizgi (-) arasına alınmıştır: gün-be-gün...

7. Metne anlam veya vezin gereği yapılan eklemeler köşeli parantez içinde belirtilmiştir: ay [u] gün, baħr [u] ay [u] güneş...
8. Nüshalarda aynı kelimenin farklı yazımları dipnotlarda belirtilmiştir: toğuncağu: A1; toğuncağaz: A2, toğuncağız: M1, toğıcağaz: M2, B, toğınca: K; toğunsa: A1, A2, M2, K, B; toğınsa M1...
9. Özel isimler büyük harfle başlatılmış ve bunlara gelen durum, iyelik ve bildirme ekleri kesme işaretiyle (') ayrılmıştır: Ėaħ Ta'ālā'nuñ, Muştafa'nuñ...
10. Nüshalardaki bazı eklerin farklı imlalarında yuvarlak okuma şekli esas alınarak ana metinde standartlaştırılmış ve dipnotta nüsha farkları verilmemiştir: yāridir/yāridür: yāridür; olmuş idin/olmuş idiñ, olmuş idüñ: olmuş idüñ; anın/ anuñ: anuñ...
11. Farsça edat ve ön ekler kısa çizgi (-) ile ayrılmıştır: şāhib-kemāller (28), pür-Ėām (306)...
12. Arapça kelime başı edatlar ve cer harfleri kısa çizgi (-) ile ayrılmıştır: Lem-yezel ü lā-yezāl, ber-resül-ı Muştafa, ke-enne (216)...
13. Bildirme hāl ekinin -dur şekli bitişik, durur şekli ayrı yazılmıştır: budur, ol durur...
14. Vezin gereği kısa okunması gereken hecelerdeki uzun ünlüler italik karakterle gösterilmiştir: Rāzī (25. beyit), Ėadīce (27. beyit), didārın (34. beyit), yetām (48)...
15. Vezin gereği çıkarılan heceler dipnotlarda belirtilmiştir: “olmuştur” kelimesi vezin gereği “olmuş” şeklinde yazıldı...
16. “Ey” kelimesi bazı yerlerde vezin gereği “i” şeklinde okunmuştur: Anıñ içün dirler aña bil i cān (12)
17. Nazal n'den (ñ) önce gelen ünlüler bazı nüshalarda esre ile harekelenmesine rağmen metinlerin yazıldığı dönemin dil özellikleri dikkate alınarak -uñ, -üñ şeklinde okunmuştur: anuñ...
18. Atıf vavı kimi yerlerde “ve” şeklinde harekelenmiş olsa da yerine göre u/ü/vü şeklinde okunmuştur: okuyan u dinleyen, didi vü daħı turdu, yenildi vü içildi
19. Vezin gereği düşürülen ünlü harfler kesme işareti (') ile gösterilmiştir: Ne kılp n'eyleyelüm, nic'idelüm (118)...

Transkripsiyon Alfabeti

ا (ā)	a, ā	ص	ʃ
ا (ī)	a, e, ɪ, i, u, ü	ض	ž, ɖ
ب	b, p	ط	ʈ
پ	p	ظ	ʒ
ت	t	ع	ʕ
ث	ʈ	غ	ɡ
ج	c, ɟ	ف	f
چ	ɟ	ق	k
ح	ħ	ك	k, g, (ñ)
خ	ħ	ك	ñ
د	d	ل	l
ذ	z, d	م	m
ر	r	ن	n
ز	z	و	v, u, ū, ü, o, ö
ژ	j	ه	h, a, e
س	s	لا	la, lā
ش	ʃ	ی	y, ɪ, i, ī
		ء	ʔ

4.3 Tenkitli Metin

‘Aḳdu Faḥr-ı Kā’ināt Ma‘a Ḥadīceti’l-Kübrā⁵

Bi’smi’llāhi’r-rahmāni’r-rahīm⁶

Fā’ilātün/Fā’ilātün/Fā’ilün

A1, A2, M1, M2, K, B: 1b

- 1 Ey ‘ademden ‘ālemi var eyleyen
Yeri kā’im gögi devvār eyleyen
- 2 Luṭfuñ ile ḥalḳ idüben ay [u] gün
Devr iderler bu cihānı gün-be-gün
- 3 Her kaçan toḡsa güneş olsa ‘ayān
Rüşen olur bu cihān mişl-i cinān
- 4 Pes güneş toḡuncağız⁷ olur nehār
İşine meşḡul olur her ne ki var
- 5 Ḳamu mīve vü nebātātı zülāl
Pes güneş nūriyla bulurlar kemāl
- 6 Her kaçan ṭolunsa⁸ gün olur gice
Ḳarañuluk ṭulmet olur ey ḥoca⁹
- 7 Enbiyālar içre ol şāh-ı cihān
Kevkeb içre gün gib’olmuşdur ‘ayān

M1, K: 2a

- 8 Her kaçan toḡsa güneş olur sürür
‘Ālem içre berḳ urur dā’im budur

B: 2a

- 9 Ol Ḥabību’llāh Muḥammed Muşṭafā
Ol durur dā’im viren ḳalbe şafā

⁵Hazā Mevlūd-ı Şerif-i Ḥadīcetü’l-Kübrā: A2; Hazā Kitāb-ı Menḳıbe-i Faḥr-ı Kā’ināt ‘Aleyhi’s-selātü ve’s-selam Ma‘a Ḥadīcetü’l-Kübrā: M1; Hazā Kitāb-ı Ḥadīcetü’l-Kübrā Raḍıya’llahu ‘Anhā: M2; Hazā Kitāb-ı Dāsītān-ı Ḥadīce Raḍıya’llahu ‘Anhā: K; ‘Āşık Paşa’nın Mevlidi: B.

⁶Bi’smi’llāhi’r-Raḥmāni’r-Raḥīm]-A1; Gonca-i gülzār-ı kelām-ı ḳadīm / Bi’smi’llāhi’r-Raḥmāni’r-Raḥīm: M1.

⁷toḡuncağı: A1, toḡuncağız: A2, toḡıcağız: M2, B, toḡunca: K.

⁸ṭolunsa: M1.

⁹Kelime ٧٢٢ şeklinde yazılmıştır.

M2: 2a

- 10 Şöyle bil kim olmasa Faḥr-ı Cihān
Berr ü baḥr [u] ay [u] güneş āsumān¹⁰

A2: 2a

- 11 Olmasaydı¹¹ yevm-i maḥşerde sebeb
Zulmet içre ins ü cin ḳalaydı¹² hep

- 12 Anuñ içün dirler aña bil i cān
İki cihānuñ güneşidür hemān

A1: 2a

- 13 İns ü cin vahşī [vü] ṭayr hem [de] melek
‘Arş u kürsī ay [u] güneş hem felek

- 14 Yir ü gök [hem] nār [u] cennet yoğ idi
Anca esmā’ vü şıfātı var idi

- 15 Cümleden ol Ğanī [vü] Cebbār idi
Lem-yezel ü lā-yezāl Allāh idi¹³

- 16 Diledi kim ḳudretin izhār ide
Mümkinātı yoğ iken ol var ide

- 17 Evvelā nūr-ı Muḥammed Muşṭafā
Ḥalk idüben ‘āleme virdi şafā

- 18 Ol Ḥabību’llāh Muḥammed Muşṭafī
Cümleden evvel yaratdı ol Ğanī¹⁴

K: 2b

- 19 Şöyle bil kim mümkinātı ey hümām
Altı günde cümlesin ḳıldı tamām

¹⁰ Berr ü baḥr içre güneş [hem] āsumān: M1.

¹¹ olmayaydı: M1, M2, K, B.

¹² ḳal[ır]dı: A 2.

¹³ Lem yezel ü bī-zevāl Allāh idi: A2, M1, M2, K, B.

¹⁴ Ol ḥabību’llāh Muḥammed Muşṭafī / Cümleden evvel yaratdı ol Ğanī]-A1, A2, M1, M2, B.

M1: 2b

20 Ol Muḥammed yüzi şuyına hemān
Ḥalk olupdur cümle maḥlūk āsumān

21 Hem Ebu Bekr ü ‘Ömer ‘Oṣmān ‘Alī
Ḥaḳ Ta‘ālā’nuñ bular maḳbūl ḳulı

M2: 2b

22 Daḡı bunlar Muṣṭafā’nuñ yārıdur
Cümle aṣḥābuñ daḡı envārıdur

23 Her ki bunlaruñ birine buḡz ider
Şöyle bil kim anuñ imānı gider

24 Ḥaḳ buları raḥmetiyle ṭoyladı¹⁵
Her birisin raḥmete ḡarḳ eyledi

A2: 2b

25 Ḥürmetine anlaruñ yā Rabbenā
Eyle bizi dostlaruñla āṣinā

26 Rāzī olsun cümlesinden ol Raḥīm¹⁶
Rıḍvanu’llāhi ‘aleyhim ecma‘ın

27 Dilerem ki dilüme ḳuvvet ola
Ben ḥaḳırūñ derdine dermān ola

28 Muṣṭafā’nuñ ḥūb cemālin söyleyem
Ḥadīce ḥikāyetin şerḥ eyleyem

29 Pes nice şāḥib-kemāller söylemiş
Muṣṭafā’nuñ mevlidin¹⁷ şerḥ eylemiş

K: 3a

30 Ben daḡı bir dāsītān-ı Muṣṭafā
Söyleyem kim diñleyen bula şafā

¹⁵ Ḥaḳ Ta‘ālā buları raḥmetiyle ṭoyladı: B.

¹⁶ Mu‘in: K.

¹⁷ mevlüdin: A 2, M 2, K, B.

M1: 3a

31 Kim ki söyler mevlid-i¹⁸ Fahr-ı Resûl
Añılur meclisde du‘ â ile ol

32 Haşre deñlü nāmı anuñ yād olur
Dā‘imā rūhı du‘ ādan şād olur

A1: 2b, M2: 3a

33 Dağı medhin oğudan olur müşāb¹⁹
Okuyan u diñleyen bulur şevāb

34 Kıluram ben dağı sizlerden ricā
Luţf idüp eylesesiz hayr-ı du‘ ā

35 Dilerem ki Haq murādātın vire
Cennet içinde dādārın göstere
B: 3a

36 Cümle müşkil işleri āsān ola
‘ Ākıbet yoldaş aña imān ola

37 Ben haķır bī-çāreye luţf işleye²⁰
Fātiha okuyuban bağışlaya²¹

A2: 3a

38 Muştafa‘nuñ hürmetine ey Hudā
Raḥmetüñle cümlemüzi yarlığa²²

39 Ger bizüm yüz biñde bir şuçumuzu
‘ Adl idüben yarlıgamazsañ bizi

40 Vay bizüm hālimüze yā Müste‘ ān
Kim cehennem bize olısar mekān

K: 3b

41 Fażl iderseñ ey bizüm Allāh’ımız
Cennet-i a‘ lā ola oṭağımuz²³

¹⁸ mevlūd: A2, mevlud: M2, K.

¹⁹ meşāb: A1, A2, M2, K.

²⁰ işlese: A1.

²¹ bağışlasa: A1.

²² Raḥmet eyle luţfkıl cümlemize: A1, A2, M2, K, B.

²³ olsa vaṭanımız: B.

M1: 3b

42 Raḥmetüñ deryāsına yoḳdur ‘aded
Zerrece andan bize eyle meded

43 Yā İlāhī dilerüm cümlemüzi
‘Ākıbet imān ile gönder bizi

M2: 3b

44 Ger bu ‘ālem ḥalkı dirse şubḥ u şām²⁴
Medḥ olunsa ḥaşre dek olmaz tamām

45 Ger diler iseñ bula cānuñ şafā²⁵
Vir şalāvāt ber-Resül-ı Muştafa²⁶

46 Eş-şalātü ve’s-selāmu ‘aleyke yā Muḥammed
Eş-şalātü ve’s-selāmu ‘aleyke yā Aḥmed²⁷

47 Eş-şalātü ve’s-selāmu ‘aleyke yā Ḥāmid
Eş-şalātü ve’s-selāmu ‘aleyke yā Muḥmūd

Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün/Fe‘ ülün

Baḥr-ı Āḥer²⁸

48 Muḥammed Muştafa ol mäh-ı tātān
Ana raḥminde iken bilgil ey cān

B: 3b

49 Babadan yetīm oldı Faḥr-ı Cihān
Neler kıla²⁹ görüñ kim ulu Sübhān

50 Yedi yaşa giricek³⁰ Faḥr-ı ‘Ālem
Anası ‘ömri daḡı oldu tamām

A1: 3a, A2: 3b

51 Mübārek cismi anuñ oldı ḥasta
Diledi rūḥı vāşıl ola dosta

²⁴ Ger bu ‘ālem ḥalkı dirse şubḥ u şām/ Medḥ olunsa ḥaşre dek olmaz tamām]-K.

²⁵ Ger diler iseñ bula cānuñ şafā: M1, M2, B; Ger diler iseñ bulasın [sen] şafā: A1, A2]-K.

²⁶ Vir şalāvāt ber-resül-ı Muştafa]-K.

²⁷ Salavatlarda aşağıdaki örneklerde de görüleceği üzere vezin ve kafiye uyumu gözetilmemiştir. Bu nedenle ilgili beyitlerde bu hususa tekrar değinilmeyecektir.

²⁸ Baḥr-ı Āḥer]-A1, A2, M1, M2, B.

²⁹ Kılır: M2.

³⁰ yaşına gircek: A1, M1.

52 Didi kim yā Muḥammed gel göreyüm
Biraz yüzümi yüzüne süreyüm

M1: 4a

53 Ki senden ayrılām gibi çün ey yār
Be-ğāyet ḥasta oldım şöyle kim var

54 Ḥabībüm sevdigüm cānum cānānum
Fedā olsun saña³¹ rūḥ-ı revānum

M2: 4a

55 Umar idim senüñ luṭfuñ göreydim
Risāletüne ‘ömri irgüreydim

56 Müyesser olmadı el-ḥükmü li’llāh
Be-ğāyet rāzī oldım ḥamdu li’llāh³²

57 Atadan yetīm olmuş idüñ ey cān
Anadan daḥı yetīm olduñ el-ān

58 Şarılup³³ boyununa kıldı zārī
Görenüñ gitdi elden ihtiyārı

59 Didi kim yā Muḥammed ey³⁴ yüzi māh
Seni ısmarladım Allāh’a her gāh

60 Bunı böyle diyüben virdi cānı
Semāya çıkdı kavminüñ fiğānı

61 Derilüp bir yere çok ağladılar
Şoñ ucu defn idüp kabre qodılar

B: 4a

62 Ki ‘Abdu’l-muṭṭalib ceddi Resül’üñ
Elin eline alup gonca gülüñ

63 Getürdi evine Faḥr-ı Cihānı
Kıladı aña dürlü ihtirāmı

³¹ yolma: A1, A2, M2, K, B.

³² el-ḥamdu li’llāh: A1, A2, M1, B.

³³ şarıluban: B

³⁴ ey]-A1.

A2: 4a, M1, K: 4b

64 Yetim olduĝna aĝlama ĥabībüm
Ki sensün dertlü cānuma ĥabībüm

65 Nitekim ‘ömrüm olduĝça bil ey cān
Ki ĥıfz idüp yerindirmem seni ben

M2: 4b

66 Resül’ün ĥatıruñ kıldı tesellī
Kıla Ĥaĥ aña dādārın tecellī

67 Kōmazdı Aĥmed’i hergiz yanundan
Severdi anı kim³⁵ özge cānundan

68 Otursa tursa yanından komazdı
Ta‘āmı daĥı kim ansız yimezdi

69 Meger kim bir gün ol pā ĥasta oldu
İşidüp Mekke uluları geldi

A1: 3b

70 Şorup ĥatruñ³⁶ ziyāret eylediler
Şifālıklar vire Allāh didiler

71 Kim üç oĝlıyla anda idi ĥāzır³⁷
Dönüp oĝullarına baĥdı ol pīr

72 Hemān-dem³⁸ gözleri yaş ile tōldı
Derūnından ah idüp³⁹ nāle kıldı

73 Görüp cümlesi anı kıldı zārī
Kamunuñ gitdi elden ihtiyārı

74 Didi bilün benüm aĝladığum bu
Firāk ile ciger taĝladığum bu

M1, K: 5a, B: 4b

75 Muĥammed kim yetim kalmışdı ey cān
Şābīlikden atadan hem anadan

³⁵ kim]-B.

³⁶ ĥatır: M1, K, B.

³⁷ Ki üç oĝlı ile andaydı ĥāzır: M2; Kim üç oĝlı bile andaydı ĥāzır: M1, K, B.

³⁸ hemīn: K.

³⁹ idüben: M2, K, B.

- 76 Gidicek cecdi kim alur civānı
Aluban besleye⁴⁰ Faḥr-ı Cihān'ı
- A2: 4b, M2: 5a
- 77 Ebū Leheb didi luṭf it bana vir⁴¹
Anuñ ḥızmetüne beni ulaşdur
- 78 Kemālince aña ḥürmet kılayum⁴²
Bu işi cānuma minnet kılayum⁴³
- 79 Didi senden benüm yoқdur ümīdüm
Benüm saña degildür i' timādum
- 80 Dağı Ḥamza cihānuñ pehlīvānı⁴⁴
Didi vir baña ol rūḥ-ı revānı
- 81 Anuñ ḥızmetine yüzler süreyüm
Yoluna cānumı ḳurbān vireyüm
- 82 Didi sen bir seḥī cōmerd kişisün
Dağı hem pehlīvānlaruñ⁴⁵ başısun
- 83 Ki şādıksun özüñde vü sözüñ ḥaқ
Ki⁴⁶ olsun iki 'ālemde yüzüñ aқ
- 84 Velī sen ḥālī olmazsun ğazādan
Muḥammed'i şaқınuram cefādan
- 85 Bu kez geldi ilerü Ebī⁴⁷ Ṭālib
Babasınuñ sözüne oldı rāğıb
- M1, K: 5b
- 86 Didi ey gözlerüm nūrı ata sen
İdesin ḥāşā li'llāh kim ḥata sen⁴⁸

⁴⁰ besleye ol: A1, A2, M2, K, B.

⁴¹ Ebū Leheb didi kim luṭf bana vir: A1; Ebū Leheb didi kim luṭf it bana vir: A2, M2, B; Ebū Leheb didi kim sen bana vir: M1.

⁴² kılayım: M2.

⁴³ kılayım: M2.

⁴⁴ pehlīvānı: A1, A2, M1; behlevānı: K, B.

⁴⁵ pehlīvānlaruñ: M1; pehlevānlaruñ: K, B.

⁴⁶ kim: M1, K, B.

⁴⁷ Kelime bazen "Ebī" bazen "Ebū" şeklinde hareketlenmiştir.

⁴⁸ Muḥammed'i baña işmarla iḥsān: A1, A2, M1, M2, B.

- 87 Bu sözi işidüp sevündi cânı
Şanasun aña virdiler cihânı
- M2: 5b, B: 5a
- 88 Ebû Tâlib'e didi kim babası
Vaşiiyet eylerüm didi atası
- A1: 4a
- 89 Muḥammed'i alup eve varasun
Evüñ şadrına anı geçüresün
- 90 Elüñden geldügince eyle hizmet
Bulasun Haḫ katunda sen de ' izzet
- 91 Kāmu oğlanlaruñdan hoş sevesün
Dilerseñ bulasun derdüñ devāsın
- 92 Anı hergiz libāssız komayasun
Ki ḫorlayup yetimdür dimeyesün
- 93 Anuñ qadrini sen soñra bilesün
Sevinüp şād olup ḫandān olasun
- 94 Ḥudā aña risālet viriserdür
Niceler ol şifāt⁴⁹ı göriserdür
- 95 Aña göre nice dürlü şenālar
Ebû Tâlib'e eyledi du' ālar
- K: 6a
- 96 Aña ısmarladı vü kendü gitdi
Fenā mülkden⁵⁰ beḳāya rıḫlet itdi
- M1: 6a
- 97 Yuyup ol piri qabrine qodılar
Anuñcün ḫalk-ı ' ālem aḡladılar
- 98 Ebû Tâlib alup geldi Resül'i
Evine getürüp ol pür-uşûli

⁴⁹ şafāyı: A2, M2, K.

⁵⁰ mülkinden: M1, B.

M2: 6a

- 99 Var idi atunı Fāṭıma adlu
Melek ıfatlu idi sözi atlu
- 100 Didi ehline kim ne z -sa   det⁵¹
Na b oldu bize kim bu ker met

B: 5b

- 101 Ev ne get res n z -sa   det
 k r kim bize virmişler ic zet
- 102 Muḥammed Aḥmed’e d ye olavuz⁵²
Yarın maḥşerde hem raḥmet bulavuz⁵³

A2: 5b

- 103 Anı c numıza minnet bilel m
Olunca biz a a   izzet kılalum
- 104 Alup elini tez⁵⁴ adre geçürdi
Ṭa   m get rdi⁵⁵ yed rdi i rdi
- 105 Didi kim ey gözüm n rı Muḥammed
Ki oğlum adı⁵⁶   Al  senün Aḥmed
- 106 Seni artu⁵⁷ severüm ben   Al ’den
Daḥı c numdan artuç sevgilüden

K: 6b

- 107 Muḥammed Muṣṭaf  pes ṭırdı anda
Huż r ile ge ndi ol vaṭanda⁵⁸

A1: 4b, M1: 6b

F  il t n/F  il t n/F  ilün

- 108 Ger bu    lem ḥalkı dirse ubḥ u  m
Medḥ olunsa ḥare dek olmaz tam m⁵⁹

⁵¹ Didi ehline kim z - sa   det: A1, A2, M1.

⁵² olayız: K.

⁵³ bulayız: K.

⁵⁴ tiz: M1, M2.

⁵⁵ Nüshalardaki “getürüp” kelimesi vezin gereği “getürdi” şeklinde okundu.

⁵⁶ ismi: M1.

⁵⁷ artış: A1, A2, M2, K, B..

⁵⁸ Huż r ile af  sürdi vaṭanda: M1.

⁵⁹ Ger bu    lem ḥalkı dirse ubḥ u  m / Medḥ olunsa ḥare dek olmaz tamam]-K.

- 109 Ger diler iseñ bula cānuñ şafā
Vir şalāvāt ber-Resūl-i Muştafā⁶⁰

M2: 6b

- 110 Eş-şalātü ve's-selāmu 'aleyke yā Ahyed
Eş-şalātü ve's-selāmu 'aleyke yā vaḥid

- 111 Eş-şalātü ve's-selāmu 'aleyke yā māḥ
Eş-şalātü ve's-selāmu 'aleyke yā ḥāşir

Baḥr-ı Āḥer⁶¹

Mefā' ilün/Mefā' ilün/Fe' ulün

- 112 'Ātike adlu qarındaşı⁶² vardı
Ebū Ṭālib anı ğāyet severdi

- 113 Muḥammed'ün ḥālası idi ey yār
Ebū Ṭālib evine geldi ey yār⁶³

B: 6a

- 114 Ki bir söz geldi eşnā-yı kelāmda
Velākin dili sözde göñli ğamda

- 115 Didi kim ey gözüm nūrı qarındaş
Size bir söz diyeyin eyleme fāş

A2: 6a

- 116 Muḥammed büyüdi vü⁶⁴ yigit oldu
Anuñ evlenmesinüñ vaḳti geldi

- 117 Velākin elümüzde mālımız yok
Varup kız dileycek ḥālimüz yok

- 118 Aña fikr eyleyüp tedbīr idelüm
Ne kı lup n'eyleyelüm nic'idelüm

⁶⁰ Ger diler iseñ bula cānuñ şafā / Vir şalāvāt ber-Resūl-i Muştafā]-K.

⁶¹ Baḥr-ı Āḥer]- A1, A2, M1, M2, B.

⁶² qarındaşı: A2, M2, K, B.

⁶³ Ebū Ṭālib evine geldi bil ey yār: A1, A2, M2, B.

⁶⁴ ve: A1, A2, K.

M1, K: 7a

119 Ebū Ṭālīb didi kim elimüzde
Sim ü zer yok kışadur dilimüz de

120 Ya akçe isteyü kime varalum
Kime boyun egüben yalvaralum

M2: 7a

121 ‘Ātike didi ey yār u vefādār
Ki ben bir fikr kıldım diñle ey yār

122 Ḥadīce ḥatunuñ kim kārübānı
Bilürsün Şām’a gider her yıl anı

123 Ticāret vaḳti geldi diñle ey cān
Münādīler nidā kıldı ferāvān⁶⁵

124 Gelüp yazılalar Şām’a gidenler⁶⁶
‘Ulūfe ile at deve yedenler

125 Yarar atlı silaḥlı merd cüvānlar⁶⁷
Gelüben kārübānı bekleyeler

A1: 5a

126 ‘Ulūfe eyleye ḥāllü ḥālince
Ri‘āyet ola herkese yolınca

B: 6b

127 Dilerem ben daḥı varam o şāha
Ki ‘arz u ḥāl idem ol yüzi māha

128 Muḥammed’i kıoya bir ḥızmete ol
Bulavüz ol sebebden müşkile yol

A2: 6b

129 Mürüvvet kânı bir ehl-i keremdür
Yitecek deñli māl virse ne ğamdur

⁶⁵ *firāvān*: M1, M2, K, B.

⁶⁶ *gideler*: A1.

⁶⁷ *Yarar athyla ḥali merd cüvānlar*: A1.

M1, K: 7b

- 130 Anı ol māl ile evlendürevüz⁶⁸
Muḥammed'e gelin alıvirevüz⁶⁹

- 131 Ebū Tālīb işidüp şaldı başın
Akıdup gözleründen kanlu yaşın

M2: 7b

- 132 Didi kim ey qarındaş aşlımuzda
Kıracı yok durur hiç neslimüzde

- 133 Yine ğayret idüp⁷⁰ 'aqlını derdi⁷¹
Ki kendü kendüne fikr itdi didi

- 134 Meger kim vardur ola hikmetu'llāh
Görelüm nice olur kudretu'llāh

- 135 İcāzetle 'Ātike geld'evine
Düzeltti armağanlar ana göre

- 136 Ḥadice bārgāhına irişdi
Görüp bevvāblar anı görüşdi

- 137 Ḥadice Ḥatun'a tiz⁷² söylediler
'Ātike geldügin 'arz eylediler

- 138 Segirdüp⁷³ karşı çıkdı itdi iḳbāl
Elin alup içerü girdi fi'l-hāl

- 139 Nice ta'zīm ile şadre geçürdi
Gül ābı şerbeti sükker içürdi

B: 7a

- 140 Buyurdı ol kadar çekildi ni'et
Ḳamusı sükkeri yiyene minnet

⁶⁸ evlendireyiz: K.

⁶⁹ alıvireyiz: K

⁷⁰ 'izzet idüp: B.

⁷¹ dirdi: A2, M1.

⁷² tez: K, B.

⁷³ segirdi: K.

M1, K:8a

- 141 Yenilüp⁷⁴ içilüp du^c ā kılundi
Du^c ādan soñra el yüze sürüldi

A2:7a

- 142 Hādīce söz açup didi ki ey yār
Nedür bunda geldüñüz eyle ikrār⁷⁵

M2: 8a

- 143 Murādīñuz nedür söyleñ bilelüm
Aña göre tedārikler kılalum

- 144 ^c Ātike dir⁷⁶ dilerem var olasun
Hemişe devlet ile yād⁷⁷ olasun

A1: 5b

- 145 Dağı ^c ömrüñ mezīd pāyende olsun
Nice şāhlar қаpuña bende olsun
- 146 Güler yüzüñ cihānda şolmasun hīç
Mübārek қalbüñe ğam gelmesün hīç
- 147 Murādum budur ey devletlü hānum
Velākin dimege varmaz zebānum
- 148 Muḥammed-i Emīn adlu bil ey yār
[Ki] bir yigit қarıндаş қuzusı var
- 149 Niceler hizmetīñüz idicidür
Kimi at kimi deve⁷⁸ yedididür
- 150 Ana da n’ola bir hizmet buyursañ
Muṭī^c dir emrüñe her ne ki dirseñ
- 151 Ticāretten gelince kārübānuñ
Sevinüp şād u ḥandān ola cānuñ

⁷⁴ yinilüp: M1.

⁷⁵ Nedir bunda geldügiñizle ikrār: A1; Nedir bunda geldmeñizle murādla ikrār: A2; Ne geldügiñ eylesen bunda ikrār: M1; Murādīñuz ne ise eyle ikrār: K; Nedir bunda geldüviñiz eyle ikrār: B.

⁷⁶ Nüshalardaki “ayder” şeklinde olan kelime vezin gereği “dir” şeklinde okunmuştur.

⁷⁷ yār: M1, M2, K, B.

⁷⁸ kimi deve kimi at: A2, M1, M2, K, B.

M1, K: 8b

- 152 Kamlaruñ 'ulūfesiñ viresün
Aña da ne kim ihsān buyurasun⁷⁹

B: 7b

- 153 Anı evermek isterüz muḥakḳak
Velākin destimüzde sīm ü zer yok

M2: 8b

- 154 Ebū Tālīb size kıllur du'ālar
İder dergāhıñuza hem şenālar

A2: 7b

- 155 Didi kim luṭf u ihsān eylesünler
Bu derdimüze dermān eylesünler
- 156 İşidüp bu sözi çünkim Ḥadīce
Çü bildi n'eydügin ol dem netice
- 157 Meger Ḥadīce bir düş görmiş idi
Mu'abbirlere anı şormış idi
- 158 Görür gökden münevver bedr-i mähı
Tamāmet nūr idüp leyl-i siyāhı
- 159 Nüzül idüp iner ol yeryüzüne
Konar ol dem Ḥadīce'nün dizüne
- 160 Anuñla rüşen oldı cümle 'ālem
Sevinüp şād olurlar cinn ü ādem⁸⁰
- 161 Ḥadīce ol sa'at düşden uyandı⁸¹
Sefādan misk-i 'anbere boyandı
- 162 Divit⁸² alup eline yazdı ol dem
Mu'abbire hemān gönderdi ādem

M1, K: 9a

- 163 Düşüni nice gördüğünü bir bir
Yazup kâğıda anı kıldı taḳrīr

⁷⁹ Aña da ne kim ihsān[lar] idesin: A2, M1.

⁸⁰ cin ile ādem: M1.

⁸¹ Ḥadīce ḥūbdan (خوبدن) ol sa'at uyandı: M1.

⁸² kalem: M1.

A1: 6a

- 164 İrişdi çünki nāme vāşıl oldı
Getürüp mührini okıdı bildi

M2: 9a

- 165 Kalem alup mu‘abbir ol eline⁸³
Getürdi Allāh adını diline

B: 8a

- 166 Didi peygamber-i āhîr zamāna
Naşîb olasun ol Faḥr-ı Cihān’a
- 167 Gele Mekke’de hem ol nūr-ı ekber
Cihān anuñ ile ola mübeşşer

A2: 8a

- 168 Ki Tevrāt’da yazılmışdur şıfâtı
Anuñ çün ḥalk idüpdür mümkinâtı

- 169 Daḥı nesl’ola İbrāhîm Ḥalîl’üñ
Ḥabîbi ola ol⁸⁴ Rabbü’l-Celîl’üñ

- 170 Olısardur anuñ ismi Muḥammed
Bir adı ola Maḥmud biri Aḥmed

- 171 Ki nāmeyi Ḥadîce çünk’okıdı⁸⁵
Be-ğāyet cān u dilden rāzî oldı

- 172 Yaraşmaz aña diyeler kiracı
Yaraşur ala küffārdan ḥaracı

- 173 Umarum ben anı peygamber ola
Bu maḥlûkâta kamu rehber ola

- 174 Daḥı ḥukm eyleye Şām’a ‘Irāk’a
Şanemleri kırup yabana ata

⁸³ Nüshalardaki “ol” kelimesinden sonra gelen “dem” kelimesi vezin gereği kaldırıldı.

⁸⁴ ol]-A1

⁸⁵ bildi: M1.

175 Didi gönder Muḥammed bunda gelsün
Kirâcı bilmezüz biz⁸⁶ anı bilsün

M2:9b

176 Bile olsun n'ola ol kârubānda
Ola aña cihānuñ ḥalkı bende⁸⁷

177 Gelürse⁸⁸ bunda anı biz görelim
Aña lâıyk meşālih gösterelim

178 İşıtdi 'Ātike sevündi cānı
İcāzet diledi oldı revānı

B: 8b

Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilün

179 Ger bu 'ālem ḥalkı dirse subḥ u şām
Medḥ olunsa ḥaşre dek olmaz tamām⁸⁹

180 Ger diler iseñ bula cānuñ şafā
Vir şalāvāt ber-Resül-ı Muştafa⁹⁰

A2: 8b

181 Eş-şalātü ve's-selāmu 'aleyke yā 'Ākıbu⁹¹
Eş-şalātü ve's-selāmu 'aleyke yā Tāhā

A1: 6b

182 Eş-şalātü ve's-selāmu 'aleyke yā Yāsir⁹²
Eş-şalātü ve's-selāmu 'aleyke yā Tāhir

Baḥr-ı Aḥer⁹³

Mefā' ilün/Mefā' ilün/Fe' ülün

183 'Ātike Ḥatun'a çün oldı destür
Ebū Tālib'e irdi ol yüzi nūr

⁸⁶ biz]-A2, M2.

⁸⁷ Ola kim pes cihān ḥalkı aña bende: A1, A2, M2, B; Olalar pes cihān ḥalkı aña bende: K.

⁸⁸ ki gelsün: M1.

⁸⁹ Ger bu 'ālem ḥalkı dirse subḥ u şām / Medḥ olunsa ḥaşre dek olmaz tamam]-K.

⁹⁰ Ger diler iseñ bula cānuñ şafā / Vir şalavāt ber-Resül-ı Muştafa]-K.

⁹¹ Ākıb: M1, M2, B.

⁹² Yāsir: A1, M1, K, B.

⁹³ Baḥr-ı Aḥer]-A1, A2, M1, M2, B.

- 184 Aña bildürdi cümle kıl u kâli
Ḥadice ile olan ḥasbiḥâli
- M1, K: 10a
- 185 Ebū Tâlib didi kim yâ Muḥammed
Ḥadice inşâ 'allâh ola mesned
- 186 Buyurmuş sizleri anda varasız
Meşâlih ne ise anı göresiz
- M2: 10a
- 187 İştidi bu sözi çün Faḥr-ı ' Âlem
Sa' âdetle teveccüh kıldı ol dem
- 188 Ḥadice ḥānesine çünki irdi⁹⁴
Ki ta' zīm itdiler oṭaya girdi
- 189 İcāzet oldı çün geçdi oturdı
Muḥammed geldügin Ḥadice gördi
- 190 Ki Tevrāt'ı öpüp eline aldı
Oṭa dīvārınuñ qurbına geldi
- 191 Ḥadice cümle Tevrāt'ı bilürdi⁹⁵
Ne deñlü var durur anı bilürdi⁹⁶
- B: 9a
- 192 Meger Tevrāt içinde görmüş idi
Daḥı ' âlimlere de şormuş idi⁹⁷
- 193 Yazılmışdı Muḥammed'ün şıfâtı
Ḥaḳîḳat nice ise ḥadd-i zâtı
- A2: 9a
- 194 Mesîḥ'den soñra geliser Muḥammed
Şefā' at ehli olısar Muḥammed
- 195 Anuñ yüzi suyuna cümle ' âlem
Yaradılmış durur hem cinn ü âdem

⁹⁴ Ḥadice ḥānesine çün irdi: M1.

⁹⁵ Ḥadice cümle Tevrāt'ı bilürdi]-M1

⁹⁶ okurdi: K.

⁹⁷ Daḥı ' âlimlere de şormuş idi]-M1 (M1'de bir önceki beyitle ikisi bir beyit yapılmış)

K: 10b

- 196 Kāmu peygāmbere rehber olısar
Velī nebī añā muhtāc olısar

M1: 10b

- 197 Anuñ çün yaradıpdur Hāq cihānı
Ki ‘arş [u] kürsi vü hūr [u] cinānı

M2: 10b

- 198 Vücūda Mekke şehrinde gele ol
Kāmu halkı dñe da‘ vet kıla ol

- 199 Bu ‘ilmi çün okuyup bilmiş idi
Derūndan añā müştāk olmuş idi
200 Anuñ gelecegi[i] vaqt olduğini⁹⁸
Muhammed hem vücūda geldiğini

A1: 7a

- 201 Çü Mekke şehri içinde bil ey cān
Güneş gibi ‘ayān olmuşdı⁹⁹ civān
202 Büyük küçük ulu kiçi bil anı
Severdi cümlesi Faḥr-ı Cihān’ı
203 Muhammed-i Emīn dirlerdi añā
Kāmu halkuñ katında kadri a‘lā

- 204 Anuñ qadrini Ḥadīce bilürdi
Gice gündüz hayālinde olurdu

B: 9b

- 205 Divar¹⁰⁰ delüğine yüzin getürdi
Kim ol sa‘at Ḥabību’llāh’ı gördi

- 206 Tecellī eylemiş alnındağı nūr
Görürdi anı ki Tivrāt’da mezkūr

A2: 9b, K: 11a

- 207 Kaçan kim söylese maḥbūb zebānı¹⁰¹
Erürdi diñleyenüñ cismi cānı

⁹⁸ Nūshalardaki “vaqt” kelimesinden sonra gelen “-i” eki vezin gereği kaldırıldı.

⁹⁹ Nūshalardaki “olmuşdı” kelimesinden sonra gelen “o” kelimesi vezin gereği kaldırıldı.

⁹⁹ kapu: K.

¹⁰⁰ Kim gördi anı[kı] Tivrāt’da mezkūr: B.

¹⁰¹ lisānı: K.

M1: 11a

- 208 Dağı kirpikleri ebr-i siyāhı
Cünün ider görenleri kemāhı

M2: 11a

- 209 Görür anı ki ol maḥbūb-ı Ḥaḳ'dur
Anuñ her giz cihānda mişli yokdur

- 210 Bilür anı ki bir şāḥib-cemāldür
Kimesne anı vaşf itmek muḥāldür

- 211 Sevindi didi kim bu idi maḳşūd
Dilerüm ki müyesser ide Ma' būd

- 212 Du' amı yā İlāhī sen ḳabūl it
Ḥabīb'ūñ Muşṭafā'ya beni ḳul it¹⁰²

- 213 Ḥadīce geldi oturdı sarāya
Yüzi benzemiş idi bedr ü aya

- 214 Sevinüp şād oluban eve geldi
Ki çāşni-gārlerine emr ḳıldı

- 215 Ṭa' am çekildi ol yār-ı vefāya
Yedi içdi vü irüşdi şafāya

- 216 Ḥadīce anı görüben sevindi
Ke-enne kendüsini yavı kıldı

- 217 Yine ğayret idüp 'aklını derdi
Ki kendü kendüsiyle fikr iderdi

K: 11b, B: 10a

- 218 Eger bu sırrı bir kimseye dirsem
Bu gizlü rāzumı izhār idersem

M1: 11b

- 219 İşidenler ḳamusı diñleyeler
Bu sırdan nice ma' nā añlayalar

¹⁰² naşīb it: A2

A1: 7b, A2: 10a, M2: 11b

- 220 Dimişler¹⁰³ ulular şabr u selāmet
İvenler ‘ākıbet olur melāmet
- 221 Kiracı dimiş idi gönderelüm
Nice olur işüñ şoñı görelüm
- 222 Var idi bir kılı Meysere adlu
Re’isi kārübān ‘alī-şıfatlu
- 223 Kāmu māl u menālī¹⁰⁴ zabt iderdi¹⁰⁵
Ki yılda bir ticārete giderdi
- 224 Re’isi idi cümle kārübānuñ
Kāmu maḥkūm idi ḥükminde anuñ
- 225 Didi yā Meysere işit cevābı
Ne ise anı kıl işüñ şevābı
- 226 Ki ‘Abdu’l-muṭṭalib oğlu Muḥammed
Yazuldı kārübāna kıla ḥizmet
- 227 Kūreyş ulularıdur aşı anuñ
Hem İbrāhīm Ḥalīl’dür nesli anuñ
- 228 Anı ben görmişüm Tivrāt içinde
Daḥı Tivrāt’daki āyāt¹⁰⁶ içinde
- K: 12a
- 229 Ki Tivrāt’da olan na‘t-ı şıfatı
Müşābihdür kāmı ḥadd-ı şıfatı
- M1: 12a
- 230 Ola¹⁰⁷ bir gün ki peygamber ola ol
Kāmı peygambere server ola ol

¹⁰³ dimişlerdir: A1.

¹⁰⁴ māl u kumāşı ol: K.

¹⁰⁵ Nüshalardaki “menālī” kelimesinden sonra gelen “ol” kelimesi vezin gereği kaldırıldı.

¹⁰⁶ āyet: A1, A2.

¹⁰⁷ ol: B.

M2: 12a, B: 10b

231 Dağı Cebrâ'îl inüp gele Kıur'ân
Aña uyanlar ola ehl-i imân

232 Aña göre aña 'izzet gerekdür¹⁰⁸
Kemâlince aña hürmet gerekdür¹⁰⁹

A2: 10b

233 Anuñ biz bendesiyüz inşâ'allâh
O bize hizmet itmek hâşa li'llâh

234 El urup şandüğında nice esvâb
Çıkardı hem saçup üstüne gül-âb¹¹⁰

235 İki gömlek iki yağlık iki ton
İpüñ yerine işlemişler altun

236 İki harîr libâs hem iki dülbend
Görenler didiler¹¹¹ âferin ahsent¹¹²

237 Koyup boğçaya didi bunları al
Oñat¹¹³ kıl bu işi eyleme ihmâl

238 Gidicek sen Muḥammed'e haber vir
Ata bindür yanuñ sıra yola gir

A1: 8a

239 İkinci konağa varınca hele
Yesün içsün kamu senüñle bile

K: 12b

240 Üçünci konak ola çün müyesser
Oñat kıl bu işi eyleme ebter

M1: 12b

241 Muḥammed'i uyarıturu¹¹⁴ irden
Aña giydür bu esvâbı seḥerden

¹⁰⁸ gerekdür: A1, A2, M2, K, B.

¹⁰⁹ gerekdür: A1, A2, M2, K, B.

¹¹⁰ Çıkardı üstüne saçuban gül-âb: A1.

¹¹¹ diyeler: M1, K, B.

¹¹² âferin-pesend: M1.

¹¹³ güzel: K.

¹¹⁴ uyarıturu: A1, A2, M2.

M2: 12b

242 Ki bunca ʔon u gömlekler ʔarīrler
Geyünsün dostları ʔılsun şükürler

243 Daʔı bu ince dülbendi ʔarınsun
Nice bir¹¹⁵ ʔalk ıçinde böyle gezsün

B: 11a

244 Daʔı bir ʕ Arabī atı egerle
Müzeyyen eyle anı sīm ü zerle

245 Egeri oyanı vü sīne-bendi
Ki sīm ü zerden olsun hem¹¹⁶ kemendi¹¹⁷

A2: 11a

246 Varup gelince aña eyle ʕ izzet
Bulasun sen daʔı ʔatımda¹¹⁸ ʔürmet

247 Varup geldikde seni ʔılam āzād
Şu deñlü māl virem ki olasun şād

248 Çıķardı ʔaydı tızrek elli altun
Di bunu aña ʔarclıķ ıçün alsun¹¹⁹

249 Silāḥ alsun¹²⁰ yola hem ḥāzır olsun
Ḥaber olduğı saʕ at bunda gelsün

250 Bu sözleri işitdi Meysere çün
Didi kim devletüñ pāyende olsun

K: 13a

251 Ne kim siz buyurursız ey şehen-şāḥ
Daʔı artıķ ʔılayum inşāʕ allāḥ

M1: 13a

252 Yüzün yerlere sürüp ʔurı geldi
Hem elli altunı eline aldı

¹¹⁵ gün: M1.

¹¹⁶ hep A1.

¹¹⁷ Egeri uyanı üstine bindi / Ki sīm ü zerden olsun hem: B.

¹¹⁸ ʔatında: A1, A2.

¹¹⁹ Dedi aña bunu ʔarclıķ ıçün alsun: B.

¹²⁰ yarağ itsün: A2, M1, M2, B; tez itsün: A1.

¹²⁰ devletin: A2, M2, K, B.

M2: 13a

253 Dağı boğçayı aldı kıldı pinhân
Muhammed'ün katına vardı ey cân

254 Virüp altunı aña didi ey cân
Varup hâzırlık eyle yola el-ân

255 Gidecek gün ola bunda gelesin
Eyü yatlu bizim ile olasın

Fâ' ilātün/Fâ' ilātün/Fâ' ilün

256 Ger bu 'âlem halkı dirse şubḥ u şām
Medḥ olunsa ḥaşre dek olmaz tamām¹²¹
B: 11b

257 Ger diler iseñ bula cānuñ şafā

A1: 8b

Vir şalāvāt ber-Resül-ı Muştafā¹²²

258 Eş-şalātü ve's-selāmu 'aleyke yā Muṭahhar¹²³
Eş-şalātü ve's-selāmu 'aleyke yā Tayyib¹²⁴

A2: 11b

259 Eş-şalātü ve's-selāmu 'aleyke yā Seyyid¹²⁵
Eş-şalātü ve's-selāmu 'aleyke yā Resül¹²⁶

Baḥr-ı Aḥer¹²⁷

Mefā' ilün/Mefā' ilün/Fe' ülün

260 Yerinden tırdı çün kim¹²⁸ oldu destür
Ebū Tālīb katına irdi ol nūr

¹²¹ Ger bu 'âlem halkı dirse şubḥ u şām / Medḥ olunsa ḥaşre dek olmaz tamām]-K; Ger bu 'âlem halkı dirse şubḥ u şām / Ḥaşre dek olmaz medḥi olmaz tamām: B.

¹²² Ger diler iseñ bula cānuñ şafā / Vir şalāvāt ber-Resül-ı Muştafā]-K; Ger bu 'âlem halkı dirse şubḥ u şām / Medḥ olunsa ḥaşre dek olmaz tamām: B.

¹²³ Muṭahhar; A2; Tayyib: M2.

¹²⁴ Tayyib: A2, K; Muṭahhar: M2.

¹²⁵ Seyyid: A2, M2, K.

¹²⁶ Resül'u: A2, M2, K.

¹²⁷ Baḥr-ı Aḥer]-A1, A2, M1, M2, B.

¹²⁸ çünki: M1.

- 261 Didi ‘ammisi aña kim bilesün¹²⁹
Hemîşe dâ’imâ mesrûr olasun¹³⁰
- 262 Didi ‘ammîsine ey şâh-ı ‘âlem
O deñli kıldılar ‘izzet ü ikrâm
- M1, K: 13b
- 263 Şu deñlü şükkeri ni‘met çekül-di
Anuñ rub‘ı dağı yenmedi qaldı
- M2: 13b
- 264 Anı bir kimse vaşf itmek muhâldür
Bize bu ‘izzet [ü] ikrâm ne hâldür
- 265 Dağı hem virmiş idi¹³¹ elli altun
Dimiş kim bunı varsun harçlık itsün
- 266 ‘Âtike Ebû Tâlib diñlediler
Qatı mürvetli¹³² hatundur didiler
- 267 Ki bir gün gitmege tedbîr kılındı
Tabıllar na‘râlar¹³³ kösler çalındı
- 268 Hadîce’nün kamu dört biñ devesi
Kimi ipek kimi dülbend buğaşi¹³⁴
- 269 Yükin yükledüp oldılar revâne
Haber eylediler¹³⁵ Faqr-ı Cihân’a
- B: 12a
- 270 Muhammed dağı hâzır olmış idi
Zirâ evvelden aña dinmiş idi
- 271 ‘Âtike Ebû Tâlib diñlediler
Muhammed gideceğın añladılar
- A2: 12a
- 272 Biraz vaqt gözleründen dökdiler yaşı
‘Âtike döndi eydür ey qarındaşı

¹²⁹ bilesiz: K.

¹³⁰ olası: K.

¹³¹ virmiş bize: K.

¹³² Nüshalardaki “mürüvvetli” kelimesi vezin gereği “mürvetli” şeklinde okunmuştur.

¹³³ naqralar: M1, K.

¹³⁴ buğaşi: M2, K.

¹³⁵ virdiler: A1.

- 273 Muḥammed’i nice¹³⁶ tut gönderelüm
Bu işüñ şoñı ḥayr ola görelüm

M1, K: 14a

- 274 İcāzetle Muḥammed yola girdi
Gelüben¹³⁷ Meysere ḳatına irdi

M2: 14a

- 275 Tamām Meysere ḥāzırlanmış idi
Ḳılıç ḳuşanup ata binmiş idi

A1: 9a

- 276 Muḥammed geldügin gördi sevindi
Bir ata hem Muḥammed daḥı bindi

- 277 İkisi de yola oldu revāne
Gelüp irişdiler hep kārübāna

- 278 Ticāret ehli hep ḳamusı geldi
Ki Meysere öñünde ṭapu ḳıldı

- 279 Ebū Cehil Ebū Leheb ve Süfyān¹³⁸
Ebū Bekir daḥı bileydi ey cān

- 280 İrüşdiler üçünci ḳonaḡa çün
İrüşdi çünki aḥşam yatdılar dün

- 281 Seḫerde Meysere ḳalkup oturdı
Daḥı boḡçayı orṭaya getürdi¹³⁹

- 282 Resūlu’llāhı Meysere uyardı
Aña cümle emānetleri virdi

B: 12b

- 283 Didi diñle sözüm ey Māh-ı ‘ Ālem
Mübārek ḥāṭırına¹⁴⁰ gelmesün ḡam

¹³⁶ *becid*: M1, K, B.

¹³⁷ *gelüp*: A2.

¹³⁸ *Nüshalardaki “Süfyān” kelimesinden önceki “Ebū” kelimesi vezin gereḡi kaldırıldı.*

¹³⁹ *Seḫerde Meysere ḳalkup oturdı / Daḥı boḡçayı orṭaya getürdi] -K*

¹⁴⁰ *ḥāṭırına*: A1, A2, M2, K, B.

- 284 Hādīce'den ne kim işitdi bildi
Muḥammed'e ḳamusın ' arz kıldı
A2: 12b, M1: 14b
- 285 Harīr aṭlas ḳumaşları giyürdi¹⁴¹
Daḫı dülbendini¹⁴² hem şaruvirdi
M2, K: 14b
- 286 Daḫı yağlıḫı hem ḫüb deste māllar¹⁴³
Ṭaḫındı vaşf idemez anı diller¹⁴⁴
- 287 Daḫı zerrīn egerlü bir eyü at
Getürdi didi gel¹⁴⁵ bin yā Muḥammed
- 288 Süvār oldı Muḥammed çünki aña
Bu işi kim görürse kıldı taña
- 289 Yüridi kārübān oldı revāne
Ki ta' ḫīm ola ol Faḫr-ı Cihān'a
- 290 Şabāḫ oldı anı gördi görenler
Murāda irdi çün anı sevenler
- 291 Ebū Bekr anı görüben¹⁴⁶ sevindi
Ḥasūd olanlar anda oda yandı
- 292 Bu vech ile çü gitdiler iki gün
Ebū Leheb Ebū Cehīl'le mel' ün
- 293 Didiler Meysere'ye ey ulumuz
İ bizüm cānımızdan sevgilümüz¹⁴⁷
- 294 Nedendür buña böyle ' izz ü ḫürmet
Daḫı bu aşl-ı libās ' Arabī at¹⁴⁸

¹⁴¹ A1, A2, M1, M2 ve B. 'deki "giydürdi" kelimesi vezin gereği "giyürdi" şeklinde yazıldı, getürdi: K.

¹⁴² dülbendi: A1, M2, K.

¹⁴³ malları: A1.

¹⁴⁴ dilleri: A1.

¹⁴⁵ sen: A1.

¹⁴⁶ görüp: A1; göricek: K.

¹⁴⁷ sevgilimiz: A1, A2, M2, K, B.

¹⁴⁸ Daḫı bu aşl libās hem' Arabī at: M1, M2, K, B.

A1: 9b

- 295 Revâdır ol size eyleye hizmet
Bile hizmetîñüz cānuna minnet

M1: 15a, B: 13a

- 296 Sen aña hizmet eyleyüp n'idersün
Ki kendü¹⁴⁹ kendüni taḥfif idersün

M2, K: 15a

- 297 Bu sözleri işitdi Meysere çün
Didi kim ne söziñüz var yā mel'ün

A2: 13a

- 298 Bu kamu māl u mülk cümle anuñdur
Bilüñ Ḥadice daḥı hem anuñdur

- 299 Bilürseñ ben daḥı anuñ kılıyam
Ki aḳcesiyle alınmış kılıyam

- 300 Ne ki ḥükm eyleye anı kıluram¹⁵⁰
Velākin ben daḥı şöyle bilürem

- 301 Kamu maḥlûḳdan uludur Muḥammed
Ḥaḳ'ıñ sevgüli kıludur Muḥammed

- 302 Ḥaḳ'ıñ sevgüli kılı gerçi çokdur
Velākin Muştafa maḥbûb-ı Ḥaḳ'dur

- 303 Kamu düşmān bu sözleri işitdi
Ḥased nārına¹⁵¹ yanuben¹⁵² tutuşdı

- 304 Ebū Bekir bu sözleri ferāvān
İşidüp taḥsîn itdi şad hezarān¹⁵³

- 305 Didi yā Meysere ne hoş didiñüz
Be-ğāyet ḥûb toḡrı söyledinüz

- 306 Yüzüñ aḳ āferin ey merd-i 'ālem
Ki kılduñ düşmenüñ baḡrını pür-ğām

¹⁴⁹ kendü]-A1.

¹⁵⁰ Ne ki ḥükm eyleye ben anı kıluram: A1.

¹⁵¹ odına: K.

¹⁵² yanup: A1.

¹⁵³ İşidüp taḥsîn itdi ol an: A1; İşidüp taḥsîn itdi hezarān: M1; İşidüp taḥsîn itdi şad: B.

M1: 15b

- 307 Yola oldılar andan çün revâne
Varuban kondılar bir hûb mekâna

M2, K: 15b

- 308 Ki andan gitdiler günlerde bir gün
Ki Buhrâ deyrine irişdiler çün

B: 13b

- 309 O deyr içinde bir rāhib var idi
Aña Buhrâ-yı rāhib dirler idi

- 310 Kamu halk anı¹⁵⁴ işidüp bilmişdi
Anuñ vaşfı cihāna tölmiş idi

A2: 13b

- 311 ‘İbādet eyler idi meskeninde
Ki kâ’im olmuşdı ‘İsā şer’inde¹⁵⁵

- 312 Be-her yevm aḥşama dek şā’im idi
Giceler şubḥ olunca¹⁵⁶ kâ’im idi

- 313 Anuñ işi ki¹⁵⁷ ‘ilm ile ‘ibādet
Okuyup yazmak u ḥalvet riyāzet

A1:10a

- 314 Meger Tevrāt içinde Muştafā’yı¹⁵⁸
Daḥı İncil’de hem ol bedr [ü] ayı¹⁵⁹

- 315 Tamāmet okuyup hem bilmiş idi
Derūndan aña müştāk olmuş idi

- 316 Nice idüğini na’t-ı şıfatın
Daḥı anuñ güzide mu’cizātuñ

- 317 Cihān anuñ çün oldı bil muḥakḳak¹⁶⁰
Daḥı hūrī vü kaşr-ı cennet uçmak

¹⁵⁴ çün: K.

¹⁵⁵ Vezin problemlî.

¹⁵⁶ şubḥa deñlü: A2, M1, M2, K; giceler deñlü: B.

¹⁵⁷ işiydi: K.

¹⁵⁸ Meger ki Tevrāt içinde Muştafā: A1

¹⁵⁹ ay: A1.

¹⁶⁰ Cihān anın içün oldı muḥakḳak: A2, M1, K, B.

M1: 16a

- 318 Geleceğin dağı āhîr zamānda
Ola bu halkı-ı  ālem a a bende

M2, K: 16a

- 319  amu peyg amber anu    izzetine
Gire¹⁶¹ cennete anu  hürmetine
- 320  o ısar Mekke  ehri içre ol m h
Yak n  ald  mu  ayyen olu   g h¹⁶²

- 321 Ki  anda gider ise bilgil an 
Ola bir p re bulut s yeb n 

B: 14a

- 322 Dağı hem k rub nla gidece in
Bu yollarda ne  ılup n idece in

- 323 Tam met   ilm içinde g rmi  idi
Anu    n a a g   l virmi  idi

A2: 14a

- 324 M n c t eyleyüp didi  l h 
Ki sensün cümle ma l   n  l h ¹⁶³
- 325 Cem   i  ullaru  ma  b du sens n¹⁶⁴
 amu    bidler   ma   d  sens n¹⁶⁵
- 326 Dikenden g l  adefden d r viren sen
 amu halk  mur da irg ren sen
- 327 Bu kemter  ulunu  oldur mur d 
Esirge lu f idup bu n -mur d ¹⁶⁶
- 328 Diler m¹⁶⁷ ol zam n  irg res n
Anu  ma b b cem l   g steres n

¹⁶¹ gireler: A1, M1, B.

¹⁶² a a: A2.

¹⁶³ pen h : M1.

¹⁶⁴ ma  b dusun sen: M1.

¹⁶⁵ ma   d sun sen: M1.

¹⁶⁶ Esirge lu uf it işbu   b d : A1; Esirge lu uf idup ben   b d : A2; Esirge lu f idup bu ben   b d : M2, K, B.

¹⁶⁷ dilerem: M1, K, B.

M1: 16b

- 329 İlahî sen beni andan ayırma
Resûl'i görmeyince cânım alma

M2, K: 16b

- 330 Beni eyle hem anuñ ümmetinden
Cüdâ eyleme âhır himmetinden

Fâ' ilâtün/Fâ' ilâtün/Fâ' ilün

- 331 Ger bu 'âlem halkı dirse şubh u şâm
Medh olunsâ hâşre dek olmaz tamâm¹⁶⁸

- 332 Ger diler iseñ bula cânuñ şafâ

A1:10b

Vir şalāvāt ber-Resûl-i Muştafâ¹⁶⁹

- 333 Eş-şalâtü ve's-selâmu 'aleyke yâ Nebîyy¹⁷⁰
Eş-şalâtü ve's-selâmu 'aleyke yâ Resûlü'r-Raḥîm¹⁷¹

- 334 Eş-şalâtü ve's-selâmu 'aleyke yâ Kayyîm¹⁷²
Eş-şalâtü ve's-selâmu 'aleyke yâ Cāmi¹⁷³

B: 14b

Baḥr-ı Aḥer¹⁷⁴

Mefâ' ilün/Mefâ' ilün/Fe' ülün

- 335 Çün ol rāhib du'âyı eyle kıldı
Du'āsı Hâk katında maḳbûl oldu

- 336 Pes Allāhu Ta'ālā kıldı taḳdîr
Muḥammed'ün yüzini göre ol pîr

A2:14b

- 337 Ne vaktin gele Mekke kārübânı
Çıkup savma'adan gözlerdi anı

¹⁶⁸ Ger bu 'âlem halkı dirse şubh u şâm / Medh olunsâ hâşre dek olmaz tamâm]-K.

¹⁶⁹ Ger diler iseñ bula cânuñ şafâ / Vir şalāvāt ber-Resûl-i Muştafâ]-K.

¹⁷⁰ Nebî: A1, A2, M1, B.

¹⁷¹ Resûlü'r-Raḥmān: A1, A2; Resûlü'r-Raḥîm: M1, M2, B.

¹⁷² Kayyîmu: M2, K, B.

¹⁷³ Cāmi'u: A2, M2, K, B.

¹⁷⁴ Baḥr-ı Aḥer]-A1, A2, M1, M2, B.

338 Baķuban¹⁷⁵ göremezdi ol buludı
Zāā anuñ beşāreti ol idi

339 Yine girüp oturup ħalvetine
Getürüp hem¹⁷⁶ kıtāblarun kıtına¹⁷⁷

M1: 17a

340 Yine bir yıla deķ ‘ aşıkı ħayrān
Dökerdi gözlerinden yaşı ile kıan

M2: 17a

341 Ki her yıl bunu böyle eyler idi
İlāhī sen müyesser eyle¹⁷⁸ dirdi

K: 17a

342 Bu ħāl üzre ki otuz yıldan artıķ
Aķardı gözi yaşı selden artıķ

343 Ki her kimse yaķın gelse o deyre
Gider olsa ticārete ya seyre

344 İnerlerdi¹⁷⁹ devesinden atından
Süvār gitmezdi savma‘ a kıatından

345 Kıamu ħalk kıa müştāk idi ey cān
Velākin kendüzin kıılurdi pinhān

346 Ki ħalkdan ‘ uzlet ider kendüzini
Göremez degme kimseler yüzini

347 Ki¹⁸⁰ irdi anda Mekke kārübānı
Varup bildirdiler Buħrā‘ya anı

B: 15a

348 Segirdüp savma‘ a üstüne çıķdı
O gelen kārübāndan yaña baķdı

¹⁷⁵ baķup: K.

¹⁷⁶ hem]-B.

¹⁷⁷ Yine girüp ħalvetine oturup / Kıtābların kıtına hem getürüp: M1.

¹⁷⁸ kııl: M1.

¹⁷⁹ izlerdi: A1, M2.

¹⁸⁰ kim: M1, K, B.

349 Görür bir aḳ bulut kim kārübānda
Nereye gitse bile gider anda

A2: 15a

350 Bilür taḥḳīḳ ki¹⁸¹ gelmişdür ol¹⁸² Aḥmed
Ki bunda zāhir olmuşdur Muḥammed

A1: 11a, M1: 17b

351 Sevindüğinden anuñ ‘aḳlı gitdi
Yerinden¹⁸³ kendüzin aṣağa atdı

352 Ḥaḳ’uñ ismini getürdi diline
Ḥaṭā ḳalmadı anuñ bir ḳılına

K: 17b

353 Segirdüp kārübāna ḳarşu vardı
Gelürken kārübān ḥaḳḳ’anı gördi

354 Ḳamusı atlarından inmiş idi
Yönüni savma‘ aya dönmiş idi

355 Kimi sürer yüzün ṭoprağa ey yār
Ḳamu el ḳaldurup ḥācet dilerler

356 Görürler ol ‘azizüñ geldüğini
Hem ol dem anda ḥāzır olduğımı

357 Gelüp bunlara çün virdi selāmi¹⁸⁴
Didi işidiñüz¹⁸⁵ ey ḥaṣṣ u ‘āmı¹⁸⁶

358 Yüki bunda ḳoyup bize gelesiz¹⁸⁷
Ṭa‘ām ḥāzırladım şöyle bilesiz¹⁸⁸

359 Didiler ey ‘aziz n’ola varalum
Varup dergāhuña yüzler sürelüm

¹⁸¹ kim: A1, A2.

¹⁸² ol/-A1, A2, M2, K, B.

¹⁸³ deyirden: A2, M1, K, B.

¹⁸⁴ selām: A1.

¹⁸⁵ işidiñ: A1, A2, M2, K, B.

¹⁸⁶ ‘ām: A1, A2, M2, K, B.

¹⁸⁷ gelesin: A1, A2.

¹⁸⁸ bilesin: A1, A2.

360 Ki Buḥrā savma‘ aya döndi andan
İrişdi meskenine şād u ḥandān

B: 15b

361 Nice ḳurbān kesüp aşlar pişürdi¹⁸⁹
Ḥaḳ’a ḥamd ü senā dilinde virdi

M1: 18a

362 Hemān-dem indirüben yüklerini
Derüp bir yere cümle varlarını

A2: 15b, M2: 18a

363 Ḳumāş beklemege ḳodılar ādem
Muḥammed bile kalsun didiler hem

K: 18a

364 Yüriyüp vardılar anda revāne
Ulular şadre geçdi kāmūrāne

365 Ki Buḥrā ḥāzır itmişdi ṭa‘āmı
Didi kim geldiñüz¹⁹⁰ mi hep tamāmı

366 Ebū Cehil didi hep geldi bunda¹⁹¹
Buraya lāyık ādem yokdur anda

367 Ebū Bekir didi kim ey ‘azīzim
Ki bir yigid ḳalubdur diñle sözüm

368 Adı anuñ Muḥammed Muşṭafā’dur
Yüzün görseñ¹⁹² anuñ ‘ayn-ı şafādur

369 Ḳamumuzdan anuñ aşlı uludur
Anuñla hem-dem olmaḳ sevgülidür

A1:11b

370 İşitdi bu sözi Buḥrā çü bildi
Muḥammed’den yaña hem ‘azm ḳıldı

¹⁸⁹ bişürdi: A2, M2, K.

¹⁹⁰ geldiñüz: A1, A2, M2.

¹⁹¹ Nüshalardaki “didi” kelimesinden sonra gelen “kim” kelimesi vezin gereği kaldırıldı.

¹⁹² görmek: A1, A2, M1, K, B.

371 Görür ol aķ bulut daķı yerinde
Kumaş turduķı yerüñ üzerinde

372 Hemīn ‘azm eyleyüp segirtti vardı
Bu ķavme¹⁹³ ol nażar eyledi gördi

M1: 18b

373 Ki anda gördi serverüñ yüzünü
Olup Һayrān unuttı kendüzini

M2: 18b, B: 16a

374 Görür kim berķ urur alnındaki nūr
Mişāl olmaz aña cennetdeki Һūr

K: 18b

375 Yañaķı ğonca gülden daķı terdür
Yüzi güneş anuñ alnı ķamerdür

376 Dişi dürri ruķı yaķūt u aķmer
Sözi sükker lebidür āb-ı kevşer¹⁹⁴

A2: 16a

377 Siyāh ebrūları dönmiş hilāle
Diler kim beñzeye¹⁹⁵ Һaddine lāle

378 Gören ‘aynın olur vālih ü¹⁹⁶ Һayrān
Olur ‘aşķıyla anuñ baķrı biryān¹⁹⁷

379 Şanasın servidür ol ķadd-i balā
Muşavver Һüb yaratmış Һaķ Ta‘ālā

380 Nereye uğrasa idi o server
Koķardı haftaya¹⁹⁸ dek misk-i ‘anber

381 Hemīn-dem gördi Buķrā ‘aķlı ğitdi
Yine ‘aķlını derüp ğayret itdi¹⁹⁹

¹⁹³ kerre: M1.

¹⁹⁴ Dişi dürri ruķı yaķūt u aķmer / Sözi sükker lebidür āb-ı kevşer]-A2.

¹⁹⁵ beñzemez: M1.

¹⁹⁶ “vālā vü” kelimeleri anlam gereķi “vālih ü” şeklinde okundu.

¹⁹⁷ püryān: A1, A2, M2.

¹⁹⁸ üç güne: K.

¹⁹⁹ Hemīn dem gördi Buķrā ‘aķlı ğitdi / Yine ‘aķlını derüp ğayret itdi]-M1.

- 382 Birazdan ‘aqlını başına derdi
Elin öpüp yüzün yüzine sürdi

Baḥr-ı Beyt-i Buḥrā²⁰⁰

- 383 Didi ey benüm ārzū eyledigüm
Gice gündüz yolunu gözledigüm
- 384 Otuz yıldan beri ḥasret yaşını
Dökerdi gözlerüm ey mihribānum²⁰¹
M1, M2: 19a
- 385 Senüñ ‘aşkuñla geçmişdür bu ‘ömrüm
Senüñ şevküñle devr ider zamānum

K: 19a

- 386 Bi-ḥamdi’llāh müyesser oldu āḥır
Bī-ḥāre bülbüle sen gül-sitānum

B: 16b

- 387 Giceler şubḥa deñlü ḥasretüñle
Eridür taşları āḥ [u] fiğānum

A1: 12a

- 388 Tażarru‘ lar kılup dergāḥ-ı Ḥaḳ’dan²⁰²
Senüñ dīdāruñ idi ārzūmānum

- 389 Eger yazarlar ise āḥ u zārum
Ḳalem şerḥ idemezdi dāsītānum

A2: 16b

- 390 Kitāblarda okuyup bilmiş idim
Senüñ evşāfuñ ey Faḥr-ı Cihān’um

- 391 Bu şi‘ri okudı çün didi ey yār
Senin çündür bu ḥizmetler ne ki var

- 392 Muḥammed’üñ elin eline aldı
Hemān dem toğrı savma‘ aya geldi

²⁰⁰ Baḥr-ı Beyt-i Buḥrā]-A1, M1, K, B.

²⁰¹ Buḥarā dökdi hem ey mehribānum: A2.

²⁰² Ḥaḳḳ’a: K.

- 393 amunu zerine ıldı tadım
Eb Cehil diledi²⁰³ men ideyim
- 394 Didi Bur aa kim ne sz var
Ki sylemege ey lan  murdr
- 395 itb idp didi dile bu szi
Ki da vet eylemiem cmlez
- M1, M2: 19b
- 396 Muammed in olmudur iyfet
Ben itmezdim size zerrece rabet
- K: 19b
- 397 Da ben iderem byle ehdet
Muammeddr al ehl-i sadet
- 398 Bil ar zamn peygamberidr
Da cmle nebiler serveridr
- 399 Bunu yzi uyuna kint
ud alk eylemidr mmkint
- B: 17a
- 400 Eger bu olmasaydı olmaz idi
Cihna cin dem gelmez idi
- 401 Bu sziyle didi v da trd²⁰⁴
Varup bu alka tz ni met getrd
- 402 Yenildi v iildi drl ni met
Du klnd v taıldı obet
- A2: 17a
- 403 Tur gelp iczet dilediler
Heme himmet olsun didiler
- 404 Turup Muammedi gnderivirdi²⁰⁵
Yine tekrr yzin yerlere srd

²⁰³ diledi kim: A1, A2, M2, K, B.

²⁰⁴ Bu szi byle didi v trd: M1.

²⁰⁵ gnderdi vardı: A1, A2, M2.

405 Budur senden dileğim yâ Muḥammed
Kaçankim saña irişür nübüvvet

406 Beni de ümmetüñden eylesün
Yarın şefâ' atüñle toylayasun

A1: 12b; M1, M2: 20a

407 Şükürler eyleyüp didi ki ey mäh
Murâda irmişem el-ḥamdu li'llâh

K: 20a

408 Tažarru' lar ile ayrıldı Buḥrâ
Fiğânından tölardı kūh²⁰⁶ u şahrâ

Fâ' ilâtün/Fâ' ilâtün/Fâ' ilün

409 Ger bu ' âlem ḥalkı dirse şubḥ u şâm
Medḥ olunsa ḥaşre dek olmaz tamâm²⁰⁷

410 Ger diler iseñ bula cânun şafâ
Vir şalâvat ber-Resül-i Muştafa²⁰⁸

411 Eş-şalâtü ve's-selâmu ' aleyke yâ Muktefi
Eş-şalâtü ve's-selâmu ' aleyke yâ Muḳaffi²⁰⁹

412 Eş-şalâtü ve's-selâmu ' aleyke yâ Resülü'l-melâḥim²¹⁰
Eş-şalâtü ve's-selâmu ' aleyke yâ Resülü'r-Raḥim²¹¹

B: 17b

Baḥr-ı Âḥer²¹²

Mefâ' ilün/Mefâ' ilün/Fe' ülün

413 Çü yola²¹³ kârubân oldu revâne
Yine at çekdiler Faḥr-ı Cihân'a

414 Bular günlerde bir gün irdi Şâm'a
Ḥaber irişdi cümle ḥaşş u ' âma

²⁰⁶ tag: M1.

²⁰⁷ Ger bu ' âlem ḥalkı dirse şubḥ u şâm / Medḥ olunsa ḥaşre dek olmaz tamam]-K.

²⁰⁸ Ger diler iseñ bula cânun şafâ / Vir şalâvât ber-Resül-i Muştafa]-K.

²⁰⁹ Muktefi: B.

²¹⁰ Resülü'd-delâ'il: A1; Resülü'llâh: B.

²¹¹ Resülü'r-Raḥmet: A1, B; Resülü'r-Raḥâti: M1; Resülü'r-Raḥit: M2; Resülü'r-Raḥat: K.

²¹² Baḥr-ı Âḥer]-A1, A2, M1, M2, B.

²¹³ böyle: M1.

- 415 Çıkuban ehl-i Şām karşıladılar
Size Allāh mu‘în olsun didiler
A2: 17b
- 416 Varup hanlara kondılar tamāmı
Oṭalar tutdılar hep ḥāṣ u ‘āmı
- 417 Şu deñlü fāi‘deler itdi bunlar
Kimesne görmemişdür²¹⁴ şöyle kim var

M1, M2: 20b

- 418 Didiler kim gelirüz bunda biz çok
Ki böyle fā‘ide itdigimüz yok

- 419 Ebū Bekir didi Meysere‘ye cān²¹⁵
Muḥammed ḥizmetindendür bu iḥsān

K: 20b

- 420 Didi Meysere gerçek söyledinüz
Muḥaḳḳaḳdur anı kim siz didinüz

- 421 Ki ben beni bilelden berü²¹⁶ ey şāh
Ticārete gelürem bunda her gāh

- 422 Ki böyle fā‘ide görmüş degülem²¹⁷
Bu işün sırrına ırmış degülem²¹⁸

- 423 Ḥadīce‘nün ḥisābsız oldu mālī²¹⁹
Sevinüp Meysere buldı kemālī

- 424 Cuhūdlaruñ meger bayramı²²⁰ geldi
Şehirden ḳamuları ṭaşra oldu

A1: 13a

- 425 Bular bir ulu şahrāya ṭonandı
Tenefler ḳurılıp ḳandiller yandı²²¹

²¹⁴ görmemişdi: A1, A2.

²¹⁵ Nüshalardaki “Meysere‘ye” kelimesinden sonra gelen “ey” kelimesi vezin gereği çıkarıldı.

²¹⁶ beri: A1, A2, M1, K.

²¹⁷ degilem: A1, A2, M2, K, B.

²¹⁸ degilem: A1, A2, M2, K, B.

²¹⁹ mālī]-A2; B nüshasında ikinci mısranın başında yer almaktadır.

²²⁰ bed-nām: A1, B.

²²¹ uyandı: A1, A2, M1, M2, B.

B: 18a

426 Didiler geliñüz biz de varalum
Nicesi bayrān²²²eylerler²²³ görelüm

427 Ebū Bekir ile Meysere Sufyān²²⁴
Ki Mekke uluları cümle a‘yān

428 Muḥammed’i bile aldılar ey yār
Varalar seyr içün ol gice bunlar

A2: 18a, M1, M2: 21a

429 Görürler ki ḳamu yeyüp içerler
Ki bütler²²⁵ üstüne saçı şaçarlar

430 Ulu odlar²²⁶ yakup secde iderler
Ki bunlar²²⁷ adına Mecūsī dirler
K: 21a

431 Ḳamusı yeyüp içüp şād u ḥandān
Kimi mest kimi ser-ḥoş kimi ḥayrān

432 Muḥammed Muştafā çün bunı gördi
Ki bir kez bunlara ḳarşu oḳurdi²²⁸

433 Ḳamunuñ ol sa‘at söyindi odı
Nicenüñ ḳorḥusından şıdı ödi

434 Nice kim cehd idüp yaḳamadılar
Bize bu ne²²⁹ muşibetdür didiler

435 Ol itlerüñ var idi bir ulusı
Ḳamunuñ iḥtiyārı sevgülüsü

436 Didiler bize bildür bu ne ḥāldür
Bu işde cümlemiz hem²³⁰ bī-mecāldür

²²² *bed-nām: A1, B.*

²²³ *iderler: M1.*

²²⁴ *Nüshalardaki “Sufyān” kelimesinden önce gelen “Ebū” kelimesi vezin gereği çıkarıldı.*

²²⁵ *bunlar: M1, B.*

²²⁶ *âteş: K.*

²²⁷ *bularıñ: K.*

²²⁸ *Ki bir kerre bunlara ḳarşu oḳur: B.*

²²⁹ *ne]-A2.*

²³⁰ *hem]-A1.*

437 Didi kim Mekke kavmini buluñuz
Muhammed bunlaruñladur biluñuz

438 Gelecekdür zārā āḫir zamānda
Gele hem kārübān kavmiyle bunda

B: 18b

439 Muhammed'üñ gelecegi zamānı
İrişmişdür budur anuñ nişanı

M1, M2: 21b

440 Naazarı irdi çü²³¹ bütlerle yakın
Söyüñdi odı²³² kandillere²³³ baxın

441 Biliñüz kim cihāna ol geliser
Kamu dīnleri hep bātıl kılsar

A2: 18b, K: 21b

442 Nişānuñ deyüvirdi bir bir anuñ
Didi ol bundadur taḥḫīk inanuñ

443 Anuñ ḥükmi tuta cümle cihānı
Musaḥḥar eyleye kevn ü mekānı

A1:13b

444 Ki 'asker cem' idüp kılıç çeke ol
Nice başlar kesüp kanlar dōke ol

445 Bu sözleri²³⁴ işitdi çün ol itler
Aradı Mekke kavmiñ ol pelīdler

446 Be-ğāyet Meysere'ye korku düşdi
Ebū Bekr'e daḫı pek²³⁵ ḥavf irişdi

447 Alup Meysere ol Faḥr-ı Cihān'ı
Ki cübbe altına şakladı anı

448 Be-ğāyet cehd idüp bulamadılar
Ki kanda idügin bilemediler

²³¹ çü]-A1, A2, M2, K, B.

²³² ateş: K.

²³³ kandiller: K.

²³⁴ o bu sözi: B.

²³⁵ pek]-M1

449 O gice kārūbān oldı revāne
Güneş doğıncaya dek bu²³⁶ cihāna

450 Bular kaç^ε eylediler bir konağ yer
Selāmet kırtulup anda yigid pīr

M1, M2: 22a

451 Yürüdiler kāmı kōna göçe
Cemī^ε i²³⁷ şād u ḥandān yiye iče

B: 19a, K: 22a

452 Yakın kalmışdı Mekke üç²³⁸ konağ yer
Neler kıılır görüñ ol Ḥayy u Qādir

453 Kāmu Mekke²³⁹ uluları derildi
Ki cümle Meysere kātına geldi

454 Kaçan kim ol yere gelseler ey yār
Şalalar buradan²⁴⁰ müjdeci bunlar

A2: 19a

455 Ki Meysere kalem aldı eline
Getürdi Allāh adını diline

456 Ḥadīce Ḥatun’a tẓ yazdı nāme
Ne günü varup irdüğünü Şām’a

457 Daḥı Buḥrā ḥikāyātın tamāmı
Nice konuqladuğın ḥāş u ‘āmı

458 Bu seferde daḥı hem kārūbānuñ
Nicesi fā’ide itdügin anuñ

459 Daḥı hem ol cuḥūdlar bayrāmında²⁴¹
Didi hem nicesi olmışdur anda

²³⁶ *değın: K.*

²³⁷ *cemī^εen: M1.*

²³⁸ *bir: A1.*

²³⁹ *kārūbān: K.*

²⁴⁰ *oradan: A1.*

²⁴¹ *iñleñüz: M1.*

- 460 Nicesi olmuş idi yazdı bir bir
Ne kim olmuşdı anı kıldı taḫrīr
- 461 Didi kim ey ulular diñleñüz²⁴² söz
Ki müjdeci kimi gönderelüm²⁴³ biz
M1, M2: 22b
- 462 Didiler kim emr ü fermān senüñdür²⁴⁴
Aşıl māl u metā‘ kārban senüñdür²⁴⁵
- A1: 14a, K: 22b
- 463 Didi kim ben revā gördüm Muḥammed
Varup müjdeleye vü giye ḫil‘ at
- 464 Ḳamusından Muḥammed’e revādur
Ki evlād-ı Ḥalīl-i Muṣṭafā’dur
- B: 19b
- 465 Ebū Cehil Ebū Leheb işitdi²⁴⁶
İkisi de ṭa‘anlı sözler itdi
- 466 Didiler bu sözüñ hiç aşlı yokdur
Cilasunlar bu ‘asker içre çokdur
- 467 Didigiñüz kişi yolu ne bilür
Yarım mil gitmeden yolu yañılur
- A2: 19b
- 468 Ol aşıl kişi hiç anı ider mi
Gice ile ṭurup yola gider mi
- 469 İşitdi Meysere didi ki va’llāh
Ümidüm bu durur²⁴⁷ şaḳlaya Allāh
- 470 Ḥudā şaşırmaya yolundan anı
Şelāmet ilete Faḫr-ı Cihānı²⁴⁸

²⁴² gönderelüm: M1.

²⁴³ seniñdür: M1.

²⁴⁴ Aşıl māl u metā‘ kārban senindir: A2, M1, K, B.

²⁴⁵ iştdiler: A1.

²⁴⁶ didiler: A1.

²⁴⁷ budur: A1, A2.

²⁴⁸ Nüshalardaki “ilete” kelimesinden sonra gelen “ol” kelimesi vezin gereği kaldırıldı.

471 Getürüp²⁴⁹ virdi nāmeyi eline
Ḥudā irsāl ide Mekke yolına

472 İdüp cehdi oluñ yola revāne
Didi şubḥa degün yüri revāne²⁵⁰

M1, M2: 23a

473 Hemān uyḥuñı terk idüp gidesiz
Şu nāmeyi Ḥadice'ye viresiz²⁵¹

K: 23a

474 Bilüp sağlıgımuḫı oluban şād
Ola hem ḳalbi anuñ ğamdan āzād

475 Girü mektüb alup bize gelesiz²⁵²
Ki yolda bize ḳarşu getüresiz²⁵³

Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilün

476 T īz hecīn egerleyüp bindirdiler
Muşṭafā'yı müjdecü gönderdiler²⁵⁴

477 Ger bu 'ālem ḥalkı dirse şubḥ u şām
Medḥ olunsa ḥaşre dek olmaz tamām²⁵⁵

B. 20a

478 Ger diler iseñ bula cānuñ şafā
Vir şalāvāt ber-Resül-ı Muşṭafā²⁵⁶

479 Eş-şalātü ve's-selāmu 'aleyke yā Kāmil²⁵⁷
Eş-şalātü ve's-selāmu 'aleyke yā İklīl²⁵⁸

480 Eş-şalātü ve's-selāmu 'aleyke yā Müdeşşir²⁵⁹
Eş-şalātü ve's-selāmu 'aleyke yā Müzemmil

²⁴⁹ görüp: A1, A2.

²⁵⁰ yüri vara: M1, M2, K, B.

²⁵¹ iletesiz: A2, K, B.

²⁵² gelesin: M2, B.

²⁵³ getüresin: M2, B.

²⁵⁴ Bu beyit A2 ve M1'de selavat beyitlerinden sonradır.

²⁵⁵ Ger bu 'ālem ḥalkı dirse şubḥ u şām / Medḥ olunsa ḥaşre dek olmaz tamam]-K. Beytin mısraları A2'de yer değiştirmiştir.

²⁵⁶ Ger diler iseñ bula cānuñ şafā / Vir şalāvāt ber-Resül-i Muşṭafā]-K.

²⁵⁷ Kāmil'u: A2, M2, K, B.

²⁵⁸ İklīl'u: A2, M2, K, B.

²⁵⁹ Müdeşşir'u: K; Müdebbir'u: B.

A1: 14b, A2: 20a

Baħr-ı Āħir²⁶⁰

481 Seyyid-i ʿ Ālem Muhammed ol gice
ʿ Azm-i Mekke kıldı gitdi ol gice

482 Gider iken gözine uyħu gelür
Ya ʿ nī kim şeytan aña fırsat bulur²⁶¹

483 Devenüñ yularına yapışup ol²⁶²
Yoldan ırak yere iletür fuzul²⁶³

M1, M2: 23b

484 Hāk Ta ʿ ālā emr ider Cebrā ʾ ile
Deveyi²⁶⁴ didi getür toğrı yola

485 Ol sa ʿ atde indi Cibrīl-i emīn
Deveyi yoluna getürdi hemīn

K: 23b

486 Çün uyur idi daħı uyanmadı
Kendüsini yoldan azdım şanmadı

487 Ve ʿ d-đuħada vahy idüp ol Ğanī
Yā Muhammed yolda sapmışken seni²⁶⁵

488 Sen uyurken toğrı yola getüren
Nice dürlü müşkil işüñ bitüren

489 Sen yetīm iken saña iħsān iden
İki cihāna seni sulṭān iden

489 Ümmetüñi hep saña bağışladum
Yā Muhammed gör ne iħsān işledüm

491 Ümmetüñden şöyle kim bir kimsenüñ
ʿ Ömri yetmiş yıl dālāletde anuñ

B: 20b

²⁶⁰ Baħr-ı Āħir]-A1, A2, M1, M2, B.

²⁶¹ Ya ʿ nī kim uyħusı gelüp ol uyur: A1

²⁶² Deveniñ yularına yapışdı şeyṭān u la ʾ in: A1.

²⁶³ Yoldan ayru eyledi anı hemīn: A1, M2

²⁶⁴ develimi: A1.

²⁶⁵ Ve ʿ d-đuħada vahy idüp ol Ğanī / Yā Muhammed yolda sapmışken seni]-A1, A2, M1, M2, B.

492 Geçse hergiz hayr ‘amel işlemese
Âhiret çün fîkr idüp ğam yemese

493 Âkıbet suçlarına ikrâr idüp
Cân u dilden tevbe istiğfâr idüp

494 Dise kim yâ Rabbi sığındum saña
Dermendüm ya‘ nî dermân it baña

A2: 20b

495 Şuçını bağışlayup rahmet kılam
Âhiretde meskenüñ cennet kılam

M1, M2: 24a

496 Biz geelüm yine söz evveline
Gitdi deve yine toğrı yolına

K: 24a

497 Hâk Ta‘âlâ emir ile pes i cân
Ol sa‘atde Mekke’ye irdi hemân

498 Haḍice’nün diñle imdi hâlini
Kimseye bildürmedi ahvâlini

499 Şöyle kim müştak [u] ser-gerdân idi
Ağlamağdan gözleri giryân idi

500 Gözlerinden dâ’ima dökerdi yaş
Ağlaşurlardı aña kûl qaravaş

A1: 15a

501 Dir idi kim müjdecî geldigüni
Müjdeleyüp baña bildirse anı

502 Ben anı mālımdan²⁶⁶ azād ideyim
Dağı çok nesne virüp şād ideyim

503 Subh u şâm bekler idi cārîyeler
Gice nevbetle uyurlardı bular

504 Çün irişdi anda ol dem Muştafâ

²⁶⁶ ‘âlemde: M1.

Ol yüzi gül alnı ay bedr-i şafā

B: 21a

505 İki cārīye uyanıkdı hemān
Ḥadīce'ye müjdeledi şādumān

506 Çün Ḥadīce işidüben şād olur
Açıluban gül yüzi ḥandān olur

M1, M2: 24b

507 Emr ider ḥādīmlerine tiz varuñ
Müjdeciyi ḥaş oṭaya ḳondurun

A2: 21a, K: 24b

508 Ḳoşuşup ḥādīm u bevvāb vardılar
Ta'zīm ile oṭaya ḳondurdılar²⁶⁷

509 Gördiler gelen Muḥammedü'l-Emīn²⁶⁸
Ḥadīce'ye anı didiler hemīn

510 Çün Muḥammed geldügin işitdi ol
Şād oluban²⁶⁹ kendüzinden gitdi ol

511 Çün Ḥadīce gördi bildi²⁷⁰ Muştafa²⁷¹
Şād u ḥandān oldı ğāyet pür-şafā

512 Ḥādīm aldı nāmeyi'letdi aña
Oḳudı vü şükr idüp ḳaldı²⁷² taña

513 Nāmeyi çün kim oḳudı bildi ol
Ḥālīḳ'a yüz biñ şükürler ḳıldı ol

514 Nice ta'zīm itdügin Buḫrā aña
Hem şehādet itdügin öñden soña

515 Didi varuñ iydüñüz Muḥammed'e
Ol ḥabībüm ol ṭabībüm²⁷³ Aḥmed'e

²⁶⁷ indürdiler: A1, A2, M2, K, B.

²⁶⁸ Gördiler ki [ol] Muḥammed-i Emīn: A2; Gördiler ki gelen Muḥammed Emīn: A1, M1, M2, B.

²⁶⁹ olup: A1.

²⁷⁰ geldi: M1, M2, K, B.

²⁷¹ Muştafa: A1, A2, M1, M2, K]-B.

²⁷² ḳıldı: M2, K, B

²⁷³ ol ḥabīb ü ol ṭabībüm: M1, M2, B.

- 516 Kārubāndan kaṅgı gün ayrıldı ol
Anı bildürsün bize ol pür-uşul
- 517 Ol sa‘at ḥādım varup şordı revan²⁷⁴
Kārubāndan kaṅgı gün geldün²⁷⁵ i cān²⁷⁶
- M1, M2: 25a
- 518 Dir Muḥammed kim bu gice gelmişem
Üç sa‘at geçdügi dem ‘azm itmişem²⁷⁷
- K: 25a, B: 21b
- 519 Didi ḥādım bu gice çıkmış i yār
Üç sa‘at geçdügi dem olmuş süvār²⁷⁸
- A1:15b
- 520 Didi kim qalmanı şekkım ya İllāh
Budur ol iki cihānda pādīşāh
- A2: 21b
- 521 Bu durur²⁷⁹ Tevrāt’da vü İncıl’de ol
Ḥātemü’n-nebī Muḥammedü’r-Resul²⁸⁰
- 522 Caşni-gırlere buyurdu ol nigār
Tiz ta‘ām hazır idün didi i yār²⁸¹
- 523 Pes ta‘ām çekildi anda yidiler²⁸²
Şoñra da²⁸³ el-ḥamdu li’llāh didiler
- 524 Bir ağır bahālı qaftān virdiler
Muştafā’nuñ egnine geydurdiler
- 525 Didi gider misün ol cānāneye
Kārubāna ya sa‘adet-ḥāneye

²⁷⁴ Ol sa‘at ḥādım varup [kim] şoruben: A1

²⁷⁵ gıtdün: M2, K; gıtdün: M1.

²⁷⁶ B nüshasında bu beyit ile sonraki beyit karıştırılarak verilmiş: Ol sa‘at ḥādım varup şordı / Üç sa‘at geçdügi dem ‘azm itmişim.

²⁷⁷ Üç sa‘at geçdü ki dem ‘azm eylemişem: A1, A2.

²⁷⁸ B nüshasında bu beyit ile sonraki beyit karıştırılarak verilmiş: Didi ḥādım bu gice çıkmış i yār / Budur ol iki cihānda pādīşāh

²⁷⁹ budur: A1, A2, B.

²⁸⁰ Ḥātemü’n-nebīyyü Muḥammed Resul: M2, B.

²⁸¹ Caşni-gırlere buyurdu ol nigār / Tiz ta‘ām hazır idün didi i yār]-B.

²⁸² Dedı ey yār ta‘ām çekildi anda yediler: B.

²⁸³ “şoñında” kelimesi vezin gereği “şoñra da” şeklinde okundu.

526 Didi kim ben kārübāna giderem
Nāme yazsunlar varup²⁸⁴ ‘arz iderem

527 Nāmeyi yazdı Ḥadīce ol zamān
Virdiler Muḥammed’e oldu revān

M1: 25b

528 Kārübāndan yaña çün ‘azm eyledi
Derd ile bir kerre yā Allāh didi

M2: 25b

529 Ḥaḳ Ta‘ālā emri ile bil i yār
Şubḥ-ı şādık olmadan ol merd-i kār

K: 25b

530 Ol konaḳda kārübāna irdi ol
Dostları şād oldu düşmānı melūl

531 Uyanup kalkmış idi hep tācirān²⁸⁵
Yüklerini yükledürler şādumān

532 Gördiler kim ol Muḥammed Muştafā
Karşudan geli yürür ol pür-şafā

533 Ebū Cehil Ebū Leheb şād olup
Ta‘n iderler ḳahḳaha ile gülüp

A2, K: 22a

534 Dimedük mi biz saña yā Meysere
Yā nic’adem gönderirsiñüz hele²⁸⁶

535 Yoldan azmış²⁸⁷ bu gice yol bulmamış
Nereye²⁸⁸ varacağını bilmemiş

536 Geli yürür bir ḥaber soruñ aña
Bu muşibetler sehil işdür saña

537 Meysere bu sözleri işitdi çün

²⁸⁴ varur: A1, A2.

²⁸⁵ kārübān: A1.

²⁸⁶ göre: A1, A2, M1, M2, B.

²⁸⁷ şapmış: K.

²⁸⁸ ne yire: M1.

Düşmenüñ ta‘nından oldı bağı hūn²⁸⁹

538 Pes Ebū Bekir dağı oldı melūl

Ol sa‘at içinde irdi pür-uşūl

A1:16a

539 İre gelüp bunlara virdi selām

Pes selāmın aldı anda hāş u ‘ām

M1, M2: 26a

540 Gördiler egnine giymiş hil‘ati

Devleti pāyende ruşen²⁹⁰ tal‘ati

K: 26a

541 Şundi Meysere’ye ol nāmeyi şāh

Ġulgule düşdi bu hālk içre nā-gāh

542 Meysere nāme oğudı bildiler

Cümle hālk bu işe hayrān kaldılar

543 Gördiler kim bu cevāb Ḥadice’nüñ

Bildiler kim mühr anuñdur haṭ anuñ²⁹¹

544 Ebū Bekir Meysere şād oldılar

Budur Allāh’uñ ḥabibi didiler²⁹²

545 Ebū Cehil Ebū Leheb oldılar²⁹³

Ḥor oluban nās katında kaldılar²⁹⁴

546 Didiler bu cāzulıkdur bil ‘ayān

Pes üç²⁹⁵ günlük yolu bir günde revān²⁹⁶

A2: 22b

547 Varuban hem²⁹⁷ girü gelmek ola mı

Bunı ‘ālemde kimesne kıla mı

B: 22b

²⁸⁹ Meysere bu sözleri işitti cūn / Düşmeniñ ta‘nından oldı bağı hūn]-B.

²⁹⁰ vü hem; A2, M1, M2, B; olsun: A1.

²⁹¹ Gördiler mühür anındır haṭ anıñ / Ebū Bekr gördiler kim bu cevāb Ḥadice’niñ: A1.

²⁹² bildiler: A2, M2, K, B.

²⁹³ oldı melil: B.

²⁹⁴ Ḥor u zelil nās katında kaldılar: M1; Ḥor oluban nās katında hem zelil: K.

²⁹⁵ “üç” kelimesinden dolayı vezin aksamaktadır.

²⁹⁶ ‘ayān: A1]-B.

²⁹⁷ hem]-A1.

548 Ger bu ‘ālem halkı dirse şubḥ u şām
Medḥ olunsa ḥaşre dek olmaz tamām²⁹⁸

549 Ger diler iseñ bula cānuñ şafā
Vir şalāvāt ber-Resül-i Muştafa²⁹⁹

550 Eş-şalātü ve’s-selāmu ‘aleyke yā ‘Abdu’llāh
Eş-şalātü ve’s-selāmu ‘aleyke yā Ḥabību’llāh

M1, M2: 26b

551 Eş-şalātü ve’s-selāmu ‘aleyke yā Şafiya’llāh
Eş-şalātü ve’s-selāmu ‘aleyke yā Neciya’llāh³⁰⁰

Baḥr-ı Aḥer³⁰¹

552 Kārübān halkı çün oldılar revān
Gelüben günlerde bir gün şādumān

K: 26b

553 Mekke’nün şehrine irdiler tamām
Karşu geldiler bulara ḥāş u ‘ām

554 Her kişi meskenine irişdiler
Kamu³⁰² karındaş ile görüşdiler

555 Meysere daḥı irişdi şādumān
Ḥadīce’nün³⁰³ bārīgāhına hemān

556 Didi Ḥadīce Muḥammed inmesün
At ile varsun eve yürümesün³⁰⁴

A1:16b

557 Pes seyisler³⁰⁵ öñe düşüp gitdiler
Ebū Tālib evine iletdiler

558 Çün Ebū Tālib ‘Ātike gördiler
Ḥamd idüp hem Ḥālīk’a şükr itdiler

²⁹⁸ Ger bu ‘ālem halkı dirse şubḥ u şām / Medḥ olunsa ḥaşre dek olmaz tamām]-K.

²⁹⁹ Ger diler iseñ bula cānuñ şafā / Vir şalāvāt ber-Resül-i Muştafa]-K.

³⁰⁰ Nebiya’llāh: M2.

³⁰¹ Baḥr-ı Aḥer]-A1, A2, M1, M2, B.

³⁰² kavmi: M1, M2, K, B.

³⁰³ Ḥadīce: A2.

³⁰⁴ yorulmasun: M1, M2, K, B.

³⁰⁵ ḥadimler: K.

559 Gelüben ikisi de görüşdiler
Birbiriyle hâllerin şoruşdılar

A2: 23a

560 Bu arada geçdi eyyām bir zamān
Öyle³⁰⁶ umarlar Ḥadīce'den ʿayān

B: 23a

561 Yaʿ nī kim aḳca vü altun göndere
Pes Muḥammed'ün ulūfesin vire

M1, M2: 27a

562 Geçdi bir ay kim eşer belürmedi
ʿUḫfesin Aḫmed'ün göndermedi

563 Dir ʿĀtike ey birāder varayın
Ol kerīmeye anı aṇdurayın³⁰⁷

K: 27a

564 Dir Ebū Tālib aña kim sākin ol³⁰⁸
Kimsenün ḫaḳḳın yemez ol öyle bil

565 Bī-ḳıyāş māl şimdi kim gelmiş durur³⁰⁹
Belki anı deftere almış durur

566 Şimdi anlar ḳılar ol mālı ḫisāb
Varma zinhār virme anlara ʿitāb

567 Geçdi bir ay yine fāriḡ oldılar
Yine bunlar³¹⁰ bir araya geldiler

568 Dir ʿĀtike zāhir unutmışdur ol
Zīrā ḡāyet şuḡli çok eşḡali bol

569 Pes icāzet vir baña kim varayum³¹¹
Ne sebep olmuş durur bir göreyüm³¹²

570 Dir Ebū Tālib ki n'ola varasun

³⁰⁶ eyle: K, B.

³⁰⁷ Ol kerīme bir kez anı aṇayın: A1.

³⁰⁸ Ebū Tālib dir aña kim sākin ol: M1.

³⁰⁹ gelmişdür: B.

³¹⁰ ikisi: A1, A2, M2, K, B.

³¹¹ varayın: K.

³¹² göreyin: K.

Olmaya zinhār taḳāzā viresün

571 Söyledigün sözi söyle rıfḳ ile
Ḥātıra toḳuna sözün kim bile

572 Hem daḥı bizden selām irgüresün
Ḥāḳ-i pāyine anuñ yüz süresün

A2: 23b; M1, M2: 27b

573 Her ne kim iḥsān iderse alasun
Az u çok dimeyüp alup gelesün

B: 23b

574 Bu yaña geldün Ḥadice ḥāline
Diñle imdi fikri nedür ḳāli ne

K: 27b

575 Şubḥ u dem fikr ü ḥayāl-i yār ile³¹³
Göñlün egler idi ol server ile

A1: 17a

576 Gice gündüz uyḥu gelmez³¹⁴ gözine
Gözyaşı incü dizerdi yüzine³¹⁵

577 Çeşm-i cānı lā-cerem giryān idi
Şöyle kim müştāḳ-ı ser-gerdān idi

578 Dir idi kim yā ilāhe'l-ālemīn
Maḥremüm ola Muḥammedü'l-Emīn³¹⁶

579 Ben za'īfeyi anña eyle³¹⁷ naşīb
Ḳıl beni cāriye aña yā Mucīb

580 Yanar idi bülbül-i şeydā gibi
Gözleri yaşı aḳar deryā gibi

581 Gerçi aḡlar şubḥ u şām nālān ider

³¹³ Şubḥa dek fikri ḥayāl-i yār ile: K; Şubḥa degin fikri ḥayāl-i yārila: A1

³¹⁴ girmez: A1.

³¹⁵ Gözyaşı incü dururdu yüzine: M1; Gözyaşı uyḥuda düşerdi yüzine: A1.

³¹⁶ Muḥammed-i Emīn: A1, A2; Muḥammed'e Emīn: M1, B.

³¹⁷ itgil: A2, M2, K, B.

İllā kimseye dimez pinhān³¹⁸ ider

582 Halka izhār eylemez ahvālını
Kendü bilür yine kendü hālını

583 Dir³¹⁹ eger ben akça altun gönderem
Ya‘nī kim Muḥammed’ün ḥaqqın virem

M1, M2: 28a

584 Virdigim akçeyle gelin alalar
Anı kendülere maḥrem kılarlar

K: 28a

585 Ben anuñ dīdāruñdan³²⁰ maḥrūm olam
Tā³²¹ ebed bu derde yanup yaqılam

A2: 24a

586 Hāk baña ol günleri göstermesün
Ayrılığı kimselere virmesün

B: 24a

587 Bu işe ben şabr ideyüm ne ola
Kim bile ki ‘Ātike bunda³²² gele

588 Söz açuban anı sırdaş ideyüm
Gizlū fikrüm ben³²³ aña fāş ideyüm

589 Hāk ‘ināyet eyleye tevfiḳ ola
Ol Resūl’den derdüme dermān ola

590 Gözler idi dā’imā yolları ol
Kaḅı gün gele ‘aceb dir idi ol

591 ‘Ātike daḅı ‘ayān oldu hemān
Pes sa‘ādet-ḥāneye irdi revān

592 Didi bevvāblar Ḥadīce anaya

³¹⁸ nīhān: A1.

³¹⁹ dir idi kim: A2.

³²⁰ “dīdārūñdan” kelimesinden dolayı vezin aksamaktadır.

³²¹ yā: A1.

³²² belki bize: A1.

³²³ ben]-A2, M1, M2, K, B.

Devletüñ devāmda³²⁴ olsun şāniyā

593 ʿĀtike geldi saʿādet-ḥāneye
Destūr ister buluşa³²⁵ Ḥadīce'ye³²⁶

594 Pes Ḥadīce karşı geldi gülerek
ʿİzzet ü taʿzīm ü ikrām kılarak

A1:17b; M1, M2: 28b

595 Aldı elini eline ol zamān
Getürüp şadre geçürdi pes³²⁷ hemān

K: 28b

596 Orṭaya yayıldı çün şofra şumāt³²⁸
Yenilüp içildi çün kōndı nebāt³²⁹

597 Dir ʿĀtike söz açup baʿde't-ṭaʿām
Ebū Ṭālib sizlere kıldı selām³³⁰

598 Ne virirse dürr-i yek-tāya³³¹ daḥı
Anı ḥarc idüp yetürelüm āḥı³³²

A2: 24b

599 Anuñ ile anı evlendirevüz
Bir kişi-zādeyi gelin alavüz³³³

B: 24b

600 Çün işitdi bu sözi ol māhveş³³⁴
Saçı Leylī'dür hemān yüzi güneş

601 Kızaruban oldı beñzi lāle-reng
Gül eger görse olur ḥayrān-ı reng³³⁵

602 Dir ʿĀtike'ye eyā cān-ı cihān

³²⁴ payende: M1

³²⁵ buluşa: M1.

³²⁶ Ḥadīce: B; cānāneye: K.

³²⁷ pes]-A1, M2.

³²⁸ şofra vü şimāt: M1, K; şofra hemān: B.

³²⁹ çokdu iltifāt: A1.

³³⁰ Ebū Ṭālib ider ḥak-i-pāyine selam: A1; Ebū Ṭālib ḥak-i-pāyine selam: A2, M2, K, B.

³³¹ dürr-i yetime: A2, M2, B; ol Muḥammed'e: K.

³³² daḥı: K.

³³³ Didı kim Muḥammed'i evlendirevüz/Bir kişi-zāde gelin ala gelevüz: A1; Anuñ ile anı evlendireyiz/Bir kişi-zādeyi gelin alayız: K.

³³⁴ Ḥadīce işitdi bu sözi ol zaman: A1; Çün işitdi bu sözi ol māh şāh: M2.

³³⁵ deng: M1, K.

Yoluna olsun fedā cān ile ten

- 603 Didi kim ben sâbıkā düş görmişem
Hem düşümi ehline yordurmuşam
- 604 Gökdeki bedr olmuş ay indi revān
Şağ yanumda dizüme kondı hemān
- 605 Nūra ğark oldu cihān ol dem hemīn
Cennet oldı³³⁶ güyā kim³³⁷ rüy-ı zemīn

M1, M2: 29a

- 606 Ta‘ bā itdi bir kişi³³⁸ bu düşümi
Hayra yordı giderüp teşvīşümi³³⁹
- K: 29a
- 607 Dir gele peygamber-i āhīr zamān
Ki şerī‘ atle tōla işbu cihān
- 608 Ola ismi hem Muḥammed Muştafā
Ḥātemü’l-Enbiyā’ dur ol pūr-şafā
- 609 Cümle peygamberden ulı ola ol
Ḥaqq’a ansız kimse bulamaya yol³⁴⁰
- 610 Ehl-i İslām içre ol Maḥmūd ola
Bir adı daḡı Ḥabību’llāh ola³⁴¹
- 611 Vaḡti gelmişdür kim ol ide zuhūr
Anuñ içündür kamu cennet ü hūr³⁴²

A2: 25a

- 612 Ḥaḡ idiserdür seni aña naşīb
Senüñ ile hem-dem ola ol Ḥabīb

B: 25a

³³⁶ mişālī: A1.

³³⁷ kim]-A1.

³³⁸ ‘ālim: K.

³³⁹ teşevvüşümi: B.

³⁴⁰ Cümle peygamberden olıdır ulu /Ḥaqq’a ansız bulmaya kimse yolu: A1.

³⁴¹ Bir adı daḡı Muḥammed hem Resūlu’llāh ola: A1; Ehl-i İslām içre ol Maḥmūd ola/ Bir adı daḡı Ḥabību’llāh ola]-M1

³⁴² cennet ile hūr: A1; cennette hūr: M2; cennet hūr: B.

- 613 Dir Ḥadīce ‘Ātike’ye nem ki var³⁴³
Ben size cāriye olam baḥtiyār
- A1: 18a
- 614 Siz de beni kılor iseñüz kabûl
Cānuma minnet bilürem³⁴⁴ öyle bil
- 615 Ol Ḥabību’llāh Muḥammed Muṣṭafā
İncāl u Tevrāt’da medḥ itmiş Ḥudā
- 616 Gelecek hem aña Cibrīl ü Emīn³⁴⁵
Kıla da‘ vet ümmetini ol Emīn
- M2: 29b
- 617 Dilerüm Allāh vire anı baña
Güldüre beni daḥı öñden soña
- M1, K: 29b
- 618 Nice begler istemişdi hoş beni
Siz bilürsiz istemedüm anları³⁴⁶
- 619 Bu düşi ben görelî umar idüm
Benüm ola Faḥr-ı ‘Ālem dir idüm
- 620 Bilürem bu mālî mülki fān’dir
İsterem ol dār-ı ḥuldi³⁴⁷ bâḳ’dir
- 621 Anuñ içündür benüm istedüğüm
Gice gündüz āh idüp ağladığum
- 622 Didi kim ‘Ātike’ye tîz varasın³⁴⁸
Ebū Tālīb’e ḥaber³⁴⁹ iletessin³⁵⁰
- 623 Ger bu ‘ālem ḥalkı dirse şubḥ u şām
Medḥ olunsa ḥaşre dek olmaz tamām³⁵¹
- 624 Ger diler iseñ bula cānuñ şafā

³⁴³ Dir Ḥadīce ‘Ātike’ye her ne var: M1; Dir ‘Ātike Ḥadīce nem ki var: B.

³⁴⁴ kıloram: A2, K, B.

³⁴⁵ Cibra ‘il Emīn: A2, B.

³⁴⁶ Nüshalardaki “istemedim” kelimesinden sonra gelen “ben” kelimesi vezin gereği kaldırıldı.

³⁴⁷ ḥuld-ı dā‘im: A1, M2.

³⁴⁸ varasız: K.

³⁴⁹ Nüshalardaki “ḥaberi” kelimesi vezin gereği “ḥaber” şeklinde yazıldı.

³⁵⁰ iletessiz: K; eyleyesin: M2.

³⁵¹ Ger bu ‘ālem ḥalkı dirse şubḥ u şām/ Medḥ olunsa ḥaşre dek olmaz tamam]-K.

Vir şalāvāt ber-Resūl-ı Muştafa³⁵²

A2: 25b

- 625 Eş-şalātū ve's-selāmu 'aleyke yā Kelīma'llāh³⁵³
Eş-şalātū ve's-selāmu 'aleyke yā Hāteme'l-Enbiyā³⁵⁴

B: 25b

- 626 Eş-şalātū ve's-selāmu 'aleyke yā Hātemü'r-Rusul
Eş-şalātū ve's-selāmu 'aleyke yā Muhyī

Baħr-ı Āħir³⁵⁵

- 627 'Ātike çün diñledi bu sözleri
Yaş ile tıldı mübārek gözleri

M2: 30a

- 628 Didi ey şāh-ı cihān hoş didiñüz
Gerçi bu sözleri şerh eylediñüz

M1: 30a

- 629 İllā göñlüm hergiz inanmaz aña
Yoħsa latīfe mi idersiz baña
630 Ağladığum budur ey şāhum benüm
Ey şaçı Leylā yüzi māhum benüm

- 631 Şıdk ile mi söyledüñ³⁵⁶ sen bu sözi
Kim inandur sevdiğüm şimdi bizi³⁵⁷

- 632 Dir Hadīce 'Ātike'ye bil i cān
Tañrı haqqıyçün bu sözüme inan

A1:18b

- 633 Bu sözü cān [u] göñüldeñ söylerüm³⁵⁸
Şanma sen kim lāğ latīfe eylerüm³⁵⁹

- 634 Didi kim şimden gerü varuñ hemān

³⁵² Ger diler iseñ bula cānuñ şafā/ Vir şalāvāt ber-Resūl-ı Muştafa]-K.

³⁵³ Hāteme'l-Enbiyā: A1.

³⁵⁴ Kelīma'llāh: A1.

³⁵⁵ Baħr-ı Āħir]-A1, A2, M1, M2, B.

³⁵⁶ söyledüñ: M1; söyleyesiz: K; söylersiñ: A2, B.

³⁵⁷ Ki inandır söziñize sen bizi: A2, M2, K, B; Ki inandır söziñize bizleri: M1.

³⁵⁸ söylerem: K, B.

³⁵⁹ eylerem: K, B.

Mekke ulularını cümle ‘ayān

635 Cem‘ idüben babama gönderesiz
Hem daḥı³⁶⁰ buñlara ögüt viresiz

636 Meskenetle söyleyeler sözlerin
Kim tekebbür kılmayalar özlerin

637 Kim eger ol rāzıyum dimez ise
Tınmayup şabr ideler her ne ise³⁶¹

A2: 26a

638 Diyeler³⁶² incinme gel ey ihtiyār
Kim Muḥammed Muştafa’dur baḥtiyār

M2: 30b, B: 26a

639 Cümle ecdād-ı şerīfler aşıldur
Daḥı İbrahīm Ḥalīl’üñ neslidür

M1: 30b

640 Gerçi bu söz³⁶³ daḥı itmezse eşer
Tınmayup sözi kılalar muhtaşar

K: 30b

641 İnşā’allāh anı rāzī kıluram
Ben aña n’eyleyeceğüm bilürem

642 Bunı işitdi ‘Ātike çün hemān
Destūr alup³⁶⁴ yolına oldu revān

643 Ol dem irdi Ebū Tālib katına
Naql ide³⁶⁵ bu sözleri ol dem aña

644 Dir Ḥadīce sizlere eyler selām
Şerḥ ider her ne ki³⁶⁶ söyledi kelām

645 Ebū Tālib işidicek³⁶⁷ şād olur

³⁶⁰ daḥı]-A1.

³⁶¹ dirse: K.

³⁶² diye: A1.

³⁶³ gerçi bu sözler: A1, A2, M2.

³⁶⁴ olup: K; ol: B.

³⁶⁵ ider: K; eyledi: A2.

³⁶⁶ kim: A1, A2, M1, K, B.

³⁶⁷ işidüp: A1; işidincek: A2.

Ḥamd ider Allāh’a şükürler kıılır

646 Pes hemān dem oradan olur revān³⁶⁸
Ki Ebū Bekr’e irüşür şādumān

647 Cümle bu sözi³⁶⁹ aña takrīr ider
Ol daḡı şükr eyleyüp tedbīr ider

648 Tīz³⁷⁰ tut imdi Mekke ulularını
Minnet ile cem^c idüp her birini

649 Ben daḡı anlarla³⁷¹ bile varayum
Ḥāḡ-i pāyine yüzümi süreyüm

M2: 31a

650 Çaḡıruban kişiler³⁷² cem^c itdiler
Ḥaḍḡe’nün babasına gitdiler

A2: 26b, M1:31a

651 Ebū Bekr ile Ebū Sufyān bile
Geldiler kim sa^c y ide anlar³⁷³ bile

A1:19a, K: 31a, B: 26b

652 Ne ise ta^c zīm u ikrām kıldılar
Pes selām virüp du^c ālar kıldılar³⁷⁴

653 Aldı bunlaruñ selāmuñ ol hümām³⁷⁵
Şadre geçürdi buları bi’t-tamām

654 Çaşni-gırlere işāret eyledi
T īz ṭa^c ām geldi³⁷⁶ buları toyladı

655 Söz açıldı söylenüp³⁷⁷ ba^c de’t-ṭa^c ām

³⁶⁸ ulu derman: B.

³⁶⁹ sözleri: M1.

³⁷⁰ tez: K.

³⁷¹ anlara: A1.

³⁷² çağırıp çok kişi: A1

³⁷³ ideler bile: A1.

³⁷⁴ Pes selām virüp du^c ālar kıldılar / Ne ise ta^c zīm u ikrām kıldılar: K.

³⁷⁵ hemān: A1, A2, B.

³⁷⁶ gelüp: A1.

³⁷⁷ söyleyüp: A1.

Perde ref' oldu añıldı³⁷⁸ bu kelām

656 Didiler ey şāh-ı cihān diñleñüz
Cümlemizüñ sözi nedür añlañuz

657 Dilerüz sizden ki maḥdüm-zādeyi
Viresüz Muḥammed'e Ḥadīce'yi

658 Anuñ ismidür Muḥammedü'l-Emīn³⁷⁹
Anuñ ile faḥr ider rūy-ı zemīn

659 Hem emīn ü mustakīm ü uşlıdur³⁸⁰
Daḥı İbrāhīm Ḥalīl'üñ neslidür

660 Çün bu sözleri işitdi babası
Rāzī olmayup dimedi nitesi

M2: 31b

661 Didi kim ey bī-ḥayālar bu³⁸¹ sözi
Nice dirsüz delü gördüm ben sizi

M1: 31b

662 Kim³⁸² Muḥammedü'l-Emīn kim var ola
Kim benüm kızum aña maḥrem ola³⁸³

K: 31b

663 Bir daḥı ger söyleyesüz bu sözi³⁸⁴
Nefy iderem buradan bilüñ³⁸⁵ sizi³⁸⁶

A2: 27a

664 Kim bilürsüz nice şāhlar istedi
Mālı mülküm³⁸⁷ vireyüm gelsün didi

665 Her biri ḥüküm ıssı idi tācdār

³⁷⁸ geldi: A1; ekledi: M2.

³⁷⁹ Muḥammed-i Emīn: A1, A2, B.

³⁸⁰ aşlıdır: A1, A2.

³⁸¹ bu]-A1.

³⁸² ki: A1, A2, M1, M2, B.

³⁸³ aña mahrem ola: A1, A2, M1, M2, K; buradan bilüñ sizi: B.

³⁸⁴ söylesem bu sözleri: M1.

³⁸⁵ bil: A1, A2.

³⁸⁶ Bir daḥı ger söyleyesiz bu sözi/ Nefy iderem buradan bilüñ sizi]-B.

³⁸⁷ mülki: M2.

Kimseyi eylemedi ol³⁸⁸ iḥtiyār

B: 27a

666 Söylemeyüp sākin oldılar hemān³⁸⁹
Kıldılar ol demde tebdīl-i mekān

667 Pes Ebū Ṭālib'e virdiler ḥaber
Her ne kim işitdilerse ḥayr u şer

668 Ebū Ṭālib 'Ātike oldı³⁹⁰ melīl
Didiler kâdir durur Rabb-i Celīl

669 Çün Ḥadice işidüp³⁹¹ bu³⁹² sözleri
Oldı maḥzūn ağlayuban gözleri

670 'Ākile vü kāmīle gör ne ider
Mekke'nün ulularuñ da' vet ider³⁹³

A1:19b

671 Ebū Süfyān geldi kibārlar ile
Ebū Ṭālib Ebū Bekr ile bile³⁹⁴

M2: 32a

672 Cümlesi bir araya cem' oldılar
Dürlü ta'ām yeyüben şād oldılar³⁹⁵

673 Ebū Ṭālib'e Ḥadice gör ne dir³⁹⁶
Mektûb ile bu sözi i' lān³⁹⁷ ider

M1, K: 32a

674 Babamı gāyet de ser-ḥoş idesüz³⁹⁸
Ṭolu kâse içirüp nūş³⁹⁹ idesüz

675 Sözüni tutup aña içürdiler

³⁸⁸ eylemedi ol: A1, A2, M2, K, B; ol eylemedi: M1.

³⁸⁹ hümām: B.

³⁹⁰ oldılar: A1, A2.

³⁹¹ işidir: K.

³⁹² bu]-B.

³⁹³ ider]-B.

³⁹⁴ Ebū Bekir; Ebū Ṭālib de bile: K.

³⁹⁵ Cümlesi bir araya cem' oldılar/ Dürlü ta'ām yeyüben şād oldılar]-M1.

³⁹⁶ Ebū Ṭālib Ḥadice'ye gör ne dir:M1; Ebū Ṭālib'e Ḥadice ḥaber gönderir: A2; Ebū Ṭālib Ḥadice gör ne der: B.

³⁹⁷ i' lām: A2, M2, K, B.

³⁹⁸ idüñüz: M1]-B.

³⁹⁹ ḥoş: M1, K; mey-ḥoş: A1]-B.

Ser-ḥoş idüp kendüden geçürdiler⁴⁰⁰

- 676 Ol dem anı aluben getürdiler
Ḥadīce'nün evine yetürdiler⁴⁰¹

A2: 27b

- 677 Ḥadīce evinde yatdı pür-uşul⁴⁰²
Yatdı anda subḥa deñlü ḳaldı ol

- 678 Ol gice Ḥadīce'yi⁴⁰³ gör kim n'ider
Babasınuñ etegine reng ider

B: 27b

- 679 Pes za' ferān u civīd ile i yār
Eteginün⁴⁰⁴ bir ḳarış yerin boyar

- 680 Ol zamānda bir kişi ser-ḥoş iken
Ḳızını 'ahd eylese bī-ḥoş iken

- 681 Reng sürerlerdi anuñ⁴⁰⁵ etegüne
Tā ki dönmeyle⁴⁰⁶ 'ahdinden gine⁴⁰⁷

- 682 Çün şabāḥ oldı anı⁴⁰⁸ bildi yaḳın
Gördi etegindeki rengi hemīn⁴⁰⁹

M2: 32b

- 683 Dir Ḥadīce'ye⁴¹⁰ eyā cān-ı cihān
Nedür işbu⁴¹¹ etegümdeki nişān

- 684 Dir Ḥadīce babasına vay seni
Niye⁴¹² virdiñüz⁴¹³ Muḥammed'e beni
M1, K: 32b

- 685 Bu gice anda olanlar ḥāş u 'ām

⁴⁰⁰ geçir: B.

⁴⁰¹ getürdiler: A2, M1, K, B.

⁴⁰² ber-uşul: B.

⁴⁰³ Ḥadīce: A1, K, B.

⁴⁰⁴ etegin: A1, A2.

⁴⁰⁵ anuñ]-A1.

⁴⁰⁶ dönmeyle: M1.

⁴⁰⁷ yine: A1, M1, K.

⁴⁰⁸ anı]-B.

⁴⁰⁹ yaḳın: A1, M2.

⁴¹⁰ Ḥadīce: B.

⁴¹¹ bu: A1.

⁴¹² "Niçün" kelimesi yerine vezin gereği "Niye" kelimesi yazıldı.

⁴¹³ virdin: K.

Beni sizden dilemişler ey hümām

- 686 Eylemişler ulular size niyāz⁴¹⁴
Siz daḥı anlara gösterüp cevāz⁴¹⁵
- 687 Aluban ikrāruñı biñ cehd ile
Öyle⁴¹⁶ buyurmuşıñuz virdüm n'ola
- 688 Yazmağ içün 'ahdiñüz peymānıñuz⁴¹⁷
Anuñ içün renglidür dāmānıñuz
- 689 İşidüp bu sözi ol dem kaçıdı
Ḥayli zamān gör ne deyüp şakıdı⁴¹⁸

A1: 20a, A2: 28a

- 690 Didi 'ahd itmedim ü hem virmezem
Zirā seni aña lāyık görmezem⁴¹⁹
- 691 Yoḡdur anda māl u mülk ü sım ü zer
Delüdür anlar ki bizden kız diler
- 692 Babasına dir ki sulṭānum benüm
Yoluña olsun fedā cānum tenüm⁴²⁰

B: 28a

- 693 Ulular öñünde ikrār idesiz⁴²¹
Şoñra pişmān olup inkār idesiz⁴²²

M2: 33a

- 694 Diyeler senüñ⁴²³ içün ikrārsız
Ḳavline ṭurmaz yalancı 'ārsız

- 695 Hergiz inanmaya kimse sözine
Nice kişi ta' n ururlar yüzine

⁴¹⁴ rica: A1.

⁴¹⁵ rızā: A1.

⁴¹⁶ eyle: M2, K, B.

⁴¹⁷ beyānıñuz: A1.

⁴¹⁸ Ḥayli zamān gürleyüben şakıdı: M1; Ḥayli zamān gürüldeyüp şakıdı: M2; Ḥayli zamān gürleyüp şakıdı: K; Ḥayli zamān seni aña lāyık görmezem: B.

⁴¹⁹ Didi 'ahd itmedim ü hem virmezem/Zirā seni aña lāyık görmezem]-B.

⁴²⁰ cān u tenüm: M1.

⁴²¹ idesin: A2.

⁴²² idesin: A2.

⁴²³ sizüñ: A1.

M1, K: 33a

- 696 Halk içinde ola ‘ırzuñ pāy-māl
Sizlere lāyık degildür işbu hāl
- 697 Öyle ol⁴²⁴ kim ben cihāna gelmedim
Yāḥūd öldüm⁴²⁵ şimdiye dek kalmadım
- 698 Tek söziñüz sizüñ olmasun yalan
Yoluña olsun fedā cānum hemān
- 699 Ol Muḥammed kim ulular aşıldur
Zīrā İbrāhīm Ḥalīl’üñ neslidür
- 700 Hāşimīdür hem Benī⁴²⁶ Sa‘d ulusu
‘Aceb olmaz elde yoksa nesnesi
- 701 Sīm ü zer destinde yoğısa n’ola
Eylüg ile anılır ismi hele
- 702 Anda yoksa bizde vardur sīm ü zer
Mālımız mülkimüz olunca yeter⁴²⁷
- A2: 28b
- 703 Söyleyerek göñlini itdi hele
Didi naşibiñdür ola kim bile
- 704 Ger bu ‘ālem ḥalkı dirse şubḥ u şām
Medḥ olunsa ḥaşre dek olmaz tamām⁴²⁸

M2: 33b

- 705 Ger diler iseñ bula cānuñ şafā
Vir şalāvāt ber-Resül-ı Muştafa⁴²⁹

B: 28b

- 706 Eş-şalātü ve’s-selāmu ‘aleyke yā Münci⁴³⁰

⁴²⁴ öyle bil: M1; eyle ol: M2, K, B.

⁴²⁵ öldim: A2; ol dem: M1, M2, B.

⁴²⁶ Benī]-A1.

⁴²⁷ yiter: M1, M2.

⁴²⁸ Ger bu ‘ālem ḥalkı dirse şubḥ u şām/ Medḥ olunsa ḥaşre dek olmaz tamam]-K.

⁴²⁹ Ger diler iseñ bula cānuñ şafā/ Vir şalāvāt ber-Resül-ı Muştafa]-K.

⁴³⁰ Mubḥi: A1.

Eş-şalātü ve's-selāmu 'aleyke yā Müzekkir

M1: 33b

- 707 Eş-şalātü ve's-selāmu 'aleyke yā Nāşır
Eş-şalātü ve's-selāmu 'aleyke yā Manşūr

Baħr-ı Āħer⁴³¹

K: 33b

- 708 Çün Ĥadice sözi⁴³² işitdi hemān
Ġāyet ile gönli oldı şādumān

A1: 20b

- 709 Nāme yazdı 'Ātike'ye⁴³³ sır ile
Dir babamı rāzī eyledim hele
- 710 'Ātike nāmeyi okudı hemān⁴³⁴
Ebū Tālib ҡatına irdi revān⁴³⁵
- 711 Kıldı Ebū Tālib'e sözi beyān
Babasınun rāzī oldıĝın i cān
- 712 Dir⁴³⁶ Ebū Tālib Muħammed'e⁴³⁷ ey yār
Ebū Bekir ĥazretine yūri var
- 713 Söyle⁴³⁸ kim bizden selām eyle aña
Bir ağır bahālī⁴³⁹ bez virsün saña
- 714 Şoñra aña biz bahāsın virevüz⁴⁴⁰
Ĥadice içün nişānı⁴⁴¹ görevüz⁴⁴²

- 715 Hem daħı kendüsi ĥāzır olalar
Da' vet olunduĝı⁴⁴³ demde geleler

⁴³¹ *Baħr-ı Āħer*: A1, A2, M1, M2, B.

⁴³² *bu sözi*: A1, A2, M2, K, B.

⁴³³ 'Ātike Ĥatun'a: A1..

⁴³⁴ *revān*: A1, A2, M2, K, B.

⁴³⁵ *hemān*: A1, A2, M2, K, B

⁴³⁶ *deyüp*: A1.

⁴³⁷ *Muħammed*: K, B.

⁴³⁸ *şöyle*: M1, K.

⁴³⁹ *bahālī*: M1, K.

⁴⁴⁰ *virevüz*: A1; *virirüz*: M1; *vireyiz*: K.

⁴⁴¹ *nişān*: A1, A2, M2, K, B.

⁴⁴² *göreyiz*: A; *göndereyüz*: K.

⁴⁴³ *oldıĝı*: A1.

- A2: 29a, M2: 34a
- 716 Pes Muḥammed işidüp oldı revān
Geldi Ebū Bekr'e⁴⁴⁴ ol demde hemān
- 717 Ol daḥı dükkānda oturmuş idi
Bu ḥuşuşa muntazır ṭurmuş idi
M1: 34a
- 718 Karşudan Muḥammed'i gördi gelür
Bī-nihāyet sevinüben⁴⁴⁵ şād olur
- K: 34a, B: 29a
- 719 Şıçrayup indi dükānından hemān
Didi kim hoş geldiñüz ey nev-civān
- 720 Didi kim ey yār ḥālīñüz nedür
Hem murādīñüz u ḳālīñüz⁴⁴⁶ nedür
- 721 Didi kim 'ammüm size selām kılar⁴⁴⁷
Dileyüp sizden daḥı ḥācet kılar⁴⁴⁸
- 722 Viresiñüz bize bir⁴⁴⁹ kıymetli bez
Ḥadīce'ye anı nişān idevüz⁴⁵⁰
- 723 Didi kim luṭf eylegil otur⁴⁵¹ hele
İdelüm ol nesne ki elden gele
- 724 Pes Muḥammed şadre geçüp oturur⁴⁵²
Gör o Şıddıḳ ki⁴⁵³ ne işler yetürür
- 725 On tabaḳ altun bile daḥı gümüş⁴⁵⁴
On tabaḳ misk daḥı ḥāzır eylemiş
- 726 Daḥı⁴⁵⁵ mercān ağacı hem⁴⁵⁶ ey āḥi

⁴⁴⁴ Ebū Bekir: B.

⁴⁴⁵ sevinüp: A1.

⁴⁴⁶ fālīñüz: B.

⁴⁴⁷ kılar: A2, M1, M2, B.

⁴⁴⁸ kılar: A2, M1, M2, B.

⁴⁴⁹ bir]-A1, A2.

⁴⁵⁰ gönderrevüz: A2.

⁴⁵¹ eylegil otur: M2, K, B; eyle otur gel: A1, A2, M1.

⁴⁵² otura: B.

⁴⁵³ ki]-M1.

⁴⁵⁴ gümüş: A1, A2, M2, K, B.

⁴⁵⁵ daḥı bir: K.

⁴⁵⁶ hem]-K.

Yedi budağı var idi hem dağı

M2: 34b

- 727 Her budağı kim üçer arşun idi
Böyle tuhfe şey görülmemiş idi

A1: 21a

- 728 Hâzır itmiş dağı on a' lā kumāş
Dağı birkaç dāne hem kıymetlü taş

A2: 29b, M1: 34b

- 729 Didi ki ey nūr-ı 'aynum Muştafa
Ey benüm cān-ı cihānum pūr-şafā⁴⁵⁷

K: 34b

- 730 Bunca eşvāb kim görürsiñüz anı
Hâzır itmişdim gele deyü seni

- 731 Cümlesi hep yoluña olsun fedā
Ben varup bu hizmeti kılam edā

B: 29b

- 732 Emriñüzle ben kuluñuz varayum
İnşā'allāh bu işi bitüreyüm

- 733 Dir Muhammed kim eyā rüh-ı revān
Bunca eşvābı virürsün sen hemān

- 734 İki yüz biñ aqcelik vardur āhi
Soñra bunu kim ödeyiser dağı

- 735 Dir Ebū Bekir eyā dostum benüm
Yoluña olsun fedā⁴⁵⁸ cānum benüm⁴⁵⁹

- 736 Şatmazam ben buñı saña bil⁴⁶⁰ i yār
Cümlesini saña kıldım ber-güzār

- 737 Sen qadem başduñ bugün dükkānuma
Kim hayāt irdi benüm bu tenüme⁴⁶¹

⁴⁵⁷ bā-şafā: K.

⁴⁵⁸ olsun fidā: K; fedā olsun: A2.

⁴⁵⁹ cān u tenim: M1; cānum benim: A1, A2.

⁴⁶⁰ bil]-A1.

⁴⁶¹ Sen qadem başduñ bugün dükkānuma/Kim hayāt irdi benim bu tenüme]-M2.

738 Ȧamdu li'llāh çünkü oldım ber-murād
On ulum olsun bugün benden āzād

M2: 35a

739 Terk idüben bunca eşvāb u mālı
On ul āzād eyledi hem ol velī

M1: 35a

740 Āferīnler olsun anuñ şıdkına
Ȧon geyürdi⁴⁶² dağı hem on miskāne

K: 35a

741 Pes Muḥammed görüben ıldı   aceb⁴⁶³
Şad hezārān āferin ey bā-edeb⁴⁶⁴

A2: 30a

742 Getürüp eşvābı⁴⁶⁵ ḥādimler hemān
Kendi öñince yürirdi⁴⁶⁶ şādumān

743 Ḥadīce'nüñ apusına irdiler
Ȧapucılar dağı anı gördiler⁴⁶⁷

744 Ȧoşuşuban babasına irdiler
Müjde idüp aña ta  zīm ıldılar⁴⁶⁸

745 Bunlara virdi Ebū Bekir selām
Aldılar cümle selāmın bi't-tamām

B: 30a

746 Eb  Bekr'i oṭaya ondurdılar
Gelen eşvāb⁴⁶⁹ ierü gönderdiler

A1: 21b

747 ün Ḥadīce gördi bunca dürlü māl
Didi bu Muḥammed'ün olmağ muḥāl

⁴⁶² geydirdi: A1, A2.

⁴⁶³  aceb aña]-A2, M1, M2, K, B.

⁴⁶⁴ ey bā-edeb: K.olsun aña: A1, A2, M1, M2, B.

⁴⁶⁵ esvabını: A1.

⁴⁶⁶ yürirdi: A1, A2, M1, M2, B.

⁴⁶⁷ Müjde idüp ana ta  zīm ıldılar: M2, B.

⁴⁶⁸ Ȧapucılar dağı anı gördiler: M2. Ȧoşuşuben babasına irdiler/Müjde idüp aña ta  zīm ıldılar]-B.

⁴⁶⁹ esvabı: A1, A2, M2, B.

748 Şek değıldür bilürem anı ‘ ayān
Dir⁴⁷⁰ Ebū Bekr’üñ durur bu armağan

749 Sevinüben kendi mālını virür
Faḥr-ı ‘ Ālem uğruna fedā⁴⁷¹ kıılır

M2: 35b

750 Aldı eşvābı bular kıldı ḳabūl
Dostları⁴⁷² şād oldı düşmanlar melūl

M1: 35b

751 Mekke ulularını da‘ vet kıılır
Cümlesi ol araya ḥāzır olur

K: 35b

752 Ol dem içre kıldılar ‘ aḳd-i nikāh
Bir araya cem‘ olup şems ile māh

753 Çünkü birkaç günden itdiler düğün
Düşmenüñ bağına urdılar düğün⁴⁷³

754 İkinin bir araya getürdiler
Ḥaḳḳı⁴⁷⁴ müstaḥaḳḳına⁴⁷⁵ yetürdiler

A2: 30b

755 Ḥadīce zeyn⁴⁷⁶ eylemiştir⁴⁷⁷ bir sarāy
Kendü daḥı bedr olmuştur şanki ay⁴⁷⁸

756 Bir yere cem‘ oldı çün ay u güneş
Şaḳıdı yıldız gibi ḳul ḳaravaş

757 Ebū Tālib’le Ḥadice⁴⁷⁹ şād olup
Sevinürler Ḥaḳḳ’a şükürler kıılup

758 Derilürler bir araya şādumān

⁴⁷⁰ der: M2; kim: K.

⁴⁷¹ fidā: K, B.

⁴⁷² dostlar: A1, A2, K, B.

⁴⁷³ düğüm: A1.

⁴⁷⁴ Ki Ḥaḳḳı: A1.

⁴⁷⁵ müstaḥaḳḳa: B.

⁴⁷⁶ tezyin: A1.

⁴⁷⁷ itmiş idi: A1, A2, M2, K, B.

⁴⁷⁸ Kendü daḥı güyā kim bedr olmuş ay: A1, A2, M2, K, B.

⁴⁷⁹ ‘ Ātike: A1, A2, M2, K, B.

Geçdi bu vech ile eyyām bir zamān

B: 30b

759 Çünkü ḥāsīdler bunı hoş gördiler
Her biri bir vech ile ṭa‘n itdiler

760 ‘Avretüñdür bunca mālıyla menāl
Bir gün ola⁴⁸⁰ incine bozıla ḥāl

M2: 36a

761 Olacağı bu durur⁴⁸¹ ey baḥtiyār
Diye kıandan geldün ise anda var

M1: 36a

762 Bunda senüñ māl u emlākuñ mı var
Yā baña söz diyecek ḥālūñ mi var

K: 36a

763 Çünkü düşmenden işitdi⁴⁸² bu sözi
Gāhi gāh maḥzūn olurdu gül yüzi⁴⁸³

764 Çün Ḥadice işidüp āgāh olur
Mekke ulularını da‘vet kıılır

765 Tā ki bir şahrāya bunlar cem‘ ola
Ehl-i Mekke ulu kıı hep gele

A1: 22a

766 Kııldılar anda⁴⁸⁴ münādiler nidā⁴⁸⁵
Pes ṭa‘ām ḥazır idüp ol arada

767 Kıamu Mekke ḥalkı⁴⁸⁶ anda geldiler
Er ü ‘avret cümlesi cem‘ oldılar

A2: 31a

768 Cümle bunlar yeyüp içdiler ṭa‘ām
Küllāsi toyladı bunda ḥāş u ‘ām

⁴⁸⁰ ola]-K.

⁴⁸¹ budur: A1, A2.

⁴⁸² işidir: A2, M1, M2, K, B.

⁴⁸³ özi: A1, A2, M1, M2, B.

⁴⁸⁴ öyle: A2, M1, M2; eyle: K, B.

⁴⁸⁵ nida anda: A2.

⁴⁸⁶ kıavmi: A1.

- 769 Bunlara ğāyet konukluk eyledi⁴⁸⁷
Pes ʿāmdan soñra ʿuralar⁴⁸⁸ didi⁴⁸⁹
- 770 Gör ne kıılır Hād̄ce baʿ deʿt-ʿaʿ ām
Bir ʿarīr döşek getürdi ol hümām⁴⁹⁰
- 771 Ol⁴⁹¹ döşek büyüklüğünü⁴⁹² bil⁴⁹³ i yār
Dört yüz arşun idi buni⁴⁹⁴ bil i yār
- M2: 36b, B: 31a
- 772 Mekke şahrāsında anı yaydılar
Halk-ı ʿālem bu ne hāldür didiler
- M1: 36b
- 773 Döşek üzre döktiler şol⁴⁹⁵ denlü māl
Kimse anı şerḥ idebilmek muḥāl
- K: 36b
- 774 Er boyunca dört küp incü var idi
Daḥı her dānesi cevherdār⁴⁹⁶ idi
- 775 Laʿl [ü] yāḳūt her biri kıymetlü taş
Bī-ḥisāb u bī-kıyās⁴⁹⁷ zerrīn ʿumaş
- 776 Döşek ü yaşdı u yorğan bī-şümār
Cümlesi zerrīn idi bil kim i yār
- 777 Mısrī Şāmī cevherī ʿonları heb
Döktiler ol döşek üzre bī-ḥisāb
- 778 Şol kadar kim oldı incü sīm ü zer
Tırdı iki yanına⁴⁹⁸ pes iki er⁴⁹⁹

⁴⁸⁷ etdiler: M1.

⁴⁸⁸ ʿursunlar: A2, M2, K, B; ʿursun: M1.

⁴⁸⁹ didiler: M1.

⁴⁹⁰ hemān: B.

⁴⁹¹ o: A1, A2, M2, K.

⁴⁹² döşek büyüklüğü: B; döşegün büyüklüğün: M1.

⁴⁹³ bil]-B.

⁴⁹⁴ buni]-A1, A2, M2, K, B.

⁴⁹⁵ şu: A1, K.

⁴⁹⁶ cevher-dār: M1.

⁴⁹⁷ bī-kıyas u bī-ḥisāb: A1.

⁴⁹⁸ başa: A1.

⁴⁹⁹ yār: M1.

- 779 Baķuban biri birin⁵⁰⁰ görmediler⁵⁰¹
Kimse bunun sırrına irmediler⁵⁰²

Mefā' ilün/Mefā' ilün/Fe' ulün

- 780 Daķı beş yüz köle üç⁵⁰³ yüz ħalāyık
Ķoşup⁵⁰⁴ ħizmet iderler aña lāyık

A2: 31b

- 781 Daķı dört biñ deve dürlü hecīnler
Yarar atlar daķı dürlü⁵⁰⁵ ħatırlar⁵⁰⁶

Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilün

- 782 Her birinin egeri vü kesmesi
Sīm ü zerden olmış idi cümlesi⁵⁰⁷

M2: 37a

- 783 Didi kim bu deñlü māl⁵⁰⁸ kimsede
Görüben işitdiñüz mi dünyāda

M1: 37a

- 784 Didiler kimse işidüp görmedi
Kimsenüñ bu sırır aķlı irmedi

A1:22b, K: 37a, B: 31b

- 785 Didi Mekke ulularına bilüñ
Siz benüm bu sözime şāhid oluñ

- 786 Didi⁵⁰⁹ bu gördigiñüz ħayl [u] ħaşem
Ķul ħalāyık māl u mülk-i muĥteşem

- 787 Bu ħadar deve ħatır māl u tavar
Hep Muĥammed'üñ durur her ne ki var

- 788 Biliñüz bu işi böyle işledim

⁵⁰⁰ birbirin: M1.

⁵⁰¹ göremediler: M1.

⁵⁰² irmediler: M1.

⁵⁰³ beş: K.

⁵⁰⁴ koşuşup: K.

⁵⁰⁵ nice: K.

⁵⁰⁶ ħatırlar zeyyin: A1.

⁵⁰⁷ hepsi: K.

⁵⁰⁸ māl bir: M1, M2, B.

⁵⁰⁹ cümle: K.

Ḳamusın Muḥammed'e bağışladım

789 Nice diyesiz Muḥammed'e faḳîr
Ya' nî rızķı mālî⁵¹⁰ yok bedr-i münîr

790 Dest-gîr oldu aña Rabb-i Celîl⁵¹¹
Dostları şād oldu düşmānı melîl

791 Ger bu 'ālem ḥalkı dirse şubḥ u şām
Medḥ olunsā ḥaşre dek olmaz tamām⁵¹²

792 Ger diler iseñ bula cānuñ şafā
Vir şalāvāt ber-Resûl-ı Muştafā⁵¹³

793 Eş-şalātü ve's-selāmu 'aleyke yā Nebiyye'r-Rahme⁵¹⁴
Eş-şalātü ve's-selāmu 'aleyke yā Nebiyye't-Tevbe⁵¹⁵

A2: 2a, M2: 37b

794 Eş-şalātü ve's-selāmu 'aleyke yā Ḥarişun 'aleykum⁵¹⁶
Eş-şalātü ve's-selāmu 'aleyke yā Ma' lūm⁵¹⁷

Baḥr-ı Āḡer⁵¹⁸

Mefā' ilün/Mefā' ilün/Fe' ülün

M1: 37b

795 Bular ḥoş⁵¹⁹ ḥāl ile dirlik dirildi⁵²⁰
Nice eyyām bu ḥāl üzere⁵²¹ oldu

796 Ḥadice'den hem⁵²² iki oğlu oldu
Biri Ḳāsım birisi Ṭāḥir idi

K: 37b

797 Ruḳiyye Ümmü Gülsüm Zeyneb ey yār
Ki kızlarıydı Fāṭıma'yla bunlar
B: 32a

⁵¹⁰ malı rızķı: M1; māl u mülki: K.

⁵¹¹ Ḥalîl: B.

⁵¹² Ger bu 'ālem ḥalkı dirse şubḥ u şām/ Medḥ olunsā ḥaşre dek olmaz tamam]-K.

⁵¹³ Ger diler iseñ bula cānuñ şafā/ Vir şalāvāt ber-Resûl-ı Muştafā]-K.

⁵¹⁴ Raḥmet: K; Raḥmete: M1, B.

⁵¹⁵ Tevbete: M1, B.

⁵¹⁶ Ḥarişu: A2, M2; Ḥariş: A1, B.

⁵¹⁷ Ma' lūm u: A2, M2.

⁵¹⁸ Baḥr-ı Āḡer]-A1, A2, M1, M2, B.

⁵¹⁹ ok: A1.

⁵²⁰ dirlik dirledi: A1, A2.

⁵²¹ üstine: M1.

⁵²² pes: K.

798 ‘Ali’nün⁵²³ Fâtıma oldu naşibi
Ruḳıyye Ümmü Gülsüm ey ḥabibi

799 Ki ‘Oṣmān’a virild’ikisi anuñ⁵²⁴
Birisi hem⁵²⁵ Ebū’l-‘Āṣ’a o cānuñ⁵²⁶

Maṭla‘-ı Şems-i Risālet⁵²⁷

800 Resūl’üñ yaşı irdi çünki kırka
Ki ma‘lūm ola tā kim iki fırka⁵²⁸

801 Giyerdi gāhī beyāz gāhī aḥmer
Sözi sükker yüzi gül lebi kevşer

A1: 23a

802 Mu‘īn idi aña Rabb-i Kerīm’i
Görenler sever idi bi’z-żarūrī

803 Kaçan bir yola uğrasa o server
Koşardı üç güne dek misk ü ‘anber

804 Be-gāyet ḥūb idi ḥüsni vü ḥulkı
Musahḥar kılmış idi cümle ḥalkı

M2: 38a

805 Anıñ gölgesi düşmez idi yere
Kamu cismi anıñ nūr idi zīrā

M1: 38a

806 Şaçı⁵²⁹ düşse oda hem yanmaz idi
Siñek cismine aşla konmaz idi

A2: 32b

807 İderdi dā’ima zıkr ile ṭā‘at
Gice ancak uyurdu iki sa‘at

K: 38a

⁵²³ ‘Ali’ye: A1.

⁵²⁴ Ki ‘Oṣmān’a virild’ikisi anıñ da: K; Virildi ‘Oṣmān’a ikisi anın: M1.

⁵²⁵ hem]-A1.

⁵²⁶ Ebū’l-‘Āṣ’ın yanında: K.

⁵²⁷ Maṭla‘-ı Şems-i Risālet]-A2, M1, K, B.

⁵²⁸ Ki tā ki ma‘lūm ola iki fırka: K.

⁵²⁹ kıltı: K.

808 Gehī ğamgīn olurdı gāhī ħandān
Gehī ğuşşalanurdı gāhī şādān

809 Gehī ħalvet idüp kılurdı ‘uzlet
Bulurđ rūhı anuñ Ħaĸĸ’a vuşlat

810 ‘İbādet zıkr ü tã‘at dā’im işi
Gehī aĸardı durmaz gözi yaşı

B: 32b

811 Çıkardı ol Ħirā taĸına dā’im
Yimezdi⁵³⁰ nice⁵³¹ gün olurđ şā’im

812 Gehī üç günde bir yer etmek ü aş⁵³²
Mübārek baĸrına hem⁵³³ baĸladı taş⁵³⁴

813 Ki⁵³⁵ ister idi ol taĸda murādı
Murādı ol idi Allāh u ħādī

814 Risālet gelmeden düşde bilürdi
Murādı ne ise ma‘lūm olurđ

815 Şu resme Ħaĸĸ’a tãlib olmuş idi
Mübārek beñzi gülveş solmuş idi

M2: 38b

816 Görüp Ħamza anuñ ħālin ĸayurđı
Varup ‘Ātike’ye bu ħāli şordı

M1: 38b

817 ‘Ātike’ye didi kim ey ĸarındaş⁵³⁶
Muĸammed yimez⁵³⁷ olmuş etmek ü aş

818 N’içün döndi anuñ ĸaddi hilāle
Hemān⁵³⁸ gül beñzi dönmişdi ħazāna⁵³⁹
K: 38b

⁵³⁰ yimez: M1.

⁵³¹ bir iki: A2, M1, K, B.

⁵³² aş: A1.

⁵³³ hem]-A1, K.

⁵³⁴ taşı: A1.

⁵³⁵ kim: A1; geh: M1, gehi: K.

⁵³⁶ ĸarındaşım: B.

⁵³⁷ yimez içmez: A1.

⁵³⁸ niçün: K.

⁵³⁹ solmuşdur revāne: A2, M2, K, B; solmuş durur fāne: A1.

- 819 Muḥammed'den idüñ didi su 'āli
Size söyler ne ise şimdi ḥālī⁵⁴⁰
- A2: 33a
- 820 Didi kim yā Muḥammed ḥālīnüz ne
Hilāl olmuşsıñuz⁵⁴¹ aḥvālīñüz ne
- A1: 23b
- 821 Şu gül beñzüñ niçün şolmış hemāne⁵⁴²
N'icün olmış gözüñ yaşı revāne⁵⁴³
- 822 Eger⁵⁴⁴ kimse seni incitdi ise
Deyüvir baña anı n'itdi⁵⁴⁵ ise
- 823 Neler⁵⁴⁶ kılam aña sen bir göresün
Kulağunca idem her bir pāresün⁵⁴⁷
- 824 Eger olduñsa bir kimseye 'āşık
Yigitlikde olur bu da yaraşık⁵⁴⁸
- 825 Baña söyle bu işi ben bitürem
Eger gökde ise ele getürem⁵⁴⁹
- 826 Muḥammed çünkim işitdi bu sözi
Ḥayāsından kızardı gül yüzi⁵⁵⁰

⁵⁴⁰ Size idivirür ne ise ḥālī: A2, M1, B; Size idivire her neyse ḥālī: K.

⁵⁴¹ olmuş siziñ: B.

⁵⁴² hemān: A1, A2, M2, B; ḥazāna: K.

⁵⁴³ revan: A1, A2, M2, B.

⁵⁴⁴ eger bir: A1.

⁵⁴⁵ n'etdi: B; kıande: A2.

⁵⁴⁶ ne: A1.

⁵⁴⁷ yāresin: M2.

⁵⁴⁸ Eger olduñsa bir kimseye 'āşık / Yigitlikde olur bu da yaraşık]-A1, A2, M1, M2, B.

⁵⁴⁹ Baña söyle bu işi ben bitürem / Eger gökde ise ele getürem]-A1, A2, M1, M2, B.

⁵⁵⁰ Muḥammed çünkim işitdi bu sözi / Ḥayāsından kızardı gül yüzi]-A1, A2, M1, M2, B; Vezin problemli.

B: 33a

827 Didi ‘ammīsine yār-ı vefādār⁵⁵¹
Ki ben olmamışam hiç kimseden zār⁵⁵²

828 Baña kār eyledi ‘aşk-ı İlāhī
Kim oldur pādişāhlar pādişāhı⁵⁵³

829 Anuñ ‘aşkı ile döndim hazāne
Anuñ’çün yaşum olmuşdur revāne

M2, K: 39a

830 Ki hergiz yoğdur elde ihtiyārum
Dükendi qalmadı şabrum qarārum⁵⁵⁴

M1: 39a

831 İşitdi bu sözi ol pehlüvān çün
Didi kim yāruñ olsun ferd-i bī-çün

832 Görürler idi andan çok kerāmet
Belürdi çün nübüvvetden ‘alāmet

833 İder Hax müşkilin düşünde ilhām
Hemīn zāhir gibi⁵⁵⁵ olurdu i’lām

834 Hırā tağına varurdu hem ekşer
Olurdu tağ anuñ ile münevver

835 İderdi tağ üzerinde ‘ibādet
Ki dā’im böyle idinmişdi ‘ādet

A2: 33b

836 Resūlu’llāh meger günlerde bir gün
Hırā Tağı’nda oturmuş idi çün

837 Buyurdu ol sa‘at Allāh u Hādī
Didi Cebrā’le kim yā ‘ibādī

⁵⁵¹ Nüshalardaki “‘ammūsına” kelimesinden sonra gelen “ey” kelimesi vezin gereği kaldırıldı.

⁵⁵² Didi ‘ammūsına yār-ı vefādār/ Ki ben olmamışam hiç kimseden zār]-K.

⁵⁵³ pādişāhların ilāhı: A2, M2, B; cümle maḥlūkuñ ilahı: K.

⁵⁵⁴ Dükeli qalmadı şabr u qarārım: K.

⁵⁵⁵ ki: B.

838 Yüri ırgür habibüme risâlet
Dağı Qur'ân'la kııl aña işâret⁵⁵⁶

839 Dñe da' vet idüben hâş u 'âmı
'Ayân itsün helâli vü harâmı

B: 33b

840 Hâk'ıñ emri ile Cebrâ'î indi
Hemân sa'at Hırâ tağında kındı⁵⁵⁷

M2, K: 39b

841 Resûlu'llâh inerken⁵⁵⁸ gördi anı
Be-ğâyet havf idüben kordı cāmı

842 Didi "İkrâ'" didi "Bilmem kıra'ât
Ben ümmiyem nedür bilmem 'ibâdet"

A1: 24a

843 Kim⁵⁵⁹ "İkrâ'" sûresini ta'lîm itdi
Ne kim Hâk emri anı ma'lîm itdi

844 Didi var⁵⁶⁰ halkı dîne da' vet eyle
Ne kim Hâk⁵⁶¹ emri varsa anı söyle⁵⁶²

845 Oğu Qur'ân'ı emri nehyi bildür
Ki ta'lîm eyle halka Hâk'ı bildür

846 O kim emrin tutar⁵⁶³ cennet anuñdur
Şu kim münker ider⁵⁶⁴ miñnet anuñdur

847 Hâk'ıñ emri ile cennet cehennem
Olurlar her bir ehli anda⁵⁶⁵ hem-dem⁵⁶⁶

⁵⁵⁶ beşâret: K.

⁵⁵⁷ Ol sa'at Hırâ tağına da kındı: A1, A2, B; Ki ol sa'at Hırâ tağında kındı: K; O sa'atde Hırâ tağına kındı: M2.

⁵⁵⁸ iner göre: B.

⁵⁵⁹ çü: K.

⁵⁶⁰ avar: B.

⁵⁶¹ Hâk]-A1.

⁵⁶² Ne kim emr oldı ise anı söyle: K.

⁵⁶³ şu kim emrin tuta: K.

⁵⁶⁴ işler: A1, A2, M2, K, B.

⁵⁶⁵ biri ehline: A2, M2, K, B.

⁵⁶⁶ Hâk'ıñ emri ile cennet cehennem/ Olurlar her bir ehli anda hem-dem]-M1.

848 Senüñ yüzün suyına yâ Muḥammed
Bulısardur⁵⁶⁷ kamu ümmetñi⁵⁶⁸ raḥmet⁵⁶⁹

A2: 34a

849 Kıpacakdur āḫir yevmü'l-kıyāmet
Senüñ ola kamu ḫalka şefā' at

850 Nebīlerle velīler⁵⁷⁰ ḫalk-ı 'ālem
Şefā' at uma senden cinn ü ādem

851 Ki ben bī-çāre⁵⁷¹ kim peyk-i Celīl'em
Ḥaḳ'uñ resūliyem⁵⁷² vü Cebrā'il'em⁵⁷³

M2, K: 40a

852 Hemīn ol dem ki Cibrā' ḡā'ib oldı
Ḥabību'llāh ṭurup evine geldi

B: 34a

853 Ḥadīce görüp anı karşı vardı
Be-ḡāyet şād Resūlu'llāh'ı gördi

M1: 40a

854 Nübüvvet nūrı alnında belürmiş
Şanasun ay⁵⁷⁴ durur kim şu' le virmiş

855 Ḥadīce didi aña yâ Muḥammed
Ki beñzer⁵⁷⁵ saña virilmiş risālet

856 Didi kim yâ Ḥadīce Ḥaḳ Ta'ālā
Risālet virdi baña Ḥaḳ Ta'ālā⁵⁷⁶

857 İşidüp nice kıldı⁵⁷⁷ şükr-i Yezdān
Ne diyem baña ta' līm it firāvān

⁵⁶⁷ olısardır: A2.

⁵⁶⁸ ümmetñi: A1, A2, K; ümmet: M1.

⁵⁶⁹ Muḥammed: M1.

⁵⁷⁰ nebīler ü velīler: A1, A2, M2, K, B.

⁵⁷¹ bī-çāreyim: K; bī-çāreyim kim: A2; bī-çāre kim: M1, M2, B.

⁵⁷² resūli: A1.

⁵⁷³ Cebrā'il'iyem: M1.

⁵⁷⁴ gün: K.

⁵⁷⁵ beñzersin: A1.

⁵⁷⁶ ol Raḥīmā: M1.

⁵⁷⁷ kıldı]-A2.

- 858 Şehâdet kelimesin ta‘lâm itdi
Ne kim buyurdi ise anı tutdı
- 859 Meysere⁵⁷⁸ itmiş idi aña ikrâr
Şehâdet idüben⁵⁷⁹ eyledi tekrâr
- 860 Ki muntazır idiydi⁵⁸⁰ bunca zamân
Bilüben nâ‘il oldım⁵⁸¹ şimdi el-ân
- 861 Dir idim⁵⁸² yâ İlâhî ben görem mi
Risâletine ‘ömür⁵⁸³ irgürem mi

A1: 24b, A2: 34b

Bağır⁵⁸⁴

- 862 Didi kim görmişem el-ğamdu li’llâh
Bu güne irmişem⁵⁸⁵ el-ğamdu li’llâh

M2, K: 40b

- 863 Kamu tâcı vü tahtı milk ü mâli⁵⁸⁶
Yolına virmişem el-ğamdu li’llâh
- 864 Muhammed Muştafâ nûrı Hudâ’nuñ
Dñine girmişem el-ğamdu li’llâh

M1: 40b

- 865 Cehennemden be-ğâyet ħavf iderdim
Ĥalâş oldum hele el-ğamdu li’llâh

B: 34b

- 866 Yarın varılacak Cennet-i ‘Adn’e
Bugünden varmışam el-ğamdu li’llâh

- 867 Kamu ümmetlerinüñ anasıyam
Ki yüzler sürmişem⁵⁸⁷ el-ğamdu li’llâh⁵⁸⁸

⁵⁷⁸ “Meysere” kelimesinden dolayı vezin aksamaktadır.

⁵⁷⁹ getirüp: K.

⁵⁸⁰ idi: A1; olmuş idi: M1; olmuş idim: A2, K, B.

⁵⁸¹ oldu: A1.

⁵⁸² idi kim: A1.

⁵⁸³ ‘ömri: A1, A2, M2, K, B.

⁵⁸⁴ Bağır]-A1, A2, M1, M2, B.

⁵⁸⁵ bu güne irmişem: A1, M1, M2, K, B; bağır-ı cennete bu güne irmişem: A2.

⁵⁸⁶ mâl u mülki: M1.

⁵⁸⁷ ki Fağır-ı ‘Âlemi bulmuşam: A2, M2, B; ki Fağır-ı ‘Âlemi’sin: M1.

⁵⁸⁸ Kamu ümmetlerinüñ anasıyam/ Ki Fağır-ı ‘Âlemi bulmuşam el-ğamdu li’llâh]-A1.

868 Yarın maḥşerde hem evlâdlaruma
Şefâ'at iderüm el-ḥamdu li'llāh⁵⁸⁹

869 Ḥamid olsun Ḥudā'ya⁵⁹⁰ bī-nihāye
Ki ḳadre irmişem el-ḥamdu li'llāh

870 Niceler zehrin iḳerler bu dehrün⁵⁹¹
Nebāta irmişem⁵⁹² el-ḥamdu li'llāh

871 Ki ben ṭālībiyem⁵⁹³ ḳoḳdan beriden⁵⁹⁴
Ki vāşıl olmişam⁵⁹⁵ el-ḥamdu li'llāh

Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilün

872 Ger bu 'ālem ḫalkı dirse şubḫ u şām
Medḫ olunsa ḫaşre dek olmaz tamām⁵⁹⁶

873 Ger diler iseñ bula cānuñ şafā
Vir şalāvāt ber-Resül-ı Muştafa⁵⁹⁷

M2: 41a

874 Eş-şalātü ve's-selāmu 'aleyke yā Şehīr
Eş-şalātü ve's-selāmu 'aleyke yā Şāhid

A2: 35a

875 Eş-şalātü ve's-selāmu 'aleyke yā Şehīd
Eş-şalātü ve's-selāmu 'aleyke yā Meşhūd

M1, K: 41a

Baḫr-ı Āḫer⁵⁹⁸

Mefā' ilün/Mefā' ilün/Fe' ülün

876 Ki bir ruhbān var idi adı Varḳa⁵⁹⁹
Ki⁶⁰⁰ nāmı ṭolmış idi Şām u şarḳa⁶⁰¹

⁵⁸⁹ Yarın maḥşerde hem evlâdlarıma/ Şefâ'at iderim el-ḥamdu li'llāh]-A1.

⁵⁹⁰ Ḥudā'ya ḫamd olsun: A1, A2, M2, K, B.

⁵⁹¹ Niceler zehr-i dehr-i dā'im iḳer: K.

⁵⁹² nebatına: A1, A2, B; şafāsına irüp: M1.

⁵⁹³ ṭālībem: A1, M2, B; ṭālīb olmişam: M1

⁵⁹⁴ Ki ben bir 'āşıkım ḳoḳtan beridir: K.

⁵⁹⁵ ki vāşıl olmişam: A1, A2, M2, B; hele vāşıl olmişam: M1; ma'şūḳa irmişem: K.

⁵⁹⁶ Ger bu 'ālem ḫalkı dirse şubḫ u şām/ Medḫ olunsa ḫaşre dek olmaz tamām]-K.

⁵⁹⁷ Ger diler iseñ bula cānuñ şafā/ Vir şalāvāt ber-Resül-ı Muştafa]-K.

⁵⁹⁸ Baḫr-ı Āḫer]-A1, A2, M1, M2, B.

⁵⁹⁹ Ki bir ruhbān var idi adı ki: B.

⁶⁰⁰ ki]-B.

⁶⁰¹ ḡarba şarḳa: K.

- 877 Ȧadice didi aña⁶⁰² işbu ħāli
Muĥammed'den işitdügi maķālī
- 878 Ȧirā ȧağında niye irdüğini
Ki Cebrā'îl'i anda gördüğini
- B: 35a
- 879 İşidüp Varkā çün kim bildi anı
Didi buldum cihānda rūh-ı şānī
- 880 Didi el-ĥamdu li'llāh ȧoğmış⁶⁰³ ol māh
Zirā Tevrāt içinde anı Allāh

A1: 25a

- 881 Ȧamu na' tın şıfātın söylemişdür
Aña Allāh ĥabībümdür dimişdür
- 882 Anuñ ümmeti ȧolısar cihāna
Aña münkir olanlar oda yana
- 883 Ki andan⁶⁰⁴ soñra ĥayl'eglendi Cibrīl
Belürmedi ki vaĥy indirmedi bil⁶⁰⁵
- 884 Ki bir gün Cebrā'îl Allāh selāmın
Getürdi Aĥmed'e Ĥaķķ'ın kelāmın

M2: 41b

- 885 Didi Rabb'ün selām ider ki ey cān⁶⁰⁶
Melālini⁶⁰⁷ gider ol şād u ĥandān

K: 41b

- 886 Aña⁶⁰⁸ Müddeşşiruñ sūresini bil⁶⁰⁹
Nüzül itdüm olup da' vete meşğul⁶¹⁰

⁶⁰² ana]-A1.

⁶⁰³ gelmiş: K.

⁶⁰⁴ andan]-M1.

⁶⁰⁵ yıl: B.

⁶⁰⁶ saña nūr-ı cān: A1; saña ey cān: A2, M2, B; saña cān: K.

⁶⁰⁷ melāletī: M1, K, B.

⁶⁰⁸ saña: M1.

⁶⁰⁹ Müddeşşiriñ sūresini ol: K; Müddeşşir sūresini bil didi ol: A1, M2; Müddeşşir sūresin bil ol: B; Müddeşşir sūresini bil ol nüzul: A2.

⁶¹⁰ Nüzül idüp didi da' vete meşğul: K; Nüzül idüp didi ol da' vete meşğul: A1, A2; Nüzül idüp di ol da' vete meşğul: M2; Nüzül idüp didi ol da' vete: B.

M1: 41b

- 887 Olasun şimdiden⁶¹¹ gerü ki⁶¹² server
Ki sensün kamu cinn ü inse rehber⁶¹³

A2: 35b

- 888 Ebū Bekir meger kim ol zamānda
Ticāretdeydi vahy indügi demde⁶¹⁴

- 889 Ticāret itmek içün Şām'a irdi
Ki anda bir gice düşinde⁶¹⁵ gördi

- 890 İner ay u güneş konar dizine
Muṭī⁶¹⁶ olur⁶¹⁶ ne kim dirse sözine

- 891 Libās geydürdi güneş ile aya
Uyanup⁶¹⁷ aşık oldu mäh⁶¹⁸-likāya

B: 35b

- 892 Turup⁶¹⁹ ta⁶¹⁹ bir içün ruhbāna vardı
Düşün şerh eyleyüp ta⁶²⁰ biri⁶²⁰ şordı⁶²¹

- 893 Didi rūḥbān aña kandan gelürsün
Mekānuñ nerede⁶²² kanda olursun

- 894 Didi kim Mekke şehridür mekānum
Ebū Bekir añılur ad u şānum⁶²³

- 895 Didi⁶²⁴ iki cihānuñ serverinün
Dağı āḥır zamān peygamberinün

⁶¹¹ şimden: A1, A2, M2, K, B.

⁶¹² Ki]-A1, A2, M2, K, B.

⁶¹³ Kamu sensün bu cinn ü inse rehber: M1; Ki sensin inse cinne cümle rehber: K.

⁶¹⁴ indüğinde: A1, M1.

⁶¹⁵ ru⁶¹⁵ yāda: M1.

⁶¹⁶ olurlar: A1, A2, M2, B.

⁶¹⁷ uyanur: M2.

⁶¹⁸ mäh]-B.

⁶¹⁹ durup: K.

⁶²⁰ ta⁶²⁰ bir: M1, K, B.

⁶²¹ düşüni söyleyüp: K.

⁶²² nerdedir: K; ne yerde: A1, A2, M2, B.

⁶²³ Ebū Bekir idilür ad u şānum: A2, B; Ebū Bekir añılur adım u şānum: M2; Ebū Bekir diyeler ad u şānum: M1; Ebū Bekir dinür adı vü şānum: K.

⁶²⁴ didi kim: B.

M2: 42a

- 896 Olısardır anuñ adı Muḥammed
Ki şarḳa ġarba⁶²⁵ deñlü tola ümmet

K: 42a

- 897 Ƙopısar⁶²⁶ Mekke şehri içre ol mäh
Gelecek vaḳtı⁶²⁷ oldı⁶²⁸ inşā'allāh

M1: 42a

- 898 Cemī^c -i ḥalk⁶²⁹ ƙatında ol uludur
Ḥaḳ'un ƙatında⁶³⁰ ġāyet sevgilidür

- 899 Anuñ çün yaradıpdur Ḥaḳ cihāmı
Daḫı ḥūrı ƙuşūrı vü cinānı

A1: 25b

- 900 Yazup Tevrāt içinde anı Allāh
Ƙamu 'ālemlerüñ Raḥmān'ı Allāh

M2: 36a

- 901 Dimişdür kim Muḥammed ḥāş ƙulumdur
Ḥabībimdür be-ġāyet maḳbūlümdür⁶³¹

- 902 Daḫı hem ehl-i İslām'a ola mäh
Vezīri olasun⁶³² sen⁶³³ inşā'allāh

- 903 İki 'ālemde olasun aña yār
Hemişe olasun yār-ı vefadār⁶³⁴

- 904 Ebū Bekir işitdü vü sevindi
Tesellisin buluban girü⁶³⁵ döndi

⁶²⁵ şarḳ u garba: A2, M1, M2, B.

⁶²⁶ ƙulısar: A1, A2; ƙoyısar: B.

⁶²⁷ vaḳt: K.

⁶²⁸ durur: M1.

⁶²⁹ cemī^c maḫluḳ: K.

⁶³⁰ 'indinde: K.

⁶³¹ maḳbūl ƙulumdur: A1.

⁶³² olasın anın: A2.

⁶³³ sen]-A1, B.

⁶³⁴ İki 'ālemde olasın aña yār/ Hemişe olasın yār-ı vefā-dār]-A1.

⁶³⁵ bulup girüye: K.

B: 36a

- 905 Dönüp Şām'dan gelüp hem⁶³⁶ Mekke'ye ol
Olurdu bu düşüñ fikrine meşğul

Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilün

- 906 Ger bu 'ālem halkı dirse şubḥ u şām
Medḥ olunsa ḥaşre dek olmaz tamām⁶³⁷

M2: 42b

- 907 Ger diler iseñ bula cānuñ sefā
Vir şalāvāt ber-Resul-ı Muştafā⁶³⁸

- 908 Eş-şalātü ve's-selāmu 'aleyke yā Beşir⁶³⁹
Eş-şalātü ve's-selāmu 'aleyke yā Nezir⁶⁴⁰

M1: 42b

- 909 Eş-şalātü ve's-selāmu 'aleyke yā Münzir⁶⁴¹
Eş-şalātü ve's-selāmu 'aleyke yā Nür⁶⁴²

- 910 Ahvāl-i Ahkām-ı Tebliğ-i Risālet-i Muḥammed 'Aleyhi's-şalātu ve's-selām⁶⁴³

Baḥr-ı Āḥer⁶⁴⁴

Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilün

- 911 Çünkü irişdi Muḥammed'e risālet bil i cān
Da' vet itmek ile meşğul oldı sultān-ı cihān

- 912 Didi Bū⁶⁴⁵ Bekr'e Muḥammed muştuluḡ olsun saña
Baña virmişdür risālet luṭf idüp⁶⁴⁶ ol Müste'ān

- 913 Pes Hırā tağında mā-vāḡa' ne ise şerḥ idüp
Baña gönderdi risālet Tañrı ḡaḡḡı çün inan

⁶³⁶ gelüp hem: A2, M1, M2, B; gelüp: A1; gelince: K.

⁶³⁷ Ger bu 'ālem halkı dirse şubḥ u şām/ Medḥ olunsa ḥaşre dek olmaz tamam]-K.

⁶³⁸ Ger diler iseñ bula cānuñ şafā/ Vir şalāvāt ber-Resul-ı Muştafā]-K.

⁶³⁹ Beşiru: A1, A2, M2, K; Şir: B.

⁶⁴⁰ Neziru: A1, A2, M2; Mübeşşir: K.

⁶⁴¹ Münziru: A1, A2, M2, B; Neziru: K.

⁶⁴² Nuru: A1, A2, M2; Münziru: K; Nuzir: B.

⁶⁴³ Ahvāl-i Ahkām-ı Tebliğ-i Risālet Boldı/ Muḥammed 'Aleyhi's-Şalātu ve's-Selām: A1]-A2, M1, M2, K, B. Vezin ve kafiye problemi.

⁶⁴⁴ Baḥr-ı Āḥer]-A1, A2, M1, M2, B.

⁶⁴⁵ Nüshalardaki "Ebū" kelimesi vezin gereği "Bū" şeklinde yazıldı.

⁶⁴⁶ lütf idüp]-A1.

- 914 Çün Ebū Bekr işüdüp didi aña ey⁶⁴⁷ seyyidüm
Çünkü peygamber olasin ıanı mu‘ cizāt-ı şān⁶⁴⁸

A2: 36b

- 915 Didi düşüni⁶⁴⁹ Ebū Bekr’ün nicesi⁶⁵⁰ gördigin
Hem mu‘ abbir anı nice ta‘ bār itdigin beyān

M1, M2, K: 43a

- 916 Çün Ebū Bekir işidüp gördi andan mu‘ cize

B: 36b

Şıdık ile imān getürdi oldı mü’min Müslimān

- 917 Anuñ ardınca ‘Alī imāna geldi⁶⁵¹ şöyle bil⁶⁵²
Dağı Zeyd ile Zübeyr ‘Osmān getürdiler imān

- 918 ‘Abdu’r-rahmān Talha hem Sa‘d bin Vaqqāş geldiler⁶⁵³
Biri Faḥḥāş şıdık ile imān getürdiler hemān

- 919 Her biri bir mu‘ cizāt⁶⁵⁴ görüp Müselmān oldılar
Hem dağı⁶⁵⁵ imāna geldi Ḥamza-yı şāhib-kırān

A1: 26a

- 920 Ehl-i imān cümlesi otuz toḡuz olmuş idi
Gizlü iderlerdi ‘ibādet maḡārada hemān⁶⁵⁶

- 921 Duydı⁶⁵⁷ Ebū Cehl bu sırrı vardı⁶⁵⁸ ‘Ömer ıatına⁶⁵⁹

M1, M2, K: 43b

Ḥazret-i Peyḡamber için gör ne söyler ıaltabān⁶⁶⁰

- 922 Dirmiş indürdi bana Qur‘ān’ı⁶⁶¹ Cibrīl-i Emīn
Baña uyuñ benüm ol peyḡamber-i āḡir zamān

⁶⁴⁷ ey]-M1.

⁶⁴⁸ mu‘ cizāt nişan: K.

⁶⁴⁹ rü ‘yāsın: M1.

⁶⁵⁰ ne şekil: K.

⁶⁵¹ geldi imāna: M1.

⁶⁵² bile: B.

⁶⁵³ Vezin problemli.

⁶⁵⁴ mu‘ cize: A1.

⁶⁵⁵ hem dağı: A1, M1; dağı hem: A2, M2, K, B.

⁶⁵⁶ Nüshalardaki “‘ibādet “kelimesinden sonra gelen “bir” kelimesi vezin gereḡi kaldırıldı.

⁶⁵⁷ duydu: K; didi: A1, A2, M2; yeridi: B;

⁶⁵⁸ vardı: M2, K, B; varup: A1, A2.

⁶⁵⁹ Bu sırrı vardı Ebū Cehl didi ‘Ömer ıatına: M1.

⁶⁶⁰ o ıaltaban: M1.

⁶⁶¹ bana Qur‘ān’ı: A1, M2; Qur‘ān bana: A2, M1, B; Qur‘ān’ı bana: K.

B: 37a

923 Sihr ile dönderdi niceleri hem dīninden ol
Halkı sayd itmek içün düzmiş durur⁶⁶² fitne yalan

924 Şimdi anuñ dīnine giren kişi var erba^c in⁶⁶³
Her birini şerh idüp didi⁶⁶⁴ fulān ibni fulān

925 Ben saña yüz deve virem dañı yüz⁶⁶⁵ oğka⁶⁶⁶ gümüş
Öldürüp serveri bir laḥza aña virme amān⁶⁶⁷

926 Bu sözi ‘Ömer işitdi kaḳıyup turur hemān
Atına bindi silahın aluban⁶⁶⁸ oldu revān

M1, M2, K: 44a

927 Gördi ol maḡārada bunlar namaz kılar ḳamu
Sūre-i Ṭāhā oḳınur⁶⁶⁹ diñledi ol pehlüvān

A2: 37a

928 Didiler ki yā Muḡammed ḥazır olmışdur ‘Ömer
Bu durur ḳaşdı anuñ kim kese başlar döke ḳan

929 Ḳaldırup elin⁶⁷⁰ du^c ā ḳıldı Resūlu’llāh hemīn

B: 37b

Didi yā Rab⁶⁷¹ ‘Ömer ile eyle dīni cāvidān

930 Ol⁶⁷² sa^c at ditredi ‘Ömer’üñ eli vü ayağı
Ṭāḳati ṭāk oldu beñzi gūyā kim oldu ḥazān

931 Didi kim ḳalmadı şübhem sen Resūl’isin Ḥaḳ’uñ⁶⁷³
Şıdk ile imān getürüp dīne girdi ol zamān

⁶⁶² düzmişdir: A1, A2.

⁶⁶³ erba^c in: A1, A2, M1, M2, B; kırk kadar: K.

⁶⁶⁴ şerh idüp didi: A1, A2, M2, K, B; şerh ideydi eydüp: M1.

⁶⁶⁵ yüz]-A1.

⁶⁶⁶ vaḳıyye: A2; ḳıyye: K.

⁶⁶⁷ Nüshalardaki “öldürüp” kelimesinden sonra gelen “ol” kelimesi vezin gereği kaldırıldı.

⁶⁶⁸ alup: A1.

⁶⁶⁹ oḳınup: K.

⁶⁷⁰ destin: M1.

⁶⁷¹ Rabbi: M2, K, B.

⁶⁷² hemān: M1.

⁶⁷³ Resūl-i Ḥaḳḳ’uñ: M1.

932 Dīne girdigin görüp gāyet sevindi Muṣṭafā

M1, M2, K: 44b

Dağı aşhāb sevinüp tekbīr itdi şādumān

933 Didi ‘Ömer yā Muḥammed nice pinhān olasin
Zāhire çık dīne da‘ vet eyle⁶⁷⁴ bu ḥalkı ‘ayān⁶⁷⁵

934 Çıkıdı andan sonra dīni āşikāre eyledi
Luṭf ile da‘ vet ider⁶⁷⁶ her birini ol ‘āl-şān

935 Dir Ebū Cehl ‘Ömer’e kim kanı gāyret yā ‘Ömer⁶⁷⁷
Yā nice uydın aña sen kanı bunca ad u şān⁶⁷⁸

936 Dir Ebū Cehl’e ‘Ömer kim şüphe yoқdur aña hiç

B: 38a

Ol Resūl’dür Faḥr-ı Ālem’dür aña yoқdur gümān⁶⁷⁹

937 Anı da⁶⁸⁰ görmez misin bir ak bulut da’ım anuñ
Nereye giderse olur üzerine saye-bān⁶⁸¹

M1, M2, K: 45a

938 Her kim⁶⁸² ümmet olaban⁶⁸³ eger⁶⁸⁴ tutarsa sünnetin
Bī-gümān anuñ içündür ḥūrī vü ḡilmān cinān⁶⁸⁵

939 Çünkü gündən güne artıdı ümmeti hem şer‘-i dīn
İns ü cin oldı müşerref hem zemin ü āsumān

A1: 26b

940 Çekmedi küffāra kılıç dökmedi Mekke’de kan⁶⁸⁶
Soñra Medīne’ye varup eyledi anda mekān

A2: 37b

⁶⁷⁴ eyleyesin: B.

⁶⁷⁵ hemān: M1.

⁶⁷⁶ idüp: K.

⁶⁷⁷ kanı bu nice ‘izzet yā ‘Ömer: A1; Dir Ebū Cehl ‘Ömer’e kim kanı gāyret yā ‘Ömer]-A2

⁶⁷⁸ Yā nice uydun aña sen kanı bunca ad u şān]-B.

⁶⁷⁹ Dir Ebū Cehl’e ‘Ömer kim şüphe yoқdır aña hiç/ Ol Resūl’dür Faḥr-ı Ālem’dür aña yoқdır gümān]-A1.

⁶⁸⁰ anı da: M1, M2, K, B; başı üzre: A1, A2.

⁶⁸¹ Ne yire giderse olur başı üzre saye-bān: M1.

⁶⁸² kim: A1, A2; ki: M1, M2, K, B.

⁶⁸³ olup: K.

⁶⁸⁴ eger: A1, M1; aña: A2, M2, K, B.

⁶⁸⁵ bī-cinān: B.

⁶⁸⁶ Çekmedi küffāra Mekke’de kılıç degmedi kan: A2, M2, K, B; Çekmedi küffar Mekke’ye kılıç dökmedi kan: A1.

- 941 Sevdiler ehl-i Medīne oldu cümle tābi⁶⁸⁷ in
Mu^c cizātūñ zīrā hep itmişler idi⁶⁸⁷ imtihān
- 942 Didi Cebrīl yā Muḥammed her ki imān ḥil^c atin
Da^c vet eyle girmez⁶⁸⁸ ise ḳatlı idüp virme amān
- B: 38b
- 943 Faḥr-ı Ālem pādişāh oldu vü dört yārı vezīr
M1, M2, K: 45b
Biri Ebū Bekir ^c Ömer ^c Osmān ^c Alī kāmūrān⁶⁸⁹
- 944 Anda mescidler yapuban kıldılar⁶⁹⁰ beş vaḳt namāz
Cebrā⁷il geldi buyurdu kim Bilāl iyde⁶⁹¹ ezān
- 945 Cuma^c gün ḥuṭbe okurdu bir direge dayanup
Dā'im öyle ^c ādet⁶⁹² idinmiş idi ol mihribān
- 946 Didi aşḥāb yā Resūl⁶⁹³ minber yapalım size biz⁶⁹⁴
Ḥuṭbeyi kimi işidür kimi işitmez i cān
- 947 Soñra bir minber yapıldı çıkdı üstüne Resūl
Ḥuṭbeye başladı okuya idi ol⁶⁹⁵ nev-civān
- 948 Gördiler ki ḳopdu mescid içre feryād-ı enīn
Ol direk yarılup itdi nevḥa vü āh⁶⁹⁶ u fiḡān
- M1, M2, K: 46a
- 949 İndi minberden Resūl şıḡar eli ile anı
- B: 39a
- Sākin oldu ol direk evvelki gibi hem-çünān
- 950 Cümle aşḥāb gördi⁶⁹⁷ tekbīr şalavāt⁶⁹⁸ getürdiler⁶⁹⁹
Ḥuṭbeyi minberde okudu yine şīrīn-dehān

⁶⁸⁷ itmişlerdi anuñ: M1.

⁶⁸⁸ giymez: A1, A2, M2, K, B.

⁶⁸⁹ anda kāmūrān: A1.

⁶⁹⁰ kıldı: M1.

⁶⁹¹ okuya: K.

⁶⁹² ^cjbādet: A2.

⁶⁹³ Resūlu'llāh: A1.

⁶⁹⁴ biz size: K.

⁶⁹⁵ ol: A2, K, B; bil ey: A1; ol ey: M2]-M1.

⁶⁹⁶ rāh: B.

⁶⁹⁷ gördiler: A1, A2, M1, M2; görüben: K.

⁶⁹⁸ şalāt: M2.

⁶⁹⁹ ile: M1.

- 951 Anı işidüp nice kâfirler⁷⁰⁰ oldu Müslimân
Dağı nice mu‘cizât görüp nice bân oğlu bân

Fā‘ ilātün /Fā‘ ilātün/Fā‘ ilün

- 952 Ger bu ‘ālem ḥalkı dirse şubḥ u şām
Medḥ olunsa ḥaşre dek olmaz tamām⁷⁰¹
- 953 Ger diler iseñ bula canuñ şafā
Vir şalāvāt ber-Resül-i Muştafā⁷⁰²
- 954 Eş-şalātü ve’s-selāmu ‘aleyke yā Resūla’llāh
Eş-şalātü ve’s-selāmu ‘aleyke yā Ḥabība’llāh⁷⁰³
- 955 Oқуyanı yazanı yazdıranı⁷⁰⁴
Raḥmetüñle yarlığagıl yā Ğanī⁷⁰⁵
- 956 Bunı yazdım yādigār olmak için
Oқуyanlar bir du‘ā kılmak için⁷⁰⁶
- 957 Gider isem eger dār-ı fenādan
Unutma sen beni rûḥum du‘ādan⁷⁰⁷
- 958 ‘Aceb manzumedür medḥiñ gülidür
Bunı yazan oқıyanuñ kıludur⁷⁰⁸

⁷⁰⁰ kâfir: A2.

⁷⁰¹ Ger bu ‘ālem ḥalkı dirse şubḥ u şām/ Medḥ olunsa ḥaşre dek olmaz tamām]-K.

⁷⁰² Ger diler iseñ bula cānuñ şafā/ Vir şalāvāt ber-Resül-i Muştafā]-K.

⁷⁰³ Eş-şalātü ve’s-selāmu ‘aleyke yā Resūla’llāh / Eş-şalātü ve’s-selāmu ‘aleyke yā Ḥabība’llāh]-A2, M1, K, B.

⁷⁰⁴ yazanı yazdıranı: A2, M2, B; yazdıranı yazanı: A1; yazanı dinleyeni: M1.

⁷⁰⁵ Oқуyanı yazanı yazdıranı/ Raḥmetinle yarlığagıl yā Ğanī]-K.

⁷⁰⁶ Bunı yazdım yādigār olmak için/ Oқуyanlar bir du‘ā kılmak için]-A1, A2, M1, M2, B.

⁷⁰⁷ Gider isem eger dār-ı fenādan/ Unutma sen beni rûḥum du‘ādan]-A1, A2, M1, M2, B.

⁷⁰⁸ ‘Aceb manzumedür medḥiñ gülidür/ Bunı yazan oқıyanuñ kıludur]-A1, A2, M1, M2, B.

5. SONUÇ

Hız. Muhammet ile Hız. Hatice'nin evliliği ve örnek yaşamları Türk edebiyatında birçok eserde çeşitli amaçlarla işlenmiştir. şair ve yazarlar, okurlarına örnek bir aile yaşamı sunmak, Hız. Muhammet'ten bahsederek onun şefaatine nail olmak, bu vesileyle adlarını unutturmamak istemişlerdir. İlk olarak Divan edebiyatında görülmeye başlanan bu metinlerin özellikle 15. yy.a ait olduğu düşünülmektedir. Genellikle manzum olmalarına rağmen mensur örnekleri de bulunmaktadır.

Bu alışmada, Hız. Muhammet ile Hız. Hatice'nin evliliğini anlatan, Divan edebiyatına ait metinler tanıtılarak farklı müstensihler tarafından çoğaltıldığı düşünülen altı mesneviden tenkitli metin oluşturulmuş ve oluşturulan metin üzerinden içerik, şekil, dil ve üslup bakımından incelenmiştir.

Altı nüshanın oluşturulan “‘ Aķdu Fahr-ı Kā'ināt Ma'a Ĥadīceti'l-Kübrā” başlıklı tenkitli metin, mesnevi nazım şekli ile yazılmıştır ancak mevlitlere özgü salāt (peygambere dua) beyitleri de içermektedir. Eserin düzenlenmesinde mesnevi türüne özgü “Giriş, Konunun İşlendiği Bölüm, Sonuç” bölümlerine uygunluk görülmektedir. Mesnevinin içinde Buhra (Bahira) ve Hız. Hatice'nin Hız. Muhammet'e duyduğu sevgiyi anlatmak için söyledikleri iki gazel ve şekil bakımından kaside türünün özelliklerini taşıyan bir şiir bulunmaktadır. Bu kaside ve gazelerde de şair mahlas kullanmamıştır. Halkın anlayacağı dille ve sanat kaygısından uzak yazılan metinde üç farklı aruz kalıbı kullanılarak sıradan anlatımın dışına çıkmak amaçlanmıştır. Ahengi sağlamak için ölünün yanında kafiye ve rediflerden faydalanılmıştır. Eserin beyitlerinde yarım, tam, zengin, tunç kafiye çeşitlerini görmek mümkündür. Redif bazı beyitlerde kafiye eşitleri ile birlikte kullanılırken bazılarında tek başına kullanılmıştır. şair bazı beyitlerde ise benzer seslerden (a-e, ı-i, d-t) kafiye oluşurmaya çalışmıştır.

Yazana, yazdırana, okuyana, okutana faydalı olmayı amaçlayan eserde yer yer halk söyleyişleri, deyim ve atasözleri, ayet açıklamaları ve taraflı anlatımlar okuyucunun dikkatini çekme ve onu yönlendirme amaçlanmıştır. Eserdeki salāt beyitlerinin de okuyucu veya dinleyicinin dikkatini toplama, onlara nefes aldırma amacının olduğu düşünülmektedir. Dört beyitten oluşan bu beyitler, eser boyunca on dört kez tekrarlanmıştır. Türkçe olan ilk iki beyti her tekrarda aynı şekilde verilirken Arapça olan son iki beytin son kelimeleri her tekrarda değişmektedir. Salāt beyitlerinin 16. yüzyılda eser veren Derviş'in “Mevlid”indekilerle aynı olması dikkat çekicidir.

Didaktik amaç güden eserde çeşitli edebī sanatlara rastlanmaktadır. Özellikle Hız. Muhammet ile Hız. Hatice'nin betimlendiği yerlerde ve bazı varlık veya durumlar anlatılırken benzetme sanatı yapılmıştır. Hız. Muhammet ve Hız. Hatice gle, güneşe, aya; Hız. Muhammet'in boyu serviye, dişleri inciye, kokusu miske benzetilmiştir. Anlatıcı ve bazı kahramanlar tarafından “ey, ya, İlahi” gibi ifadelerle seslenmelerde bulunularak nida sanatına yer verilmiştir. “Ey” önlemi anlatıcı veya kahramanlar tarafından daha çok takdir edilen kişiler veya okuyucu ve dinleyiciler için kullanılırken “ya” önlemi adı her geçtiğinde “lain, melun” diye hitap edilen Ebu Leheb ve Ebu Cehil için kullanılmıştır. Bu sanatla okuyucu ve dinleyicinin dikkatini canlı tutmanın amaçlandığı düşünülmektedir. Eserde rneği az da olsa istiare ve kişileştirme sanatı da kullanılmıştır. Kimi yerlerde adları anılmayarak, Hız. Muhammet ve Hız. Hatice için güneş ve ay benzetmesi yapılarak istiare sanatına yer verilmiştir. Mucize olarak anılan (irhāsat) beyaz bir bulutun kervan yolculuğu boyunca daima Hız. Muhammet'i takip etmesi, mescitte hutbe okurken direğin feryat etmesi gibi örnekler de kişileştirme sanatı çerçevesinde ele alınabilir.

“Akdü Fahr-ı Kā'ināt Ma'a Ḥadīceti'l-Kübrā” başlıklı metnin içerik incelemesinde olay örgüsü, şahıs kadrosu, mekân ve zaman unsurları üzerinde durulmuştur. Eser, bu unsurlardan olay örgüsü üzerine şekillenmiştir. Mesnevide konunun işlendiği bölümüne geçilmeden önce Hz. Muhammet'in doğmadan babasını kaybettiği, yedi yaşına gelince annesini kaybettiği sonra dedesi tarafından korunup büyütüldüğü ifade edilmiştir. Dedesi öldükten sonra da amcası Ebu Talip tarafından korunup büyütülen Hz. Muhammet'in evlenme vaktinin geldiğini ilk olarak halası Atike dile getirir. Onun Hz. Hatice'nin Şam'a giden kervanında görev alabileceği fikri de Atike'ye aittir. Metnin bu aşamasından sonra eserin asıl olayların anlatıldığı bölümü başlar. Hz. Muhammet'e kervanda görev verilir. Yolculuk boyunca o, Meysere'den itibar görür. Bu duruma Hz. Muhammet'i sevmeyenler karşı çıkarken onu sevenler mutlu olur. Bahira, Hz. Muhammet'i sevgi ve saygıyla karşılar. Kervan her zamankinden çok fazla kâr ederek Mekke'ye döner. Hz. Hatice'nin öncülüğü, Atike'nin aracılığı ve sevenlerinin desteği sonucu Hz. Muhammet Hz. Hatice ile evlenir. Ancak olay örgüsü burada bitmez. Hızlı bir şekilde ilerler. Onların çocuklarından, Hz. Muhammet'in peygamber olmasından ve Müslümanların artan sayısından bahseder.

Olay örgüsünden sonra üzerinde en çok durulan unsur şahıs kadrosudur. Birinci dereceden kahramanlar (başkahramanlar), norm karakterler, karşı güç ve fon karakterler olarak sınıflandırılan şahıs kadrosundan üzerinde en çok durulan iki kişi Hz. Muhammet ile Hz. Hatice'dir. Metnin merkezinde olan bu iki kişi diğer kişilerden daha çok detaylandırılmıştır. Hz. Muhammet Allah'ın her şeyi yüzü suyu hürmetine yarattığı kişi, O'nun en sevdiği kişi, Habibullah olarak hakkında en çok bilgi verilen kişidir. O, doğmadan babasını, yedi yaşına gelince annesini kaybettikten sonra dedesi tarafından büyütülür. Dedesi ölürken onu, amcası Ebu Talip'e emanet eder. Halası, amcası ve sevenlerinin yardımıyla evlendirilen Hz. Muhammet'in Tevrat ve İncil'de geçen özellikleri ve peygamber olacağı Bahira, Hz. Hatice, Varaka ve Mecusilerin büyüğü tarafından bilinmektedir. Hz. Muhammet, kendisine bir bulutla gölgelik edilen, geçtiği yerde kokusu üç gün hissedilen, gölgesi yere düşmeyen, ateşe düşen kılı yanmayan vb. olağanüstü özellikleri ile eserdeki anlatıcı veya kahramanlar tarafından anlatılmıştır.

Hız. Hatice, eser boyunca nezaketi, zenginliği, cömertliği ve Hz. Muhammet'e duyduğu sevgi ile aktarılmıştır. O bayan misafirlerini kapıda karşılayan ve uğurlayan, evine gelen herkese bol bol ikramda bulunan, okuma yazması ve ilmi olan, özellikle de Hz. Muhammet'e duyduğu sevgi ile öne çıkan biridir. Hz. Muhammet'i daha tanışmadan önce rüyasında görmüştür. Bu rüyayı yorumlattıktan sonra onunla tanışacağı günü merak etmektedir. Hz. Hatice, eser boyunca anlatılan evliliğin mimarı, Hz. Muhammet'in her zaman destekçisi, fedakâr bir eş ve anne olarak yer almaktadır.

Hız. Muhammet ile Hz. Hatice'nin evliliğini anlatan metinde mekân üzerinde çok durulan bir unsur değildir. Eserde geçen Mekke, Şam, Medine, kervanın gittiği yol, Ebu Talip'in evi gibi yerlerin anlatılan olayların mekânı olma gibi bir fonksiyonu bulunmaktadır. Eserde, genellikle, olay veya kişilerin belirgin kılınması için birer araç konumundaki mekânlarda tasvire önem verilmemiştir. Hz. Muhammet'in annesi ölünce insanların toplanıp ağlaştıkları yer, sonrasında Hz. Muhammet'in getirildiği dedesinin evi, dedesinin ölümünden sonra getirildiği amcasının evi, kervanın takip ettiği ve konakladığı yerler sadece ismen geçmektedir.

Zaman unsuru üzerinde de çok durulmamıştır. Genellikle kronolojik olarak işlenen olay zamanı Hz. Muhammet'in, daha doğmadan babasını kaybettiği ifade edilerek başlar ve onun Medine'ye hicretini kapsayarak biter. Yaklaşık elli (571-622) yıllık olay zamanı içerisinde kimi

yerde atlamalar, özetlemelerde bulunulurken bazı zaman dilimlerinde yaşanan olaylara anlatımın yoğunlaştığı görülür.

Eserin neredeyse tamamına üçüncü tekil şahıs anlatıcı hâkimdir. Şair, olayları manzum olarak yazmayı tercih edip sözünü emanet ettiği bu anlatıcıya rağmen bazı yerlerde varlığını hissettirir. Özellikle başlangıçta, sonda ve olay akışının bazı bölümlerinde mevcut anlatıcıya müdahalede bulunur. Metnin tamamında anlatıcıya her şeyi bilme, görme, duyma imkânı veren hâkim (ilahi, tanrısal) bakış açısı kullanılmıştır. Bundan dolayı anlatıcı, Hz. Muhammet daha anne karnındayken babasının öldüğünü, yedi yaşında annesinin ölürken onun peygamber olacağını bildiğini; dedesinin, Hz. Hatice'nin, Bahira'nın, Mecusilerin büyüğünün, rüya yorumcularının, Varaka'nın Hz. Muhammet hakkında ne düşündüklerini bilmektedir. Hz. Hatice'nin ve Hz. Ebubekir'in rüyalarında gördüklerini, Hz. Hatice ve Meysere'nin mektuplarında yazılanları, bazı kahramanların aklından, gönlünden geçenleri bilmektedir. Hatta Allah'ın, Hz. Muhammet için Cebrail'e neler yapması gerektiğini emrettiği dâhil her şeye vakıf bir konumdadır.

Eserde anlatı yöntemlerinden anlatma/hikâye etme, gösterme/sahneleme, betimleme/tasvir, özetleme, konuşma, iç konuşma, iç çözümleme, geriye dönüş, pastiş, sebep-i telif/üst kurmaca ve laytmotif kullanılmıştır. Anlatma/hikâye etme, metnin başında anlatıcının eserini yazma amacını açıklarken varlığını net bir şekilde okuyucuya hissettirmesiyle başlar. Metin boyunca bazı kahramanları (Ebu Leheb, Ebu Cehil) “melun” diyerek eleştiren, bazılarını (Hz. Hatice, Hz. Ebubekir) yaptıklarından dolayı yer yer “aferin” diyerek destekleyen anlatıcı varlığını okuyucuya hatırlatır. Gösterme/sahneleme, metinde uzun diyalogların bulunduğu çeşitli yerlerde kullanılmıştır. Hz. Muhammet'in dedesi ile amcaları arasında geçen konuşmada, Atike ile Ebu Talip arasındaki diyalog vb. birçok yerde gösterme tekniği bulunmaktadır. Betimleme/tasvir, hususen olay örgüsüne sonradan giren bazı kahramanlar çeşitli özellikleriyle betimlenirken (Ebu Talip'in eşi Fatma, melek sıfatlı; Hz. Hatice, ehl-i kerem, gül yüzlü, siyah saçlı) görülmektedir. Eser boyunca kimi zaman anlatıcı kimi zaman da çeşitli kişiler tarafından en çok betimlenen kişiler Hz. Muhammet ve Hz. Hatice'dir.

İncelenen metinde çeşitli ifadelerle (bir gün, gittiler iki gün, geçti bir ay) bazı yaşananlar atlanırken olayın sunulmasında çok önemli görmediği bazı kısımları ise özetlemiştir. Eserde hem monolog hem de diyalog türü konuşma örnekleri yer almaktadır. Hz. Muhammet'in annesi, dedesi, Ebu Talip'in eşi Fatma, Ebu Talip, Meysere, Bahira Hz. Muhammet ile konuşurken, Hz. Hatice Meysere'yle; Atike, Ebu Talip'le konuşurken ve Allah, Cebrail'e hitap ederken monolog tekniği kullanılmıştır. Hz. Muhammet'in dedesi ile amcaları; Atike ile Ebu Talip ve Hz. Hatice; Hz. Muhammet ile Ebu Talip, Hz. Ebubekir, Cebrail, Hz. Hatice; Meysere ile kervandakiler vb. aralarında çeşitli diyaloglar geçmiştir. İç konuşma, özellikle Bahira ve Hz. Hatice'de görülür. Bahira, Hz. Muhammet ile ilgili birçok şeyi bilen bir kişi olarak onu görmek, onun ümmeti olmak arzusundadır ve bunun için Allah'a dua eder. Hz. Hatice ise Hz. Muhammet ile evlenme arzusunu herkese söylemesinin uygun olmayacağını düşünür. Her iki kahraman da bu sırada iç monolog hâlinindedir.

İç çözümleme tekniği Hz. Hatice'nin düşünceleri okunarak kullanılır. Atike, Hz. Muhammet'e bir iş vermesi için Hz. Hatice'yi ziyaretinde bu işten kazanacağı parayla Hz. Muhammet'i evlendirmeyi düşündüklerini ifade eder. Hz. Hatice, bu sözleri duyunca daha önce gördüğü rüyayı hatırlar. Anlatıcı burada Hz. Hatice'nin gördüğü rüyayı, onun yorumunu ve ilgili ayrıntıları Hz. Hatice'nin kafasından geçenleri bir nevi okuyarak aktarır. Hz. Hatice'nin daha önce

gördüğü rüyayı ve yorumunu hatırlaması, Bahira'nın otuz yıldan daha fazla süredir Mekke kervanını takip etmesi ise birer geriye dönüş örneğidir.

İncelenen metin genel anlamda bir mesnevi olmasına rağmen içinde yer alan iki gazel (383-390, 862-871) ve bir kaside (911-951) ile bazı ayetlerin mealı (487-495) pastiş tekniğine örnektir. Şair, sebep-i telif özelliği taşıyan bölümde eserini niçin yazdığıyla ilgili bilgiler vererek anlatının bir çeşit hikâyesini açıklarken okuyucuyu hikâye boyunca zaman zaman karşılaşacağı asıl kahramanlardan biri olan “anlatıcı”yla tanıştırmıştır. Aynı kişi olay örgüsü içerisinde çeşitli yerlerde zaman zaman kahramanlara da müdahale ederek onların doğru veya yanlışlarını, iyi ya da kötü olduklarını okuyucu/dinleyiciye hissettirmekte, bu konuda yönlendirme yapmaktadır. Bu sebep-i telif/üst kurmaca olarak değerlendirilmektedir. Hz. Muhammet ile Hz. Hatice'nin evliliğini anlatan metindeki salât beyitleri mesneviye bir çeşit mevlit görünümü verirken eser boyunca on dört kez tekrar edilmesi ona leitmotif özelliği kazandırmaktadır.

Metinde Eski Anadolu Türkçesi ve Osmanlı Türkçesinin dil özellikleri görülmektedir. EAT'de görülen zarf fiili eki -uban/üben, gelecek zaman eki -ısar/iser, birinci çoğul şahıs için kullanılan -vuz/-vüz, şimdiki zaman eki -yor'un yürür ve bildirme ki -dır için kullanılan durur/dürür'ün örnekleri eserde yer almaktadır. Yine bazı kelimelerde bulunan çift dudak ünsüzü “w” yerine diş dudak “v”si (ev), kelime başı “b” sesinin “v”ye dönüşümü (var), birden fazla heceli kelimelerde iç ses ve son ses durumundaki g/ğ sesinin erimesi (kulak), kelime başındaki “k” sesinin “g” olması (gönül) vb. örnekler görülmektedir. Osmanlı Türkçesine ait ses özellikleri olarak ise zarf fiil eki -ban/-üben ile birlikte -İp'in, gelecek zaman eki -ısar/-iser ile -AcAk'ın, ikinci çoğul şahıs için -sİz ile birlikte -sİnİz'in, birinci şahısların olumsuz çekiminde -mAz eki vb.nin kullanımı yer almaktadır. Bundan hareketle metinlerin 15. yüzyılda yazılmaya başlandığı daha sonra müstensihler tarafından çoğaltılırken onların yaşadıkları dönemin dil özelliklerine evrildiği düşünülmektedir.

Sade bir anlatımın hâkim olduğu eserde genellikle Türkçe kelime ve tamlamalar kullanılmış olup okuyucu veya dinleyicinin bileceği düşünülen Arapça, Farsça kelime ile tamlamalara da yer verilmiştir. Eser boyunca genellikle kısa, mısra ya da beyit içinde tamamlanan cümleler kullanılmakla beraber olumlu, olumsuz cümleler, ünlem ve soru cümleleri; basit, birleşik, sıralı, bağlı cümleler, kurallı, devrik cümleler; isim ve fiil cümlelerine ait örnekler bulunmaktadır. Birkaç yerde cümlenin beyit içinde tamamlanmayıp sonraki beyte sarktığı (merhun beyit) örnekler de görülmektedir. Eser boyunca sadece bir atasözü kullanılırken çok sayıda deyme rastlanmaktadır. Yine metinde hadislere yer verilmezken dört surenin adı (Duha, Alak, Müddessir ve Taha) geçmektedir. Duha, Alak ve Müddessir surelerinin bazı ayetlerinin mealine iktibasta bulunulmuştur.

KAYNAKÇA

- Akgül, M. (1999). Hz. Peygamber'in evlilikleri üzerine bir inceleme. *EKEV Akademi Dergisi*. C. 1 S. 1. 93-112.
- Akgül, S. (2013). *Ezvâc-ı tâhirât hanesinin bahtiyar gülleri*. İstanbul. Işık Yayınları.
- Akıncı, A. C.İ (2005). *Hazreti Hatice*. İstanbul. Bahar Yayınları.
- Aksu, A. (2015). Vefa, sadakat ve fedakârlık örneği hz. hatice. A. Aksu (Ed.). *Hazreti Hatice Sempozyumu Bildirileri içinde* (17-37. ss.). Sivas. Sivas Belediyesi Yayınları.
- Aktaş, Ş. (1991). *Roman sanatı ve roman incelemeye giriş*. 2. Baskı. Ankara. Akçağ Yayınları.
- Alkan, S. (2010). *Saadet asrının nurdan anneleri hanım sahabeler*. İstanbul. Zafer Yayınları.
- Asımgil, S. (2000). *Nübüvvet hanedanının sultanı resulullah'ın zevcesi hz. hatice*. İstanbul. İpek Yayıncılık.
- Asımgil, S. ve Şahin, M. (2013). *Kadın sahabeler ve muhteşem kadınların hayatı*. İstanbul. İpek Yayıncılık.
- Ateş, A. (1942). Metin tenkidi hakkında. *Türkiyat Mecmuası*. C 7. 253-267.
- Atık, A. (2009). *Celili'nin leyla ve mecnun'u ve nizami'nin leyla ve mecnun'u ile karşılaştırma*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü. İstanbul.
- Avcı, S. (2009). Peygamber eşlerinin faziletleri. *Diyanet Dergisi*. C. 5 S. 2. 21-48.
- Avşar, Z. (2008). Tenkitli metin neşrinde imla sorunu üzerine yeni düşünce ve öneriler. *Turkish Studies*. 3/6. 59-95.
- Ay, İ. (2018). Yaşar kemal'in "sarı sıcak" adlı hikâyesinde metnin iç işleyişinde bir gösterge birimi olarak leitmotif tekniği. *Route Educational and Social Science Journal*. Volume 5 (10). 1052-1060.
- Aydın, S. (2011). *İslam'ın fedakâr kadınları*. İstanbul. Dua Yayıncılık.
- Aytaç, G. (1999). *Genel edebiyat bilimi*. İstanbul. Papirüs Yayınları.
- Ayyıldız, M. (2009). Leyla vü mecnun mesnevisinde modern anlatı izleri. *Turkish Studies*. 4/7. 187-193.
- (2015). Bir anlatı olarak hüsn ü aşk mesnevisi. *Türk ve İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 2/3. 26-34.
- Başar, S. (2011). *Kur'an'ın ilk kadın yorumcuları*. İstanbul. İz Yayıncılık.
- Bedirhan, Y. (2016). Milletler arası ticaret bağlamında türkiye selçukluları devrinde üretimi yapılan, ihraç ve ithal edilen ticaret malları. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 9/43. 616-628.
- Bey, A. (1962). *Kızlarımıza örnek büyük islam kadınları*. İstanbul. Bedir Yayınevi.
- Bildek, E. (2014). *Cennet kadınları*. İstanbul. Paradoks Yayınevi.
- Bulut, B. (2017). *Âşık paşa'nın mevlidi inceleme-Metin*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Burak, B. (2005). *Hz. hatice kadınlık âleminin sultanı*. Rehber Yayınları. İstanbul.
- Bursalı, M. N. (2007). *Hanım sahabeler*. İstanbul. Ailem Yayınları.
- (2014). *Kadın ilmihali*. İstanbul. Ailem Yayınları.
- (2018). *Ehli beyt ilk müslüman ve ilk zevce hz. hatice-i kübrâ*. İstanbul. Çelik Yayınevi.
- Büyükkavas Kuran, Ş. (2006). Mesneviden romana uzanan sebep-i telif yolu üst kurmacaya mı çıkar? *Turkish Studies*. Volume 1/2. 172-201.
- Çelebioğlu, A. (1996). *Muhammediye*. MEB Yayınları. İstanbul.
- (1998). *Eski Türk edebiyatı araştırmaları*. İstanbul. MEB Yayınları.
- Çelikkol Kara, H. (2011). *Peygamberimizin mutlu yuvası*. İstanbul. Nesil Yayınları.
- Çetin, N. (2005). *Roman çözümleme yöntemi*. 3. Baskı. Ankara. Öncü Kitap.
- Çetişli, İ. (2004). *Metin tahlillerine giriş* 2. 4. Baskı. Ankara. Akçağ Yayınları.
- Çorak, R. (2018). Türk edebiyatında hz. hatice metinleri. H. Aydar (Ed.). *İslam te'lif geleneğinde biyografi yazıcılığı sempozyumu (10-11 kasım 2016) bildirileri içinde*. (424-436 ss.). İstanbul. Ensar Yayınları.
- Damla, N. (2018). *Aşka Adanmış Bir Ömür Hz. Hatice*. İstanbul. Hayat Yayınları.

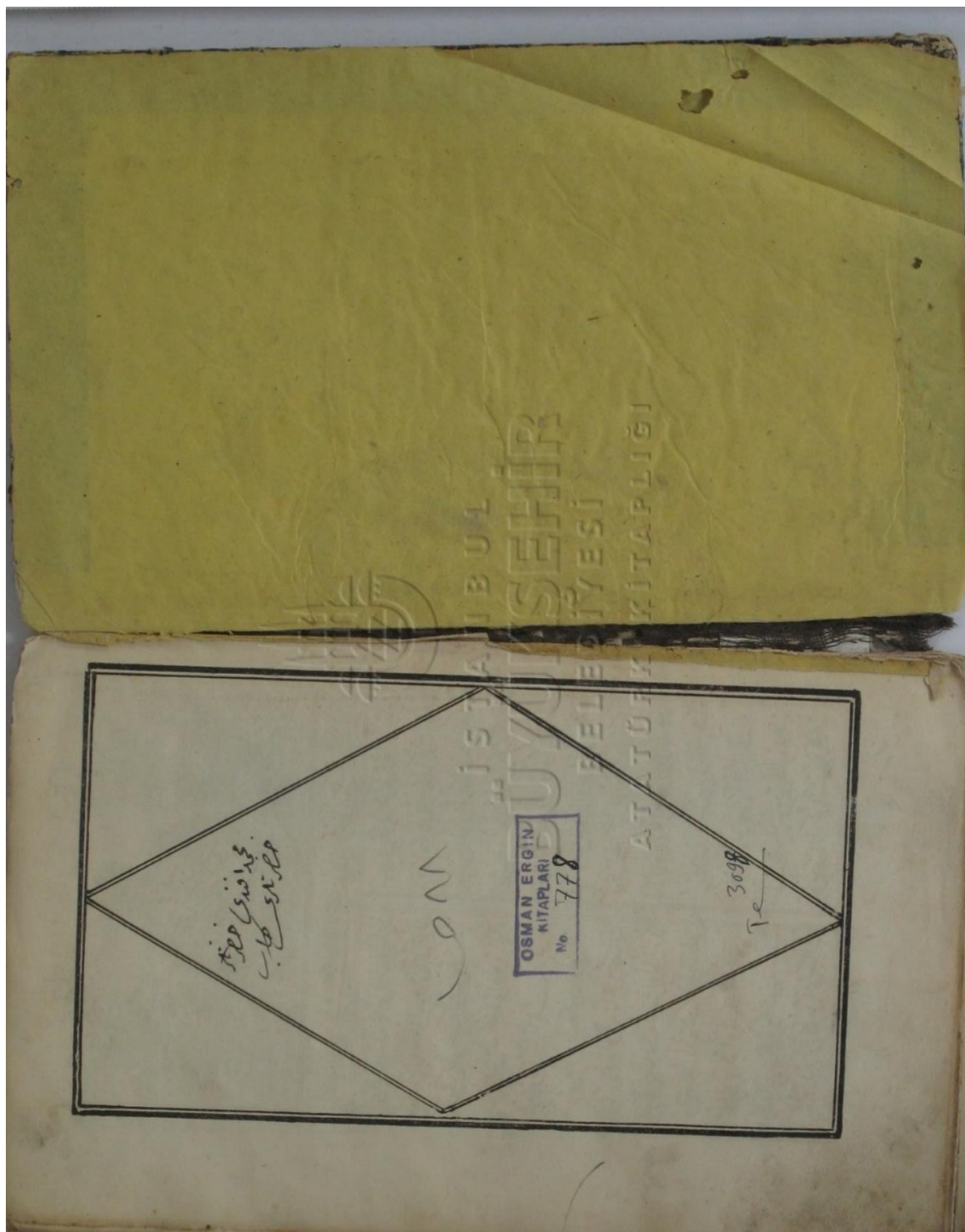
- Debreli, Z. G. (2018). *Destan-ı hadice (inceleme-metin-sözlük)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Samsun.
- Demirel, Ş. (1995). *Behiştî'nin Heft Peyker*. www.kulturturizm.gov.tr
- Demircan, A. (2003). Cahiliyye ve Hz. peygamber döneminde çok kadınla evlilik. *İSTEM*. C. 1 S. 2. 9-32.
- (2007). Hz. peygamber'in evlilikleri üzerine bazı düşünceler. *İslami İlimler Dergisi*. 235-250.
- (2008). *Kızların gömülerek öldürülmesi ve çok kadınla evlilik*. İstanbul. Beyan Yayınları.
- Devellioğlu, F. (2000). *Osmanlıca-türkçe ansiklopedik lûgat*. Ankara. Aydın Kitabevi.
- Dere, N. (2012). *Hanım sahabeler/asr-ı saadetin incileri*. İstanbul. Kayihan Yayınları.
- Doğan, Ö. (2007). *16. yüzyıl şairlerinden derviş'in mevlidi (metin ve inceleme)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü. İstanbul.
- Donuk, S. (2021). İmlası problemlili nüshalar üzerinden tenkitli metin kurma hakkında değerlendirmeler: künhü'l-ahbâr II rükün örneği. *Littera Turca*. 7/2. 325-346.
- Ece, S. (2002). Modern öyküleme teorileri açısından mesnevi. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*. S. 20. 99-105.
- (2004). Mesnevilerde öyküleme özellikleri ve üslup. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*. S. 20. 11-21
- Ecevit, Y. (2004). *Türk romanında postmodernist açılımlar*. 3. Baskı. İstanbul. İletişim Yayınları.
- Emre, M. (1998). *Büyük islam kadınları ve hanım sahabeler*. İstanbul. Çelik Yayınevi.
- Eraslan, S. (2009). *Çöl / Deniz*. İstanbul. Timaş Yayınları.
- Eraslan, R. (2016). *Manzume-i hatice'tü'l-kübrâ*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Sivas.
- Ercilasun, A. B. (2015). *Başlangıçtan yirminci yüzyıla türk dili tarihi*. Ankara. Akçağ Yayınları.
- Erdemli, K. (2009). Hz. hatice. *Diyanet İlmi Dergi*. C. XLV S. 1. 27-44.
- Ergene Işık, H. (2003). *Hanım sahabeler*. İstanbul. Okul Yayınları.
- Eriş, M. (2001). *Peygamberimizin hanımları/müminlerin anneleri*. İstanbul. Erkam Yayınları.
- Eroğlu, S. (2010). Edebî bir tür olarak mevlitler –şekil özelliklerine dair bazı değerlendirmeler-. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*. S. 18. 125-142.
- Es-Saim Muhammed (2014). *Cennetle müjdelenen hanımlar*. (Çev. H. Özkan). İstanbul. Ensar Yayınları.
- Garip, S. (2010). *Gulâmî'nin dasitân-ı hadicetü'l-kübrâ adlı eseri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul
- Gavsî, M. ve Ozak M. (1956). *Ümmül müminin (müminlerin anası) seyidetün nisâ hazreti hatice'tül kübrâ binti huveylid islamda veliyye kadınların menkıbesi*. İstanbul. Ergin Kitabevi.
- Gazel, G. (2009). *Gül kokulu annelerimiz ve peygamberimizin hanımları*. İstanbul. Gündönümü Yayınları.
- (2009). *Gül kokulu annelerimiz*. İstanbul. Gündönümü Yayınları.
- (2009). *Kadınlar âleminin sultanları: Hz. hacet, Hz. asiye, Hz. meryem, Hz. hatice, Hz. fatıma, Hz. aişe*. İstanbul. Gündönümü Yayınları.
- Gülsevin, G. ve Boz, E. (2013). *Eski anadolu türkçesi*. 3. Baskı. Ankara. Gazi Kitabevi.
- Güzel, A. (2012). Hz. hatice'nin Hz. peygamberle evliliği, çocukları ve aile hayatı üzerine bir değerlendirme. *İSTEM*. C. X, S.19. 57-100.
- Güzel, A. (2015) Bir anne olarak Hz. hatice. A. Aksu (Ed.). *Hazreti Hatice Sempozyumu Bildirileri içinde* (73-87. ss.). Sivas. Sivas Belediyesi Yayınları.
- Hanım, F. Ş. (2012). *Hazreti-i peygamberin sevgilisi hazret-i hatice*. İstanbul. Revak Kitabevi.
- İz, F. (1985). Divan Nazım ve Nesri. *Büyük Türk Klasikleri içinde* (219-391 ss.). Anakara. Ötüken-Söğüt Yayınları.
- Kalkan, A. (2019). *Menkıbe-i fahr-i kâinat/hikâyet-i hadice (inceleme, metin ve dil içi çeviri)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

- Kaluç, H. (2006). *Hanım sahabelerin hayatı*. İstanbul. Kahraman Yayınları.
- Kalyon, A. ve Kalyon, F. (2015). Mısır'daki türkçe el yazmaları hakkında görüşler. *International Journal of Languages' Education and Teaching*. 3/3. 1-10.
- Kandemir, Y. (1997). Hatice. *TDV İslam Ansiklopedisi* içinde (465-466 ss.). İstanbul, C. XVI,
- Kaplan, S. (2015) Batı literatüründe Hz. Hatice. A. Aksu (Ed.). *Hazreti Hatice Sempozyumu Bildirileri* içinde (121-136 ss.). Sivas. Sivas Belediyesi Yayınları.
- Kara, A. ve Kara, H. (2013). *Cennet kadınlarının efendisi Hz. Hatice*. İstanbul. Nesil Yayınları.
- (2007). *Cennetle müjdelenen hanımlar*. İstanbul. Nesil Yayınları.
- (2008). *Annelerimiz*. İstanbul. Nesil Yayınları.
- Kara, H. ve Kara, A. (2019). *Hanımlar sultanı Hz. Hatice*. 2. Baskı, İstanbul. Uğur Böceği Yayınları.
- Karahan, A. (1980). *Eski türk edebiyatı incelemeleri “ ilk osmanlı edebiyatının incelenmemiş dini bir mesnevisi: Hikâyet-i hadice tezvic-i muhammed”*. İstanbul. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Kara Tursun, E.(2010). *Hazâ kitâb-ı hadîcetü'l-kübrâ (giriş-inceleme-metin-sözlük)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Bolu.
- Kavruk, H. (2019). *Eski türk edebiyatında mensûr hikâyeler*. 3. Baskı. Ankara. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Kavruk, H. Ve Kadioğlu, İ. (2017). *Manzum siyer-i nebi*. Malatya. İnönü Üniversitesi Yayınları.
- Kazancı, A. L. (2019). *Hazreti Hatice el-kübra*. 1. Baskı. İstanbul. Ensar Neşriyat.
- Kazıcı, Z. (2009). *Haz. Muhammed'in aile hayatı ve eşleri*. İstanbul. Çamlıca Yayınları.
- Kılıç, A. (2004). Günümüzde metin neşri ve problemleri üzerine düşünceler. (Haz. A. Günşen) *1. Kırşehir Kültür Araştırmaları Bilgi Şöleni (8-10 Ekim 2003) Bildirileri* içinde (330-345 ss.).Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Yayınları Nu. 1.
- Kılıç, Ü. (2015). Bir eş olarak Hz. Hatice. A. Aksu (Ed.). *Hazreti Hatice Sempozyumu Bildirileri* içinde (39-71 ss.). Sivas. Sivas Belediyesi Yayınları.
- Kıran, A. ve Kıran, Z. (2003). *Yazınsal Okuma Süreçleri*. 2. Baskı. Ankara. Seçkin Yayıncılık.
- Kızıldaş, M. (2020). Gulâmî'nin dâsitân-ı hadîcetü'l-kübra adlı eserinin bilinmeyen iki nüshası ve diğer nüshalarına dair. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. S.24. 95-113.
- Kiraz, S. ve Bilgin, E. (2022). Nesirden Nazma Aktarma Geleneği ve Abdî'nin Hz. Peygamber ile Hz. Hatice'nin Evlenmelerini Anlatan Mesnevisi: Hikâyet-i Tezvic-i Sultân-ı Enbiya. *Dil ve Edebiyat Araştırmaları*. 25. 501-534.
- Korkmaz, R. (1997). *Sabahattin ali insan ve eser*. İstanbul. Yapı Kredi Yayınları.
- Köksal, Hilal (2010). Rivayetler ışığında Hz. peygamber döneminde gündelik hayat ve kadın. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Köse, F. (2017). *Yazarı bilinmeyen bir Hz. Hatice hikâyesi (Tenkitli Metin-İnceleme)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Köse, F. (2017). Hilye geleneğine bir katkı: Eski anadolu türkçesi dönemine ait iki mesnevîde Hz. Hatice (R.A.) tasvirleri. *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. S. 11. 473-495.
- Levend, A. S. (2015). *Divan edebiyatı kelimeler ve remizler mazmunlar ve mefhumlar*. İstanbul. Dergâh Yayınları.
- Mansur, A. (2007). *Cennetle müjdelenen hanımlar*. İstanbul. Ravza Yayınları.
- Mengi, M. (1995). *Eski türk edebiyatı tarihi*. Ankara. Akçağ Yayınları.
- Murat, M. (2006). *Hiçbir kadın onlar gibi olmadı*. İstanbul. Beka Yayınları.
- Nazik, S. (2019). Hikâye-i zeliha ile yûsuf aleyhi's-selam. Ankara. Son Çağ Akademi Yayınları.
- (2021). “Manzum Siyer-i Nebî” Bağlamında Hz. Hatice'nin Hz. Muhammed'e Olan Muhabbeti. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 22/1. 31-50.
- Necefzâde, Y. K. (1968). *Hatice anamız*. İstanbul. Atlas Kitabevi.

- Öğüt, S. (2013). *Hz. peygamber döneminde islam'ın yayılmasında kadınların rolü*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Rize.
- Özcan, S. (2008). *Hz. havva'dan hz. zeyneb'e kadınların izinde*. İstanbul. Server İletişim.
- Özdoğan, K. (2013). *Hz. peygamber'in çocukları*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Erzurum.
- Özdemir, Ş. (2010). *Rehber hanımlar / Asr-ı saadet'ten çanakkale'ye*. İstanbul. Gül Yurdu Yayınları.
- Özek, A., Karaman, H., Turgut, A. vd. (1997). *Kur'ân-ı Kerîm ve açıklamalı mealı*. Ankara. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Özerol, N. ve Atlı, S. (2019). Ebu eyyüb el-ensârî hakkında yazılmış bir hikâyenin çevriri yazısı ve tahlili. *Littera Turca Dergisi* C. 5, S.3. 488-500.
- Özköse, K. (2015). Tasavvuf kültüründe hz. hatice. A. Aksu (Ed.). *Hazreti Hatice Sempozyumu Bildirileri içinde* (107-119 ss.). Sivas. Sivas Belediyesi Yayınları.
- Öztürk, N. (2016). *Yazarı belli olmayan hazret-i hatice manzumesi metin-dil incelemesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Kocaeli.
- Öztürk, Y. N. (1998). *Asr-ı saadetin büyük kadınları*. İstanbul. Yeni Boyut Yayınları.
- Racı, M. (2013). *Resulullah'ın etrafındaki hanım sahabeler*. (Çev. U. Pekcan). Konya. Serhat Kitabevi.
- Rahman, A. (2011). *Mükemmel bir eş olarak hz. muhammed*. İstanbul. İnkılap Yayınları.
- Sabuncu, Ö. (2008). *Hz. peygamber'in ilk hanımı hz. hatice'nin hayatı ve kişiliği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Şanlıurfa.
- (2009). Hz. peygamber'in ilk hanımı hz. hatice'nin hayatı ve kişiliği. *Diyanet İlmi Dergi*. C. XLV S. 2. 49-72.
- (2012). *Son peygambere ilk inanan insan müminlerin annesi hz. hatice*. İstanbul. Siyer Yayınları.
- Sargut, C. (2011). *Peygambere sevdiren kadın*. İstanbul. Nefes Yayınları.
- Savaş, R. (1991). *Hz. muhammed devrinde kadın*. İstanbul. Ravza Yayınları.
- Savaş, Rıza (2015). İslam'ın kadına kazandırdıklarına genel bir bakış. A. Aksu (Ed.). *Hazreti Hatice Sempozyumu Bildirileri içinde* (9-16 ss.). Sivas. Sivas Belediyesi Yayınları.
- Selçuk, B. (2009). *Meşâkku'l-uşşâk*. 1. Baskı. Erzurum: Salkımsöğüt Yayınevi.
- (2009). Gerçeklik ve kurgu bağlamında “şair ferdi'nin âşığını öldürmesi”. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. S. 23. 139-146.
- (2015). Edebî türler ve tarzlar. Ö. Şenödeyici (Ed.). *Osmanlı Edebî Metinlerini Anlama Kılavuzu içinde* (67-159 ss.). İstanbul. Kesit Yayınları.
- Stevick, P. (1998). *Roman teorisi*. (Çev. S. Kantarcıoğlu). Ankara. Gazi Üniversitesi Yayınları.
- Soycan, A. (2018). *Türk edebiyatında hz. hatice ve manzume-i hazret-i hadicetü'l-kübra*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Konya.
- Subaşı, E. (2010). *Hz. hatice & fedakâr eş*. İstanbul. Mavi Lale Kitabevi Yayınları.
- Süer, F. R. (2015). Türkiye'de hz. hatice çalışmaları. A. Aksu (Ed.). *Hazreti Hatice Sempozyumu Bildirileri içinde* (137-143 ss.). Sivas. Belediyesi Yayınları.
- (2017). Mısır milli kütüphanesinde (dârü'l-kütübi'l-kavmiyye) bulunan edebiyat ile ilgili türkçe el yazmalar. *Türk ve İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi* (TİDSAD). S. 13. 590-698.
- Şakir, Z. (2013). *Hz. hatice*. İstanbul. Akıl Fikir Yayınları.
- Şakir, Z. (2014). *Hz. muhammed ve devr-i saadetin müslüman kadınları*. İstanbul. Akıl Fikir Yayınları.
- Şimşek, E. (2013). On sekizinci yüzyılın başında trabzon'da giyim-kuşam (1700-1725). *Mavi Atlas GŞÜ Edebiyat Fakültesi Dergisi*. Güz. S. 1. 51-66.
- Taşçı, H. K. (2012). *Hz. peygamber'in büyük kızı hz. zeyneb'in hayatı*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Rize Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi. Rize.
- Tekin, M. (2006). *Roman sanatı (Romanın unsurları)*. İstanbul. Ötüken Yayınları.

- Tekin, A. (2013). *Kur'an'da kadın ve Hz. Muhammed'in hanımları*. İstanbul. Berfin Yayınları.
- Temiz, A. E. (2010). *Haz. Hatice*. İstanbul. Cihan Yayınları.
- Timurtaş, F. K. (1994). *Eski Türkiye Türkçesi, XV. yüzyıl, gramer, metin, sözlük*. Ankara. Akçağ Yayınları.
- Topbaş, S. (2014). *Hüseyin Karatay hayatı-sanatı-eserleri*. Malatya. Malatya Kitaplığı Yayınları.
- Topbaş, S. ve Selçuk, B. (2019). Hz. Peygamber'in Hz. Hatice ile evliliğine dair bir hikâye: Tezevvüci'r-resûl. *Littera Turca*. S. 5. 752-780.
- Tunç, S. (2010). Klasik Türk şiirinde kadın şahsiyetler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 3/15.225-259.
- Turan, H. (1998). *Haz. Hatice (İslam önderleri serisi)*. İstanbul. Düşün Yayıncılık.
- Tursun, E. K. (2010). *Hazâ kitâb-ı hadicetü'l-kübrâ (Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük)* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Bolu.
- Türkdoğan, M. G. (2008). *Klasik Türk edebiyatında Yusuf u Züleyha mesnevileri üzerine mukayeseli bir çalışma*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Erzurum.
- Ulucan, Y. B. (2013). *Peygamber efendimizin etrafındaki kadınlar*. İstanbul. Elest Yayınları.
- Uyar, H. H. (2013). *Haz. Peygamber (sav) ehl-i beyt eğitimi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Çorum.
- Uysal, M. (2010). *Nikâh-nâme (inceleme-metin)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya.
- Ünver, İ. (1986). Mesnevi. Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri) içinde (430-563 ss.). *Türk Dili Dergisi* Ankara. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- (1993). Çeviriyazıda yazı birliği üzerine öneriler. *Türkoloji Dergisi*. C.9, S.1.51-89.
- Yardım, M. N. (2000). *Haz. Hatice*. İstanbul. Kahraman Yayınları.
- Yavuz, S. (2016). *Haz. Hatice*. İstanbul. Beyan Yayınları.
- Yeniterzi, E. (1992). Divan şiirinde Hz. Peygamber'in isim ve sıfatları –Esmâ-i nebî- *Kutlu Doğum Haftası II, Dinî Edebiyatın Dünü Bugünü Paneli* içinde (87-100 ss.). Ankara. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Yıldırım, A. (2007). Metin tenkidi ile ilgili hususlar ve kâmi divânı örneği. *Turkish Studies*. 2/3. 624-637.
- Yıldırım, H. (2010). *Kadın şahsiyetler ve hanım sahabeler*. İstanbul. Mercan Kitap.
- Yıldırım, M. E. (2019). *Risalet davasının annesi Hz. Hatice*. 12. Baskı. İstanbul. Siyer Yayınları.
- Yıldız, Â. (2015). Türk-İslam edebiyatında Hz. Hatice. A. Aksu (Ed.). *Hazreti Hatice Sempozyumu Bildirileri* içinde (89-105 ss.). Sivas. Sivas. Belediyesi Yayınları.
- Yıldız, N. (2011). *Kadın kahramanlar / Kadınlığın yüz akları*. İstanbul. Mavi Lale Kitabevi Yayınları.
- Yonar, G. (2015). *2000 sonrası Türk edebiyatında konusunu siyerden alan romanlar*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- (2015). 2000 sonrası siyer konulu romanlarda kadın sahabe profilleri. *Hadis ve Siyer Araştırmaları*. S. 1. 164-180.

TIPKIBASIM

بسم الله الرحمن الرحيم

ای عهد مدن عالمی و از این بیان
 اطفالنا به خلق ابد و برین ای کون
 هر چی ظهور غسه کونش اولسه علیا
 پس کونش ظهور غفقا اولوز بهار
 قوسوه و بنا تا نایف زلاله
 هر چی ظهور کونش کون اولوز که
 بنیا را بره اولی شاهی جهان
 هر چی ظهور غسه کونش اولوز بره
 اول خبیب الله محمد مصطفی
 شویله نلکه اولسه خیر جهان
 اولیا بدی یوسف خضره سب
 ابرکون دوز کازاکا بلای جان

انقر

ای عهد مدن عالمی و از این بیان
 اطفالنا به خلق ابد و برین ای کون
 هر چی ظهور غسه کونش اولسه علیا
 پس کونش ظهور غفقا اولوز بهار
 قوسوه و بنا تا نایف زلاله
 هر چی ظهور کونش کون اولوز که
 بنیا را بره اولی شاهی جهان
 هر چی ظهور غسه کونش اولوز بره
 اول خبیب الله محمد مصطفی
 شویله نلکه اولسه خیر جهان
 اولیا بدی یوسف خضره سب
 ابرکون دوز کازاکا بلای جان

۳

کاهی منحنی او فودان اولور و تارک فیلور و سینه سی سیرلر دن رجا دیر که حق ملایک و سیر جمله مشکل یغری آسان اوله بن حقیر بچاره به لطفنا شنسه مظطفنا نیک خرمینه آخی خکا کریز نو یوزیکه بر صولچو یوزی وای بر خماره یا منستمان فضل ایدر سنا غی بر لهریز رحمتک درنا بسته یوقد عدد یا الهی دیر و جمله مری کریو عالم خلقی در سه ضعیف شام	کریو دیر ایسان بوله سینه من ویر صکوات برز سولی مضطرب	الصلوة والسلام علیک یا محمد الصلوة والسلام علیک یا حامد محمد مصطفی اول ماہ تا بان با دان بستم اولدی غریجهان یکدی یا شینه کریجن غریعالم
اولیان و دکلان بولور و تارک لطفنا و لکلیه سیر خیر دغا جنا پچیان دیکارین کوسه عاقبت تولد کاش کایمان اوله قانع او فو یوزین با غیسه رحمتک الله لطف قبل جمله مره عدال پادین یاز لغز سنک بری کریجهتم بیره اولیستر سکان جنتا علی اوله او طایر زوجه آدن بیره آینه مدد عاقبت یمان ایله کوندیری مدح اولسنه خیر کاد اولر تمام	کریو دیر ایسان بوله سینه من ویر صکوات برز سولی مضطرب	الصلوة والسلام علیک یا محمد الصلوة والسلام علیک یا حامد انا حجتنا ایاکل یکل ای جان تأرقیه کولک کرا اولور سجان انا ہی غری دخی اولدی تمام

مبارک خیرم آلت اولدی خنیه دیر بیکر یا حکت ککورد بستم که سندن ایزلا غری چون آ یاز حجیه سونو بیکر کاجا نوجانیم اوتار ورسنک لطفک کور دیم مسترا اولدی اکی حکم الله آنادن بستم اولیغیدک ای جان کاد بلو یوزی کور کور دیری دیر بیکر یا حکت ککورد بستم بونی بونله کورین و بونی کاجا دیر بلو یوزی کور کور دیری که عبد الحکیم جدی رسولک گوردی اویسته غریجهان بستم اولد و عک اعلامه جبین ریکک غریز اولد غی بلای جان رسول خاطرین قلدی سلی فوز دیر حدی هر کور یا شیدان اولور سه طوره یا شیدان فوز مکریز کور اولد پرخسته اولد	کریو دیر ایسان بوله سینه من ویر صکوات برز سولی مضطرب	الصلوة والسلام علیک یا محمد الصلوة والسلام علیک یا حامد انا حجتنا ایاکل یکل ای جان تأرقیه کولک کرا اولور سجان انا ہی غری دخی اولدی تمام
دلبری روحی واصل اولد ورس برز یوزی بوز که سوریه تغایت خسته اولدم شوله کور قلد اولسون کور که روحی واصل رسالا بیکر غری ایز کور دیم تغایت راضی اولدم الحمد لله آنادن بستم اولدک الاز کوره نک کیدی آلدن اختیار سبی صخر کدیم الله هر کاه سما به جقدی نور منک فغان صولک اوجی دینا و بون کور الین آینه اونی غیض کد فلان دیر کاد رلوا حرام که سندن ایزلا غری چون آ یاز که حیف ایدر بیزدیم غری بن قله حق کاد بیدارین محلی سوز دیر بیکر ایز کور کور طعامی بیکر ایز کور کور اشید و بیکر اولد کور کور	کریو دیر ایسان بوله سینه من ویر صکوات برز سولی مضطرب	الصلوة والسلام علیک یا محمد الصلوة والسلام علیک یا حامد انا حجتنا ایاکل یکل ای جان تأرقیه کولک کرا اولور سجان انا ہی غری دخی اولدی تمام

صورتی خاطر ز یارث آید بکر
 که اوج او غلبه آن ایست خاطر
 که اندک نور زری یا شبیه طویل
 کور بجهه بی آنی قلدی زاری
 دیدی بیلک بنم آغلا دیدم بو
 محمدیم بنیم قالدی کای جان
 کد بچن جدی کوز حواری
 ابوکعب دیدیم لطف بکا ویز
 کا لجه اکا خوفت فلاسیم
 دیدی سندن بنم نوقد ایمیم
 دخی خزه چکانک بهلوان
 آنک خندسته نور رسوره دید
 دیدی سن برنجی حور کدی سیر
 که صدقین او رنگه و سوز خدی
 ولی سن خالی و لرزین غزادان
 کور کدی ایگر و ابی طالب
 دیدی کای نوریم نور یان سن
 نوسوز نیشید و بوندی جان
 ابوطالبه دیدیم کور با سی

شفا القز ویر الله دیده بکر
 دلون و غلری به نقبای و لپیر
 در ویند آید ووب ناله قلدی
 خون کیدی کدن اختیار دی
 و اقباله حکم طفللا دیدم بو
 صبیله که آادان هم نادان
 الون تبسکه اول قری چکان
 آنک خندسته بی اولاشد
 بوا بجا جانه منت فلاسیم
 سیم سکا دکلر عینما دم
 دیدی ویر بکا اولد ووج زولان
 بولسته جانی قریان ویر دید
 دخی هم بهلوانک با بی سن
 کیم اولسون ای عاله و لاف
 محمد حق و حقور محمد کاد
 یا با سبک سوزیه اولد راغب
 محمدی بکا اصغر له احسان
 صنا سن اکا ویرم کله کمان
 وصیت آیدم دیدی آکاسی

عنه

محمدی الوب آره واره سین
 الکن کلد و کجه ایلد خدمت
 قوا و علا نلد کلد خوش نوسین
 آنی کز لاس سز قوسیه سین
 آنک قد ری سن ضکوه بله سین
 خدا اکا رسالت ویر بیز در
 اکا کوره بجه دز لولاس
 اکا اصکار لدی و کندی کتله
 بوب اول پر قریه خود کز
 ابوطالب الوب کلدی رسولی
 قلدی خاتونی فاطمه اولو
 دیدی خلعت کدی سکا دت
 او که کوره سز دی سکا دت
 محمد آخن کای اولور
 آنی جائزه منت بکه لر
 الوب لپی رضد ره کجوری
 دیدیم کور کور نور محمد
 سنی روق سوز وین علیدن
 محمد مصطفی پس طور دین الله

اول صندریه آنی کجوره سین
 بولا سن خدی قند سنه عزت
 دیر سکا بوله سان درک و اسن
 که خورکوب بکد زدی سز
 سونوب سکا اولو بکد نا اولد
 بجه لاول صفای کور بیز در
 ابیطالبه اسلک دی دعالر
 قفا ملکند نقایه رختا بک
 ایچون خلق عالم آغلد بکر
 اویسه کور ووب اولد و صول
 ملک صفقا ابی سوزی کلما
 نصیب اولدی بره کور کرامت
 شکر کوره ویر مستل حارر
 بار محمد سوزده خورخت بولا و
 اولجه بن اکا عزت فلاسیم
 طعا کور بکد خدی چردی
 کرا و غل ادی علی سنک اخلا
 دخی جائزه آرق سوز کلان
 حضور بله کجندی اول و طنده

[illegible]

11

[illegible]

دختر خورشید مهرین پادشاه اولسون
 کوکرت بوزک جهانان صولسون هنج
 مراد بوزدانی دوتلو خانیم
 تختد آمین اولوبلای یار
 پنجه لر خند میکر اید بچیدر
 کاداه اوله رخنه منه بیورسک
 تاجارندن کلنجه کسار باران
 قولرک الوقه سین ویره سین
 آتی اوزمن استر زخفقو
 ابطالب سوره قنور دعالر
 دید یکر لطیف احسان ایلسونلر
 اسید وبلو سوزی چو کجه خدیجه
 مکر خدیجه زردوش کوزمیش اید
 کوز کوزدن سوز بدز ماهی
 نرول ایدوب ایزول بوزینه
 آنکله دوش اولدی جمله عالم
 خدیجه اولاعت دوشل اوینل
 دیوستان لوبالینه یازدی اولدم
 دوشونی پنجه کوز کینی سیر بر

پنجه شاه قنور کجه بند اولسون
 مبارک قنور کجه غم کلسون هنج
 ولکن دیگه وار منر بارینر
 بریکت قنورلش قنور بی وار
 کجات کج دوه بد بچیدر
 مطیع زامریکجه هنر دوشک
 سونوب شاد خندان اوله جانک
 کاداه نه کز احسان بیور سین
 ولکن دسیر ده سیم زریور
 ایدارد کاه کجه هنر شاک
 بودرد بیره د زمان ایلسونلر
 چوبدی بند وکن اولدم پنجه
 معتبره آتی صومریش ایدی
 نماشت نوز ایدوب کین ساه
 نرول اولدم خدیجه نک دزین
 سونوب شادا اولور کین ادم
 صفاد مسک غبره نویندی
 معتبره کاه کوزدر دی ادم
 یازوب کاه کجه آتی قنور یقیر بر

اورسک

ایرشدی چمنکه نامه واصل اولد	گورب مهرین اوقوددی بلدی
قام اوب معیر اولدم البسه	کوردی الله ادنی دیسه
دیدی پیغمبری آخر نامه	نصیب اولسن اول فرجه
کله مکه ده کهر اول نور اکبر	جهان آنکله اوله مفسر
که نورانده یارلشدی صفای	ایچون خلق ایدوب محکا
دخی بسلی اوله اراهم خلیان	حبیبی اوله رب الجلیل
اولسرور انک اسمی محمت	یزادی اوله غموز بری احمد
که نامه خدیجه اوقوددی بلدی	بکایت جان دلدن راضی اولدی
یراشتر کادیکه کز کراجی	یراشتر کاه کهاردن خر کج
اومادیم بن پیغمبر اوله	بوخلوقاته قورهر اوله
دخی حکم آنکله شامه عرقه	صنمیری قیروپ یا نه آه
دیدی کوزدر محمد بوند کلسون	کراجی بلر نیرا پیلسون
بیکه اولسون اوله اول کار باند	اوله کم بین جهان خلقی اکا بنه
کلورسه بوند آتی زکوره لیم	اکا لایق صحرای کوسره لیم
ایشقادی عاکه سوندی جان	اچارن دیدی اولدی دوان
کوتو عالم خلقی ترسه صبح شام	مدح اولنسه خنرک اولر تمام
گور یار سن بوله جان صفا	
ویرضکوات بر سولی مضطفا	
الصلوة والسلام علیک یا عافی	الصلوة والسلام علیک یا طه

الصلوة والسلام عليك يا نبي
عالمك خاتون چون اولدی مسور
اکا بلدی دی جمله قبل قال
ای طایب دبد بکر یا محمد
یوزمش برتری آتد واره ستر
ایشیدی یوسمونی چون غن عالم
خدیجه خانه سیه چون که اری
اجازت اولدی چون خدیجی اولور
که توراکی اولوب ایسه آدی
خدیجه جمله توراکی بلور دی
سگ توراچه ایچن کورمش ایدی
یا زلشیدی محمدک صفای
مسجد نطقه کالیستر در محمد
ایک یوزی صویته جمله عالم
قوی بیغیره ره بر اولیستر
ایکچون ناره دبد حق جهان
وجوده مکه شهن کاه اول
یوز علی چون اوقوب بلشیدی
ایک گلکان و قتی اولد و غنی

الصلوة والسلام عليك يا طاهر
ای طایبه ایدی اول یوزی نور
خدیجه ایله اولان حبس جالی
خدیجه ان شاک الله اوله مسند
مصاح نه ایسه انی کوره ستر
سعاد تاه نوچه علی اولدم
که تظلم ایشد یلر اولک کور
محمد کال و کین خدیجه کور دی
اوطله دیواران قرینه کلدی
نند کلور و در زانی بلور دی
دخی عالمده صوروش ایدی
حقیقت یخه ایسه خدیجی
شعاع اهل اولیستر در محمد
برادر لیشد ره هر جن آدم
ولی بی اکا محمد اولیستر
که عزیز کیمی و حور جانی
قوی حق دینه دعوت قاه اول
در و نند اکا شتاف اولمش
محمد هر وجوده کله و کین

چومگا شهن ایچن بل ای جان
یوزک کوچک اولور کیمی بل ان
محمد امین در کردی اکا
ایک قدری خدیجه بلور دی
دیوار دلور کینه یوزن کور دی
یچلی ایشد آینه غی نور
یچنک سونکسه محبوب زانی
دخی کریم کیمی آری سیاهی
کور ان که محبوب خدیج
بلور انی که بر صاحب جالیز
سوندی دبد بکر یوزی مقصود
دعی یا الهی سن قول ایش
خدیجه کالای اولور دی سزایه
سویوب شاد اولورن و کالای
طعام چکالای اول یار و فایه
خدیجه انی کور و سن سوندی
یخه غریب اید و بقیل دی بردی
اکر یوزی ترکسه یم در ستم
ایشید نور قوی دکیه لکر

کوش کیمی ان اولمشدی و چون
سوزی جمله سی کفر جهان
قوی خاتون قیناق قدر اعلی
کجه کوند رخا اید اولور
ک اول ساتت حبیب الله کور
کور دی انی کور آتد منکور
ار دی دکیه ناک جسم جانی
چون اید کور ندری کاه
ایک هر کیم نان مثل یوقدر
کسته انی وصفنا ناک محمد
دبد ککه مستر اید معبود
حبیب مضافه یخ اولیش
یوزی بکر مش ایدی بد رایه
که چغی ککر یخه امر قلدی
یدی ایچدی بر شندی صفایه
گان کند و سنی ناوی قلدی
که کند و کند و سیکه کور اید
یوز کور دی اظها را اید ستم
یوسمونی یخه معنا اکیه لکر

دیمشک زانو و نوکر صبر سلا مش
 کراچی دیش ایدی کوکندره لم
 قار ایدی یوقولی منیره اداو
 قوما ایشا اولی ضبط ایدانه
 ربهسی ایدی خجانه کار با نانک
 دیدی یا منیره ایشا جوالی
 که عینا اطلب اوغلی خجانه
 فریاد و نوکر ایدی اصل اناک
 الی ان کوکندره قوراث اچینه
 که نوکر ایدانه اولان لغت صفا
 وله نوکر ایدانه پیغور اوله اوله
 دخی جبر ایل یوقولی کله قران
 اکا کوکندره اکا عزت کرکند
 انک زبده سبوز انشاء الله
 الی ان کوکندره و غنای اینه انوار
 اکی کوکندره اکی یوقولی اکی طون
 اکی کوکندره اکی اکی دلبند
 قوب نجیه دندی بوکندی ال
 کیک جک سن محمد خبر ویر

ایلو توغرا قوت اولون ملامت
 نجیه اولون ایشا صوک کور
 ربهسی کار با نانک صفتلو
 که بلده یوقولی کیدری
 قوما عکمو ایدی عکندره اناک
 نه ایشا اکی قیل ایشا صوک
 یازدی کار با نانک خجانه
 هرا ایشا عکملی زبده اناک
 دخی نوکر ایدی ایشا اچینه
 مشا ایدانه قوما صفا
 قوما پیغور سروز اوله اوله
 اکا اوینل اوله ایشا امان
 کالنجیه اکا عزت کرکند
 اویزه خجانه ایشا صفا الله
 حقا ددی و ستور نه صوک کور
 ایشا ترینه ایشا قیل اناک
 کورنل ددی قیل ایشا اچینه
 اوکات قیل ایشا اناک اناک
 اته سیدر یا نانک صبر ویر

ایک

اکی قوت و ناکه وارنجیه هکله
 اوچینی قوت و ناکه اوله منیره
 خجانه اویزه طوری ایدان
 که بو نجیه طون کوما کور
 دخی بو نجیه دلبند صوک کور
 دخی بو نجیه ایشا اچینه
 اکری و باقی و سینه بند
 قاروب کالنجیه اکا ایشا عزت
 قاروب کالنجیه اکا ایشا امان
 خجانه صوک کور ددی ایشا اناک
 سزا ایشا اوله هرا صوک کور
 بوسوز ایشا ایشا اچینه
 نه کورنل ددی ایشا اچینه
 بوز بوز سوز طوری کله
 دخی بو نجیه ایشا اچینه
 ویر ویر ایشا اکا ایشا اچینه
 کیکه جک کور اوله بوند کله
 کورنل ددی ایشا اچینه
 کورنل ددی ایشا اچینه

کرد

ایشا اچینه قوما صفا الله
 وکات قیل ایشا اناک اناک
 اکا کورنل ددی ایشا اچینه
 کورنل ددی ایشا اچینه
 نجیه یوقولی ایشا اچینه
 سزین ایشا اچینه
 که سیم و رز ددی ایشا اچینه
 بولاسن سن دخی قاتنا عزت
 شوک کورنل ددی ایشا اچینه
 ددی بو نجیه اکا ایشا اچینه
 خبر اولد و غی ساعت بوک کورنل
 دیدی ددی ایشا اچینه
 دخی ایشا اچینه ایشا اچینه
 هم ایشا اچینه ایشا اچینه
 حقا ددی ایشا اچینه
 ویر ویر ایشا اکا ایشا اچینه
 اویزه طوری ایدان
 کورنل ددی ایشا اچینه
 کورنل ددی ایشا اچینه

صفا

و بر صلوات بر رسول ض طغی	الصلوة والسلام عليك يا مظهر الصلوة والسلام عليك يا سيد الصلوة والسلام عليك يا رسول برند طوبى لجنودك و اولادك و سواد دیدی هم غمی اکام پیله سن دیدی عیسیه آئی شاه عالم شود کلو سکر نعت چکادی آئی زکسه و صفی نعت محالذ دخیم و بر یغشیدی الی التور عالم که اوطالب د کلد یلسر که بر کون کیم که ند پیر قلدی حدیجه نک خود رت پین دوی کون یو کلد و لب اولدیز و زانه محمدی حاضر اولین ایدی عالم که آئی طالب د کلد یلسر بر زو قوت کون دند و کلد یلسر محمدی نجه طوبی کونده ر لیم اجازت له محمد یوله کیردی تمام منوره حاضر کنین ایدی
الصلوة والسلام عليك يا طيب الصلوة والسلام عليك يا رسول ابو طالب قيسه ابردى اول نور هيدسه و اما مسرور اوله سن اود کل قلدیز عزت و اکرام ایک زنی دخی بندى قلدی بره بوعزنی اکرام ته کالذ دین کونونی و از سون خرنق ایدون حق مرو نو خاوند زو د یلسر طبل نغز کون کوسر کلد یلسر کلی ایل کبی دلبند بقاصو خبر و بر د یلسر خری جهانه زیرا و کلدن اکا دینش ایدی محمد یک چکن اظه د یلسر عالم که دوندی اندازی فرزند بواشین صوبی خبر اوله کوره کلون منوره قارینه ایددی قلیغ قوتش اوله نیش ایدی	

نرا نه هه محمد کاخی بندى کلون بر شد کله کار با نه که منوره او کونده طابو قلدی ابو کبر کاخی پیله ایدی آئی جان بر شدی چو کیمه اختام یاد یلدوز دخی بغه اوز تا نه کوزدی اکا جمله اما سنکری و بردی مبارک خاطر یک کله کلسون غم محمد قوسین عرض قلدی دخی دلبندی هم صار و بردی طبلندی و صفی بان سزانی دلدوز کوزدی دیدی سزانی کلد یلسر بواشین کون دسه قلدی طابو کا که تعظیم اوله اول خرنجکانه شاده ایددی چون آئی سوزلر حسود اولنارنده اوده یاندی ابو کله ابو جملیه ملعون آئی بر زو جلدیز سن کلد یلسر دخی بواصل باس هه خرنجکانه	محمد کلد و کون کوندى سوندى ابو کسبه يوله اولدى ز وانه خجارت اهل هب قوسى کلدی ابو جمل يوله ب والو سفیارت ابو جمل یلر او جفنی قوتانه چون نخره منوره قالدوب او نودی رسول الله منوره او یازدی دیدی د کله سوزم آئی ماه عالم حدیجه دن نه کیم ارشدی یلد خرطالان قاشکری کیددی دخی باغنی هه خوب د سنکله دخی دین کون کون بواصل سوزا ولدی محمد چو کیمه اکا بوردی کار بان اولدی قارانه صباح اولدی کون کون و نلر ابو کبر آئی کون سوندى بو و جملیه چو کیمه ایدی کون دیدی یلر منوره آئی اولومز ند ند یوله بو که یوله عز خرنج
--	---

الصلوة والسلام عليك يا سيدي
الصلوة والسلام عليك يا سيدي
چون اول ارباب بود عبادي اوله و بانه
دليل الله تعالى في قلبي تقدیر
نه و فین گاه مکه کار باران
قبول کرده منی اول بلور می
بینه کبر و بیا و نور خلوت بینه
بینه بزیله کاف عاشقی حوران
که کھیل بونی بونه انرا نه
بوحال و زده که او نور اندازنی
که کھ گیس یقین کاسه او دیره
انزادی دوه سندان آندان
قوا خلق کا مشا فادبی جان
که خلق عمرت اند کند و زنی
که ابروی آند مکه کار باران
سکر و بهر صومعه او سو چشمه
کود و زنی بلون کم کار باران
بلو تخم کو کم کلشدر احسان

اَصْحَابُ وَالسَّلَامُ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ
 اَصْلُكَ وَالسَّلَامُ عَلَيْكَ يَا سَامِعُ
 دُعَايِ حَقِّ قَبِيلِكَ مَقْبُولُ اَوْلَدِي
 حُجَّتِكَ يَا زَيْدُ كُنْ كَوْنُكَ اَوَّلَ بَيْتِ
 حَقِّكَ وَصِدْقِكَ يَا زَيْدُ كُنْ كُنْ
 زَيْدُ اَنْتَ بَشَا اَرْبَى اَوَّلُ اَيْدِي
 كُنْ كُنْ هُوَ كُنْ لَكِنْ قَبِيلَتُهُ
 دُو كُنْ كُنْ زَيْدُ كُنْ يَا شَيْخُ قَانِ
 اَلْحَيْسُ مَيْسَرُ اَيْلَهُ دُرْ اَيْدِي
 اَوْزِي كُنْ زِي اَيْشِي سَيْلُكَ اَرْبَى
 كَيْدُ اَوَّلِكَ حُجَّتُكَ يَا سَيْرُ
 سُورُ كُنْ زَيْدُ صِدْقِكَ وَفَقْدُكَ
 وَلَكِنْ كُنْ وَزَنْ وَلَوْ دُرْ بَيْتَانِ
 كَوْنُكَ سَرْ كُنْ كُنْ كُنْ كُنْ
 وَاَرْبُ بَلَدُ بَرْدُ بَلَدُ حُجَّتُكَ
 اَوْ كَلَّا كُنْ زَيْدُ كُنْ يَا كُنْ قَبِيلُ
 تَرِي كُنْ كُنْ كُنْ كُنْ كُنْ
 كُنْ كُنْ كُنْ كُنْ كُنْ كُنْ

سونا و کدو

[illegible]

قوله وكنيت انك عقيب كسرى
حقا ان عيني كوردمى ديلنه
سكرومى كار باه قوش وازدى
قوسى تارندان اميش ايدى
كى سوزد يوزن طيلانه اى كار
كوردن كراوى خيزنه كلدن وكني
كلوب بوناده چون ويزى سلام
نوكن بونده قوبون بزه كله سن
ديد كنزى عمرز نوله والاسم
كه جلاصو عيه دوندى اندك
بچه قربان كسوت شيرين سوزدى
ها اندم اندر وين يونكلى سنى
قاش بنگاه كه قور كلى ادم
بور بوب وازد كنز انده روانه
كه خراخرا عيش شوى طعاى
ابو جواد بد كنز هب كلى بونده
ابو كنز بد كنز عى عرس بزم
ادى انك محمّد مصطفى در
قور بون انك اصل اولودن

ایستندی بوسوئی بخیر چون بلیله	اولوز بلیله بروسوئی بایستی
کوز اول آق بلیوت دخی برنده	سینک عقیقه کله کچیند بوز غمر
هین غم آلیسوت سکرندی کاردی	یحیا الله میسر اولدی آخر
که انده کوردی سوز بلیوت	کیجه کریمجه دکلوحسرت کله
کوز کیم برقا ورنه کی نور	
یکای غمی عقیقه کاندن دخی سوز	
دخی دزی دخی یا قوت آخمر	
سیاه بروی د و غمی هلاله	
کوز عین اولور واکه و خیران	
صنای سروسوئی اول قید بالا	
نوه یه اوغرسیم ی اوسوز	
هین دم کوردی بخیر عقی کدی	
برزدن عقیقه بایسته ددی	
دخی ای بی ارضوا بلیله بکیم	
بخیر بیت	
دکوردی کوز کیم ای تمیز بایتم	
سینک شو کله دوز بلیله ز فایتم	
بیکاره بلیله سن گلستانیم	
اریدن طایفه ای آفتانیم	

۱۲

نصرت قیوت در کا و حقدن	سینک دیدار انک ایدی آرز مانیم
اکر یا آرایسه آه زار مر	قلم شرح ایك مندی کایستایم
کجا بکرده اوفیوت بلیشیدم	سینک اوصاف ای خیر جهانیم
بوسوئی اوفیوتی چویدیک ای یاز	سینک نذر و خد منکر نه واز
خجند انک الیسه الی	کها انده طوغری همومیه کلدی
قورن اوردینه قلدی نقدیم	ابو حجلد بلیله بک منیع ایده نیم
دید ی بخیر کاکم نه سوز واز	که شو بلیله اعلی عین و ناز
خطایب و بلیک دیکلک بوسوئی	که دعوت آلیسم بجه کزی
خجند چون اولشد رضیا قوت	بنایتم ندم سوره درجه رعیت
دخی بن ایدم بولله شهادت	خجند تو اصل اهل سعادت
لای اخو زمان پیغمبر بیدار	دخی بجه بیک سروسوئی بیدار
بولک بوزی صیوت کاشنا است	خجند خلق آلیشیدر مننگا است
اکر بوا اولسیدی اولکن ایدی	بجها نه جی ادم کلک ایدی
بوسوئی بلیله دیدی واکه طوغری	واروب بولخلفه نیر نیر کوز
سینک ای و اچلدی دلولی غم	دکا قلدی و طایفه غلدی غم
طوبی کلوب اجارت دبله دیکر	هینسه هینک اولسون دیدیکر
طوبوب خجند کولندردی واراک	یه نگر آرزوین برکه سوزی
بود سندن دبله کیم یا خجند	بجها نه سکا ابریشور بوز
بقیه امتیگن آلیک سون	یارین شفا عکله طوبیله سن

۱۳

سید عالم محمد اول کجکه
 کبدن بکن کورینه اوینو کور
 دوه نالو ایزه یارین سطان ابدن
 حق تعالی امر ایدر خبر ایزه
 اولی اعدا ایدن جبریل مین
 چون او یوردی دخی ویا مندی
 سن او یورکن طوغری یوله کورن
 سن بتم اکن سکا احسان ایدن
 امی هب سکا باغش ایدم
 امی کن شوکله کور کجسه ناک
 کجسه کور خبر کمال ایشه سه
 غایت سو جگرینه افر اید ویر
 دینسه کم یارین صغندم سکا
 صوچی باغش یوب تخت قلام
 بز کله لورینه سور اولیکه هر
 حق تعالی امر ایزه پس ی جان
 حد ججه ناک دکه ایدی خالی
 سوله کجسته تکران ایدی
 کور نندن داغاد و کور یی باش

عزم مکه قلبی کیدی اول کجکه
 یعنی کور اوینو کلون اول یور
 بولدن برو ایدن اکی هکین
 دوه لی یی کور طوغری یوله
 دوه یی یولیه کور دی هکین
 کند و سنی بولدن ایزم صغندی
 بجه در لومش کل ایش یورن
 اکی ججه نه سنی سلطان ایدن
 یا فتح کور نه احسان ایدم
 غم یی ییش ییل سلطان ایدن
 اخوت چون و کور اید و غم مکه
 جان دلدن ایزه استغفار اید ویر
 در مدم یعنی دکان ایت بکا
 اخوت مکه کن جمنه قلام
 کیدی دوه یی طوغری یولیه
 اولی اعدا مکه یی ایزدی هار
 کجسه بلدر مکی خالی
 اعلفدن کور نندن ایدن
 اعلفدن کور نندن ایدن
 اعلفدن کور نندن ایدن

دربار ایدیم شرجی کلد و کین
 بن اکی مالدن اید ایدیم
 صبح و شام بکلا ایدن خاریه کور
 چون ایشدی اید اولدم مخطی
 اکی ججه اید ویا نقاشی هکین
 چون ججه اید ویا نقاشی هکین
 اخوت ایدر خاد مکرینه تر و ارش
 قوش و شمشاد بولار وارن
 کور دکر ککل مکه ایدن
 چون ججه کور و کور ایدن اول
 چون ججه کور و کور ایدن اول
 خادیم ایدی نامه ایدی اکل
 نامه ججه کور و کور ایدن اول
 ججه مخطی اید و کور ججه اکل
 دیدی وارن اید بکین محمد
 کار نندن قتی کور ایدن اول
 اولی اعدا خاد و کور و کور
 دیر ججه کور کجکه کلیم
 دیدی خادیم بکجه ججه ایدن

شده کور بکا ایدر سه اید
 دخی ججه سینه ویر و شاد ایدیم
 کجکه توبه اولور کور یی بولر
 اول یورن کل اکی بندر صغ
 خد ججه بر مرده ایدی شادمان
 اچلون کل یورن خندان اولور
 شرجی یی خاضر و طیه و کور
 تقطیمه او طیه ایدر دیر
 خد ججه اکی دیر هکین
 شاد اولور کور و کور ایدن اول
 شاد خندان اولدی غایت صغ
 او یورن و شکر اید و کور
 خالقه یورن کور و کور ایدن اول
 هم شهادت اید و کور و کور
 اول ججه اول ججه احمد
 اکی بلدر سن یزه اول تر اید
 کار نندن قتی کور کور ایدن
 اوج ساعت کور کور ایدن
 اوج ساعت کور کور ایدن
 اوج ساعت کور کور ایدن

اولاً اعلم ايها الطالب ان اول ما يوصى به في تعليم
الاولاد هو تعليمهم القراءة والكتابة. فليكن
الاولاد يقرأون القرآن الكريم ويكتبون
الحروف الهجائية. ثم يلي ذلك تعليمهم
الرياضيات والعلوم. فليكن الاولاد
يعلمون الحساب والهندسة والفيزياء والكيمياء
والبيولوجيا. ثم يلي ذلك تعليمهم
اللغات الأجنبية. فليكن الاولاد
يعلمون اللغة الإنجليزية والفرنسية
والألمانية. ثم يلي ذلك تعليمهم
الفنون والعلوم الإنسانية. فليكن
الاولاد يدرسون التاريخ والجغرافيا
والفلسفة والأدب. ثم يلي ذلك
تعليمهم المهارات الحياتية. فليكن
الاولاد يدرسون إدارة الأعمال
والمالية والتسويق. ثم يلي ذلك
تعليمهم القيم والمبادئ. فليكن
الاولاد يدرسون الأخلاق والديانة
والخدمة المجتمعية. ثم يلي ذلك
تعليمهم المهارات التقنية. فليكن
الاولاد يدرسون الحاسوب والبرمجة
والروبوتات. ثم يلي ذلك تعليمهم
المهارات الرياضية. فليكن الاولاد
يعلمون الهندسة المعمارية والهندسة
الميكانيكية والهندسة الكهربائية.

جہانگیر

سَبِّحْ اسْمَ اللَّهِ الَّذِي كُنَّ
دَعْوَاهُ يَاقُودَةُ اسْمُ اللَّهِ طَائِعَتِي
غُلَامُهُ وَدُفْعَتِي بُوَ خَلْقِي بِحَقِّهِ نَاكَةُ
جَلْمُهُ خَلْقُ بَوَائِيهِ حَبِيبِي قَالِدُ بَيْتِي
أَبُو كَرِيمِي دُرِّي كَرِيمِي بُوَ جَوَائِيهِ بِحَقِّهِ نَاكَةُ
بُودُ رَا لِهَلِّكَ حَبِيبِي دِيدِ بَيْتِي
خُورُ وَلُوبِي نَاسِ قِنْدِ قَالِدِ بَيْتِي
بَيْتِي وَكُنْ تَلَكُ بُوَ لِي كَرِيمِي عَيْنِي
بُوَ عَيْنِي كَمَنْ كَمَنْ قَبْلِي
مَدَحُ أُولَسْنَةِ حَشْرَتِي أَفْزَنْ تَمَامُ

سَبِّحْ اسْمَ اللَّهِ الَّذِي كُنَّ
دَعْوَاهُ يَاقُودَةُ اسْمُ اللَّهِ طَائِعَتِي
غُلَامُهُ وَدُفْعَتِي بُوَ خَلْقِي بِحَقِّهِ نَاكَةُ
جَلْمُهُ خَلْقُ بَوَائِيهِ حَبِيبِي قَالِدُ بَيْتِي
أَبُو كَرِيمِي دُرِّي كَرِيمِي بُوَ جَوَائِيهِ بِحَقِّهِ نَاكَةُ
بُودُ رَا لِهَلِّكَ حَبِيبِي دِيدِ بَيْتِي
خُورُ وَلُوبِي نَاسِ قِنْدِ قَالِدِ بَيْتِي
بَيْتِي وَكُنْ تَلَكُ بُوَ لِي كَرِيمِي عَيْنِي
بُوَ عَيْنِي كَمَنْ كَمَنْ قَبْلِي
مَدَحُ أُولَسْنَةِ حَشْرَتِي أَفْزَنْ تَمَامُ

بجه

پس سيندرا و كه دوشوب كنيد
چون اوطالب عا نگه كوزيد
كلوبن ايكسپان كوزيد
بوارادن چندي ايام بر زمان
يعني كه اجه والنون كونده
چندي بر آي نو اثر بومدي
دبر عا نگه ابي سادق واردين
دبر اوطالب اكاذو ساكن اول
في قاس مال شيد بكم طيشدن
شيدني نذوقلازا اوله ايجيد
چندي بر آي بيه قارغ اولد كن
دبر عا نگه ظاهر او شيد اول
پس جارت دبر بكا كوزاده
دبر اوطالب كه نوله فاره سين
سويك كن سوزي سوله رفته
هذي نذوقلازا بركونه سين
هر كن احسان ابدسه كه سين
بويكا كلك خد بجه حالته
صحنه دكن فكري خيال ياريله

بوطالب اويته ايليد كن
حمد ايد بكم خالقه شكر ايد كن
بر بيله خالرين صور شيد كن
اوله اوما ر خد بجه دن بيان
پس خلك اولوه سين و سپر
اولوه سين خلك كونه مدي
اولن كرمه بركن ان كه بين
كسه نك خلك بركن اوله بيل
بلكه ان دفته ايليد كن
و اومه نه روزه ائله عاك
بيته ايكسپي بركا يه كلك كن
نبر غايت شغل خور شغل اول
نه سبت اوليد كن بركونه
اوله نه بركا خلك بركونه سين
خاطر طوفونه سوز كن بيله
خلك بيله انك بركونه سين
الچوقه بيمون الوب كلك سين
دكله امدني فكري نذر قالكه
كوكلن كلك ايدني اوله روزه

۳۱

بجه كوندرا و خور كنوزيه
چيم كاني لاجره كزيان ايدني
دبر ايد بكم ياله العا ايدني
بن ضيقه في اكا ايله نصيب
يا نرايدني بسيل شيد بجه
كجه اغلا صبح و شام تالان كن
خلفه اظهار ايد كن خورالسي
دبر ايد كن اجه النون كونه
و بركن اجه ايله كايان كه سر
بن اناك ديدار كن خور اوله
حق بكا اول كنوزي كونه سين
بويك بركن صبر ايدني نه اوله
سوز بركن ان سوز ايدني
حق بركن ايله توفيق اوله
كوز كن ايدني و انا اوله اوله
غا نگه دني عيان اوله هان
ايدني بوا برك خد بجه ايله بيه
عا نگه كلكي سكا دت خالقه
ببر خد بجه قوش كلكي كوله كن

۳۲

كوز باشي و خورده و شوي بويك
شويك كونه و شويك كونه ايدني
خور برك اوله هم دم عا ايدني
قل بكي جاريه اكا يا بجه
كوز كن باشي قاز دزي اكي
الا كسيه دبر نهان ايدني
كندي بلورينه كندني خالقي
يعني كونه خلك خلك و برك
ان كنند و كره خدر قيه كن
يا ابد كونه يا نوب يا قلام
ايز نوغي كونه كره و برك سون
كونه بيله عا نگه بيله كلك
كوني فكري بن اكا قاش ايدني
اول سوز دزد مده د زمان اوله
فكري كونه كلك برك دبر ايدني اوله
پس سكا دت خالقه ايدني و انا
دوليك دوا مده اوله سون ايدني
دسوز ايدني بركه خد بجه
عزت و تعظيم و اكرام قيله رقي

الذی ابی الیه اول زکات
اولیکه یا بدمی چون سفره صفت
در غایککه سوزا چوب بقدا اطفال
نه ویرزسه درنی بنگایه دخی
دیدی هم محمدی اولندیره و
خدیجه ایشتمی بوسوز اولند
فرادین اولدی بکری لاله زان
دیرغا بککه آخی جان جهان
دیدی بکری بکایا دوش کوریم
کوککی بکری اولندی اندی زان
نوره غرقا اولدی جهان اولند
نعمت زبیدی ترکیبی بود شی
دیرککه پیغمبری آخر زمان
اوله اسمی هم محمد مصطفی
بنجمله پیغمبران اولسوز اولو
اهل یلام ایچ اولنجو اوله
و قی بککیشد که اوله بده علم
حقا بایسوز رستی کما نصیب
دیر خدیجه عاتیکه عتکه قاز

گور و ب صندره بکری همان
نیو بیایه عیله چوقا ایتا انباش
ای عیال بایر خاکچا بککه سلام
ای خیم ایدوب پوره لراخی
ترکشی زاده کلین اله ککله و
صاحبی لایلا زهان لوی کونش
کل کز کورسه اولو حیران زان
بولوکه اولسون قل جا بیله تن
هم دوشی اهلینه یوز دوشم
صانع یا نمده دیرمه قوندی همان
جنت مشالی کویا وی زبیر
خیره یوزدی بکری و بکسودنی
که شریعت له طوله ایشو جهان
خا تر لایسوز اول بصره
حقه ایتا بولیکه کتسه بولو
بولدی خیم هم رسول الله اوله
ایکون دوشم و جنتله سوز
سینک ایلکهدام اوله اول حبیب
بیرسپره جباریه اولام بخشیا تر

سپرده یعنی قبول زان بکری قبول
اول حبیب الله کتر محمد مصطفی
ککله جک اکا هم جبریل امیر
دله رم الله ویره این بصکا
پنجک بککرا سقشدی خورشیدی
بودنی بن کورولی اومان ایدیم
بیلورم بومال سیک فانیدر
ایکون دوشم ایشد و کیم
دیدی بکری عاتیکه تیر واکه سین
کریو عالم خلق دیرسه صبیح و شام
کریو کز سکان بوله جانان صفا
الصلوة و الک اذ عینک یا خاتم الانبیا
الصلوة و الک اذ عینک یا خاتم الرسل
عاتیکه چون دقلدی بوسوز کری
دیدی ایشاه جهان غوثی بکری
اکا ککلم هرگز نا من کما
اعلا دیم یوزدی ایشاه بسم
صید قیاه می سوز لک سن بوسوز
دیر خدیجه عاتیکه بر لای جان

یا شبکه طوبدی مبارک کونری
کزجه بوسوز کری شرح الله بکری
بوحسه لطیفه فی ایدر سوز بکا
ای جیمی لایلا لوزی مای بسم
کوندا لک سوز بکری بکری
ککری جیمین بوسوز لای اسار

بوسوزی جان کوکلن سوزنر
 دیدیکه شیدنکو واریک هات
 بیج ایدوب با ما کوکندره سوز
 مسکنانه سونیه کرسوزلرین
 کوکرا اول راضیم دیزا یسه
 دیه اغیمه کل انا خیکار
 جمله اجدادی شریقلیصلید
 کرچه بوسوز کرخی نرسلاز
 انشا الله انی راجی قیلور
 بونی اشدی عاککه چن هان
 اولدم ایدی ابوطالب قاتنه
 دیرخدیجه سزله ایلر سلاز
 ابوطالب اشدوب شاد اولوب
 پس هاندم اولدن اولور و ان
 جمله بوسوزی کاکر یزاید
 بترطوت ایدی مکه اولور لای
 بندخی نله سیه واره ییم
 چاغوب چوقد کرخی جمع اشدیلر
 ابوبکر بله اونسفای سیه

له ایسه

نه ایسه تعظیم اکر ام قلدر
 اللهی بونلرک سلامن اول هان
 چشیکیر کر ایشا رت ایلدی
 سوزا چلیدی بونلرک اعلی
 دیدیلر نی شام جهان دکله کور
 دیر سزله نکمه خندوم زده
 آنک ایچیدر محمد امین
 هم امین و مستقیم و اصلدر
 چون بوسوزلری اشدی بابا
 دیدیکه ای بی حکم کرسوزی
 که محمد امین کینه وارا و له
 رده چی کرسوزیکه سوز بوسوز
 کیم یلور سزیکه شاهلر اشد
 هر تیری حکم ایچا ایدی با خدار
 سوز بوسوز ساکن اولدیلر هان
 پس ابوطالب ویردی بتر خبر
 ابوطالب عاککه اولد بتر علین
 چون خدیجه اشدوب بوسوزلر
 عاککه کلامه کور نه ایدر

پس سلام ویروب عالر قلدر
 صدقه کچوردی بولاری بالتام
 بتر طکام کلوب بولاری طویله
 بترده رفیع اولدی کلدی بولکلام
 جمله سزله سوزی ندر اکلر کور
 ویر سزله محمد حله یچیکر
 آنک ایله خرازیدر روی مدین
 دایچی ابراهیم خلیلک تسلیدر
 راجی اولوب دیمی نه سی
 بیجه دیر سزله کوردم بن سز
 کیم ییم قیدر کاک خندم اوله
 نخی ایدر زور ادا دینل سز
 مال ملک ویریم کلسون دین
 کسمه آلمدی اول اخیکار
 قالدیلر اولدنده بندلر حکار
 هر ند اشد بکر سه خبر و ستر
 دیدیکه قاردر دستر جیلر
 اولدی خرونا غلور کورلری
 مکه نلر اولور کورده عوت ایدر

نامه باز دی عا ککه خا نو نه سیر له
عا ککه نامه او قودی ر واک
قلدی اوطالبه سوزی بیات
دیوب اوطالبه خسته ای باز
شویه قویون سلام آله اکا
صکره اکا بزها سین ویره و
هم دخی کندوسی حاضر اوله
شین عتقا ایدوب اولدی و کان
اولدی دکانده اولوریش بدی
قوسون خدی کوزدی کلور
صخر اوب ایددی دکانده نکان
دبد بکواتی باز خالکون سیدر
دبد بکواتی غم سیره سلام قیلار
ویره سکره بیره قیملو سیر
دبد بکواتی لطف آله اولور کل هله
شیر خا صندره کویب اولور
اون طبق لئون سکه دخی کوشن
دخی تر جان آغا جی هم ای آخی
هر بنا جی کوا و جزا شون ایدی

حاضر ایش دخی اون اغا قاشن
دبد بکواتی نور غیم مضططی
نویجه آقا کیک کوز سکره این
جمله سی هب بولکه اولسون فدا
آمریکزه بن قو کوز واره سیر
دبد بکواتی کوا کور واری
ایکی بوز سیک لجه لق وار دخی
دبد بکواتی کوا کور واری
صا تمزم بن بونی سکا ای باز
سن قدم بصد لیکون دکانده
حمد لله چون ککه اولدم بر مراد
تلک اید و بن نویجه آوانه مال
فریندا اولسون انک صد و نه
بنی تلک کور و بن قلدی عجب
کوز و بن آوانی خا نر هان
خدا بجه نك قیوسنه ابر دیکر
قوشون بن آبا سنا ابر دیکر
بوتله و بریدی آو بکر سلام
آو بکواتی اوطبه قوندرد بکر

دخی زقاج دانه هم قیتمن طاشن
آی بتم جان چکاتم مضططی
خا صتر ایشدیم کله دیکوسی
بن واروب بو خدی سی قلم آدا
انشاء الله لوبایی بوردیم
بویجه اولادی بربر سن هان
هکره بونی کوا کور واری
بولوکه اولسون فدا جاتیم
جمله سنی سکا قلدیم بر کراز
کوحیات ایدی بتم بونیمه
اول قو لوم اولسون کون بندن آزاد
اون قول آدا آتلب ی هم اولدی
طون کیدردی دخی اون مسکنه
صدا هار آن قریبنا اولسون اکا
کندی و لکجه بوردی بناد کان
قو جکر دخی آنکو رد بیکر
مرده ایدوب اکا عظیم قلدیکر
آلبدیکر جمله سلامن بال تمام
کلن آوایی چر کوز دندرد بکر

چون خند چیده بودی بوی خنده در لولمال
شک دکلید بیلود زنی عیان
سویون کند می مایه و سپرد
الهی ایلای بولر خلدی قبول
منگ اولولای سپید غوث قیلار
اولدم ایچره قالد بکر عتقد یکلخ
چونکه ز قیاح کوندن باند بکر کون
ایکسین بزارا به کوز دیکر
خدیجه تربین ایشیک بر سکن
زیر جمع اولدی چون آخی ککشن
ای طایفه عا که شادانا اولون
در بلور کوزا که شادمان
چونکه کاسک لونی خور کوز بکر
غور ککدن بویجه مایله سالان
اوله جنی بود زانی بخسار
بونده سنک مال املاکو و اثر
چونکه دشمنان ایشیک بویسون
چون خند چیده ایش ویا کاه اولون
تاکه ز خورایه بولر جمع اوله

۴۲

دید می بوی خند کون اولون خال
دیر بولر کون دوز بولر مقام
خیر عالم او غریبه فکد قیلور
دستار شاد اولدی دشمنان ملول
بجمله بی اولارا به حاضر اولور
بزارا به جمع اولوب بمسکله ماه
دشمنک بغریبه اولور دکر کوز
که حتی مستحقه بولور بکر
کندی دهی کوبایدن اولیش آخی
شادی بیلر کبی قول قره وشن
سویونر حقه شکر قیلور
بکدی بوی بجماله کیم بولر
هر بری بوی بجماله طلق ایشیک
بکون اوله ایچینه بولر بکر
دنه قندن کلانک ایشیک اولور
با بکاسونر دجک خالکی واز
کاه کاه خورون اولور کوز
منگ اولور کبی دعوت قیلور
ایله ککه اولور کبی هب ککله

۴۳

فلدبر آشد منه دیکر نکا
قوی منگ قوی آنده کلد بکر
جماله بولر بیوب ایچد بولر طعام
بولره غایت فوشلق آشدی
کونله قلد خند چیده بکل طعام
اول دوشنک بولر کون بلی یاز
منگ صخر سندن آخی بایکسار
دوشنک اوزره دکل و بولر کون
ای بویجه دنت بولر ایچره قیلار
لعل کاقوش هر بری قیملو طاش
دوشنک و قید و بولر قان بی شمار
بصری کای بویجه بولر بکر
شولکدن کیم اولدی ایچ بولر
کای بولر بکر بکر کوز مد بکر
کای بولر بکر بکر کوز مد بکر
کای بولر بکر بکر کوز مد بکر
هر بر بکر بکر بکر کوز مد بکر
دید بکر بکر بکر کوز مد بکر

بکر طعام حاضر بکر ویا کاه
از غور بکر بکر بکر اولد بکر
کای بکر بکر بکر بکر بکر
بکر بکر بکر بکر بکر بکر
بکر بکر بکر بکر بکر بکر
بکر بکر بکر بکر بکر بکر
بکر بکر بکر بکر بکر بکر
بکر بکر بکر بکر بکر بکر
بکر بکر بکر بکر بکر بکر
بکر بکر بکر بکر بکر بکر
بکر بکر بکر بکر بکر بکر
بکر بکر بکر بکر بکر بکر

شکر کن چون صومش کار
اگر بیکه سستی اخذ پس
نه قلام اکا سن بر کوره بین
دیدی حکم بسته ای یا روفادار
بکاکا زانلده عشقی الهی
آنک عشقی ایله دوندم خرا نه
که هرگز نوقد زانلده اختیار
اشتی یوسونی اولی کون چون
کوزلر ایدی اندن چوقد کرامت
ایدر حق مشیکن دوشندان قلام
حرا طاعنه واریدی هم اکثر
ایدری طاع اولر نده عبادت
رسول الله مکر نکرده بکون
بوردی اول ساعت الله هاد
یوری ایزکوز جیده رسالت
دینه دعوت ایدون خاص غامی
حقیق امر نه جبر ایل ایدنی
رسول الله ایزکن کوزدی ای
دیدی اقر ایدی سیم قرانت

بچون اولش کوزل یاشی روان
دو ویر بکا ای نیند بیکه
قولا عیبه ایدم هر پاره بین
که بن اولستم هیچ کسه دز نال
کوز اولدر یاد شاهر یاد شاهی
ایچون یاشم اولشدر وانه
دو کندی قالدی سیرم قران
دیدی کوزل اولسون فریچون
بلور دی چون نوندن علامت
هین طاهر کی اولور دی قلام
اولور دی طاع ایله مومور
که دای نوقد اید غنی عادت
حرا طاعنه اولور قیچون
دیدی جبر ایلکه کوز ایدادی
دیحی قرانیه قلا ایشاد
عیان ایشون خلای و خراج
اول ساعت حرا طاعنه قوتدی
غایت خوق ایدون قوتدی کجادی
بن ای سیم ندریم عیاد

م

کرا قران سوره سخی تعلیم ایدنی
دیدی وار خلی دینه دعوت ایله
اولور ان امرو نه یسار
اکوز امر نه ناز بخت ایزکن
حقیق امر ایله جنت جهنم
سینک یوزلک صومسته یا محمد
قولا جقتد اخر قوت القیت
تیکر وایک خلق عالم
که بن بچاره بیک جیسم
هین اولدم جبر ایل غایت اولدی
عجبجه کور و بکی قوت وادی
نوت لوی آینه بلور مشر
خدیجه دیدی اکا یا محمد
دیدی کوز یا خدیجه حق تعالی
ایشید و بیکه قلدی کوزن دان
شهادت کله سن تعلیم ایدنی
منیره ایش ایدنی کرا قران
که مستظرا ایدی بوجیه زمان
دیدی کوز وای الهی بن کور نه

نه کوز حق امر ای معلوم ایدنی
نه کوز امری وار ایسه ای سونیه
که تعلیم ایله خلقه حق ایدنی
شکر منکر ایدر بخت ایزکن
اولور کهریز اهل الله هدم
بولیستور قسوا امتان رعیت
سینک اوله قولا خلقه شفاعت
شفاعتا و مده سندن جن آدم
حقیق رسولی و جبر ایلکم
حبیب الله طوبی اوینه کلادی
نکایت شاد رسول الهی کوزدی
صنایت ایدلر شعله و پریش
که بکوز سن سا که بولر سن سا
رسالت و بریدی بکا حق تعالی
ندیم بکا تعلیم ایت قران
نکر بودی ایسه ای طوبی
شهادت ایدون ایله ای تکرار
بولون نایل اولدی عید ای لان
رسالتی عمری ایزکوز نه

۱۶

۴۷

一

چونکه گویند که آنکه از حق می فرماید
چند می اندیشد که بی شک از انکه
در این مصلحت خود که قانی بودجه عزیز با تو
باغ او در کوه زمزمین زانکه او را از انکه
که هر آنکه او را که ظواهر سه شنب
چونکه گویند که آنکه از حق می فرماید
چند می اندیشد که بی شک از انکه
در این مصلحت خود که قانی بودجه عزیز با تو
باغ او در کوه زمزمین زانکه او را از انکه
که هر آنکه او را که ظواهر سه شنب

شکوہ بد بیهوشی وار و بیهوشی آنکه آنکه شکان مفعول آنکه در بر آید بیهوشی در می امتحان دفعه شانه بیهوشی از بیهوشی بد و بیهوشی در بر می بوی و غرض آنکه علی آنکه کامرانی چهار بیهوشی در بیهوشی در آید آنکه کار و آنکه در آید بیهوشی در آید آنکه خطبه کی بیهوشی در آید بیهوشی در آید خطبه بر بیهوشی در آید بیهوشی در آید اولد آنکه بیهوشی در آید بیهوشی در آید سکان و بیهوشی در آید بیهوشی در آید خطبه بیهوشی در آید بیهوشی در آید کمی بیهوشی در آید بیهوشی در آید ملح و بیهوشی در آید بیهوشی در آید	شکوہ بد بیهوشی وار و بیهوشی آنکه آنکه شکان مفعول آنکه در بر آید بیهوشی در می امتحان دفعه شانه بیهوشی از بیهوشی بد و بیهوشی در بر می بوی و غرض آنکه علی آنکه کامرانی چهار بیهوشی در بیهوشی در آید آنکه کار و آنکه در آید بیهوشی در آید آنکه خطبه کی بیهوشی در آید بیهوشی در آید خطبه بر بیهوشی در آید بیهوشی در آید اولد آنکه بیهوشی در آید بیهوشی در آید سکان و بیهوشی در آید بیهوشی در آید خطبه بیهوشی در آید بیهوشی در آید کمی بیهوشی در آید بیهوشی در آید ملح و بیهوشی در آید بیهوشی در آید
---	---